

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

На правах рукопису

Павлюк Віта Анатоліївна

УДК 81'373.2(477.44)

**СТАНОВЛЕННЯ НЕОФІЦІЙНОГО
АНТРОПОНІМІКОНУ ВІННИЧЧИНИ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник –
Павликівська Наталія Михайлівна,
доктор філологічних наук, професор

Вінниця – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
Розділ I. АНТРОПОНІМНА КАТЕГОРІЯ ПРИЗВИСЬК В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	12
1.1 З історії вивчення прізвиськ у слов'янському мовознавстві.....	12
1.2 Сучасний стан вивчення українських прізвиськ	18
1.3 Лінгвістичний статус прізвиська та його місце в антропонімії.....	23
1.4 Порівняльна характеристика прізвиськ та псевдонімів як суміжних антропонімних класів	32
1.5 Проблеми класифікації неофіційних антропонімів	37
1.6 Номінативна природа прізвиськ у науковому дискурсі.....	42
1.7 Специфіка функціонування прізвиськ	47
1.8 Методика дослідження прізвиськ	52
Висновки до I розділу	57
Розділ II. ПРИНЦИПИ І МОТИВИ НОМІНАЦІЇ ПРИЗВИСЬК МЕШКАНЦІВ ВІННИЧЧИНИ	61
2.1. Статистичні характеристики прізвиськ Вінниччини.....	61
2.1.1. Співвідношення індивідуальних, сімейно-родових, групових та повторюваних прізвиськ	61
2.1.2. Кількісна структура прізвиськ Вінниччини	65
2.1.3. Загальні мотиваційні характеристики індивідуальних прізвиськ	68
2.2 Мотивація неофіційних антропонімів за ознаками носія ...	73
2.2.1 Прізвиська, мотивовані зовнішністю носія	74
2.2.2 Мотивація прізвиськ за внутрішніми (психічними) рисами людини.....	82
2.2.3. Прізвиська, що вказують на звички, вподобання й рід діяльності людини.....	87

2.2.4. Прізвиська, мотивовані особливостями мовлення носія.....	89
2.2.5. Прізвиська, мотивовані національною та соціальною належністю.....	92
2.3. Відіменний тип найменування при наданні прізвиськ.....	94
2.4. Конотативність індивідуальних прізвиськ.....	103
2.5. Формально-семантичні трансформації у галузі неофіційної антропонімії Вінниччини.....	111
2.5.1 Народна етимологія в неофіційній антропонімії.....	111
2.5.2 Деетимологізація прізвиськ Вінниччини.....	114
2.6. Способи надання прізвиськ	118
Висновки до II розділу	125
Розділ III. ГРАМАТИЧНА Й СЛОВТВІРНА СТРУКТУРА НЕОФІЦІЙНИХ АНТРОПОНІМІВ ВІННИЧЧИНИ	130
3.1. Загальні граматичні характеристики прізвиськ	130
3.2. Словотвірна характеристика прізвиськ	134
3.2.1. Лексико-семантичний словотвір прізвиськ.....	136
3.2.1.1. Трансонімізація у галузі неофіційних антропонімів..	137
3.2.1.2. Метафоричні перенесення у галузі неофіційних антропонімів.....	142
3.2.1.3. Метонімічні перенесення у галузі прізвиськ.....	149
3.2.1.4. Власне номінативний спосіб творення прізвиськ.....	152
3.2.2. Морфологічний словотвір у галузі неофіційних антропонімів Вінниччини.....	154
3.2.2.1. Структура складених прізвиськ	155
3.2.2.2. Афіксація як спосіб творення прізвиськ Вінниччини.....	156
3.2.3. Фонетична модифікація як спосіб творення прізвиськ.....	162
Висновки до III розділу.....	169
Загальні висновки.....	172

Список використаної літератури.....	179
Додатки.....	208
Додаток 1.....	208
Додаток 2.....	209
Додаток 3.....	244

ВСТУП

Для української пропріальної лексики характерні діалектні й територіальні відмінності, які зумовлюють семантичне, експресивне та структурне різноманіття й багатство українського живого мовлення. Паралельно з офіційними найменуваннями (особове ім'я, найменування по батькові (патронім) та прізвище) функціонують неофіційні антропоніми, найпоширенішими з яких є прізвиська. Царина їхнього функціонування охоплює соціальні й територіальні мікросередовища, як-от: окремий населений пункт, вулиця, школа, колектив тощо. У сучасному мовознавстві завершується вивчення, інвентаризація й лексикографічне упорядкування офіційних антропонімів, тоді як прізвиська як репрезентанти живого народного мовлення й вияви кмітливості та експресивності народного генія залишаються недостатньо вивченими на теренах окремих ареалів.

З огляду на це наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. актуальними стали дослідження неофіційних антропонімів на теренах регіонів України, у результаті чого з'явилися дослідження прізвиськ Закарпаття (П. Чучка), Бойківщини (Д. Бучко й Г. Бучко), північно-західних регіонів України (В. Чабаненко), Західного Полісся (Г. Аркушин), Середнього Полісся (І. Козубенко), Галичини (Р. Осташ), Гуцульщини (М. Лесюк), Донеччини (О. Антонюк), Луганщини (Н. Федотова), Наддністрянщини (М. Наливайко).

Останнім часом стало зрозуміло, що структурний та семантичний підходи не задовольняють повною мірою всебічне виствітлення предмету дослідження, оскільки, крім діалектних та експресивних особливостей, антропонімний матеріал містить багату концептосферу, вбирає в себе широкі асоціативно-метафоричні, етнолінгвальні та аксіологічні компоненти. У зв'язку з цим предмет дослідження неофіційних антропонімів постійно розширюється, залучаючи до методологічної бази функціональний, когнітологічний і психолінгвістичний інструментарій.

Народнорозмовна база прізвиськ Вінниччини досі не була об'єктом спеціального вивчення, незважаючи на те, що антропонімна карта України стає все більш заповненою й окресленою. Це зумовлює потребу в різнобічному вивченні неофіційного антропонімікону вказаного регіону із залученням як традиційних (структура, семантика, мотивація), так і новаторських (асоціативна природа, аксіологія, функціональність) підходів. Специфіка прізвиськ ареалу Вінниччини цікава тим, що на тлі місцевих говірок південно-західного діалекту спостерігаються протилежні тенденції: з одного боку, – поступове згасання архаїчних типів неофіційних найменувань (пропатроніми, проандроніми, сімейно-родові найменування), носіями яких є люди переважно старшого покоління, з іншого, – усе більшого поширення набувають молодіжні прізвиська, семантична й мотиваційна основа яких скерована на характеристичну деталь, вияви субкультури, іноді – латенції в межах мікросоціальних груп. Взаємодія цих протилежних тенденцій разом із недостатньою дослідженістю й невпорядкованістю антропонімного матеріалу Вінниччини зумовлюють **актуальність теми дисертації**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дисертації відповідає науковій темі кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Лексика Поділля» (рішення кафедри української мови від 01.12.2010 р., протокол № 6). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №8 від 27 лютого 2013 р.), погоджено Науковою координаційною радою «Українська мова» Інституту української мови НАН України (протокол № 66 від 29 жовтня 2013 р.).

Мета роботи – дослідити мотиваційно-етимологічну, функціональну, морфологічну та словотвірну специфіку неофіційних антропонімів Вінниччини на синхронному рівні. Мета дослідження передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) за спеціально розробленими анкетами провести опитування респондентів на теренах Вінницької області, зафіксувати та укласти реєстр прізвиць;

2) визначити загальні проблеми класифікації неофіційних антропонімів, способи надання прізвиць, їхню відмінність від псевдонімів та основні аспекти функціонування;

3) розробити методику дослідження неофіційних антропонімів Вінниччини й з'ясувати їхні статистичні характеристики в плані співвідношення індивідуальних, сімейно-родових, групових та повторюваних прізвиць;

4) охарактеризувати мотиваційні типи неофіційних антропонімів за різними вихідними ознаками;

5) виявити феномен конотативності й пов'язані з ним формально-семантичні трансформації в царині неофіційної антропонімії Вінниччини;

6) дослідити граматичну й словотвірну структуру неофіційних антропонімів Вінниччини.

Джерельною базою роботи послуговували матеріали антропонімного фактажу, зібраного упродовж 2011 – 2015 років у понад 100 населених пунктах 27 районів Вінницької області, а також міста Вінниці. Унаслідок обстеження території виявлено близько 4000 релевантних одиниць.

Об'єктом дослідження є неофіційні антропоніми Вінницької області в сукупності їх загальноукраїнських, регіональних (діалектних), синхронних мовних (сленг, «суржик»), міжмовних (українсько-російська та українсько-англійська мовна інтерференція) та субкультурних (дитяча, молодіжна, професійна, побутова галузі) особливостей.

Предмет дослідження – структурні, мотиваційні, словотвірні, конотативні й формально-фонетичні особливості неофіційних антропонімів Вінницької області.

Методика дослідження. Теоретико-методологічним підґрунтям дисертації слугували концепції багатьох українських вчених. Особливо

плідним було покликання до праць О. Антонюк, Д. Бучка, Г. Бучко, В. Німчука, М. Наливайко, Г. Аркушина, І. Козубенко, М. Торчинського, П. Чучки та ін. Важливу інформацію почерпнуто в зарубіжних дослідників: Є. Даниліної, Ф. Усціновича, В. Фроловської, З. Нікуліної, П. Поротнікова та ін.

Специфіка досліджуваного об'єкта зумовила використання комплексу лінгвістичних методів і прийомів аналізу фактичного матеріалу. Відповідно до завдань дослідження в дисертації застосовано різноманітні **методи**: завдяки *кількісному аналізу* встановлено поширеність і продуктивність прізвиськ; за допомогою *структурного прийому* вивчено словотвірні моделі прізвиськ та лексеми й афікси, що їх наповнюють; елементи *етимологічного аналізу* застосовано для визначення походження прізвиськ; *семантичний аналіз* використано з метою з'ясування метафорично-метонімічного й конотативного потенціалу досліджуваних одиниць, а також метод *лінгвістичного опису*, який окреслив загальні лексичні й граматичні особливості неофіційних антропонімів Вінниччини. Прийом *категорійно-дефінітивного аналізу* допоміг встановити термінологічний зміст поняття прізвисько у його співвідношенні з іншими різновидами антропонімів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві комплексно досліджено неофіційні антропоніми Вінниччини, унаслідок чого постала цілісна наукова картина типології, функціонально-мотиваційних особливостей, словотвірної структури, конотативності й формально-фонетичних трансформацій такого багатого лексичного пласту, як народнорозмовне неофіційне найменування особи. Упродовж дослідження уведено й реалізовано низку новаторських підходів до аналізу антропонімного матеріалу, зокрема вперше описано процеси деетимологізації, народної етимології, формально-фонетичної трансформації у галузі прізвиськ.

Теоретичне значення роботи полягає в повномасштабному методологічно доцільному описі фактичного матеріалу прізвиськ

Вінниччини, що може слугувати методичною базою для подальших досліджень у царині регіональної антропоніміки. Теоретичні узагальнення, здійснені в дисертації, доповнюють загальну картину мотиваційно-словотвірної, граматичної та експресивної структури неофіційних антропонімів України. У роботі також уточнено й розвинуто низку категорій та термінів, які стосуються різнобічного функціонування прізвиськ, що розширює теорію української антропоніміки.

Практична цінність дослідження полягає в науковому описі нового фактичного матеріалу, що може бути використано при укладанні загальноукраїнських наукових праць та словників; досліджень із етимології, сучасної української дериватології; робота може бути корисною для галузей, суміжних із лінгвістикою, а саме: народознавством, етнопсихологією, філософією мови, історією. Матеріал дисертації слугуватиме теоретичною й фактологічною базою при розробці спецкурсів з теорії номінації, регіональної антропоніміки, діалектології тощо.

Особистий внесок здобувача полягає у збагаченні новим антропонімним матеріалом національного ономастичного реєстру, а також у його всебічному багатоаспектному аналізі, що наближає мовознавство до завершення синхронної ономастичної картини України.

Апробація роботи. Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та засіданнях науково-теоретичного семінару «Наукова парадигма: лінгвістичні реалії». Ключові положення та основні результати дослідження виголошувалися в доповідях на XV Всеукраїнській ономастичній конференції «Український ономастикон: типологія, словотвір, функціонування» (м. Хмельницький, 2013 р.), XVI Всеукраїнській ономастичній конференції «Українська ономастика: минуле, сучасне, перспективи» (м. Одеса, 2015 р.), II Всеукраїнській конференції «Лінгвістичне портретування сучасного соціуму» (м. Вінниця, 2015 р.), VI Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції

«Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (29 жовтня – 1 листопада 2015 р.), IX Міжнародному симпозіумі «Гуманітарні та суспільні науки: досягнення та перспективи» (м. Відень, Австрія, 27 січня 2016 р.), звітних наукових конференціях Інституту філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2013 р., 2014 р., 2015 р.).

Публікації. Основні положення дисертації та результати дослідження викладено у десяти наукових працях, 5 із яких уміщено в наукових фахових виданнях України, 2 – у міжнародних виданнях (усі статті одноосібні).

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (259 позицій) та додатків. У вступі обґрунтовано тему дослідження та її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету, розкрито завдання та методи дослідження, наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, подано основну джерельну базу студії, викладено зв'язок з науковими програмами, планами, темами, зазначено кількість та обсяг публікацій, які відбивають основні положення дисертації. У першому розділі «Антропонімна категорія прізвиськ в українській мові» коротко описано історію та сучасний стан вивчення прізвиськ у вітчизняному мовознавстві, з'ясовано лінгвістичний статус прізвиська, відмежовано категорію прізвиська від псевдонімів та інших антропонімних класів; окреслено методику дослідження, способи надання й загальні аспекти функціонування прізвиськ. Другий розділ «Принципи і мотиви номінації прізвиськ мешканців Вінниччини» присвячений принципам і мотивам номінації прізвиськ мешканців Вінниччини, зокрема – статистичним характеристикам, мотивації за ознаками носіїв, конотативності індивідуальних прізвиськ; у ньому висвітлено питання відіменного й відапелятивного називання у сфері прізвиськ та з'ясовано формально-семантичні трансформації в неофіційній антропонімії Вінницької області. У третьому розділі «Грамматична й словотвірна структура неофіційних антропонімів Вінниччини» описано

загальні граматичні характеристики прізвиць, проаналізовано лексико-семантичний та морфологічний способи творення, а також фонетичну модифікацію як специфічний тип деривації неофіційних найменувань регіону.

Дисертація доповнена додатками, які містять список районів, охоплених експедиційними дослідженнями, а також реєстр зібраних неофіційних антропонімів ареалу. Обсяг основного тексту дисертації становить 178 сторінок, повний обсяг – 244 сторінки.

РОЗДІЛ І. АНТРОПОНІМНА КАТЕГОРІЯ ПРІЗВИСЬК В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

1.1. З історії вивчення прізвищ у слов'янському мовознавстві

У слов'яністиці об'єктом дослідження неофіційна антропонімія стала з ХІХ століття. Проте ще з княжих часів знаходимо окремі відомості щодо походження імен та прізвищ, які тоді були суміжними й функціонували нарівні. Так, у «Повісті минулих літ» та «Слові о полку Ігоревім» зроблено перші спостереження щодо напівофіційних імен *Ярослава Мудрого, Ольжичів, Буй-тура Всеволода* та ін. На важливості первісних антропонімів, які перебували на межі прізвища й прізвиська, акцентує В. Охримович: «Урядові (прізвиська) закаменіли в тій формі, у якій їх вписано до книг, стереотипно переходили від батька до сина, з мужа на жінку, з неслубної матері на неслубну дитину, вічно незмінні і вічно послухні параграфам кодексу цивільного, натомість сільські прозвища як перше жили, так і далі живуть повним життям органічним» [130, с. 303].

Уперше на значному фактичному матеріалі прізвиська галичан проаналізував І. Я. Франко у праці «Причинки до української ономастики», де неофіційна антропоніміка вивчалася в тісному зв'язку з народознавством та етнопсихологією. Визначний енциклопедист уперше в Україні застосував системний підхід, описавши етимологію, конотацію та сімейно-родовий характер неофіційних найменувань, що вплинуло на подальші дослідження в цій царині. Проте дослідженням І. Франка, В. Охримовича, М. Сумцова передувала праця австрійця Ф. Міклошича «Die Bildung der slavischen Personennamen» (1860 р.) («Структура слов'янських імен»). Це був поштовх до дослідження українських прізвищ у другій половині ХІХ ст.

Так, В. Охримович у праці «Про сільські прозвища» [130] виокремлює типи «переливання прозвищ»: «матерню, родову, батьківську, ґрунтову,

індивідуальну» [130, с. 302–307]. Він зосереджується на причинах появи, динаміці й індивідуальній специфіці прізвиस्क і робить висновок, що спочатку «не було ніякої різниці між прозвищами сільськими й урядовими, бо власне сільські прозвища вписано до метрик, яко урядові» [130, с. 303]. Ця ознака згодом стерлася, й офіційні прізвища на певному етапі відмежувалися від неофіційних.

М. Сумцов у праці «Уличные клички» (1889) підкреслює універсальність предмета дослідження в різних галузях (історії, етнографії, лексикології) й зазначає, що, окрім власне ономазіологічних характеристик, неофіційні оніми зберігають залишки стародавньої лексики, побуту, життєвих епізодів тощо. Автор уперше пропонує анкетний та народноетимологічний підхід, без якого неможливий адекватний аналіз прізвиस्क, оскільки вони «залишаються або зовсім незрозумілими або фальшиво зрозумілими без попередньої довідки у самих селян» [185, с. 405].

Праці І. Франка, В. Охримовича, М. Сумцова стимулювали власне науковий підхід до неофіційної антропоніміки на межі XIX – XX ст., у якому окреслилися виразні регіональні, функціональні та етимологічні тенденції. У цей час з'являються праці М. Зубрицького («Імена, назви і прозвища у селян с. Мшанця Старосамбірського повіта» (1907) [73], І. Крип'якевича «Львівська Русь у першій половині XVI в.» (1907) з підрозділом «Імена і назвиська руського іщанства» [93, с. 10-20], В. Ястребова «Малорусские прозвища Херсонской губернии» (1893); М. Ушакова «О грамматических особенностях прозвищных имен» [208] і «Прозвищные и личные неофициальные имена (к вопросу о границах прозвища)» [209]. Ці праці позначені розробкою методів дослідження власних назв людей, установленням наукової антропонімної термінології, першої інвентаризації фактичного матеріалу.

Історичні події початку XX століття загальмували розвиток вітчизняної антропоніміки, яка знайшла своє продовження у працях визначних ономастів

середини ХХ ст. На цей час розгортають діяльність мовознавці України (В. Горпинич, П. Чучка, Л. Гумецька, М. Демчук, Ю. Карпенко, І. Ковалик, І. Железняк, В. Німчук, М. Худаш, Р. Осташ, І. Сухомлин, К. Цілуйко), Росії (В. Бондалетов, О. Суперанська, В. Никонов, С. Зінін, В. Чичагов, Н. Подольська, О. Селищев, Л. Щетинін), Білорусії (М. Бірила, А. Устинович, Г. Мезенка), Польщі (Н. Ананьєва, Я. Бистронь, К. Длугош, М. Камінська, Ф. Чижевський, Л. Томчак, О. Цешлікова). У працях цих лінгвістів розроблено багатоаспектну класифікацію неофіційних онімів залежно від способу називання, особистих характеристик носія, соціальної функції; встановлено теоретичну базу, термінологію та методологію дослідження прізвиськ.

У перші повоєнні роки з'явилися праці російських мовознавців О. Селищева «Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ» (1948) та В. Чичагова «История русских имен, отчеств и фамилий» (1959) [173; 208]. Якщо О. Селищев акцентує увагу на семантичній та номінативній характеристиці дохристиянських найменувань, то В. Чичагов здійснює дефініцію й диференціацію прізвиськ (професійні, вікові, територіальні, територіально-діалектні, соціально-групові, прізвиська інших народів, побутові [223, с. 6 – 7]).

Для українських антропонімних досліджень цього часу характерна координація й концентрація ономастичної діяльності. А. Зубко у своєму огляді ономастичних здобутків зазначає, що наприкінці 1950-х рр. ономастику визначено окремою науковою дисципліною на Першій українській нараді лінгвістів [72, с. 262 – 281]. Із 1960 року при Академії наук України створена і постійно діє Українська ономастична комісія, яка координує діяльність регіональних закладів й установ у царині ономастики й видає перші студії за результатами своєї роботи (1966).

Окремої уваги заслуговує огляд праць, присвячених фундаментальним дослідженням у регіонах України. Так, П. Чучка здійснив системний аналіз

антропонімії Закарпаття, врахувавши багатоаспектні структурні семантичні й етимологічні характеристики. Науковець акцентував дослідження на народній мотивації, проаналізувавши в межах ареалу сімейно-родові назви, особливості прізвиськотворення, кореляцію неофіційних антропонімів з офіційними. Важливо, що дослідник надає перевагу народній мотивації, зауважуючи, що саме в неофіційних антропонімах продовжують «жити» явища, які припинилися в інших класах пропріальної лексики та загальних назвах [225, с. 608].

Неофіційні антропоніми Середнього Полісся дослідила І. Козубенко. Вона зробила важливі узагальнення, які стосуються міжрегіональних аналогій у системі народної номінації, експресивної, але короткочасної ваги неофіційних спадкових найменувань [82].

Г. Аркушин у своїх дослідженнях приділив увагу лексико-семантичному, композитному та відіменному творенню прізвиськ Західного Полісся. Низка його праць охоплює такі аспекти прізвиськ вказаного регіону, як побутування прізвиськ у зв'язку з мікротопонімією та діалектизмами регіону, історія виникнення прізвиськ Західного Полісся, мотиваційний та виховний аспекти шкільних прізвиськ (вчителів та учнів) тощо [11; 12; 15; 16; 17; 19; 21].

Н. Осташ описала масив вуличних прізвищ Холмщини й дійшла висновку, що на експресивний потенціал прізвиська впливає як часовий фактор (тривалість побутування), так і просторовий (обмеженість замкненого колективу) [127].

А. Свашенко, досліджуючи антропонімію Лохвиччини й роблячи акцент на лексико-семантичному способі творення неофіційних антропонімів, виявила феномен варіативності прізвиськ у часі й при називанні однієї і тієї ж особи й поставила під сумнів правомірність терміна «родове прізвисько» [171, с. 309 – 310].

Іншим вагомим аспектом є діахронне вивчення прізвиськ на матеріалі

різних історичних епох та періодів. Ця традиція сягає праць І. Крип'якевича «Львівська Русь в першій половині XVI ст.», де науковець окрему увагу приділяє іменам і прізвиськам руського міщанства, незважаючи на те, що прізвиська серед міщан є спорадичним явищем [93].

Пізніше традиції І. Крип'якевича в першій половині XX ст. були продовжені М. Корниловичем, який на матеріалі урядових актів описав неофіційну антропонімію Волині XVIII – першої половини XIX ст., виокремлюючи так звані «писані» й вуличні прізвиська [83, с. 129].

Важливі загальнотеоретичні зауваги щодо історичних особливостей функціонування прізвиськ були зроблені в розвідці М. Худаша «З історії української антропонімії» [218]. Науковець приділив увагу проблемам вітчизняної антропонімії XIV – XVIII ст. Він описав екстра- та інтралінгвальні чинники неофіційних імен у важливий період становлення цього мовного феномена (остаточного розмежування офіційних і неофіційних антропонімів). Дослідник зазначив, що ідентифікаційна роль прізвиська найбільше виявляється в народно-побутовій сфері [218, с. 81].

Визначними працями цього напрямку також є дослідження Р. Остаха «Українська антропонімія першої половини XVII ст. Чоловічі особові імена (на матеріалі Реєстру Запорізького війська 1649 р.)» [126], у якому автор акцентує увагу на автохтонних слов'янських і християнських прізвиськах; праця Л. Гумецької «Нарис словотворчої системи української актової мови XIV-XV ст.», де проаналізовано дериваційну специфіку апелювативів та онімів, вилучених зі староукраїнських актів XIV-XV ст. [58].

Із використанням архівних матеріалів написана монографія Р. Керсти «Українська антропонімія XVI ст. (Чоловічі іменування)». У ній зроблено важливі фонетичні, словотвірні й морфологічні зауваги щодо чоловічих неофіційних найменувань, які, по суті, у ті часи виконували роль прізвища [78].

На початку XXI століття увага науковців зосереджується на

комбінованому, історично-регіональному принципі. Зокрема В. Денисюк дослідив антропонімію українських історіографічних пам'яток XVII – XVIII ст. [65], а Н. Рувьова описала антропоніми XVIII – XX ст., що побутували на Західному Поділлі [168]. Ця тенденція продовжує традиції І. Корниловича, який вивчав у 20-х рр. XX ст. роду ономастику Волині XVIII – XIX ст. [83].

Отже, якщо донауковий період (до XIX ст.) характеризується спорадичною фіксацією прізвищ у художній літературі, літописах і документах, то з середини XIX розвиваються власне наукові підходи, для яких властиві: а) розширена гуманітарна парадигма (етнографічний, лінгвістичний, історичний підходи); б) перші мовознавчі зауваження (мотивація прізвищ, перші класифікації), що стимулювали власне лінгвістичний підхід до неофіційної антропоніміки на межі XIX – XX ст. У цей період окреслилися регіональні, функціональні та етимологічні тенденції у вивченні неофіційних антропонімів, встановилася антропонімічна термінологія, методи дослідження, прийоми збирання й інвентаризації фактичного матеріалу. З середини XX ст. розпочинається координація й концентрація збирання й дослідження антропонімів, створюються постійно діючі комісії й ономастичні видання, що узагальнюють роботу. Вивчення прізвищ набуває виразного регіонального характеру. Його завданням є максимальний збір фактичного матеріалу з подальшим багатоаспектним описом. У регіонально та історично орієнтованих дослідженнях М. Худаша, П. Чучки, Р. Осташа, В. Чабаненка та інших зроблено важливі теоретичні зауваження щодо аспектів вивчення, класифікації та функціонування прізвищ.

1.2. Сучасний стан вивчення українських прізвищ

У вітчизняній ономастиці кінця ХХ – початку ХХІ ст. спостерігається тенденція до різноаспектного вивчення прізвищ різних регіонів, етнічних та соціальних груп, що призвело до тематичної й ареальної сегментації сучасних досліджень.

З кожним роком карта говіркових ареалів стає все більше заповненою. Так, останнім часом було здійснено дослідження неофіційних антропонімів Західної України (Б. Близнюк – на Гуцульщині, Г. Бучко й Д. Бучко – на Бойківщині, П. Чучка – на Закарпатті), Півночі України (Н. Шульська та І. Козубенко – на Поліссі), Сходу України (Н. Федотова – на Луганщині, О. Антонюк – на Донеччині), Півдня України (Г. Сенік – на Одещині, В. Тихоша – на Херсонщині) тощо.

Вагомим результатом ономастичної діяльності українських науковців нового часу є укладання словників прізвищ за територіальним принципом. Зокрема, Н. Шульська уклала «Словник прізвищ жителів межиріччя Стиру та Горині», куди увійшли понад три тисячі неофіційних антропонімів. У цій праці лінгвіст пропонує власну теоретико-методологічну базу для збирання й опису прізвищ [237, с. 3-15].

У двотомному словнику прізвищ Нижньої Наддніпрянщини В. Чабаненка розміщено близько дванадцяти тисяч неофіційних антропонімів [148]. У «Словнику прізвищ жителів межиріччя Стиру та Горині» Н. Шульська подає прізвища, зібрані на порубіжжі Волинської й Рівненської областей [236]. На думку автора, неофіційні антропоніми є частиною експресивно-зображальних засобів усного мовлення, які охоплюють широку галузь: від діалектів до жаргону. В. Чабаненко досліджує системні відношення, словотвір та мотивацію [162, с. 4 – 10].

У результаті багаторічної спільної роботи студентів, магістрантів та викладачів філологічного факультету Волинського національного

університету імені Лесі Українки Г. Аркушин уклад «Словник прізвиськ північно-західної України», який містить майже 20 000 онімів [21]. На початку праці дослідник Г. Аркушин подає власні спостереження щодо мотиваційних характеристик, словотвірних особливостей, етнопсихологічних зауважень щодо цього антропонімного класу [21, с. 3 – 8].

Науковці другої половини ХХ ст. робили акцент на окремих аспектах функціонування неофіційних антропонімів. Так, історичний аспект неофіційної антропонімії висвітлено в роботі М. Худаша «З історії української антропонімії» [218]. Лінгвіст охоплює своєю увагою період становлення української антропонімії – XIV-XVIII ст. і робить низку важливих загальнотеоретичних зауважень, зокрема розробляє класифікацію прізвиськ за особливостями внутрішніх характеристик особи, а саме номінації: а) за виявами характеру або темпераменту; б) за нахилами або звичками в поведінці; в) за звичками та дефектами в мовленні; г) за фактом втрати слуху й дару мови; г) за інтелектуальними особливостями [217, с. 140-141].

І. Ковалик у статті «Типологія системи словотвору прізвиськ жителів села Млинів Жешівської області ПНР» приділяв увагу словотвірній структурі прізвиськ [81]. Такого ж підходу дотримувалися в різні часи мовознавці Т. Мещерякова, В. Никонов, Т. Макарова, З. Нікуліна, які, описуючи творення переважно дитячих прізвиськ, дійшли висновку, що останні виконують не тільки ідентифікувальну, а й характеристичну й «парольну» функцію.

При вивченні словотвірних характеристик прізвиськ науковці наголошують на нечіткій межі між апелятивною та онімною лексикою й описують феномен онімізації як універсальний механізм творення власних назв, що супроводжується субстантивацією [193, с. 38 – 42]. О. Антонюк вказує на дві стадії, які проходять апелятиви в процесі онімізації: а) зміна

функції й частотності вживання; б) набуття словом функції ідентифікації поза межами колективу [6, с. 27].

Що ж до власне морфологічного словотвору у царині прізвицьк, то, згідно з дослідженнями, такі деривати становлять близько третини усіх назв. М. Наливайко, узагальнюючи морфологічні способи творення неофіційних антропонімів Львівщини, зазначає: «Досліджувані прізвиська утворилися, здебільшого, шляхом додавання до власного імені, прізвиська, прізвища патронімних, матронімних, андронімних суфіксів. Іменування, утворені морфологічним способом, становить 35 % від загальної кількості прізвицьк» [115, с. 107]. Мовознавець П. Чучка дослідив словотвір українських андронімів на предмет продуктивності формантів, ареального поширення конкретних морфологічних типів словотворення з нанесенням на карту відповідних ізоглос [230].

У передмові до «Словника сучасних українських прізвищ: у 2-х т.» Ю. Редько робить цінне узагальнення щодо словотвірної природи українських неофіційних антропонімів: «Прізвиська і прізвища (за винятком лише незначної кількості іншомовних за походженням) – це назви, утворені самим народом за законами національного словотворення, а їх твірні основи – національна апелювативна лексика та власні назви інших класів» [166, с. 7].

Соціальну функцію дитячих та шкільних прізвицьк докладно описано у працях польських ономастів М. Біолік, Б. Двілевіча, Г. Поповської-Таборської, М. Мицавки, К. Длугош. Вони досліджували не тільки соціоантропонімічні функції конотації, характеристичності, «приклеювання» прізвицьк, а й корпоративні приховані детермінанти цього пропріального класу.

В Україні соціокультурний і соціопрагматичний аспекти неофіційної антропоніміки вивчали З. Нікуліна, О. Ніколенко, А. Белова, Л. Сергеева. Їхні роботи ґрунтуються на психології поведінки в групах, соціальних

умовах творення оніма, явища своєрідного «потягу» в колективах до прізвиськоназивання. Зокрема А. Белова та О. Ніколенко констатують, що «об'єктивні, екстралінгвальні чинники (зміна стилю життя, соціальної структури суспільства, моделей поведінки) спричиняють появу нових імен осіб у мові» [28, с. 54 – 58].

Актуальною на сучасному етапі є комунікативна лінгвістична парадигма, яка також торкнулася неофіційних антропонімів як об'єкта дослідження. Так, Н. Федотова в дисертаційному дослідженні «Сучасні прізвиська Луганщини: когнітивна прагматика тексту оніма» вперше підійшла до прізвиськ як стислих текстів, що мають власну когнітивну й прагматичну природу, й застосувала психолінгвістичні й соціометричні методики до їхнього дослідження [212].

Важливим аспектом сучасної ономастики є гендерна диференціація прізвиськ. У науковому дискурсі розв'язання цієї проблеми коливається від повної відмови від кваліфікації жіночих прізвиськ за їхніми чоловіками, які продукуються словотвірно [104, с. 40], до особливого класу андронімів (за П. Чучкою) [225, с. 152]. На різній номінативній і експресивній природі жіночих прізвиськ наголошує В. Познанська, згідно з узагальненням якої залежно від регіону вони можуть втрачати або набувати ознак прізвиська [158, с. 269]. Так, О. Антонюк зауважує, що «на Донеччині андроніми найчастіше вживаються поза очі, бо носії, особливо молоді заміжні жінки, нерідко ображаються, коли їх так називають. У нашому дослідженні ці додаткові неофіційні назви жінок за чоловіками, яким властиві такі ознаки, як вторинність номінації, використання в обмеженому середовищі, емоційна забарвленість та інші, ми аналізуємо як прізвиська» [9, с. 27].

Сегментація предмета дослідження неофіційних антропонімів знайшла свій вияв у працях мовознавців, які описували прізвиська на порубіжжі різних гуманітарних та мовознавчих дисциплін. Так, Н. Хрустик та Т. Олійник вивчають прізвиська в контексті фольклористики та

етнографії, вважаючи їх однією з українських традицій; Н. Рувьова та Н. Шувльська вивчають лексико-семантичний аспект українських прізвищ, В. Чабаненко та Г. Сенік спеціалізуються на словотвірній специфіці неофіційних антропонімів, Р. Осташ та О. Данилевська дотримуються лінгвопсихологічного підходу.

Окремою цариною дослідження прізвищ є вивчення їхнього функціонування в художній мові письменників. Науковці цього напрямку вивчали антропонімікон творів окремих авторів, напрямів у рамках національних літератур: у білоруській літературі – Ю. Гурська [59, с. 141–148]; у радянській прозі – С. Аксьонов [1; 2]; у сучасній англійській літературі – В. Робустова [167]; в українському сатиричному романі – Л. Кричун [1998]; антропонімікон творів окремих письменників досліджували Г. Шкіринець (поєми І. Франка) [233]; І. Турута (творчість М. Горького) [204] тощо.

Отже, для сучасного етапу вивчення неофіційних антропонімів характерна діалектна взаємодія універсального й аспектного підходів, що разом із регіональним принципом призвело до тематичної й ареальної сегментації ономастичного дискурсу.

Сучасні дослідники, унаслідок різностороннього вивчення говіркових ареалів і збору значного фактичного матеріалу, уклали низку словників прізвищ за територіальним принципом; було описано всі аспекти функціонування неофіційних антропонімів: мотиваційну базу, словотвір, семантику, соціальну функцію, соціокультурний та соціопрагматичний аспекти, когнітивну прагматику, гендерну й групову диференціацію прізвищ, подано структуру і функції прізвищ у контексті фольклористики та етнографії, у художній мові письменників тощо.

1.3. Лінгвістичний статус прізвиська та його місце в антропонімі

Незважаючи на багату історію вивчення прізвищ, у лінгвістиці досі немає однозначного трактування цього ономастичного феномена. Проте науковий дискурс потребує чіткого поняттєвого окреслення об'єкта дослідження, методів його ідентифікації й диференціації.

У мові існують народно-побутове, лексикографічне (узуальне) й наукове (лінгвістичне) трактування поняття «прізвисько», причому народно-побутове потрактування виокремлюється на етапі фіксування матеріалу й включає пояснення респондентів. Цей аспект неможливо оминати, оскільки в ньому містяться важливі семантичні й позалінгвальні пресупозиції процесу називання, психолінгвістичний статус неофіційних найменувань, що дає цінний матеріал для наукового окреслення поняття.

Так, О. Антонюк, досліджуючи семантику й структуру сучасних прізвищк Донеччини, зазначає, що жителі цього ареалу «уживають назви *прізвисько, так прозивають (кого прозивають), так кажуть (на кого кажуть), так називають (кого називають) поза очі* [9, с. 21]. Науковець наголошує, що прізвиська в народно-побутовому розумінні мають свою соціальну, професійну й вікову стратифікацію: «У дитячому середовищі прізвиська називають *дражнилками*, а в молодіжному – *кликухою, поганялом*» [9, с. 21].

З цього можна зробити висновок, що неофіційні антропоніми мають різний ступінь характеристизації, ідентифікації й різну номінативну природу. Так, у дитячому колективі присутні характеристично-іронічні пресупозиції називання, яке здійснюється членами колективу (групи); найширший набір позамовних чинників, що включають широкий спектр ознак денотата (зовнішність, вдача, специфіка офіційного імені, випадки з життя) мають

прізвиська у вужчому розумінні – ті, які даються в соціальному середовищі дорослого населення.

Подібну синонімічну й частково діалектну диференціацію прізвиськ у народному потрактуванні мають інші регіони України: *прізва, притик* (Південна Волинь) [236 с. 6]; *назви по-вуличному, придомки, прозивки* (Бойківщина) [39, с. 5]; *менюха, применюха* (Західне Полісся) [21, с. 22]. За нашими спостереженнями, на Поділлі прізвиська в народі називають у такий спосіб: *так прозиваються, на нього так кажуть*.

Інший, загальноживаний аспект дефініцій, відбито в лексикографічних працях спеціалізованого й загального характеру. «Словар української мови» Б. Грінченка не фіксує поняття *прізвисько*, натомість містить дефініції «прозивка» («насмішкувате прозвання») й дієслово «прозивати» із зазначенням надавати «неофіційного ім'я»: *Не знає, як і батька її звать і прозивають; Царські слуги прозвали його Незнайком* [180, Т. III, с. 466].

Неусталеність уживання поняття *прізвисько* на початку ХХ ст. засвідчується семантичним розходженням дієслів *прозивати* й *прозиватися*. Останнє містить сему «те саме, що й офіційне ім'я чи вуличне прізвисьце» [180, Т. III, с. 466]. Отже, для цього періоду характерна недиференційованість офіційних і неофіційних найменувань.

«Словник української мови: В XI томах» подає таке визначення: «Прізвисько – це найменування, яке іноді дається людині (крім справжнього прізвиська та імені) і вказує на яку-небудь рису її характеру, зовнішності, діяльності, звичок» [183, Т. XVIII, с. 108]. Це визначення акцентує на додатковості й зовнішній мотивованості неофіційних антропонімів.

В енциклопедії «Українська мова» П. Чучка наводить визначення лексеми «прізвисько» як характеристичне неофіційне індивідуальне найменування: «вид антропоніма, неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу» [206, с. 494].

Що ж до наукового, мовознавчого тлумачення терміна *прізвисько*, то самі лінгвісти вказують на його нечіткість: «Сам термін «прізвисько» навіть по відношенню до індивідуальних іменувань не має чітких границь, він досить невиразний і неоднозначний» [39, с. 60].

Лінгвістичні проблеми визначення терміна *прізвисько* лежать у кількох площинах: а) визначення дефініції поняття; б) з'ясування обсягу терміна; в) класифікація прізвиськ.

Так, М. Ушаков, опираючись на неоднозначність терміна *прізвисько*, пропонує взагалі не вживати його в науковому дискурсі [209, с. 148]. С. Крижанівська вважає прізвиська продуктом народної творчості й відповідно об'єктом вивчення фольклористики [92, с. 100].

Науковці пропонують варіативні дефініції поняття *прізвисько* від найширшого (усі неофіційні імена) [225, с. 13] до одноаспектного: номінація людей у замкнених сферах суспільства [71, с. 10], мотивація денотативними рисами зовнішності або характеру [196, с. 37].

Найпоширенішими у вітчизняному мовознавстві є визначення М. Худаша й В. Чичагова. Останній вважає, що прізвиська «надаються людям у різні періоди їхнього життя за тією чи іншою властивістю чи якістю цих людей, і під якими вони відомі звичайно у визначеному, часто досить замкнутому оточенні» [223, с. 5].

М. Худаш дещо розширює визначення, звертаючи увагу на необов'язковість і часту ситуативну випадковість отримання прізвиська носієм: «Це особові назви, яких люди набувають у побутовому оточенні мимоволі, часто випадково, у різні періоди свого життя за тією чи іншою зовнішньою або внутрішньою властивістю чи якимось незвичайним випадком, що з ними трапився, і під якими вони потім відомі лише в близькому оточенні» [219, с. 83].

На думку І. Сухомлина, неофіційне прізвище (прізвисько) відбиває реальні риси зовнішності, характеру носія або свідчить про ступінь родинних

стосунків його з іншими членами сім'ї [196, с. 37]. С. Зінін називає прізвиськами слова, які «даються людям у різні періоди життя і під якими вони відомі в досить замкнутому колі суспільства» [71, с. с.10]. П. Чучка зараховує до прізвиськ усі неофіційні назви людей [225, с. 13].

У найсучасніших дослідженнях визначення терміна *прізвисько* органічно поєднує мотиваційні й функціональні ознаки. Так, М. Наливайко в дисертаційному дослідженні «Неофіційна антропонімія Львівщини» (2011) дає таке узагальнене визначення терміна *прізвисько*: «Це неофіційне йменування, яке дають номінатори особі чи колективові людей за індивідуальними ознаками, а також за спорідненістю і свояцтвом між носієм і членами родини для ідентифікації і конкретизації. Прізвиськам притаманні індивідуальність, конотативне забарвлення і вмотивованість» [115, с. 28].

М. Дуйчак звертає увагу на необов'язковості й додатковості прізвиськ і доповнює його визначення: «Прізвиська завжди вмотивовані. Прізвисько, належачи до класу власних імен, виконує номінативно-ідентифікаційно-диференційну функцію» [66, с. 256].

Одним із критеріїв визначення прізвиська науковці пропонують принцип моделі офіційного антропоніма: якщо номінація вкладається у цю загальноприйнятну структурну модель, вона не є прізвиськом. Зокрема, Г. Бучко і Д. Бучко поділяють неофіційні антропоніми на нетрадиційні варіанти імен і власне прізвиська, причому прізвиськову функцію можуть виконувати нетипові в даному ареалі варіанти імен [39, с. 34–35].

О. Суперанська безпосередньо уводить поняття моделі: «Якщо ім'я відповідає моделі, воно сприймається як ім'я. Якщо воно за якимись параметрами (асоціаціями з апелятивами) не задовольняє ці моделі, структура його порушується і є причини говорити про прізвиськові утворення» [192, с. 189].

Такий підхід визначає неофіційні антропоніми як поняття ширше відносно прізвиська. Отже, предметом нашого дослідження виступатимуть

не тільки власне прізвиська, а й інші неофіційні антропонімічні утворення: прізвиськові утворення, неофіційні, атипові для Поділля варіанти імен тощо.

Іншою проблемою обсягу прізвиськ як особливих ономастичних явищ є зовнішня й внутрішня (лінгвальна) мотивованість. Зокрема, неясним залишається віднесення до прізвиськ антропонімів, які походять від інших одиниць цього ж класу – імен і прізвищ, наприклад *Маруся* (про чоловіка) від прізвища *Марусяк*, *Коколя* – від імені Микола.

Семантичне вирішення цього протиріччя пропонує Л. Сергєєва, на думку якої, відантропонімічні імена є прізвиськами у разі наявності конотативної або оцінної семантики [175, с. 147]. Цей підхід відповідає тезі М. Ушакова про те, що «звуковий склад особового імені чи прізвища дає поштовх для різних асоціацій, слугує базою для пошуку привабливого прізвиськового імені» [208, с. 160].

Отже, до прізвиськ відносимо відантропонімічні назви, що не відповідають усталеній моделі й виконують характеристичну й конотативну функції. Згідно з дослідженнями науковців, до прізвиськ відантропонімного походження можна зараховувати деривати, які втратили внутрішню форму й зазнали переосмислення, демінутивні й аугментативні форми, які виконують диференціювальну функцію серед низки однакових імен.

Р. Осташ з цього приводу зазначає: «Якщо в селі є кілька жінок із однаковим іменем, то деякі народні варіанти можуть служити індивідуальними прізвиськами, щоб виділити цю людину з гурту. Скажімо, із кількох *Василин* одну називають *Василина*, іншу – *Василинка*, ще іншу – *Василинця*. Таким чином, ім'я ніби бере на себе функцію прізвиська» [125, с. 119]. Отже, пестливі імена в одному випадку можуть виконувати власне демінутивну, в іншому – диференціювальну й дентифікувальну функції.

Проблемним є зарахування / не зарахування до категорії прізвиськ загальної характеристичної лексики – іменникових апелятивів, прикметників тощо. Оскільки денотативно характеристична лексика позначає об'єктивні

ознаки носія, то природно не вважати її антропонімічною, наприклад *кривий, німець, рудий, комбайнер*.

П. Чучка пропонує розв'язувати цю проблему так: «Нам здається, що говорити про повний перехід агентивної, атрибутивної, етнімічної, катойконімічної чи якоїсь іншої загальної назви у власну можна лише в тому разі, коли носій тої назви насправді вже перестав бути носієм ознаки, зазначеної в назві» [225, с. 158]. Це означає, що зафіксовані нами номінації *Німець* (чоловік з характерною формою черепа), *Комбайнер* (носив білого літнього кашкета) можна вважати прізвиськами за метафоричною, а не денотативною номінацією, тоді як назви *Петро Кривий, Валера Рудий* є перехідними, оскільки співвідносяться з реальними фізичними ознаками денотата. Якщо ж у номінації з'являється додаткова (іронічна, діалектна чи гіперболічна) семантика, то такі назви об'єктивних ознак можна вважати прізвиськами: *Сашко Рижий, Гриша Монт'юр, Сержант* тощо.

У мовознавстві історично склалися дефініції поняття *прізвисько* з акцентом на певному аспекті або функції – номінативній, конотативній, знаковій тощо. Один з аспектів – знакова природа прізвиськ, на чому зосереджують свої визначення П. Чучка (індивідуальний знак) [225, с. 153]; Н. Федотова (знак-символ, що репрезентує образ носія) [212]; О. Даниліна (соціальні знаки) [61, с. 281–301]. Знакову природу прізвиськ О. Антонюк, услід за О. Суперанською [190, с. 352], вбачає в антропонімах із повною десемантизацією основи: «Установити мотив номінації й мотивувальну ознаку в таких найменуваннях неможливо. Наприклад, *Бедиляк(-и), Дреп(-и), Масленко(-и), Нагольний(-и), Сорока(-и), Хобочин(-и), Хрула(-и), Халявка(-и)* – уже давно ніхто не знає, чому так прозивають.

Такі прізвиська вживаються як «своєрідні упізнавальні знаки», що характеризують об'єкти за допомогою звукового комплексу. Вони не позначені високим ступенем індивідуалізації, а тільки ідентифікують людину за належністю до того чи іншого сімейно-родового колективу» [9, с. 114 – 115].

Важливу роль при аналізі прізвиськ та визначенні цього поняття відіграє номінативна теорія, яка в працях низки науковців є стрижневою. Наприклад Н. Шульська, визначаючи прізвисько як «неофіційне найменування особи чи кількох осіб, яке дає інша людина, щоб підкреслити особливу домінантну рису, що відрізняє іменованого від інших, ідентифікує, конкретизує його» [236, с. 6], вказує на домінування пейоративних конотацій при домінуванні, а Г. Пашкевич визначає прізвиська як вторинні номінації, які мають внутрішню аксіологію, що базується на творчому переосмисленні денотативних ознак [152, с. 4].

Специфіка пропріальної номінації при наданні прізвиськ полягає в тому, що їхні носії вже мають власні назви, які їх ідентифікують, отже, прізвиська доповнюють функціональну палітру ідентифікації особи в соціальній комунікації. О. Антонюк узагальнює номінативну природу вторинних антропонімних номінацій так: «Прізвисько виникає на вторинному рівні, оскільки одиничному об'єктові (або кільком об'єктам), що має вже як загальну назву, так і власну офіційну, присвоюється ще одне ім'я неофіційного характеру, яке задовольняє потреби у сфері мовлення» [9, с. 26].

Окремої уваги заслуговують теорії й дефініції терміна *призвисько*, у яких домінувальним вважається когнітивний аспект, що є результатом народно-побутової пізнавальної діяльності в соціальному середовищі. Такий підхід передбачає з'ясування аксіологічної природи, у результаті виявлення якої соціум виокремлює суб'єктивно або об'єктивно важливі ознаки індивідів і вербалізує їх як фрагмент знання про навколишній світ, тобто надання прізвиськ є одним із компонентів когнітивного процесу, де формуються народні концепти та їхні вербалізатори й відтворюються як стверділі структури. На матеріалі германських мов когнітивний підхід до прізвиськ зреалізований мовознавцем В. Робустовою [167].

Неоднорідність мовних феноменів, охоплених категорією «прізвисько» потребує деякої внутрішньої диференціації. Наприклад, науковці помітили, що деякі прізвиська даються людині на певному етапі її життя, а деякі дістаються у спадок (за П. Чучкою, однопоколінні та спадкові). П. Чучка вказує, що останній тип найменувань передається за схемою «батько – син – онук – правнук» або так само жіночою лінією [227, с. 240 – 241].

Г. Бучко та Д. Бучко послуговуються терміном «сімейно-родове іменування», під яким мають на увазі «особливий вид антропонімів, який ідентифікує усю родину й переважно передається у спадок, який за внутрішньою семантикою та структурою не відрізняється від прізвищ, але функціонує тільки в усному мовленні» [39, с. 2].

Існує клас прізвиськ, характерних для певної території. Для них властивий невисокий ступінь абстракції, пасивність уживання, уживаність переважно старшим поколінням. Це дало привід для виокремлення науковцями класу колективно-територіальних прізвиськ [220; 207].

Іншим соціально-культурним відгалуженням побутування неофіційних антропонімів є шкільне середовище, особливістю якого є специфічна мотивація прізвиськ за будь-якою ознакою з метою додаткової (крім офіційного імені) ідентифікації й характеристики особи. Такі імена даються часто спонтанно й ситуативно («приклеюються») без глибокого пізнання особливостей індивіда.

Ці особливості послуговували виокремленню шкільних прізвиськ в окремий клас антропонімів з внутрішньою диференціацією: прізвиська антропонімного походження; неофіційні назви, що містять у собі характеристику носія; прізвиська, що містять будь-яку інформацію про носія [48, с. 284]. У цій галузі можлива «випадкова» мотивація (перекручення або неправильна вимова прізвища), групові й асоціативні назви

[48, с. 283 – 295].

Отже, у мовознавстві немає однозначного трактування терміна прізвисько, з іншого боку, в мові існують народно-побутове, лексикографічне (узуальне) й наукове (лінгвістичне) трактування поняття «прізвисько», які є однаково важливими, оскільки включають розуміння явища представниками середовища, що надає носієві неофіційне ім'я, покладаючи на нього певні функції.

Лінгвістичне розв'язання проблеми терміна «прізвисько» триаспектне й включає визначення його дефініції, обсягу й здійснення класифікації прізвиськ. Проблемними зонами ономастичного дискурсу також є співвідношення зовнішньої й внутрішньої мотивованості, можливість зарахування / не зарахування до прізвиськ загальної характеристичної лексики, номінативна природа вторинних антропонімічних номінацій.

Найповніше термін «прізвисько» визначено у працях М. Худаши й В. Чичагова («особові назви, яких люди набувають у побутовому оточенні мимоволі, часто випадково, у різні періоди свого життя за тією чи іншою зовнішньою або внутрішньою властивістю чи якимось незвичайним випадком, що з ними трапився, і під якими вони потім відомі лише в близькому оточенні»), що можна прийняти за робоче визначення.

Для нашого предмета дослідження актуальним є ширше поняття – неофіційний антропонім, який, крім прізвиськ, включає прізвиськові утворення, атипові варіанти імен, діалектні варіанти, що мають відтінок характеристичної й конотації.

1.4. Порівняльна характеристика прізвиськ та псевдонімів як суміжних антропонімних класів

Важливою ланкою дослідження прізвиськ є їхнє відмежування від інших неофіційних найменувань, зокрема псевдонімів. У зв'язку з цим доцільним видається розглянути спільні й відмінні класифікаційні й структурні ознаки вказаних категорій, особливості номінації та функціонування.

М. Торчинський зазначає, що питання становлення ономастичної терміносистеми потребує окремого наукового розгляду й дискусій. На його думку, «типологічна ономастика передбачає вивчення власних назв за допомогою ономастичного мислення, ономастичних традицій і смаків, ономастичних ідей, які реалізуються схожими або відмінними способами, підтверджують гіпотезу про ізоморфізм та аломорфізм в онімії різних країн. Основна ідея – онімні явища однієї мови розглядаються через природу аналогічних явищ іншої мови або навіть кількох мов» [202, с. 221].

Диференційні та спільні ознаки псевдонімів та прізвиськ з'ясовуються вже на етапі аналізу дефініцій.

Так, Н. Павликівська з метою узагальнення поняттєвого апарату наводить низку визначень провідних ономастів Європи [132, с. 6]. В англіцистиці псевдонім (pseudonim) тлумачиться як «вигадане ім'я», у німецькому мовознавстві псевдонім (Desname – дослівно – приховане ім'я) використовується з метою приховування особистості, подібно й у французькому мовознавстві [132, с. 6 – 7]. Отже, зарубіжні мовознавці основною функціональною ознакою псевдоніма вважають приховуваність реальної особи.

Окреслення поняттєвого апарату, як зазначають науковці, криється у визначеннях основних понять, що дасть змогу в подальшому диференціювати суміжні й ізоморфні мовні феномени: «Розпочинати серйозне спеціальне вивчення прізвиськ потрібно, очевидно, не з уточнення

питання про найбільш прийнятний розподіл прізвиських імен за якимись групами, а з'ясування того, що ж треба розуміти під прізвишком» [209, с. 147].

Проблемою визначення терміна «*прізвишко*» та його відмежування від суміжних явищ у мовознавчій практиці є той факт, що науковці у своєму дискурсі акцентуються здебільшого на одному з аспектів функціонування цього мовного феномена: одні вказують на прізвиська як «живі утворення» [245], інші – вважають, що прізвиська «даються жартома, глузуючи, мають експресивне забарвлення» [109].

Т. Ісаєва вважає, що відмінність прізвишок від псевдонімів полягає в тому, що прізвиська виконують диференційну функцію серед осіб з однаковими офіційними іменами, а псевдоніми – приховують офіційні найменування осіб [74]. Ю. Редько зазначає, що псевдоніми не мають чіткої мотивованості (обирається довільно, як правило, самим носієм), тоді як основною ознакою прізвишок є чітка вмотивованість, що усвідомлюється і носіями, і соціумом, який його надає.

Найпоширеніше визначення прізвиська в українській ономастиці належить П. Чучці, за яким «*прізвишко* (вуличне прізвище, кличка) – вид антропоніма, неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу» [206, с. 494].

З огляду на зазначене видається доцільним порівняти словникові дефініції понять *прізвишко* та *псевдонім* й, спираючись на авторитетні наукові теорії, виокремити диференційні ознаки кожного. Так, у «Словнику української мови: В XI томах» указано:

Псевдонім – 1. Прибране ім'я, прізвище або авторський знак, яким користується письменник, журналіст, актор і т. ін. замість власного прізвища. 2. заст. Людина, що виступає під прибраним іменем, прізвищем [183, Т.ХVIII, с. 373].

Прізвисько 1. Найменування, яке іноді дається людині (крім справжнього прізвища та імені) і вказує на яку-небудь рису її характеру, зовнішності, діяльності, звичок.

2. *рідко*. Те саме, що прізвище 1. [183, Т XVIII, с. 108].

Отже, псевдонім виконує додаткову або замісну ідентифікувальну або самоідентифікувальну функції, а прізвисько – функції характеристизації й додаткову ідентифікувальну.

Спільними мотиваційними ознаками псевдонімів і прізвиськ є моделі «людина і суспільство», «людина і навколишній світ» та «людина як така», «людина та її ім'я» (за О. Петровою) [132, с. 12].

Відмінним є специфічний принцип латенції. Об'єднувальною відмінною рисою практично усіх названих моделей є домінування принципу самоназивання, за якого носій сам собі обирає псевдонім. Отже, якщо прізвисько виконує експресивну й ідентифікувальну функції, то псевдонім – функцію умовного називання, самоідентифікації та позиціонування носія в суспільстві.

Специфічною ознакою функціонування псевдоніма є галузь як усного, так і писемного мовлення, тоді як прізвисько (окрім вигаданих прізвиськ літературних героїв) вживається винятково в усному народно-розмовному мовленні.

Етимологічна прозорість / непрозорість прізвиськ та псевдонімів має різну природу. Так, якщо окремі прізвиська вважаються умовно мотивованими через втрату проміжних ланок асоціації (деривації) або ж фонетичну модифікованість, то значна частина псевдонімів, що виконують криптографічну функцію, не мають жодного зв'язку між назвою й носієм, оскільки обрані останнім спеціально для втаємничення, а значить й етимологічного затемнення назви. З іншого боку, у царині прізвиськ найпродуктивнішими механізмами творення є модифікація імені та метафорично-метонімічне називання за зовнішньою або внутрішньою

ознакою, то серед літературно-мистецької, політичної та кримінальної псевдонімії ХХ ст. Н. Павликівська виокремлює такі мотиваційні механізми: модифікація справжнього імені носія, трансонімізація, онімізація апелювативів (переважно без метафоричного компоненту), латентне іменування [132].

Одна з класифікаційних відмінностей прізвиськ і псевдонімів полягає в тому, що майже всі прізвиська даються носієві оточенням. Виняток становлять спорадичні випадки самоназивання (підліток на ім'я Микола часто повторював: *Кажіть на мене Міхель, бо я крутий*) та мимовільне самоназивання в дитячих колективах, за якого неправильно вимовлене ім'я підхоплюється оточенням і стає прізвиськом. Натомість у галузі псевдонімів самоназивання – поширений механізм набуття неофіційного антропоніма, особливо в герметичних колективах та соціально відокремлених групах.

Н. Павликівська, підсумовуючи основні ознаки псевдоніма, називає серед останніх такі: «1) його особливе призначення – охороняти таємницю справжнього імені; 2) псевдоніми є вторинними, факультативними назвами, які існують паралельно із справжнім іменем або замість нього; 3) псевдоніми можуть бути як самоназвами, так і надаватися з боку колективу, оточення; 4) псевдоніми наділені значним інформативним потенціалом; 5) псевдоніми багатофункціональні, залежно від сфери вживання, крім основної, можуть виконувати й інші функції: характеристичну, естетичну, оцінну, символічну; 6) одна і та сама людина може мати один, кілька і багато псевдонімів; 7) псевдоніми можуть бути промовисті (літературно-художні) і, навпаки, створені за принципом антитези (політичні)» [132, с. 31].

П. Чучка, вважаючи, що псевдоніми володіють набором диференційних ознак, які дають змогу вважати такі одиниці окремим антропонімним класом, наводить низку відмінностей між псевдонімами й прізвиськами: 1) псевдонім на відміну від антропонімів решти класів – це самоназва (індивідуальна або групова), яку обирає собі сам іменований;

2) псевдоніми є факультативними знаками, функціонування яких нинішнє законодавство не регламентує; 3) майже всі псевдоніми є неофіційними назвами (ті поодинокі, що вийшли на рівень загальнонаціональних, здебільшого конкурують із справжніми прізвищами або з іменами їх носіїв); 4) псевдоніми не належать до спадкових іменувань, що зближує їх із прізвишками; 5) псевдонімів, зокрема літературно-художніх, у тої самої особи може бути безліч; 6) майже кожен псевдонім є мотивованою, промовистою назвою, якою денотат не просто називає, але й характеризує себе з позитивного боку [132, с. 11].

Проте характеристичні відмінності прізвиस्क від псевдонімів полягають у ширшій функціональній і номінативній природі останніх. На цьому наголошував зокрема О. Дей, диференціюючи серед псевдонімів такі різновиди, як перекладні псевдоніми, анаграми (утворюються шляхом зворотного прочитання), аноніми (підпис чужим прізвищем), титлоніми (містять вказівку на автора), фразеоніми (мають вигляд описового звороту) тощо [63, с. 27 – 31].

На відміну від них прізвиська, які виконують функції експресії, ідентифікації й характеристики, обмежені у своїй функціональності, хоча остання виступає виразнішою в живому експресивно насаженому мовленні.

Отже, прізвиська мають одну галузь функціонування – усне народне мовлення, тоді як псевдоніми поліфункціональні й класифікаційно різноманітніші. Якщо класифікація прізвиस्क на сімейно-родові, індивідуальні, дитячі, шкільні, вуличні тощо не передбачає розширення або зміну їхніх функцій (експресивна, ідентифікувальна), то літературно-мистецька, політична й кримінальна антропонімія завдяки різним соціальним сферам її застосування виконує, крім експресивної й ідентифікувальної, інші функції, зокрема функцію іносказання, культурологічну (належність носія до певної субкультури), латенції (приховування). Крім уже зауваженого,

функції псевдонімів розширює їхнє письмове застосування (підписи, криптоніми тощо).

1.5. Проблеми класифікації неофіційних антропонімів

Важливою теоретичною й методологічною проблемою є класифікація прізвищ. У слов'янському мовознавстві вона має давні традиції й зосереджується окремо або комплексно навколо таких аспектів, як мотивація, семантика, структура.

Мотиваційному аспекту класифікації прізвищ значна увага приділялася з ХІХ ст. Так, В. Охримович класифікував прізвища за п'ятьма системами називання: 1) системою материнською; 2) системою родовою; 3) системою батьківською; 4) системою ґрунтовою (від тої особи, на ґрунті якого проживає пристай (чи приймач); 5) системою індивідуальною [130, с. 304-306].

І. Франко, услід за М. Сумцовим, у праці «Причинки до української ономастики» дублює виокремлені ним класи прізвищ за походженням: 1) утворені з особистого, себто хресного імені родичів, батька або матері, найчастіше батька, або через батька від особистого імені діда, прадіда; 2) утворені від назви місцевості і то або первісної, звідки прийшов даний рід, або нової, де він живе; 3) утворені від визначних прикмет фізіономії або характеру; 4) утворені від ремесла та заняття; 5) утворені від числівників; 6) утворені від звірів; 7) утворені від рослин; 8) утворені від назв страв; 9) утворені на основі певних історичних подій; 10) утворені під впливом гумору та насмішки; 11) прізвища, що вказують на чужоземне: татарське, румунське, німецьке, московське походження предка носія [216, с. 397].

За П. Чучкою, існують такі мотиваційні ознаки прізвищ: фізичні якості, психічні риси, особливості мовлення, рід діяльності, учинки, територіальна ознака, етнічна ознака, місце іменованого в громаді [227, с. 263].

Найбільшу увагу науковець приділив генесіонімам (родичівським прізвиськам), серед яких виокремив 9 розрядів: *патроніми, матроніми, пропатроніми, проматроніми, андроніми, гінеконіми, гіоніми, гамброніми, адельфоніми* [227, с. 289]. Такий поділ став класичним в антропоніміці й ним широко послуговуються в сучасних дослідженнях.

М. Худаш у своїй класифікації спирався на характеристичні мотиви номінації: жартівливо-зневажливі, лайливо-зневажливі, професійні, за господарськими ознаками, за членами родини й емоційно-нейтральні. Осібно стоять антропоніми, що зазнали деетимологізації [218, с. 128-129]. М. Тимінський, використовуючи досвід попередників, узагальнив і максимально спростив мотиваційну класифікацію, яку звів до двох типів: номінації з актуальними мотивантами й з неактуальними тепер мотивантами. [200, с. 67-68]. Отже, мотиваційні класифікації включають лінгвальну й позалінгвальну мотивації, які, на нашу думку, повинні досліджуватися комплексно.

Семантична група класифікацій тісно пов'язана з мотиваційною, проте в основі лежить змістовий аспект. Зокрема, І. Сухомлин диференціює неофіційні антропоніми на два класи: прізвиська антропонімного (власноіменні утворення) й неантропонімного (відапелятивні утворення) походження [197, с. 39-40].

Проте першу розгалужену семантичну класифікацію прізвиськ здійснено в праці М. Тимінського «Неофициальные антропонимы в современном русском языке (семантический аспект)». Науковець використовує компонентний аналіз стосовно різних видів неофіційних антропонімів, у тому числі й до прізвиськ з кількома мотивантами, включаючи денотативну й конотативну семантику [200].

П. Поротников надає перевагу внутрішній формі як критерієві класифікаційної віднесеності. Він виокремлює *сімейно-родові, особисто-індивідуальні, колективно-територіальні* прізвиська [160, с. 154]. Ці назви

набуваються за умов реалізації однієї із семантичних умов: диференціувальна ознака носія, його подібність до іншого об'єкта або характерний випадок з життя носія.

Оцінно-характеристичні, генесіонімічні, відпрізвищеві прізвиська виокремлює дослідниця З. Нікуліна, яка мотивує цю тріаду «конкретною екстралінгвальною сферою і специфікою ситуації спілкування» [120, с. 90].

В. Чабаненко вважає прізвиська експресивним мовним засобом. Він, використовуючи загальний семантичний підхід, виокремлює *індивідуальні, колективно-родинні й колективно-регіональні* неофіційні антропоніми [218, с. 16 – 20].

Вартими уваги є класифікаційні підходи до неофіційних антропонімів польських мовознавців Я. Струтинського, М. Саєвича, Є. Оронович.

Так, Я. Струтинський пропонує чотири підходи до вироблення класифікацій прізвиськ. Вони базуються на семантичному типі мотиватора, метафоричному або структурному перенесенні, способі мотивації та його різновидові (опосередкований або безпосередній) [257, с. 142 – 143].

На семантичному критерієві наголошує М. Саєвич, виокремлюючи чотири типи: 1) прізвиська, що походять від імені носія; 2) від прізвища носія; 3) від сторонніх власних назв; 4) відапелятивні прізвиська [255, с. 64 – 65].

На діалектній природі прізвиськ наголошують А. Усцінович та Є. Оронович [254; 192].

А. Усцінович відокремлює прізвиська від суміжних антропонімних категорій (розмовні форми імен, видозмінені прізвища, гіпокористичні форми). Власне прізвиська, на думку мовознавця, є непостійними, виникають за зовнішніми або внутрішніми індивідуальними ознаками носіїв і виконують у діалектному середовищі функцію прізвищ [207, с. 236 – 238].

О. Антонюк зазначає, що серед усіх типів прізвиськ абсолютну перевагу мають так звані «портретні» прізвиська, які даються не за основною, а особливою, примітною зовнішньою ознакою: «Прізвиська, що

відображають зовнішні ознаки людини, або так звані «портретні», становлять найбільшу групу як за кількістю самих прізвиськ (їх 30%), так і за лексико-семантичним розмаїттям тих слів, на основі яких вони виникли» [9, с. 56 – 57].

Аналіз численних методологічних підходів до класифікування неофіційних антропонімів нашою думкою, що оптимальним є підхід, за якого поєднуються мотиваційний (етимологічний) та семантичний принципи. Такий принцип зреалізовано в роботах О. Селищева, який з'ясовував семантику основи комбіновано з мотивацією [173, с. 97 – 128].

У праці «Антропонімія Закарпаття» П. Чучка вказує на те, що мотиваційний принцип органічно доповнює лексико-семантичний аналіз, оскільки виявляє зовнішні умови називання [225, с. 181].

Сучасні дослідники все більше схиляються до багатоаспектних класифікацій. Так, Н. Шульська зазначає: «Уважаємо, що при класифікуванні неофіційних іменувань важливо враховувати їхню внутрішню форму або мотивованість, сферу поширення, спосіб творення, структуру, конотацію, темпоральність, локативність» [235, с. 32]. Саме на останніх двох аспектах акцентують науковці П. Чучка й А. Белова, оскільки часо-просторові характеристики впливають на спосіб номінації, мотивацію та семантику онімів [225, с. 180; 28, с. 54 – 58].

П. Чучка, обстоюючи багатоаспектний підхід до класифікування неофіційних антропонімів, поділяє їх за наявністю / відсутністю внутрішньої форми; за способом творення; за наявністю / відсутністю емоційного забарвлення; за кількістю лексичних компонентів [225, с. 162–167]. З класифікацією П. Чучки корелює поділ польського лінгвіста Я. Струтинського, за яким прізвиська необхідно аналізувати за: 1) способом умотивованості; 2) семантичним типом (відантропонімні, відапелятивні прізвиська); 3) структурою назви (метафора / деривація); 4) видом умотивованості (опосередкована / безпосередня) [257, с. 142-143].

Особливого класифікаційного підходу потребують малопоширені явища в галузі неофіційних антропонімів. Окрім спеціальних класифікаційних параметрів, для них має бути вироблена й спеціальна термінологія. Так, Р. Осташ та О. Цешлікова виокремлюють *збірні й інтимні* прізвиська, які побутують в соціумі (збірні) або всередині сім'ї (інтимні) і виконують функцію апеляції [125, с. 119; 246, S. 177–180].

Деякі дослідники принагідно акцентують на малопоширених різновидах неофіційних іменувань, які, незважаючи на свій неповноцінний і частковий антропонімний статус, усе ж потребують системних фіксацій і наукових студій. Зокрема Р. Осташ указує на існування прізвиськ, що побутують у межах однієї сім'ї і далі їхня територія не розширюється, називає їх *внутрішньосімейними, іменами-прізвиськами*: «Такі імена (чи імена-прізвиська) ніби окреслюють для людини той простір близькості, комфортності, зрештою, і безпеки в тому її житті, де вона почувається вільно між своїми, де їй добре» [125, с. 118]. Про внутрішньосімейні імена-прізвиська пише О. Даниліна, зазначаючи, що «кожне ім'я, вживане не на людях, у вузькому, сімейному, інтимному колі, отримує щоразу свіжі емоційні відтінки» [60, с. 74].

Отже, більшість класифікацій неофіційних антропонімів ґрунтуються на групуванні одиниць навколо ключових параметрів: мотиваційних, семантичних і структурних. Найвиразнішими й найхарактернішими є мотиваційні класифікації, які узагальнюють прізвиськовий матеріал за фізичними якостями, психічними рисами, особливостями мовлення, родом діяльності, учинками, територіальними й етнічними ознаками, місцем у громаді носія.

Семантична група класифікацій доповнює мотиваційну й тісно пов'язана з нею. Переважно вона полягає у створенні лексико-семантичних розрядів лексики, від якої походять прізвиська. Структурні класифікації пов'язані з групуванням прізвиськ за кількістю компонентів та співвідношенням словотвірних засобів. У сучасному мовознавстві існує

тенденція до розробки комплексних підходів і багатоаспектних класифікацій в межах одного дослідження.

Лінгвісти класифікують прізвиська за їхньою внутрішньою формою, мотивованістю, галуззю поширення, способом творення, структурою, наявністю конотації, темпоральністю та локативністю. Цього підходу варто дотримуватися і в нашому дослідженні.

1.6. Номінативна природа прізвиस्क у науковому дискурсі

Спосіб номінації при наданні прізвиська залежить від різних факторів, які діють сукупно або окремо: зовнішні або внутрішні риси носія, специфіка ситуації, у якій відбувається номінація, вікові та соціальні особливості групи, де носій отримує прізвисько.

Спосіб надання прізвиська нерозривно пов'язаний з його мотивованістю. Вона стала предметом дослідження, починаючи з ХІХ ст., але найглибше розкрита в працях мовознавців кінця ХХ ст. Найавторитетнішими є підходи П. Чучки та М. Худаша. Так, П. Чучка за способом надання виокремлює індивідуальні, родичівські (генесіонімні) та спадкові прізвиська [227, с. 237 – 241].

М. Худаш за мотивами номінації виокремлює такі розряди неофіційних антропонімів: жартівливо-зневажливі, лайливо-зневажливі, професійні, за господарськими ознаками, за членами родини, виділяючи окремо неясні прізвиська (труднощі у встановленні мотивації), емоційно-нейтральні (тільки ідентифікувальна функція) [218, с. 128 – 129].

Сучасна дослідниця О. Антонюк виокремлює низку основних мотивів неофіційного найменування: номінація за зовнішнім виглядом, за зв'язком з іншими об'єктами, за родом діяльності, за специфікою мовлення, за особливостями місця проживання, за прізвищем носія [7, с. 7].

Найпоширеніший спосіб називання – за зовнішністю носія. Процес номінації відбувається шляхом виокремлення оточуючим соціумом релевантної ознаки денотата й переведення її в розряд оніма. Наприклад, у Немирівському районі Вінницької області зафіксовані прізвиська *Борман, Гусак, Коник, Копистка, Лютчик, Пончик, Піп, Руда, Тюлька, Хусточка, Шахтар*, в яких мотиваційна лексика належить до різних лексико-семантичних розрядів, але акт називання відбувся завдяки зовнішній ознаці. Діапазон денотативних ознак, які є зовнішнолінгвальними пресупозиціями називання, широкий: від соматичних (здебільшого патологічних, гіпертрофованих або характеристичних) ознак до способів поведінки, улюблених речей, специфічної манери (одягатися, рухатися тощо). В. Ястребов наголошував на безпосередності й характеристичності зовнішніх ознак, які є найцікавішими для ономастичних досліджень: «Ця сторінка найдоступніша для спостережень і мимоволі впадає в очі. Деколи вистачить одного влучного слова, щоб змалювати портрет людини» [240, с. 9].

Серед мотивованих зовнішністю носія прізвиськ наявні й родові, й індивідуальні. Зрозуміло, що родові прізвиська відтворюються за традицією й отримали свою мотивованість у минулому. Цікавішими, на думку О. Суперанської, є індивідуальні прізвиська, оскільки вони відбивають «живу» мовотворчість і водночас – давню традицію називання, яка, зберігаючись у ментальності етносу, виявляє себе й на сучасному етапі [192, с. 188].

Ментальною специфікою українських прізвиськових номінацій є певний ступінь переосмислення назви. У відапелятивних неофіційних антропонімах часто присутня метафоризація та метонімізація. Науковці в цьому плані виокремлюють безпосередню метафорично опосередковану й метонімічно опосередковану номінації [252, с. 210; 254, с. 77-84]. О. Антонюк вказує, що більшість різвиськ «мають метафоричний і

метонімічний характер; вони часто з'являються шляхом порівняння найменованого з тваринами, рослинами, різними предметами побуту чи іншими об'єктами позамовної дійсності» [9, с. 129].

Способи називання мають свою особливість залежно від вікових та соціальних особливостей мікрогрупи, де здійснюється номінація. Одна з найцікавіших галузей – вуличні назви осіб, для яких характерна стихійність, високий ступінь асоціативності, завдяки чому до дериваційного процесу виявляється утягненим найширший діапазон пропріальної й загальної лексики: *Анфіса, Бабай, Батюшка, Душман, Завколонка, Кукла, Ленін, Рівний, Хвіст, Циклон, Шушу* тощо. Н. Федотова, описуючи такий тип називання, акцентує увагу на алюзійній природі, тобто асоціативній віднесеності носія з яскравим, відомим членам групи фрагментом культурної реальності, в чому виявляється «індивідуально-авторське образно-чуттєве мислення, бачення й розуміння дійсності» [212, с. 76].

Для власне індивідуальних прізвищ характерні менша стійкість, вказівка тільки на одного індивіда й більша частотність уживання. Мотивацію таких назв установити легше. У зв'язку з визначенням останньої, як вважають науковці, визначальною є темпоральна актуальність мотиванта, яка включає наявність / відсутність мотиваційної ознаки в теперішньому часі, її сталість або змінність упродовж життя [200, с. 67– 68]. У плані актуальності ознаки-мотиванти утворюють три групи: 1) сталі актуальні ознаки; 2) несталі актуальні ознаки; 3) сталі неактуальні ознаки [108, с. 275 – 276].

Специфічним способом неофіційної номінації є відпрізвищеве називання. Його природа полягає: а) у додатковій ідентифікації особи серед родичів; б) у жаргонічному (арготичному) називанні особи в мікроколективі, яка не потребує додаткової ідентифікації, але отримує певний «код» колективу, який може включати й додаткову доброзичливу конотацію (в дужках подано прізвище носія): *Буба (Бублик), Кінь (Конюшенко), Словарь*

(Грунченко), Моржик (Моршина), Цукерок (Льодяник). Такі назви виконують переважно парольну функцію.

Серед думок мовознавців існують розбіжності щодо природи відантропонімічних прізвиськ [35; 118; 207]. Відонімна природа індивідуальних номінацій нашо́вхує на думку, що в таких дериватах відсутня семантична мотивованість і наявна тільки формальна модифікація. Проте первинна інвентаризація досліджуваного матеріалу виявила в низки відпрізвисьцевих прізвиськ додаткову експресивно-оцінну семантику: *Вулик (Бджоляр)*, *Зайчик (Заєць)*, *Котя (Котенко)*, *Леший (Лісник)* та ін.

Важливим фактором специфіки називання є соціальний і віковий. Особливими є дитячі прізвиська, які надаються для ідентифікації особи в колективі, а також виконують парольну функцію.

М. Худаш зауважує, що дитина отримує прізвисько з моменту входження в колектив. Це найчастіше перші вуличні ігри [218, с. 122]. О. Антонюк описує найбільш ранній у житті носія тип прізвиськ – внутрішньосімейні. Їхня специфіка – виключно позитивна конотація: «У внутрішньосімейному дитячому прізвиськові сконцентовано позитивний емоційний стан найменувача, пов'язаний із народженням дитини; за допомогою такого прізвиська створюється атмосфера інтимної близькості, любові й комфорту. Внутрішньосімейні прізвиська в дітей іноді з'являються раніше за ім'я, вибір якого може довго обдумуватися, вони функціонують паралельно з побутовими варіантами імен, досить часто витісняють ім'я з домашнього вжитку, деякі зберігаються за носієм на все життя» [9, с. 117].

Серед таких номінацій трапляються демотивовані або такі, що мають суб'єктивну специфічну номінацію, пов'язану з кумедними ситуаціями в житті дитини, неправильною вимовою слів *Какусь* (від неправильної вимови займенника *якусь* російською мовою), *Коколя* (дитина заїкалася при вимові імені *Коля*) тощо. Поширеними є в шкільному та юнацькому середовищі відпрізвисьцеві та відіменні утворення шляхом формальних

засобів – суфіксації, усичення, асоціативних переосмислень. Це свідчить, що мотивом «швидкої» номінації носія, ознаки якого ще не вивчені в новому колективі, стає внутрішня або зовнішня форма заявленого імені.

На думку Н. Шульської, «прізвиська, похідні від прізвищ, виконують лише номінативно-ідентифікаційну функцію, тобто виокремлюють референта в соціоколективі, і мають слабкий емоційний ступінь (майже нічого не характеризують), хоч спорадично в деяких назвах конотація все ж виражена»[235, с. 54]. Сталою ознакою таких дериватів є обов'язкова мотиваційна участь кореня, тоді як інші морфеми можуть зазнавати трансформацій [224, с. 107].

Поширеним у професійних та соціальних колективах є культурологічно вмотивований спосіб називання, який полягає в тому, що носії отримують у ролі прізвиська імена або прізвища відомих людей, літературних героїв, історичних осіб тощо. Так, у неофіційному антропоніміконі Вінниччини натрапляємо на прізвиська *Буратіно*, *Крузо*, *Кутузов*, *Ленін*, *Пушкін*, *Рембо* та ін. В основі номінації лягає культурно засвоєна й переосмислена колективом характерна ознака героя (історичної особи, казкового героя тощо).

Для шкільного середовища, де додатковий антропонім виникає спонтанно й швидко, характерне надуживання морфологічними типами словотворення, зокрема усичення, аббревіація, суфіксація, що можуть поєднуватися з різними фонетичними чи асоціативними модифікаціями. Прізвиська цього розряду оригінальні з фонетико-словотвірного та лексико-семантичного боку, вони близькі до «мовних забавок» на ґрунті місцевих говірок» [235, с. 52 – 53].

Отже, спосіб номінації при наданні прізвиська залежить від різних факторів, що діють сукупно або окремо. До найважливіших позамовних пресупозицій неофіційного називання належать зовнішні або внутрішні риси носія, вікові та соціальні особливості групи, у якій носій отримує

прізвисько, специфіка ситуації, де відбувається номінація. Найпоширеніший спосіб називання – за зовнішністю, причому, здебільшого, реалізується метафоризація або метонімізація. Спосіб номінації залежить від вікових та соціальних особливостей носія та колективу, який надає назву. Відповідно виокремлюємо власне індивідуальні прізвиська, вуличні назви, шкільні назви, внутрішньосімейні назви, серед яких особне місце посідають відантропонімічні (відпрізвищеві й відіменні) утворення.

1.7. Специфіка функціонування прізвищ

Закономірності функціонування прізвищ встановлювалися з давніх часів. Ще з давньоруських пам'яток відомо, що у X – XI ст. паралельно функціонували неофіційні й офіційні антропоніми. Так, І. Сухомлин зауважує, що неофіційні назви осіб додавалися до імені й виконували проміжну роль між прізвищем і прізвищем (*Ярослав Володимирович Мудрий, Святополк Володимирович Окаянний* та ін.) [197, с. 30].

О. Антонюк узагальнює історичну динаміку функціонування прізвищ, виокремлюючи три періоди. Дохристиянський період позначений гіпотетичним припущенням, що паралельно функціонували особові й прізвищові імена. Другому періоду властива дихотомія канонізованих і «мирських» неофіційних імен, тоді як у третьому періоді прізвища остаточно відокремилися, а після 1917 року (закріплення тричленної системи особових імен) вони почали утворюватися від імен, прізвищ і по батькові [9, с. 36].

Антропонімна система сучасної української мови п'ятикомпонентна: особові імена, прізвища, імена по батькові, прізвиська, псевдоніми. Основна функція кожного з цих антропонімічних класів ідентифікувальна. Функціональні відмінності між ними проаналізувала й узагальнила М. Голомидова. Згідно з її теорією, відмінність функціонування визначається

прагматикою соціальної ситуації за показниками обов'язковості / факультативності; престижності / неавторитетності; стабільності / мінливості; соціально-типізованого уживання / стихійного мовленнєвого процесу; широти побутування / обмеженості уживання [56, с. 17].

О. Антонюк доповнює цю теорію тезою: «Такі показники утворюють чітку опозицію: офіційний антропонім – неофіційний антропонім, у межах якої паралельно функціонує дві системи називання особи: офіційна, що має юридичний статус, і неофіційна, або народно-побутова, що використовується в побутовому спілкуванні» [9, с. 36].

Багатовимірність функціональних характеристик неофіційного імені стає приводом до створення спеціальних класифікацій прізвиськ. Так, Г. Бучко класифікує народно-побутові найменування за власне функціональною ознакою, включаючи до системи як відантропонімні, так і не пов'язані з офіційним іменем особи назви: 1) гіпокористичні варіанти особових імен; 2) посесивні та деякі інші варіанти від прізвищ; 3) посесивні та інші деривати від імен батьків або чоловіка; 4) індивідуальні прізвиська; 5) сімейно-родові (спадкові) найменування, які генетично відрізняються від прізвища носія [39, с. 5].

Спільним функціональним знаменником неофіційних антропонімів є галузь живого розмовного мовлення, де система називання є гнучкою як в номінативному, так і конотативному плані. Крайні вияви конотативного маркування прізвиськ виявляються і в народно-побутовому поясненні: *так називають, на нього так кажуть* (про конотативно нейтральні або меліоративно забарвлені), тоді як народні терміни *прозиваються, обзивають* стосуються негативно забарвлених прізвиськ. Іншою спільною ознакою побутування прізвиськ є їхня обов'язкова вмотивованість, навіть якщо її встановити не можливо. З цього приводу Ю. Редько вказує: «Виникнення прізвиська було завжди вмотивоване, і його значення добре зрозуміле як носієві, так і тим, хто прізвисько вигидав» [166, с. 7].

Царина побутування неофіційних антропонімів пронизує весь часопростір життя людини: а) у часовому вимірі (дитячі, шкільні, студентські прізвиська); б) у соціальному (вуличні, жаргонічні, професійні прізвиська); в) у кількісному (одиничні, родові, територіальні прізвиська). У кожному з цих вимірів діє сукупність екстралінгвальних чинників, скерованих на ідентифікацію, а найбільше – характеристизацію особи, у результаті чого вона набуває певного статусу, пресупозицією якого стає одна з ознак – вікова, діяльнісна, майнова, зовнішня тощо.

О. Антонюк наголошує на факті, що неофіційне ім'я конкретного індивіда «визначається не яким-небудь соціумом і не взагалі соціумом, а сумою факторів, що характеризують існування тієї чи іншої особи в межах певної корпорації й за певних умов, а саме: а) власне характерними рисами індивіда (тими чи іншими, що є ненормативними для аналізованого соціуму); б) навколишнім середовищем, у якому проживає особа (ландшафт, тваринний і рослинний світ, близькість якихось побудованих чи інших відомих об'єктів цього населеного пункту тощо); в) стереотипами і свідомістю людей, які живуть і жили раніше в цьому населеному пункті» [9, с. 44].

Функціонування прізвиськ у мікросередовищах, незважаючи на їхню неоднорідність (професійні, тюремні, молодіжні), завжди пов'язане з фактором людських взаємин і місцем носія в них. У закритих колективах неофіційний антропонім часто надається самим носієм (самоназивання) за довільною мотивацією, що зближує його з явищем псевдонімії. Загалом же у закритих колективах (тюрма, служба в армії тощо) прізвиськами можуть ставати і варіанти імен, перенесення жіночого імені на чоловіка, що зумовлює негативну конотацію й жаргонічний статус таких назв.

Неофіційні антропоніми мають функціональну специфіку в дитячому середовищі. За словами М. Худаша, вони «присихають» до носіїв і можуть зберігатися все життя, хоча даються часто за прагматично другорядними

ознаками [218, с. 122]. Так, М. Наливайко серед дитячих прізвиськ Львівщини виокремлює специфічні «незрозумілі утворення, що потребують пояснення у самих носіїв». Мотиваторами таких назв слугують: а) неправильна вимова слів у дитячому віці; б) слова, що виявляють різні дефекти мовлення (заїкання, бубоніння, сюсюкання, гаркавлення, торохтіння); в) характеристика способу мовлення; г) характеристика певного фізіологічного процесу; ґ) слова-паразити; д) слова, що характеризують певну мовну ситуацію; е) незвичне звукове оформлення слів у будь-якій ситуації [115, с. 57 – 58]. Це свідчить про імпульсивність і швидку зміну групових ситуацій, у яких надаються й функціонують дитячі прізвиська.

Статистичні характеристики функціонування імен можуть бути описані, з огляду на певні задані параметри: кількісна перевага мотиваторів певної лексико-семантичної групи (зоонімні, орнітонімні назви тощо), відантропонімічної мотивації (матроніми, патроніми, андроніми), продуктивність словотвірних засобів. Так, відомо, що прізвиська, які містять зовнішні ознаки носія («портретні» прізвиська), – найбільша група (бл. 30 % у будь-якому регіоні дослідження).

Ще В. Сімович спостерігав словотвірну динаміку функціонування словотвірних формантів прізвиськ, зокрема у зв'язку із занепадом редукованих голосних з'явилися прізвиська чоловічого роду на -о, які функціонально зблизилися із загальними іменниками із суфіксами на **-к(о)**, **-енк(о)**, **-иськ(о)**, **-л(о)**, **-н(о)**, що мали семантику згрубілості [177, с. 45]. Отже, продуктивність / непродуктивність словотвірних формантів є окремим структурним компонентом функціонування прізвиськ.

Важливим параметром функціонування прізвиськ є обсяг носіїв, на які вони поширюються. Найтипівішими й найчастотнішими є індивідуальні прізвиська, проте в живому мовленні часто натрапляємо на сімейно-родові узагальнення: *Барани, Гармидері, Лиси, Перці, Сторчаки, Шуляки*, які

корелюють з узагальненими прізвищевими або відпрізвищевими назвами (*Лисаки, Постоюки, Черниші* тощо).

Спорадичними на території подільського ареалу є колективно-територіальні прізвиська. За спостереженням Н. Шульської, колективно-територіальні неофіційні іменування на Західному Поліссі становлять близько 1 % від досліджуваних одиниць. «Мотивація й функціонування КНІ (колективно-територіальні неофіційні іменування) пов'язані з народною мовотворчістю. У неофіційній комунікації їх збережено порівняно небагато, бо такі назви дуже давні. Проте навіть спорадичний опис зафіксованих іменувань свідчить про широкі можливості неофіційного називання» [235, с. 135].

Важливим аспектом є порівняльне функціонування прізвища, імені і прізвиська. Диференційною ознакою, яка виокремлює прізвисько з-поміж варіантів прізвища та імені, є його автономне, самостійне та постійне уживання. Іноді варіант імені функціонує як прізвисько, але тоді він набуває конотативних ознак і втрачає власне зменшено-пестливу форму.

Цінною в цьому аспекті видається думка польських лінгвістів: «Якщо натомість якась особа може бути названа залежно від комунікативної ситуації Романек, Ромек, Ромцьо..., то кожна з цих форм буде здрібнілим варіантом імені, а не прізвиськом» [257, с. 144-145].

Як особливий фактор функціонування прізвиська можна назвати його інтерпретацію носієм або респондентом. Так, Н. Федотова в дослідженні «Сучасні прізвиська Луганщини: когнітивна прагматика творення тексту оніма» зазначає: «Прізвиська – антропоніми неофіційної сфери функціонування, які виражаються одним чи кількома словами та вживаються як стислі тексти, що різняться формальною структурно-семантичною нерозгорнутістю й розкриваються в мотиваційному / інтерпретаційному тексті» [212, с. 36].

Отже, історична динаміка функціонування прізвищ охоплює три періоди, в останньому з яких (після 1917) прізвиська остаточно перейшли в опозицію офіційний антропонім – неофіційний антропонім.

Головними функціями неофіційних антропонімів є ідентифікувальна та характеристична. Спільною для усіх прізвищ є функціональна галузь живого розмовного мовлення, з її гнучкою номінативною та конотативною природою й обов'язковою (іноді важко встановлюваною) мотивацією. Антропоніми неофіційного характеру супроводжують людину все життя й характеризують її в межах певної корпорації. Вони можуть охоплювати діапазон референтів від індивіда до територіальної спільноти. Статистичні аспекти функціонування прізвищ зводяться до частотності використання певного типу мотиваційних основ та словотвірних засобів.

1.8. Методика дослідження прізвищ

Специфіка неофіційних антропонімів полягає в усному й частково анонімному способі побутування. Вони поширені переважно в селах і селищах досліджуваного ареалу (Вінницька область) і меншою мірою в містах. Їхня ідіостилістична й лінгвоментальна цінність полягає в поступовому втрачанні набутків народного пізнання, оскільки прізвиська виявляють поступову тенденцію до зникнення разом із носіями та номінаторами. З цього випливає, що найголовнішим етапом у дослідженні неофіційних антропонімів є фіксування фактичного матеріалу шляхом спеціально розробленого анкетування в режимі мовознавчої експедиції.

Дослідниця прізвищ Донецької області О. Антонюк наголошує, що необхідно надавати перевагу методам непрямого опитування, що дасть змогу, по-перше, дотримуватися етичних принципів (інформанти неохоче повідомляють про власні прізвиська), тоді як інші погоджуються повідомляти прізвиська односельців [9, с. 50].

Першим етапом роботи над збиранням фактичного матеріалу є розробка питальника, який уможливить фіксування антропонімів з максимальною лінгвістичною релевантністю (умови називання, екстралінгвальні чинники номінації, народне тлумачення, тип оніма тощо). Сучасний антропонімічний питальник має враховувати такі аспекти: «лексичний, який передбачає виявлення апелятивної та онімної лексики, що використовується в ролі прізвиськ; мотиваційно-семантичний, що полягає у виявленні причин (мотивів) присвоєння прізвиськ та репрезентацію цих мотивів у семантиці онімів; соціологічний, що дає змогу розглянути функціонування прізвиська в соціумі; психологічний, що передбачає аналіз сприйняття прізвиськ їхніми носіями, а також допомагає виявити особливості взаємозв'язку елементів у відношеннях «найменувач – носій прізвиська»; «найменувач – адресат»; «адресант – адресат» тощо [9, с. 50].

Провідні ономасти зауважують, що головними диференційними ознаками при фіксуванні неофіційних антропонімів є фізичні й моральні риси людини, у наступну чергу – рід занять, місце проживання, імена й прізвиська батьків [194, с. 62]. Це свідчить про пріоритетність особистих ознак при домінуванні носія, що скеровує відповідно підбір питань і уточнень, які пропонуються респондентові.

Іншою практичною проблемою вивчення неофіційних найменувань є окреслення й реалізація методів роботи з фактичним матеріалом, які даватимуть валідні результати. Так, на етапі збору матеріалу має бути застосованим соціологічний метод (опитування й анкетування). Оскільки наступним завданням є інвентаризація й класифікація зібраного матеріалу, то основним методом, який має бути використаним, вбачаємо описовий. У рамках його реалізації фактичний матеріал має бути описаний як частина антропонімної системи Вінниччини з урахуванням прийомів інвентаризації, паспортизації й систематизації прізвиськ. Саме на етапі систематизації додаються статистичні й аналітичні методи.

Центральними на наступному етапі вивчення неофіційних антропонімів Вінницької області є власне лінгвістичні методи, які дадуть змогу з'ясувати мовну природу досліджуваного феномену. Серед них головними вбачаємо семантичний, словотвірний та етимологічний типи лінгвістичного аналізу, допоміжними – когнітивний, соціолінгвістичний та прагмасемантичний, які уможливають доповнення цілісної картини функціонування прізвиськ у системі народної комунікації й виявлення відношення до мовної системи загалом.

Оскільки метою нашої роботи є опис неофіційних антропонімів Вінниччини на сучасному етапі, то науковий дискурс витримано згідно із синхронічним принципом, за якого можливий етимологічний аналіз, але історичний аспект називання й побутування прізвиськ не вивчається.

Основною метою опрацювання фактичного матеріалу є його класифікація за вихідними параметрами. На жаль, у сучасному мовознавстві немає єдино прийнятої класифікації неофіційних антропонімів, проте існують класифікаційні традиції, зорієнтовані на: а) визначення екстралінгвальних чинників неофіційних найменувань [130; 204]; б) з'ясування семантичних типів прізвиськ [227, 179]. За семантикою твірних основ дослідники поділяють прізвиська на відонімні й відапелятивні. У рамках останньої групи можливе лексико-семантичне групування мотиваторів (зоонімічні, орнітологічні, ботанічні назви тощо), проте такий поділ сам по собі не є повним і доповнює мотиваційну класифікацію. П. Чучка підкреслює, що лексико-семантичний і мотиваційний аналіз прізвиськ є взаємодоповнювальними, оскільки збагачують один одного внутрішньо- й зовнішньолінгвальною інформацією [225, с. 262].

Н. Шульська пропонує з урахуванням функціонально-мотиваційних особливостей прізвиськ розподіляти зібраний фактичний матеріал на так звані мотиваційні групи. «Під мотиваційною групою розуміємо сукупність

однакових мотиваційних ознак, які слугують для об'єднання антропонімних одиниць. Відповідно до номінативних мотивів, неофіційні антропоніми кваліфіковано на два різновиди – прізвиська з прямою і непрямою (метафоричною) номінацією» [235, с. 37]. Услід за З. Сікорською [176, с. 75], Н. Шульська при визначенні вторинної номінації враховує переважно емотивне значення назви, використовуване мовцями з метою створення іронії й насмішки.

Отже, більшість науковців визнають найдоцільнішим визначення семантики твірної основи у поєднанні з мотивом називання, який насправді є комплексом причин, через які було обрано саме цю номінацію [103, с. 7; 155, с. 87; 197, с. 28].

Мотив виникнення прізвиська з'ясовуємо передусім анкетним методом зі слів респондентів. Наступний етап з'ясування мотивації неофіційного оніма – асоціативно-метафоричний аналіз, за яким можна з'ясувати шляхи номінації «прозорих» прізвиськ (*Довгий, Лелека, Жир, Пірат*). Прізвиська з невстановленою мотивацією П. Чучка пропонує відносити до диференційних (з відомим мотивом – до характеризувальних) [225, с.162]. О. Антонюк пропонує простішу термінологію: «На сучасному етапі мотив виникнення може бути відомий чи невідомий. Залежно від цього поділяємо прізвиська на дві групи: 1) умотивовані прізвиська; 2) умовно невмотивовані прізвиська (приймаємо саме таке визначення, оскільки в момент номінації будь-яке прізвисько є мотивованим)» [9, с. 56]. Науковець запропонувала також класифікувати прізвиська за кількістю мотивувальних ознак на одномотивовані та багатомотивовані прізвиська (з двома або з трьома мотивантами) [9, с. 56].

Методологічні принципи розмежування прізвиськ, з одного боку, й імен та прізвищ, з іншого, лежать у площині функціональності. Так, деякі назви (*Вася, Микола, Мартоха, Пріся*) можуть бути як іменами, так і прізвиськами. Критеріями розрізнення тут слугуватимуть а) відсутність збігу з офіційним іменем та прізвищем; б) наявність конотації (здебільшого

применшення); в) вказування на певну, зазвичай, внутрішню рису, що виступає об'єктом характеристикації. Власне відмежування прізвищ від прізвицьк технічно не викликає труднощів і здійснюється шляхом зіставлення назви з офіційними даними людини.

Одним із завдань дисертаційного дослідження є з'ясування словотвірної структури неофіційних антропонімів Вінницької області. Відомо, що найпродуктивнішими способами творення прізвицьк є лексико-семантичний (перенесення назви) і морфологічний (суфіксація). З'ясування словотвірних характеристик, на думку Н. Шульської, має спиратися на діалектний принцип: «Вагомим вважаємо діалектний підхід, оскільки прізвицько як народнорозмовна одиниця акумулює в собі всі особливості місцевих говірок, а основу багатьох неофіційних антропонімів, що постали лексико-семантичним способом, склала діалектна лексика» [235, с. 146].

Лексико-семантичний словотвір прізвицьк – це називання носія шляхом перенесення назви (метафоричного – схожість, метонімічного – суміжність). Належність до того чи іншого способу з'ясовується шляхом семантичного аналізу. Так, назви *Комбайнер*, *Сержант*, *Морачок* надані носієві за ознакою специфічного одягу (кашкет, кітель, тільняшка відповідно), тобто є метонімічними, тоді як *Німець*, *Нагорний Карабах*, *Чеченці* – за зовнішньою схожістю до представників відповідних народів (метафора).

Морфологічні засоби творення з'ясовуються шляхом словотвірного й частково морфемного аналізу, останній важливий, оскільки прізвицька мають тенденцію до стереотипної афіксації матронімними, андронімними або патронімними суфіксами. Так, М. Наливайко стосовно творення неофіційних антропонімів Львівщини зазначає: «Для творення відповідних родичівських прізвицьк використовувалися такі патронімні (матронімні) форманти, як: *-ів*, *-ов(а)/-ев(а)*, *-ин*, *-ин(а)*, *-ук(-'ук)*, *-чук*, *-ич*, *-ович (-евич)*, *-ик*, *-чик*, *-ак (-'ак)*, *-чак*, *-ськ(ий/а)*, *-ець*, *-ій*, *-к(а)*» [115, с. 103]. Загальновідомим є факт домінування патронімів, утворених від імені батька

з допомогою демінутивних суфіксів та фонетичних модифікацій: *Мітін, Іванюша, Юрець*.

О. Антонюк підкреслює важливість параметра однослівність / багатослівність прізвиська: «Однослівні за структурою прізвиська аналізуємо за способами словотворення, а багатослівні – за синтаксичною будовою. Окремо розглядаємо словотвір індивідуальних, родичівських (генесіонімічних) та сімейно-родових прізвищ, оскільки вони виявляють відмінності як у способах, так і в засобах словотворення» [9, с. 137].

Отже, методика дослідження неофіційних антропонімів Вінницької області включає послідовне застосування таких методів роботи: розробка питальника й фіксація фактичного матеріалу шляхом анкетування; послідовне застосування власне лінгвістичних методів (семантичного, мотиваційного (ономасіологічного) й словотвірного. При цьому вважаємо лексико-семантичний і мотиваційний аналіз взаємодоповнювальними, а основну мотивацію з'ясовуємо анкетним методом (зі слів респондентів) з доповненням шляхом асоціативно-метафоричного аналізу. Словотвірні особливості прізвищ мають бути визначені із застосуванням словотвірного аналізу, головне в якому – диференціювати способи перенесення (метафора / метонімія) назви або її афіксацію.

Висновки до I розділу

Історія вивчення прізвищ у слов'янському мовознавстві сягає до наукового періоду (до XIX ст.), коли в документах і літописах спорадично фіксувалися прізвиська й перехідні назви осіб. Власне науковий підхід розвивається з середини XIX ст. з появою праць В. Охримовича, І. Франка, Ф. Міклошича, М. Сумцова, де здійснено перший

міждисциплінарний (історико-етнографічний) аналіз і перші лінгвістичні узагальнення. Це поклало початок власне лінгвістичному підходу до неофіційної антропоніміки. На межі XIX – XX ст. антропонімні студії сконцентрувалися навколо регіональних, етимологічних і функціональних проблем неофіційних антропонімів, заклалися початки антропонімічної термінології та методів збирання й дослідження фактичного матеріалу. Розквіт вивчення неофіційної антропоніміки припадає на середину XX ст., коли розвідки набувають системного й координованого характеру. Поруч зі збором та описом прізвищ у різних регіонах України науковцями (М. Худаш, П. Чучка, Р. Остащ, В. Чабаненко, В. Німчук, М. Дуйчак та інші) зроблено низку узагальнень, що стали теоретичною базою для сучасних досліджень.

Сучасний стан вивчення неофіційної антропоніміки позначений взаємодією загального й різноаспектного підходів, що зумовило тематичну й ареальну сегментацію ономастичного дискурсу, у якому описано й проаналізовано широкий спектр мовознавчих і суміжних міждисциплінарних аспектів функціонування прізвищ (мотивація, семантика, словотвір, соціокультурні, прагматичні, гендерні аспекти; фольклористичне, етнографічне й художньо-літературне побутування прізвищ).

В українській мові поняття «прізвисько» визначається на трьох рівнях: народно-побутовому, лексикографічному й науковому. Проблеми наукового терміна «прізвисько» остаточно ще не розв'язані й полягають в окресленні поняття, обсягу явищ, що входять до нього, й розробку універсальної класифікації прізвищ. Найповнішим вважаємо визначення М. Худаша («особові назви, яких люди набувають у побутовому оточенні мимоволі, часто випадково, у різні періоди свого життя за тією чи іншою зовнішньою або внутрішньою властивістю чи якимось незвичайним випадком, що з ними трапився, і під якими вони потім відомі

лише в близькому оточенні»), яке приймаємо за робоче. Визначаємо предмет дослідження як такий, що виходить за рамки поняття «прізвисько», оскільки охоплює також прізвискові утворення, діалектні й атипові для ареалу варіанти імен тощо.

Проблема класифікації неофіційних антропонімів полягає в доцільному виборі параметрів – мотиваційних, семантичних і структурних, серед яких найпоширенішим є мотиваційний із доповненням семантичною класифікацією.

Для сучасних досліджень характерний комплексний підхід, що включає низку класифікацій за внутрішньою формою прізвиस्क, мотивованістю, способом творення, структурою, сферою поширення, конотативністю, темпоральністю, локативністю.

Специфіка номінації прізвиस्क полягає в сукупній або окремій дії позамовних пресупозицій, куди включаються риси носія, його вікові та соціальні особливості, специфіка групи й ситуації, де носій отримує прізвисько. Домінувальним фактором є називання за зовнішністю з реалізацією метафоричного або метонімного перенесення.

Функціонування прізвиस्क має історичні закономірності, які встановилися на початку ХХ ст., коли прізвиська остаточно відокремилися від офіційних антропонімів і перейшли до них в опозицію. Найважливішими є ідентифікувальна та характеристична функція прізвиस्क. Прізвиська, функціонуючи тільки у царині живого мовлення, виникають і побутують на різних вікових і соціальних етапах життя людини, завжди мають явну або приховану мотивацію, позначені звуженою (індивід) або розширеною (родина, територіальна громада) референційною віднесеністю.

Методика дослідження неофіційних антропонімів Вінниччини полягає в послідовному й планомірному виконанні таких етапів дослідження, як розробка питальника й збір фактичного матеріалу експедиційним

шляхом, методом анкетування і поетапне застосування семантичного, мотиваційного та словотвірного лінгвістичних методів.

РОЗДІЛ II. ПРИНЦИПИ І МОТИВИ НОМІНАЦІЇ ПРІЗВИСЬК МЕШКАНЦІВ ВІННИЧЧИНИ

2.1. Статистичні характеристики прізвищ Вінниччини

Класифікація прізвищ здійснюється за теоретико-методологічними настановами: кількісними, формальними та семантичними. Усього на матеріалі ареалу Вінниччини було досліджено близько 4000 прізвищ, які було проаналізовано передусім за дихотомічним підходом. Так, П. Чучка пропонує поділяти прізвища на індивідуальні та сімейно-родові, які мотивуються особливостями носія й загальною номінацією сім'ї або родини [225, с. 181].

Пропонуємо, доповнюючи класифікацію П. Чучки, яка фактично характеризує прізвища за кількістю носіїв, додати третій пункт: крім індивідуальних і родичівських (повторювані за генеалогічною мотивацією), – омонімічні (повторювані за подібністю мотивів номінації).

Поряд з указаною класифікацією до найзагальніших статистичних характеристик, що мають у своїй основі три- або дихотомічний поділ, відносимо характер мотивованості (власне мотивовані й умовно мотивовані прізвища), її кількісні ознаки (одно-, дво- й багатомотивовані прізвища), структуру прізвищ (складні, прості та складені (багатокомпонентні) прізвища). Кожну з указаних ознак варто розглянути окремо.

2.1.1. Співвідношення індивідуальних, сімейно-родових, групових і повторюваних прізвищ. Абсолютну більшість суцільної вибірки неофіційних антропонімів Вінниччини становлять індивідуальні прізвища (3375): *Американка, Будулай, Глобус, Горобчик, Господиня, Гуля, Гурченко, Гуска, Довготелеса, Драбина, Кармен, Комарик, Комбат, Кролик, Ксенька, Кузя, Куряча Мама, Кутя, Малина, Маслянка, Маямі, Миколась, Модель,*

Мурчик, Несміяна, Петручок, Санчо-Панчос, Синичка, Соболь, Спічка, Фокуснік, Штукатур, Штунда, Ямкатий та ін..

Індивідуальні прізвиська репрезентують широку палітру мотиваційних, конотативних і структурних характеристик, що потребує дослідження в окремому параграфі, тоді як родичівські й повторювані прізвиська обмежені кількісно, тому можуть бути схарактеризовані за загальними ознаками. Так, родичівські (генесіонімічні) прізвиська можуть бути поділені на два класи: а) прозоро мотивовані (мотивація прізвиська зрозуміла й / або фіксується носіями чи респондентами): *Романов* (від імені батька Роман), *Баньочка* (у матері цієї жінки були повненькі круглі литки), *Бася* (його тато не вимовляв своє ім'я «Вася»), *Браці* (дід постійно вживав звертання «братці!»), *Доцік* (від батька, якого називали Доцент), *Костюм* (його дід колись і в будні, і в свята ходив в одному костюмі), *Фефа* (бабусю звали Фелька), *Директриса* (була дружиною директора) й умовно мотивовані: *Карольо* (за прізвишком діда), *Підстрілько* (за прізвишком діда), *Белоснежка* (від прізвиська батька *Белий*), *Бомбова* (за прізвишком батька), *Дячок* (дід був дяком), *Махновецька* (батько любив розповідати про Махна), *Фекова* (мала чоловіка Федора); б) умовно мотивовані – етимологія прізвиська нез'ясована: *Анопка, Архемелі, Базяниха, Баші, Бубилі, Бюзюни, Гальони, Гарйони, Джиха, Журі, Кабачиха, Карбовіч, Касаї, Коштурова, Магдюки, Меньова, Неглебиха, Папарушиха, Рататуї, Серичка, Тутиха, Фафалючка, Храпцова, Шагериша*. Основний критерій віднесення до родичівських прізвищ, крім анкетної інформації, – словотвіре маркування проандронічних та пропатронічних жіночих назв.

Сімейно-родові прізвиська репрезентовані незначною кількістю (біля 2 %), що свідчить про демографічні особливості сільського населення Вінниччини: зникнення родових гнізд, виїзд молоді до міста й отримання нею переважно індивідуальних прізвищ. Серед сімейно-родових більшість – мотивовані, незважаючи на те, що зовнішньолінгвальні чинники

називання, а отже, етимологія могла втратитися кілька поколінь тому. Мотиваційна прозорість досягається шляхом етимологічного та асоціативного аналізу, що виявляє як характеристики за зовнішньою ознакою, так і ситуативно надані: *Дончики* (від назви річки *Дон*), *Личаки* (їхні предки ходили в личаках), *Бульбонові* (батьки часто кричали «бульба», коли копали картоплю).

Примітним явищем є повторювані прізвиська, що кількісно становлять 200 одиниць (бл. 7 %). Дослідження таких одиниць дає багатий матеріал про стереотипні ознаки, які в різних місцевостях лягають в основу неофіційного антропоніма. До одиниць, що мають частотність уживання більше 2, належать мотивовані зовнішністю носія. В основі називання лежать екстралінгвально мотивовані гіперсеми *розмір і колір*:

а) розмір (зріст, тілобудова): *Батон, Бик, Гарбуз, Глобус, Гном, Горобець, Макарон, Малий, Пончик* тощо. Номінація низки репрезентантів цієї групи відбувається за актуалізації периферійних сем твірних основ (*об'єм, характерний розмір* (великий, круглий, квадратний): *Бачок, Болт, Батя, Віні Пух, Біляш* тощо;

б) колір (волосся, шкіри): *Белий, Белка, Ворон, Рижий, Циган*.

Доповнюється мотивацією за типом волосяного покриву: *Лисий, Кучерявий*, які зустрічаються в багатьох населених пунктах.

Спорадично екстралінгвальними пресупозиціями утворення повторюваних прізвиस्क слугують також і внутрішні характеристики (вдача, характер). Так, більше двох незалежних уживань мають неофіційні антропоніми *Вареник* (про людину, яка повільна, некмітлива). Має словотвірні-синонімічні варіанти при називанні однієї і тієї ж особи: *Варення, Варедька, Вараний*, які зберігають сему недискретної субстанції. Аналогічно – *Баран* (символічна аналогія з відповідною твариною за архетипом «нерозумний»), *Ваня* (подібно – *Микола, Микита* як типові імена представників народу, що не вирізняються особливим інтелектом,

розумінням сучасних речей), *Курка* (аналогія з птахом, який неакуратний, незграбний) тощо.

Окремою підгрупою повторюваних прізвиць є трансонімізовані назви (1.5 % від загальної кількості прізвиць і 20 % від цієї групи), що походять від прізвищ відомих людей, які стали популярними політичними, культурними або історичними символами певних епох або ж через надуживання в певні історичні періоди: *Барбос, Бембі, Бен Ладен, Бендер, Белоснежка, Вакула, Вжик, Вінні Пух, Гагарін, Гайка, Гена* (за іменем мультиплікаційного героя), *Гіта, Гітлер, Зорро, Каспер, Крезі Фрог, Ленін, Лунтік, Маруся Чурай, Мері Попінс, Мікі, Несміяна, Пушкін, Сабріна, Скубі-Ду, Фіона, Чебурашка, Шрек, Рататуй, Янукович*. 80 % повторюваних прізвиць мають дворазове або триразове незалежне представлення в різних населених пунктах, що свідчить про помірність універсальності мотивувальних ознак, серед яких виокремлюються: а) різномотивовані (національність, схожість з маловідомими особами чи героями, предметами, тваринами тощо): *Армян (2), Атаман (2), Афоня (2), Барбос (2), Банячок (2), Барсік (3), Бараниха (2), Бас (3), Вахтан (2), Віник (2), Вітер (2), Вовк (2)*; б) умовно мотивовані (дворазове незалежне представлення): *Ахайс, Биня, Гера, Гіта, Гога, Галайко*, пов'язані з універсальною реалізацією типових прізвиських назв типу *Гога, Гоша, Гера, Бодя, Сеня* тощо або ж фонетичною мотивацією.

Повторювані прізвиська відбивають найзагальніші стереотипи асоціативного уявлення про типізовані характери й шаблони зовнішності. Серед них натрапляємо на символи, що є найтипівішими персоналіями історії, кіно- й мультиплікації, назви предметів і тварин, що найчастіше піддаються алегоричному переосмисленню. Феномен повторюваності умовно мотивованих прізвиць, що не мають в основі повноцінного кореня, на нашу думку, полягає в асоціативній природі звуконаслідувальних слів, двоскладових номенів із відкритими складами, що наслідують дитячу

лексику тощо. Про це ширше буде вказано при аналізуванні індивідуальних умовно мотивованих прізвиськ.

Отже, в кількісному співвідношенні індивідуальних, родичівських, групових та повторюваних прізвиськ домінують мотивовані індивідуальні та повторювані прізвиська. Сімейно-родові зустрічаються спорадично й включають як мотивовані, так і умовно-мотивовані одиниці, які втратили зовнішньолінгвальні чинники називання й представлені множинними іменниками, що мають індивідуальне походження. Для подільського говіркового ареалу характерна часткова втрата етимології сімейно-родових прізвиськ, відсутність респондентних тлумачень і занепад давніх родових назв як таких. Повторювані прізвиська мають в більшості екстралінгвальну мотивацію за зовнішністю носія й репрезентують типові трансонімічні або предметно-метафоричні номінації.

2.1.2. Кількісна структура прізвиськ Вінниччини. Опора на статистичні показники при дослідженні прізвиськ потребує описування найзагальніших і найчисленніших макрогруп всередині досліджуваного матеріалу. Так, науковці помітили, що «в кількісному плані прізвиськ набагато більше, ніж офіційних антропонімів, оскільки вуличним назвам властива синонімія, та й майже немає в селі людини, у якої не було б прізвиська» [235, с. 19]. В. Чабаненко вказує на кількісну перевагу іменникових прізвиськ у порівнянні з прикметниковими, що стосується усіх регіонів України [162, с. 9].

До структурно-статистичних характеристик неофіційних антропонімів Вінниччини належить класифікація прізвиськ за кількістю повнозначних структурних компонентів – коренів та твірних основ. За цією ознакою на досліджуваному матеріалі можна виокремити такі групи:

а) прості. Представляють найбільшу кількість і включають одно- й багатомотивовані; індивідуальні, групові, родинні; повторювані й одиничні,

а також всі інші можливі таксономічні класи: *Бас, Бульба, Буркун, Галіфе, Граф, Довгий, Жираф, Зуб, Кáпець, Киця, Коломбо, Лев, Лелека, Макарон, Мона, Пахан, Пекло, Піп, Ромашка, Рубель, Скупа, Стюардеса, Філософ, Хахол, Хрипун, Циркуль, Чапа, Чапля, Шахтар, Штахета, Щур*;

б) складні. Містять у межах однієї лексеми кілька твірних основ різної генези. Такі одиниці мають внутрішній поділ, залежно від того, чи існувала складна структура до онімізації, чи утворилася разом із прізвиськом. Зокрема, нижчезказані прізвиська репрезентують антропонімічно засвоєні складні номінації різного стильового забарвлення: розмовні (*Белоснежка, Воєндама, Гробонощик, Довготелеса, Низькоросла*), нейтральні (*Виноград, Качконіс, Перекотиполе, Точиніс*), запозичені (*Бульдог, Транзит*), професійні (*Завколонка, Центробой*). Під час власне процесу утворення прізвиська виникли такі складні назви, як *Косоротов* (від *косий рот*), *Губошльоп* (від *шльопати губами* – багато говорив зайвого), *Курдуп* (від метатичного кореня *-крут-* й розмовного *дупа* – сідниці), *Кривошапка* (від *крива шапка* – носив шапку набакир), у тому числі й двокореневі з утраченою мотивацією: *Карабуська, Китабониха, Колфуля, Кошпатний, Коштурова, Новоруська, Шнургела*;

в) складені, компонентами яких є паспортне ім'я з характеристичним означенням епітетного або прикладкового характеру: *Вадик-друг, Ваня Пух, Вася Скромний, Вова Синій, Галя Гарна, Галя Чепурна, Іван Довгий, Іван Дурний, Іра Трандичиха, Катерина-Хазяйка, Коля Неохота, Костя Бігом; Мала Ганна, Петро Великий, Петро Моторний, Степан Ледачий, Танька-Метровка, Юра-Тракторист*; складені, обидва компоненти яких прізвиськового характеру. Здебільшого це іменник з прикметником: *Білоруський Батько, Вічний Студент, Волошкове Поле, Пані Кудрявська* та ін.;

г) складені з компонента апелятивного характеру на позначення статевих і вікових ознак (дівка, баба, дядько) й характеристичного

компонента: *Баба Лікера, Баба Повитуха, Баба-Ворожка, Дівка-Веселуха, Дядько Вепр, Мама-Чолі, Огонь-дівка, Чоткий Паца;*

г) складені з елементами гри слів або римування: *Ганна-Панна, Денис-Редис, Ігрушка-мушка, Матвійко-копійка, Мітя-Пітя, Мото-Мото, Оля-Бараболя, Пуга-Тайга, Светчик – Розведчик, Фан-фан Тюльпан, Юля-Буля;*

д) утворені шляхом трансонімізації від складених імен відомих людей, героїв, інших власних назв тощо: *Бен Ладен, Вінні Пух, Дід Мороз, Крейзі Фрог, Крейсер «Аврора», Кучеряшка Сью, Маруся Чурай, Мері Попінс, Санчо-Панчос, Товариш Шпак, Фарбований Лис;* маловідомих чи регіонально значимих онімів: *Майдан Бобрик, Скубі-Ду, Джон Гальяно* та ін.;

е) спорадичні репрезентанти ідіоматичного характеру: *Куций Хвіст, Мамин Синочок, Велика Пані;*

є) оказіонального творення (пресупозицією є незвичайна ситуація з життя, особлива малопомітна ознака тощо): *Гава Биздук, Доктор Мац, Кентій-Риба, Курача Мама.*

Анкетні дані засвідчують гнучкість мовотворчості народного генію, який поєднує ситуативність ідентифікації осіб та метафоричне переосмислення назв: *Електричний доктор* (працював у фізкабінеті лікарні й лікував електричними приладами – електрофорезом, ультразвуком тощо), *Жидівська голова* (одного разу на базарі обхитрив євреїв на свою користь), *Куряча Мама* (мала у господарстві багато курей), *Вічний студент* (довго навчалася), *Батьків Ляпа* (носив татові галоші).

Кількома одиницями представлені структурно ускладнені прізвиська, утворені шляхом редуплікації: *Буль-Буль* (через нежить часто пускав бульки з носа), *Мото-Мото* (дуже любив вкладиші від жувальної гумки «Мото-мото», яку називав «мото-мото»), *Ваня-Ваня* (батьки завжди його гукали двічі), *Бери-Бери* (коли його просили зернят або цукерок, щедро пригощав, примовляючи: «Бери, бери»); різного частиномовного походження: дієслівні

(*Прості-ізвіні*), іменниково-прикметникові сполучення (*Тихий сон*), прислівникові (*В Другой Раз, Якось Так*), вигуків (*Шляп-нога*).

Отже, індивідуальні прізвиська Вінницької області мають розгалужену класифікацію щодо кількісного складу компонентів, його наповнення та мотиваційних характеристик, проте складні й складені неофіційні антропоніми становлять незначну кількість – близько 2 % відповідно й утворені за характеристичними або okazіональними пресупозиціями.

2.1.3. Загальні мотиваційні характеристики індивідуальних прізвиस्क. При визначенні загальних мотиваційних характеристик індивідуальних прізвиस्क варто виокремити найбільші групи, які репрезентують переважно дихотомічний методологічний підхід до первинної інвентаризації матеріалу. Так, близько 4000 досліджених прізвиस्क поділяються на дві мотиваційні макрогрупи:

а) умотивовані прізвиська (2874): *Бєлий, Бородатий, Вараниця, Горобець, Грузін, Довгий, Елвис, Жаба, Зайчик, Зелена, Карасик, Кацап, Качка, Кіт, Король, Кузя, Лисий, Макарон, Малий, Німець, Перекотиноле, Пришелец, Рижий, Сир, Тарзан, Тюлька, Тютя, Фура, Холостяк, Хрущ, Циган* та ін.. Етимологія таких номінацій лежить на поверхні й може бути з'ясована шляхом спостереження, поверхневого семантичного або словотвірного аналізу. Твірні основи є повнозначними й містять сему, метафорична, метонімічна або асоціативна генералізація якої пов'язана з характеристикою. Респонденти при опитуванні, як правило, без труднощів указують мотив номінації, у більшості випадків анкетні дані для встановлення мотиву називання не потрібні. Виняток становлять: а) випадки подвійної мотивації: *Король* (по-перше, носій має крупну тілобудову й схожий в оточенні на короля, по-друге, у нього великі передні зуби, що робить його схожим на кроля, який в діалектних подільських говірках

номінується *королем*); *Прішелец* (за народним тлумаченням, був «одірваний від світу», мрійливий і непрактичний; з іншого боку, – любив розповідати історії про незбагненне – снігову людину, інопланетян тощо); б) випадки прихованої, опосередкованої або специфічної номінації, яка легко встановлюється шляхом побудови кількох асоціативних ланок між вихідною характеристичною ознакою носія і його прізвиськом, наприклад: *Тютя* – носій має повільну, мляву вдачу, що робить його алегорично схожим на курку, що сидить на сідалі («сонна курка»), *Тютя* – в дитячому лексиконі назва курки; *Кузя* – отримав прізвисько в дитинстві, коли серед однолітків був популярний мультфільм про домовика Кузю, а носій тоді був маленький із характерною зачіскою, що нагадувало цього героя. Вмотивовані та невмотивовані прізвиська виокремлюються саме серед індивідуальних й охоплюють одиниці, причини виникнення яких зберігаються або не зберігаються в пам'яті респондентів, невмотивовані до того ж уже не можуть виконувати функцію характеристики [227, с. 236].

Зважаючи на два типи з'ясування мотивації прізвиськ (спостереження за внутрішньою формою, наприклад, *Ворон*, *Циган*, *Негрітос* – головна спільна сема чорного кольору тіла та вивчення історії надання прізвиська за даними респондентів; *Банька* – чоловік невеликої тілобудови, який на роботу завжди брав велику банку з їжею, що не відповідала його зросту) пропонуємо виокремити два підтипи мотивованих прізвиськ: прозоро мотивовані й ситуативно мотивовані.

Прозоро мотивовані прізвиська представлені одиницями, мотивація яких випливає з їхнього, переважно метафоричного, значення, встановити її можна власне лінгвістичними методами, тоді як ситуативно мотивовані потребують вивчення фрагменту дійсності, в якому надавалося прізвисько, хоча семантика неофіційного оніма є прозорою й зрозумілою, але не завжди прямо співвідноситься із зовнішніми або внутрішніми характеристиками носія;

2) умовно невмотивовані прізвиська (750): *Бландо, Бумя, Вульф, Гефер, Гилис, Годь, Дюдик, Еня, Йося, Ічіла, Калатя, Книтя, Колфуля, Кфіль, Ляпур, Мантур, Матевко, Нео, Парapon, Парсень, Періхін, Рібізік, Суліша, Сясявка, Усід, Фезу, Цман, Цюдик, Цьоня, Чимерла, Шекль, Яша* та ін.. Для адекватного встановлення мотивації необхідні два підходи: по-перше, вивчення анкетних даних, узятих від респондентів, що повідомили історію називання (не завжди присутня), по-друге, глибокого семантичного й етимологічного аналізу. В окремих випадках мотивація залишається нез'ясованою. Найбільшу проблему становлять фонетичні псевдолексемні комплекси, які не мають ні самостійного, ані кореневого денотативного змісту, є сильно контамінованими або репрезентантами дитячого лексикону. Так, прізвисько *Усід* – пов'язане з тим, що носій в дитинстві приходив до сусідів, просив цукерку, або щось смачне, представляючись: «*Я вас усід*». Низка умовно невмотивованих прізвиस्क мають фонетичну мотивацію, пов'язаних не тільки з особливостями дитячого мовлення носіїв або їхнього оточення, а й з асемантичним фонетичним уявленням про деякі особистісні риси, як-от манірність, дитячість, надмірна пестливість: *Мася, Цюдик, Цьоня*. Частина мотивована звуконаслідувальними та вигуковими лексемами: *Калатя* (від *калатати*), *Книтя* (від *нити*), *Сясявка* (від частого повторення складу *-ся*) тощо (див. параграф «2.6. Формально-семантичні трансформації у сфері неофіційної антропонімії Вінниччини»).

Інша, структурно-мотиваційна дихотомія дає змогу поділити прізвиська Вінницької області за кількістю мотиваторів на:

1) одномотивовані прізвиська (2724): *Армян, Бобер, Варгатий, Вареник, Глухий, Губоильоп, Джіль, Директриса, Душман, Кабан, Карлік, Кнур, Копчений, Ксерокс, Кучерявий, Лобатий, Маринчик, Мисливець, Муму, Очечки, Пеньок, Попандопало, Рижий, Студент, Тихий, Холостяк, Чарочка, Чорний, Шустрий, Юра Тракторист*. Одномотивовані прізвиська складають основний масив неофіційних антропонімів Вінниччини. До них

входять як власне мотивовані, так і умовно немотивовані. Серед одномотивованих трапляється феномен збігу семантики прізвиська з додатковими мотивами.

Такі одиниці перебувають на межі між одно- й двомотивованими прізвишками. Наприклад, носій прізвиська *Баклажан* отримав, за свідченням кількох респондентів, додатковий антропонім завдяки синюшності обличчя, але окремі респонденти зазначають, що він любить овочі. Прізвисько *Вася* має носій похилого віку через дитячу поведінку й часте спілкування з підлітками, проте паспортне ім'я його – Василь, яке частково створює мотив номінації. *Вертальот* – отримав прізвисько за носіння дуже крилатого капелюха, проте в народному дискурсі добираються додаткові мотивації, які «підганяються» під основну, наприклад: він цікавився в дитинстві авіацією; коли вип'є, у нього бувають «вертальотіки»;

2) багатомотивовані прізвиська (150) (з двома, рідше – з трьома мотивантами): *Артистка, Бабуїн, Баняк, Баран, Белка, Верблюд, Ворона, Дятел, Жеребець, Жираф, Зайчик, Киця, Кірпіч, Колочка, Кузя, Курка, Куркуль, Лисичка, Лопух, Нарцис, Пуля, Русский, Хом'як, Циганка, Шеф.*

Найцікавішими для дослідження є багатомотивовані прізвиська. Їхня мотиваційна структура – це переважно бінарні комбінації мотиваційних ознак, одна серед яких, здебільшого, є більш очевидною, інша – прихованою (внутрішньою або ситуативною).

Аналіз мотиваційної історії цих прізвиस्क уможливорює виокремлення таких зовнішньолінгвальних комбінацій:

а) зовнішня (домінувальна) ознака + вдача: *Циган* – носій був чорнявим і дуже хитрим; *Хом'як* – носій був кругловидим і дуже запасливим (носив постійно в кишенях цукерки, печиво), *Артистка* – гарна зовнішність і артистичність, *Бабуїн* – великий і мовчазний, *Шеф* – повний і любив командувати, *Пуля* – маленька і швидка, *Нарцис* – гарний і хвастливий,

Ворона – одягалася у чорне, малювала чорні стрілки під очима і була похмура;

б) мотивація прізвищем (домінувальна, подана в дужках) ознака + зовнішня ознака: *Баран (Барановський)* – носій має кучеряве волосся, *Лисичка (Лисак)* – носій мала загострені риси обличчя, що нагадувало лисицю, *Кіпріч (Муляр)* – носій мав проблеми зі шкірою, *Кабаниха (Кабанець)* – носій була великою за розміром, *Цап (Роговий)* – носій мав бороду, *Лялька (Лялюк)* – гарна зовнішність, *Гайка (Гаєвик)* – маленька;

в) мотивація прізвищем (домінувальна, подана в дужках) ознака + вдача: *Дятел (Дятлов)* – носій прославився тим, що доносив («стукав») старшим на однолітків, *Боженятко (Божко)* – богомільний, *Война (Войналович)* – був у центрі суперечок, *Вульф (Вовк)* – серйозний, *Голова (Головотюк)* – розумний.

Як видно з проаналізованого матеріалу, своєрідним «пусковим механізмом» багатомотиваційної номінації є формальна (прізвище) або очевидна (зовнішність) ознака, на яку нашаровується внутрішня. Остання за збігом обставин доповнює основну або ж «підганяється» під неї в процесі комунікації у колективі.

Прізвиська з трьома мотивантами, фіксованими анкетно під час збору матеріалу, – спорадичне явище. Наприклад, прізвиська *Кузя й Киця* первинно мотивовані відповідно прізвищами *Кузьменко* та *Кицман*, а вторинно – подвійними характеристиками: а) невеликий зріст; б) манірна або дитяча поведінка.

Отже, масив аналізованих прізвиськ поділяється на умотивовані прізвиська (76 %), внутрішня форма яких абсолютно прозора або однозначно указується респондентами на етапі збору матеріалу; умовно невмотивовані прізвиська (20 %), які потребують для з'ясування мотивації глибинного семантичного й етимологічного аналізу або ж залишаються затемненими; багатомотивовані прізвиська (4 %), де поєднується,

здебільшого, формальна (прізвище, ім'я носія) й очевидна (зовнішність, рідше – внутрішня риса) ознака. При цьому спостерігається проміжна ланка між одно- й двомотивованими прізвиськами унаслідок збігу або препарування семантики прізвиська до додаткових мотивів, що «напрацьовуються» впродовж побутування неофіційного антропоніма.

2.2. Мотивація неофіційних антропонімів за ознаками носія

Більшість дослідників семантичний аналіз прізвиस्क робить з урахуванням причин (мотивів) появи прізвиस्क. У нашому дослідженні семантичний аналіз пов'язаний із позамовними пресупозиціями – факторами або умовами об'єктивування ситуативної чи узуальної семантики. Дослідники у галузі неофіційної антропоніміки називають таку пресупозитивність мотивами появи прізвиस्क [103; 154]. У їхньому дискурсі мотив – це позамова умова виникнення або вибору оніма для певної особи чи об'єкта [155]; це сукупність причиново-наслідкових відношень, що тією чи іншою мірою представляється в іменах і більш або менш доступний для безпосереднього вивчення [199].

Із досліджень випливає, що в сучасному мовознавстві опозицію форма – значення у галузі прізвиस्क зв'язує поняття мотивації, утворюючи тріаду форма – мотивація – зміст. Мотивацію в зовнішньолінгвальному сенсі утворює ознака або сукупність ознак. Так, О. Суперанська, досліджуючи мотиви надання прізвиस्क, вказує на ключовий момент цього процесу – виокремлення диференційної ознаки, яка індивідуалізує людину. Тільки після цього процесу можливий процес онімізації [190, с. 244-245].

На нашу думку, краще послуговуватися терміном «пресупозиція», оскільки він пояснює не тільки мотив вибору прізвиська, а й додаткові денотативні й конотативні нюанси, які мають об'єктивну причину в позамовній дійсності.

2.2.1. Прізвиська, мотивовані зовнішністю носія. Прізвиська, мотивовані зовнішньою ознакою носія – найпоширеніший клас індивідуальних неофіційних антропонімів, вони становлять 33 % від усіх досліджуваних одиниць. Це явище стало помітним з самого початку накопичення й дослідження неофіційного антропонімікону.

Уже в давньоруських пам'ятках фіксувалися неофіційні антропоніми *Буй-Тур, Великий, Гарний* тощо. Саме прикметникові назви, як вважає М. Демчук, на початковій стадії зародження прізвиськ були найпоширенішими [65, с. 117 – 121]. На зорі власне наукового підходу до прізвиськ у ХІХ ст. І. Франко й В. Ястребов звернули увагу на прізвиська, які відбивали зовнішні та внутрішні риси людини [240; 216, с. 406, 410].

Зовнішні ознаки – група позамовних пресупозицій, яка є в безпосередній досяжності для спостерігача й не потребує особливих когнітивних дій та аналізу. За їх наявності диференційна ознака перед тим, як виявитися в назві, існує в об'єктивній дійсності. Вона є такою за умови відхилення від деякого загальноприйнятого або ж середньостатистичного стереотипу.

О. Суперанська та В. Кравченко вказують, що при найменуванні за зовнішньою ознакою («портретність») береться до уваги не основна, а характерна ознака, яка, здебільшого, відхиляється від норми. Функціональна причина таких номінацій – слабка ідентифікаційна функція офіційного імені [87, с. 140; 190, с. 274].

При мотивації прізвиськ за зовнішньою ознакою носія варто послуговуватися принципом лексико-семантичного групування, унаслідок якого було виокремлено такі лексико-семантичні групи мотиваційної лексики:

1) Прізвиська, мотивовані фізичними вадами носія:

а) дефектами кінцівок: *Кривий, Хромий, Шкандиба.*

У тому числі метонімізовані (*Костиль*), діалектно модифіковані (*Храма, Кастиль*), метафоризовані (*Гуляйнога*), характеристичні (*Кульгук,*

Кульша, Храмий, Хромий), утворені морфологічними способами (*Безрукий, Криворучко, Криворукий, Косорукий*);

б) вадами зору: метафоризовані (*Базілю, Крот, Кріт, Снайпер*), метонімізовані з меліоративною конотацією (*Очечки, Очкарик*), характеристичні (*Косій, Косоглазий, Сліпа*);

в) вадами слуху: метонімізовані (*Агов, Гейко* – треба гукати відповідно *Агов!* та *Гей!*, щоб почув), конотовані: а) демінутивно (*Глухман, Глухоманка, Глухар*), меліоративно (*Глухенька, Глушко*);

г) наявністю нерівностей на тілі: метафоризовані (*Верблюдо, Квазімодо*), метонімізовані (*Грижа, Горбатилі*), характеризовані із прямим значенням (*Горбатий, Горбата, Горбун*);

г) особливостями шкіри: метонімізовані (*Зозулька* – рябий від веснянок, «поцяпаний» веснянками), словотвірною модифікованих за ознакою (*Рупцях* (від *рубець*), характеризованими (*Цяпа, Ямкатий*);

д) вадами мови: *Гикавка, Німий, Косоротов, Мовчун*;

е) відсутністю частин тіла: *Без'язикий, Безрука, Безногий, Безокий* – утворені суфіксально-префіксальним способом.

2) Прізвиська, мотивовані індивідуальними особливостями частин тіла:

а) голови: за формою (*Гуля, Груша*), за розміром (*Башка, Головастік, Головатий, Головата, Головань, Головач, Малоголовець, Гарбуз, Глобус, Диня, Динька, Динчик, Кавун, Кавунчик, Тиква, Яйце*);

б) обличчя: форма (*Бера* (сорт груші), *Гарбуз, Груша*), розмір (*Прищ, Паця, Лобата, Пика, Шайба, Хом'як, Мордатий*);

в) окремих його частин: **вух** – *Вуха, Вухатий, Чебурашка*; **носа:** тільки метонімічні – за носієм подібної частини тіла – *Сокол, Буратіно, Гусак, Качка, Рило*; **характеристичні** – *Довгоносик, Качконіс, Ніс, Носань, Носоріг, Шнобер*; **очей** – *Жаба, Китаєць, Лисичка, Окунь, Сова, Узкоглаза*; **щік** – *Хом'як, Щєкаста*; **губ** – *Гимбатий, Губатий, Губошльоп, Гемба*; **зубів** – *Бобер, Заєць, Зубата, Крися, Кролик, Кроль, Щур*;

г) волосся та його особливостей: кучеряве: *Кудла, Кузя, Кудрява, Кучеряшка Сью, Мівіна, Петрушка, Пудель, Пушкін, Пані Кудрявська* – характеристичні з позитивною конотацією, метафоричні за перенесенням з назв відомих осіб або істот, що мають схожий покрив тіла; **довге або коротке:** *Гичка; Грива, Чубата, Чуб, Чуприна; густе або рідке: Патлатий, Лев, Лєший, Пудель; лисина або коротке волосся: Лисий, Череп, Волосинка, Жолудь, Макушка; специфіка зачіски: Бобчик, Волошкове поле, Елвіс, Емо, Еракез, Какаду, Ленін, Мальвіна, Папуз* а ін..

Етнічні морально-естетичні настанови, пов'язані зі структурою та виглядом волосяного покриву людини, концентруються навколо таких аксіологічних прерогатив, як позитивне, доброзичливе ставлення до людей із кучерявим волоссям; помірно насмішкувате або нейтральне – до осіб із незвичною зачіскою; негативне, саркастичне – до осіб із занедбаним, рідким або відсутнім волоссям.

3) Прізвиська, мотивовані особливостями зросту людини:

а) високий зріст: метафоризація за схожістю з тваринами: *Бабуїн, Бугай, Жираф, Журавель, Кобила, Слон, Чапля, Черногуз*; метафоризація за схожістю з предметами: *Дишля, Качан, Лом, Макарон, Гичка, Флюгер, Циркуль, Швабра, Штахета*; трансонімізація: *Гайтавр, Гулівер, Клічко, Мама-Чолі*; субстантивовані прикметники: *Длинна, Довгий, Довготелеса*, спорадично – прикладкові характеристики: *Танька-Метровка, Іван-Півторак*; енантіосемічні характеристики: *Масік, Панько, Малиш* (про людей з високим зростом).

Спорадично трапляються віддалені асоціації (метафоризація за додатковими семами): *Батя, Кардон, Десант, Шпала*;

б) низький зріст: метафоризація за схожістю з тваринами: *Горобчик, Комаха, Мишка, Пацєня, Пуголовок, Суслік, Хорьок, Хрущ*; метафоризація за схожістю з предметами: *Бусінка, Кнопка, Копистка, Півторашка, Піпетка, Шпилька, Шуруп*; субстантивовані прикметники: *Манюня*,

Маценький, Мелка, Мала, Малий; трансонімізація переважно назв героїв мультфільмів, казок: *Гном, Дюймовочка, Кузя, Малиш, Мاسяня, Моська, Пакімон, Степашка*; номінація шляхом онімізації: а) іменників із семою «істота»: *Карлік, Ліпут, Ліліпут*, б) іменників із семою «малий розмір»: *Дециметровка, Кнопка, Куциха, Куцик, Малюк, Мілка, Мала Ганна*, в) немотивованих іменників із семою «мала істота»: *Курдуп, Піпка, Позік, Шкет*.

4) Прізвиська, мотивовані особливостями тілобудови (повнота чи худина): оскільки номінаційним приводом стають відхилення від еталонного уявлення про повноту – худину людини, то помірний вияв цих ознак або їхня відсутність не стає пресупозицією називання, натомість номінації, мотивовані надмірною повнотою носіїв, значно переважають, що свідчить про стереотипні уявлення про повноту як ознаку, що має більше відхилення від еталону й, відповідно, більший характеристичний потенціал. Щодо оцінної характеристики, то надмірна худина, як і повнота, однаковою мірою зазнають негативних конотацій, оскільки в народній практиці асоціюються з неможливістю людини повноцінно виконувати виробничі й життєві функції.

а) надмірна худина: домінують метафоричні за схожістю з предметами: *Драбина, Дротик, Карандаш, Костиль, Коцюба, Курага, Пір'їнка, Сельодка, Соломинка, Спичка, Сухар*. Менш частотні – трансонімізовані з відомих казкових, мультиплікаційних, кіногероїв, що мають подібну тілобудову: *Кащей, Мишка, Сімон, Чахлик*;

б) надмірна повнота: найпоширеніші – метафоричні за схожістю з об'ємними предметами: *Арбуз, Бублик, Булка, Булочка, Гарбуз, Дилда* (штучна частина тіла), *Кабан, Мамонт, Пуфік, Торба, Шарик, Пиріжок, Пончик, Шайба* та речовинами, що мають сему «масний, жирний»: *Жир, Жирок, Ковбаса, Паштет, Смалець, Холодець*. Частина – повністю або

частково деетимологізовані або контаміновані: *Ляха, Мамантьона, Матевко, Мамон, Пумба*; метонімічні – за мірами ваги: *Кілограм, Пуд, Цинтнер*.

Спостерігається творення андронімних жіночих неофіційних антропонімів суфіксальним способом: *Жирина, Пончіта, Тумбиха*.
Спорадично – трансонімізація власних назв: *Вінні Пух, Весельчак*; афіксація з появою конотації: *Жирок, Пузік*; субстантивізація: *Крупна, Конкретний*.

Кількісне співвідношення прізвиць за ознакою повноти – худини приблизно 3:1, що свідчить про аксіологічні пріоритети народу на користь худини: худа людина більш рухлива, краще може виконувати свої функції, а тому зазнає меншого осуду, ніж надмірно повна.

5) Прізвиська, мотивовані кольором волосся:

а) рудим: *Белка, Білочка, Красний, Лев, Рижий, Рижик, Огоньок, Рижа, Рижачка, Рижий, Рижуля, Рижун, Руда, Рудик*;

б) чорним: *Ворона, Смоляна, Чорнило, Чорний*;

в) білим: безпосередні характеристики за кольором (*Білий, Блондинка, Білий, Молочний*), метафоричні (орніто- й зоонімічні: *Зайчик, Лебедь, Снігур*), спорадично – метафори за опосередкованими асоціаціями *Іній, Полярна, Северний*, номінація лексемою з додатковою семантикою «білий»: *Алба, Білоус*;

г) сивим: *Серий, Седой, Серичка, Сіренький*;

г) різнокольоровим: *Баклажан, Сливка, Періста*.

6) Прізвиська, мотивовані кольором шкіри:

а) темним: *Копчений, Рубероїд, Циган, Шмаленина, Шоколадка*;

б) світлим: *Білий, Біленька*;

в) червоним: *Казбек, Мадяр, Рижий, Червоний*.

7) Прізвиська, мотивовані наявністю волосся на обличчі або тілі:

а) наявність густих брів, бороди, вусів: із безпосередньою вказівкою

на наявність / довжину (вусів, брів, бороди, чуба тощо): *Борода, Бородай, Бородатий, Вуська, Пушак, Чубчик, Чуприн*, метафоричною вказівкою: *Цапок, Цапиха*, трансонімізовані за ознакою «наявність бороди (вусів, брів тощо) у вихідної особи»: *Брежнєв, Бен Ладен, Дзержинський, Ленін*;

б) волосся на тілі: *Зарості, Пушок, Мохнатий*.

8) Прізвиська, мотивовані специфікою одягу, прикрас, манери одягатися:

а) станом одягу носія: *Артистка, Дирка, Драбада, Завірюха, Попандопало, Репер, Секонд, Шматко*;

б) кольором одягу: *Білка, Ворона, Фіалка*;

в) кольором тканини: *Матрос, Моряк, Полоска, Цвітаста*;

г) фасоном та оздобленням: *Галіфе, Джон Гальяно, Звезда, Ромашка*;

г) деталлю туалету: *Дональд, Кедик, Маямі, Монтана, Панчоха, Сандальон, Спідниця, Хусточко, Чемодан, Шапка, Шірінька, Шляпа, Шляпнога, Штилька*;

е) манерою одягатися: *Селючка, Городянка*.

Палітра прізвиськ за ознакою одягу й зовнішнього вигляду репрезентована значною кількістю підгруп із невеликим представленням одиниць, які утворені двома семантичними способами – метонімією (за однією із деталей одягу, туалету) та метафорою, що трансонімізує відомих осіб з яскравою колоритною зовнішністю, рідше – предмети або процеси, що нагадують манеру одягатися (*Завірюха, Ромашка* тощо).

9) Прізвиська, мотивовані манерами руху носія:

а) спритність, рухливість: *Акробат, Батарея, Бистрик, В'юнчик, Вєтер, Гончик, Доганяйло, Живчик, Кенгуру, Літучкін, Льотчик, Мопед, Мутлик, Муха, Петух, Пілот, Пропєлер, Пружина, Пуля, Птічка, Снайпер, Снікерс, Цап, Шумахер, Шустрий*. Пресупозиціями номінацій часто слугують фрагменти культурних реалій, пов'язаних із сюжетами

мультфільмів, рекламних героїв тощо. Так, прізвиська *Вжик*, *Бжик* взяті з мультфільмів Волта Діснея, *Каспер* – герой мультфільму виробництва «Коламбії Пікчерс» «Мисливці за привидами», популярного в 90-ті рр. ХХ ст., *Тарзан* – герой класичної літератури, що вирізнявся спритністю та швидкістю. Спорадично зустрічаються оригінальні прізвиська, пов'язані з опосередкованими культурними реальностями рекламного характеру: *Снікерс* – у рекламі цього кондитерського виробу завжди демонструється незвичайна сила й спритність, що з'являється після його споживання. Ці перенесення є розгорнутими метафорами або метаформами через посередництво метонімії;

б) повільність: *В'ялий, Кит, Космос, Лунатик, Слимак, Статуя, Черепаха;*

в) манера та спосіб пересування: *Гусак, Каракань, Качка, Котуся, Ле, Півень, Пінгвін.*

10) Прізвиська, мотивовані загальним зовнішнім виглядом носія:

а) приємної зовнішності: *Афродіта, Балерина, Бембі, Богіня, Вомен, Галя Гарна, Кармен, Красива, Кукла, Лебідь, Люстер, Милый, Міледі, Модель, Нарцис, Принц, Сабріна, Хароша, Ципа;*

б) неприємної зовнішності: *Жаба, Миша, Чимерла.*

11) Прізвиська, мотивовані запахом носія:

а) неприємним: *Бактерія, Блохін, Бридкий, Грязна, Дізель, Дуст, Коза, Корито, Мікроба, Свинтус, Свиня, Сеча, Тхоряка, Чухач.* Сема «неприємний» або «характерний запах» генералізується шляхом метонімізації назв пахучих речовин (перенесення за суміжністю): *Дізель, Дуст, Сеча* або ж метафоризації (якщо запах не збігається з назвою): *Бридкий, Бактерія, Корито.* Порівняємо: прізвисько *Дізель* має хлопець, від якого завжди пахло соляркою (метонімія), натомість у прізвиськах типу *Баланда, Корито, Яма* семантика «запах» не мають прямого відношення до вказаних у назві предметів та речовин (метонімія). Існують

підгрупи з метафоричною аналогією до тварин, що завжди асоціюються з неприємним запахом: *Свиня, Скунс, Тхоряка* та комахами й мікроорганізмами: *Блохін, Бактерія, Мікроба*. У даному випадку генералізується сема неприємного середовища, в якому перебувають вказані організми;

б) приємним запахом: *Букет, Душка, Кензо*.

12) Прізвиська, мотивовані віком носія:

а) похилого віку: якщо прізвиська, що вказують на безпосередній вік людини можуть і не мати конотативних відтінків, або виявляти їх помірно: *Бабулька, Дед, Старий*, то назви осіб, біологічний вік яких дисонує із зовнішнім виглядом, набувають виразних негативних оцінно-експресивних ознак: *Здохлий, Торішня* (про молодих людей, які виглядають старшими або не зовсім здоровими), *Зелена, Сясявка* (про людей, які, попри дорослий вік, мають інфантильні ознаки); позитивну конотацію мають *Маладець, Бодрий, Маладой* (про людей зрілих або похилого віку, які мають молодечі властивості або ведуть себе, як молоді);

б) молодого віку: *Зелмон, Малий, Студент*.

13) Прізвиська, мотивовані схожістю носія з іншими особами:

а) певної національності: метонімізовані: *Азія, Зімбабе, Китай, Москва*; метафоризовані: *Копірка, Ксерокс, Нєгр, Шрек*; з прямим називанням: *Грузін, Єврей, Мадяр, Москаль, Німець*.

б) конкретними відомими особами або героями: *Бен Ладен, Боярський, Гурченко, Джексон, Мері Попінс, Санчо-Панчос, Скубі-Ду, Сльота, Тайсон, Фіона*. Народний творчий геній помічає індивідуально-морфологічну схожість із відомими людьми, літературними та кіногероями тощо: а) реальними людьми: *Бен Ладен, Боярський, Гурченко, Джексон, Елвіс, Ленін, Тайсон*; б) нереальними (героями): *Мері Попінс, Пені, Санчо-Панчо*; в) алегоризованими до людської подоби тваринами та видуманими істотами: *Ніндзя-Черепашка, Скубі-Ду, Фіона*.

Отже, найпоширенішим класом індивідуальних неофіційних антропонімів є прізвиська, мотивовані зовнішністю носія. Групування таких одиниць за лексико-семантичним принципом дає змогу виокремити: мотивовані фізичними вадами носія, індивідуальними особливостями його частин тіла, особливостями зросту, специфікою тілобудови, кольором волосся, наявністю волосся на обличчі або тілі, специфікою одягу, прикрас, манери одягатися, манерами руху носія, загальним зовнішнім виглядом носія, запахом, віком носія, схожістю носія з іншими особами. Номінація здійснюється в діапазоні механізмів від прямого називання й характеристики до метафоричного перенесення з назв предметів, речовин, тварин і птахів, а також трансонімізовано – з назв відомих осіб, героїв казок, мультфільмів.

2.2.2. Мотивація прізвиськ за внутрішніми (психічними) рисами людини. На другому місці серед прізвиськ, мотивованих рисами носія, перебувають неофіційні антропоніми, що передають внутрішні особливості людини. Як зазначає П. Чучка, такі одиниці виражають внутрішні прикмети людини, її інтелектуальні властивості, а також ставлення до праці, людей і до самої себе (злість, боязнь, поважність, заздрість, сварливість, злодійкуватість) [219, с. 268].

М. Сумцов акцентує увагу на характеристичності ознаки, якій надається прерогатива: «При творенні таких іменувань, – зазначає автор, – беруться до уваги найтипівіші риси людей, для вираження цих рис з лексичного складу мови вибираються найхарактерніші та влучні слова» [186, с. 216]. Щодо класифікації прізвиськ за внутрішніми характеристиками носія, то найдоцільнішим видається поділ М. Худаша, який виокремлює такі підгрупи: а) прізвиська, мотивовані окремими виявами характеру або темпераменту; б) прізвиська, мотивовані окремими нахилами або звичками; в) прізвиська, мотивовані

особливістю та дефектами мови; г) прізвиська, мотивовані фактом утрати слуху і дару мови; г) прізвиська, мотивовані інтелектуальними особливостями [219, с. 140-141].

Зважаючи на наявні в мовознавстві класифікації, виокремлюємо такі лексико-семантичні групи:

1. Прізвиська, мотивовані характером чи темпераментом носія.

В основі мотиваційної бази прізвиськ, що вказують на характер, вдачу або внутрішні властивості людини лежить метонімічний спосіб перенесення (назва за ознакою або її проявом: *Крик, Книтя, Піна, Слізка* тощо), метафоричний (перенесення за асоціативною схожістю) та фонетично-асоціативний.

Фонетично асоціативні – специфічна група прізвиськ, у мотиваційній основі яких лежить мовленнєвий, звуконаслідувальний або асоціативний вияв певних психічних характеристик. Такі одиниці важко піддаються групуванню й потребують індивідуалізованого підходу, прозорість мотивації очевидна, але важко окреслювана: *Бомбалюк, Книтя, Махлабай, Пуга-тайга, Рататуй, Ригизуля*. Так, надмірна чутливість передана в однокореневих прізвиськах *Нюньчик, Нюхля, Нюня*, дериваційно пов'язаних з дієсловом *нюняти*, останнє – за характерним виявом плачу.

У рамках групи «Прізвиська, мотивовані характером або темпераментом носія» виокремлюються такі підгрупи (за характером або темпераментом):

а) неврівноваженим: *Бандитка, Бес, Біс, Буйний, Буя, Вогник, Галасиха, Гітлер, Дракон, Змій, Коза, Костер, Крик, Невмін'яємий, Ніндзя, Печінка, Півень, Піна, Рататуй, Сокол, Чак*. Включають безпосередні прізвиська-характеристики (з наявністю переносного значення або без такого): *Невмін'яємий, Бешаний, Сердитий, Вісьола, Смішка*. Метафоричні перенесення з назв тварин, що асоціюються з імпульсивними, невиправдано

жорстокими діями: *Гедзь, Дракон, Змій, Чупакабра*;

б) жорстоким або злим: переважно метафоризовані: *Бандера, Бомбалюк, Бульдог, Вальдемар, Видра, Вовк, Дракониша, Кайот, Колючка, Кулак, Мадяр, Мухомор, Хмара*;

в) хитрою вдачею: включає алегоричні асоціації з хитрістю: *Вуж, Лис, Лисьонок, Циган*. Включає метафори, генералізовані навколо сем «слизький», «той, що крутиться»: *Вентіль, Вазілін, Червік*, антропоморфні уявлення про хитрість: *Анфіса, Єврейчик, Жидівська голова, Ригизуля, Цига, Шустра*;

г) допитливою, цікавою вдачею: містить метафоричні перенесення із семою «рити», «копати», «нюхати»: *Кротік, Кугут, Мухтар, Песик*, антропоморфними стереотипами цікавості: *Диспетчер, Сікрітар* (все знає), *Следователь, Штірліц*, рідше – прикладковими характеристиками: *Светчик – Розведчик*;

г) занудною, мовчазною, надокучливою вдачею: *Вітер, Дума, Жвачка, Комарик, Мовчунна, Несміяна, Партизан*. Включають асемантичні або фонетично-асоціативні номінації: *Книтя, Лушпак, Неглеба, Тюля*. Окремі з них містять напіввтрачену етимологію: *Книтя* – від дієслова *нити* з додванням епентетичного *к-*. Ця підгрупа межує з назвами, що виражають слабкий вияв емоцій, апатичність або астенічність характеру й не містять різкої конотації: *Мовчунна, Несміяна, Партизан, Риба*;

д) жадібністю: *Бартер, Дерун, Дзьоскін, Калитка, Кошик, Розрахунок, Скупа, Хижак*.

Включають прізвиська з мотиваційними основами семантичного поля «гроші, прибутки»: *Копійка, Калитка, Кошик, Рубель*;

е) брехливістю: *Жарунка, Лажса, Міліонер, Перець, Удав, Чортейна*;

є) злодійкуватістю: *Берик, Карман, Клятий, Кримінал, Шахраїха, Щурик*;

ж) розгубленістю: *Гава, Мазило, Пуга-тайга, Тюля, Флопик, Шлапак*.

Для цієї підгрупи характерні неетимологічні деривати, основані на фонетичній грі зі звуковим символізмом чогось невизначеного, незрозумілого;

з) байдужістю: *Маланя, Махлабай, Сновида;*

и) зарозумілістю: *Гоголь, Граф, Мужчина, Пахан;*

і) лицемірством, хвастливістю: *Задавак, Кисилиця;*

ї) добротою: *Ангелок, Добрячок, Котуся, Кріпаша, Леопольд, Невідімка, Нюся, Одуванчик, Прося, Сінька, Сонечко, Сонце, Хайоший;*

й) надмірною чутливістю: *Мамочкин, Нюньчик, Нюхля.*

к) набожністю: *Боженько, Божок, Монах, Сінігоїха, Тіхан;*

л) веселою вдачею: *Артіст, Бабнік, Веселий, Закидон, Каляда, Кінь, Клоун, Крейзі Фрог, Кума, Ламбада, Маго, Мікі, Нічка, Смайлик, Смішна, Фокус, Щедрик;*

м) наполегливістю: *Арматур, Князь, Лом, Надъожний, Штурман;*

н) організаторськими здібностями: *Громада, Календар.* Поділяються на онімізовані прямі загальні номінації осіб із семою «головний», «лідер»: *Банкір, Барон, Боцман, Вождь, Шеф* та конотовані за настановою «насмішкуватий», «дивний» із трансонімізацією відомих осіб та героїв: *Вокер, Янукович;*

о) дивний: *Алхімік, Дикий, Зорро, Дід Мороз, Жмурик, Лунтік, Нео, Переметиха;*

п) високомірний: *Губернатор, Диба, Фазан, Фраєр;*

р) непостійністю: *Мута, Перекотиполе, Халапиха;*

с) щедрістю: *Таранжа Карамель;*

т) спокійністю: *Вараний, Зайчик, Мума, Тіхий Сон.*

Із класифікації видно, що палітра внутрішніх рис, покладених в основу неофіційних антропонімів, широка, проте кількісно в межах окремих підгруп представлена мало.

Суміжною є класифікація, що охоплює риси носія, які не пов'язані

безпосередньо з характером, але виражають ментальні та моральні риси:

1. Прізвиська, мотивовані інтелектуальними здібностями носія:

а) розум: *Ботан, Вікіпедія, Вічний студент, Доцент, Книжка, Коломбо, Макітровський, Мудрик, Професор, Словарь, Стаття, Студент, Філософ;*

б) мудрість: *Батя, Пінатет, Сенсей, Старичок;*

в) за ознакою «дурість»: *Балабуха, Банячок, Баран, Баранишка, Бовдур, Бовт, Бровно, Бузина, Гога, Дерев'яний, Довбак, Дубина, Дятел, Кірпіч, Курка, Ліпак, Лопух, Лушпай, Олень, Пеньок, Пишк, Рібізик, Телєга, Тормоз.*

2. Прізвиська, мотивовані ставленням носія до праці:

а) працьовитістю: *Бджола, Господинька, Жилістий, Кастрюля* (весь час порається на кухні), *Качок, Комора, Куркулик;*

б) лінощами: *Байдиха, Голубець, Зателена* (від розм. *Телитися* – щось дуже довго робити), *Мейсон, Тарганиха, Трутень, Хробак.*

Отже, прізвиська, що вказують на характер, вдачу або внутрішні властивості людини, творяться шляхом метонімічного та метафоричного перенесення, а також на основі фонетично-асоціативних лексем. Найпоширенішими підгрупами є прізвиська, мотивовані такими позитивними рисами людини: допитливість, цікавість, доброта, весела вдача; негативними: неврівноваженість, жорстокий або злий характер, хитрість, занудність, мовчазність, надокучливість, жадібність, брехливість, злодійкуватість та розгубленість. Кожна з указаних підгруп має більш, ніж десять репрезентантів, тоді як малопредставленими є периферійні властивості людини, переважно негативні: байдужість, зарозумілість, лицемірство, дивакуватість, високомірність, непостійність, хвастливість, надмірна чутливість, надмірна набожність; позитивні: спокійність, щедрість, наполегливість та організаторські здібності. Суміжною є класифікація, що охоплює

риси носія, які не пов'язані безпосередньо з характером, але виражають ментальні та моральні риси. Вони представлені опозиційно: розум (мудрість) – дурість, працьовитість – лінощі.

2.2.3. Прізвиська, що вказують на звички, вподобання й рід діяльності людини. Прізвиська, мотивовані родом діяльності та суміжні з ними зі значенням звичок та вподобань носія, тісно пов'язані з апелятивами, від яких походять. На цьому наголошував П. Чучка, вказуючи на їхню фонемну співзвучність і важкість розмежування [227]. Н. Наливайко з цього приводу зазначає: «Окремі з прізвиськ за родом діяльності містять зневажливу, іронічну оцінку (пор. *Війтусик, Лейтенантик*). Для деяких іменувань аналізованої підгрупи базовими слугують лексеми іншомовного походження (*Газовщик, Сищик*) та інколи – вузьколокальні апелятиви» [115, с. 54].

Серед вказаного масиву прізвиськ можна виокремити такі групи, в основі яких лежать типи мотивації:

1. Звички і вподобання носія. Аналізована підгрупа прізвиськ характеризується переважно завуальованою, небезпосередньою вказівкою на вподобання носія й охоплює широкий діапазон ознаки: *Баба-ворожка, Балалайка, Барбариска, Басіст, Боксер, Борець, Бутель, Вавела, Вулик, Гикал, Глина, Карат, Коровчиха, Косариха, Курій, Ласійка, Мареничі, Мека, Морж, Музикант, Нотка, Окунь, Паровоз, Печенючка, Печериця, Плотнік, Поет, Пушка, Собашке, Стограм, Танець, Тубус, Футболіст, Цой, Цукерок, Чайний, Шмайлівка.*

З'ясування конкретного мотиву потребує семантичного або логічного аналізу (встановлення кількох асоціативних ланок між онімом й ознакою). Якщо частина антропонімів має безпосередню вказівку на ознаку за вподобанням (поведінка, хобі, звички тощо): *Рибак, Мисливець, Тамада, Торгаш*, то інші опосередковують її механізмом

метонімії за предметом уподобання: *Люлька, Чарочка, Шашлик*, за інструментом улюбленої діяльності: *Лісіпет, Сокира, Тесак*, у тому числі й із семантичним ізолюванням форм множини: *Гульки, Шахмати*.

Частина репрезентантів цієї підгрупи накладаються на інші гомогенні класифікації, наприклад за зовнішністю (вподобання носити певний одяг, стиль): *Боцман* (полюбляє носити одяг моряка), *Реньжер, Шаляпін* (завжди носять капелюха з широкими крилами), особливостями мовлення, якщо вони позначають не фізіологічну, а психологічну його особливість: *Ляпа* (любить багато говорити).

2. Прізвиська, що вказують на рід діяльності людини: *Балон, Батюшка, Бібіка, Бізнес, Боцман, Бухгалтер, Врач, Глобус, Депутат, Діджей, Доктор Мац, Доктор, Дохтор, Кадет, Кухарка, Лампочка, Млин, Паркет, Пасічник, Педагог, Піп, Поліцай, Полковник, Прокурор, Сварщик, Секретар, Стельмах, Стюардеса, Таксист, Токарішко, Шахтар, Шинкарка, Шнапка, Штукатур, Штунда, Юра-Тракторист*.

Метонімічні мають відтінок іронії й називають особу за інструментом або об'єктом діяльності, при чому цей вибір здійснюється не за домінантністю об'єкта, а його характеристичною здатністю, часом – другорядністю: *Бройлер, Закльонка, Паяльник, Шпріц*.

Виразну характеристизацію з відтінком насмішки мають зросійщені назви, що виявляються у фонетичній варіативності назв професій: *Тілятнічка, Медічка, Курячая Мама* (вирощувала курей). Тільки ідентифікаційну функцію виконують онімізовані назви професій, що перейшли у прізвиська: *Крановий, Молочник*. Спостерігається закономірність: що екзотичніша професія або посада, то більшу ідентифікувальну й характеристичну здатність має похідна прізвиськова назва. Порівняймо: *Гробонощик, Електричний Доктор, Завколонка, Розлівська*. Подібну здатність мають й інтерпретовані сільським колективом назви професій, яких або не існує в офіційному реєстрі, або ж вони невідомі номінаторам: *Курокінка, Грисок*

(продавав грис), *Плавчиха* (чоловік був плавцем).

Отже, прізвиська, мотивовані звичками, уподобаннями та професійною діяльністю носія, містять безпосередню або опосередковану вказівку на відповідні ознаки й охоплюють широкий діапазон характеристик, ужитих у прямому значенні, метонімічно або ж шляхом ізолювання форм множини. Підгрупа «звички й уподобання» накладається на інші класифікації (за зовнішністю, особливостями мовлення тощо). Прізвиська, що вказують на рід діяльності людини, можуть мати відтінок іронії, метонімічно називати особу за інструментом або об'єктом діяльності. Особливо виразну характеристикацію мають зросійщені назви, натомість онімізовані назви професій, що перейшли у прізвиська, виконують тільки ідентифікувальну функцію.

2.2.4. Прізвиська, мотивовані особливостями мовлення носія.

Уперше на групу прізвиськ, мотивованих мовленнєвими особливостями людини звернув увагу М. Сумцов, який відзначив виразну диференційну й характеристичну функцію індивідуальних особливостей мовлення та звернення уваги на цей феномен з боку оточення. Найсимптоматичнішими ознаками науковець вважав дефекти мовлення та слова або фрази-паразити [187, с. 415 – 416].

Сучасні мовознавці відзначають переважно вуличний або шкільний характер таких прізвиськ, а також їхню мотиваційну прозорість при звичайному семантичному аналізові: «Вуличні найменування за специфікою мовлення – багатий лексичний пласт. Антропоніми цього типу мають чітку мотивацію, інколи надзвичайно розгорнуту, оформлену додатковими поясненнями, місцевими прислів'ями, приказками. Для чужої людини таке прізвисько зовсім незрозуміле без уточнення мотиву називання» [235, с. 101]. На думку О. Антонюк, «найменуваннями такого зразка (мотивованими дефектами

мовлення носія) передається оцінне ставлення колективу до найменованого, що великою мірою сприяє формуванню адекватної самооцінки носія прізвища, а усвідомлення значення антропоніма допомагає формуванню мовленнєвої культури людини» [9, с. 84].

Отже, висміювання людських рис сприяє самовдосконаленню, адекватній самооцінці в колективі та боротьбі з негативними рисами.

Найпоширенішими в цій групі є прізвища, що характеризують носія за частим уживанням у мовленні окремих слів або фраз: *Биня, Божок, Бульба, Бюзюн, Джек, Жора, Капець, Келя, Ковбаса, Крейсер «Аврора», Міліон, Мона, Моня, Моя Тата, Пекло, Піціля, Потихенько, Русский, Собраніє, Сусик, Тілега, Хахол, Цюкор*. Серед них – малочисленні, але оригінальні за історією номінації: *Братимой* (чоловік до всіх казав «Брат ты мой»), *Какусь* (після повернення з армії на російський манер часто говорив «Найду себе какушь»), *Собраніє* (часто агітував іти на збори альтернативної релігійної громади), *Прості-Ізвіні* (завжди так вибачався російською мовою), *Джек* (завжди ходив із собакою на кличку Джек і часто кликав його за собою). Характерною ознакою цієї підгрупи є те, що твірними основами слугують не тільки лексеми будь-якої частини мови, а й словосполучення або цілі речення. Як зазначають науковці, твірна база прізвищ на виявлення слів-паразитів включає як повнозначні частини мови, так і вигуки [16, с. 18; 235, с. 104].

Дещо менше кількісне представлення мають такі підгрупи:

1. Прізвища з вказівкою на нечітку вимову. Складаються на 90 % з дитячих прізвищ. Містять прізвища, що характеризують нечітку вимову взагалі і є загальними назвами простонародного вжитку: *Балабайка, Балабол, Балагула, Барбос, Бовтун, Буркун, Бурмило, Бурчун, Жужик, Картавий*; оказіональні назви-характеристики з елементами звуконаслідування: *Балаба, Бахан, Бубиль, Бука, Бульбить, Буль-Буль,*

Бумчик, Мемекало, Мумя, Чірік, Шекериха; прізвиська з акцентом на:
а) пропущенні важковимовних звуків: *Мона* (можна), *Бука* (бубка), *Іго* (Ігор); б) заміні важковимовних звуків (переважно *р, й, дж*): *Бола* (Боря), *Міліон* (мільйон, повторював це число, коли хотів чогось, наприклад «мільйон цукерків»), *Цюкол* (цукор).

2. Прізвиська, що вказують на темп мовлення: *Галайко, Галатин, Говерко, Губошльоп, Калатя, Кицька, Конорейка, Меля, Мурка, Ротик, Трандачиха, Цвіркун.* Характеризуються наявністю назв із гіперсемою *пташка, пташиний щєбіт*, оскільки саме цей клас живої природи позначений частим нерозбірливим звукоповторенням: *Канарей, Кеша* (папуга, герой відомого мультфільму), *Сорока, Шпак, Ціріпало.*

3. Прізвиська, що вказують на тембр мовлення: *Барбос, Бас, Буркун, Галаган, Децибел, Дзобелко, Киця, Ревко, Трамбон, Хрипун.*

Існують жіночі прізвиська, опосередковані іншими характеристиками, що корелюють із мовленням, наприклад *Вікіпедія, Диспетчер* – прізвиська жінок, що знають про все в селі і в зв'язку з цим багато говорять; *Криси, Ябеда* – носії характеризуються тим, що говорять про інших недобре, доносять.

Отже, такі одиниці перебувають на межі внутрішніх і мовленнєвих характеристик: *Бринзя, Вальбащиха, Вараниця, Галасиха, Драбада, Дудничка.*

Таким чином, найпоширенішими в групі «Особливості мовлення носія» є прізвиська, які характеризують носія за частим уживанням окремих слів або фраз. Помірно представленими є підгрупи з репрезентантами, мотивованими нечіткою вимовою й темпом мовлення носія. Частина прізвиськ опосередковані іншими характеристиками: специфікою мовлення, пов'язаною з ментальними характеристиками.

2.2.5. Прізвиська, мотивовані національною та соціальною належністю. Однією з ознак, яка привертає увагу навколишнього соціуму в носіїві прізвиська, є соціальна, оскільки чин, матеріальний стан, посада викликають певне оцінне ставлення й відповідно виконують ідентифікувальну функцію. О. Антонюк вказує: «Антропоніми цієї підгрупи утворюють бінарну опозицію «бідний» – «багатий» [9, с. 96]. На тлі уживань різномотивованих прізвиськ номени, мотивовані національними, соціальними та соціально-ситуативними ознаками, є периферійними в кількісному та класифікаційному плані. Серед них варто відокремити:

1. Прізвиська, що вказують на випадки в житті людини чи її вчинки: *Банан, Барчанка, Бейжа, Вдова, Йолкін, Кабачок, Кабул, Канторка, Ключ, Краснуха, Крепка, Кутя, Маруся Чурай, Матрасиха, Мойша, Мужик, Паспорт, Помаранчевий, Псячий, Сплід, Тазік, Тайванчик, Танкіст, Фара, Фіксата, Шаман.* Ця підгрупа позначена різноманітністю індивідуальних історій називання, які не можуть бути зведені до гомогенних класифікацій, наприклад *Помаранчевий* – палко агітував під час Помаранчевої революції 2004 року; *Паспорт* – загубив колись паспорт і розказував про це всім; *Бейжа* – одного разу був на виставці, де йому виготовили персональний бейджик, якого він довго не знімав з одягу; *Тайванчик* – любив у 90-х роках модний одяг і завжди хвалився: «Дивись – мейд ін. Тайвань!» тощо.

2. Прізвиська, що вказують на місце проживання людини: *Бандера, Бендерка, Берчики* (за назвою села *Берки*), *Білоруський Батько, Карась* (живе біля озера), *М'ясківська* (живе біля ковбасного цеху), *Одеса, Полтавка, Райська* (розповідала, що жила у фешенебельному місті), *Смерека* (із Закарпаття), *Чорнобелька.* Утворюються зазвичай онімізацією відойконімічного апелятива, спорадично – за метонімією, що символізує ойконім: *Смерека* (із *Закарпаття*), *Бандера* (із Західної України), *Картошка, Бульбаши, Бульбонові* (з Білорусії).

3. Прізвиська, що вказують на етнічну належність людини.

Реалізуються переважно прямим називанням національності або громадянства: *Американка, Армян, Білорус, Гуцулка, Індус, Італієць, Китаєць, Корєєць, Молдаван, Молдаванка, Німець, Новоруська, Росіянин, Румун, Циганка, Японєць*; з елементами конотації й характеристизації: *Ляхівочка, Жидак, Кацап, Маскалева*; відандронімні, що символізують певну національність: *Альберт, Вахтанг, Гіві, Махамед, Мустафа, Пагасян*. Н. Шульська так пояснює конотативну й номінативну різноманітність всередині *nomina nationala*: такі одиниці включають «три різновиди неофіційних особових назв: ті, що безпосередньо вказують на територію проживання носія і виконують лише ідентифікувальну функцію; ті, що територіально пов'язані з міграційним або заробітчанським рухом і теж переважно конотативно нейтральні; ті, що мають виразне маркування і територіальна ознака в них лише асоціативна (такі особові назви виникають на основі міжмовних чи міжрелігійних конфліктів)» [235, с. 113].

4. Прізвиська, що вказують на соціальне становище людини поділяються на антитетичні за опозицією «багатий» – «бідний». До перших відносимо відапелятивні часто гіперболізовані назви зі спільною семою «багатий»: *Багачі, Буржуй, Куркуль, Рубль, Мільйон*, характеристичні назви: *Багач, Бездомний, Бомж, Грішмак (від гроші), Копійка, Мізер, Халабудка*.

Отже, прізвиська, що вказують на випадки в житті людини чи її вчинки, мотивовані різноманітністю індивідуальних історій називання, що не піддаються гомогенним класифікаціям. Неофіційні антропоніми, узагальнені за соціальним та національним принципами включають прізвиська, які вказують на місце проживання людини, її етнічну належність, соціальне становище (у діапазоні багатий – бідний).

2.3. Відіменний тип найменування при наданні прізвиस्क

Серед прізвиस्क, зафіксованих в ареалі Вінницької області, значну частину складають найменування, що походять від імені або прізвища носія. Такі номінації представляють собою специфічний клас: на відміну від більшості прізвиस्क, вони мотивовані не позамовною, зовнішньою ознакою носія, а внутрішньомовною, хоча, на нашу думку, фонетична форма прізвиська для тих, хто його надає, є зовнішнім фактором відносно самого носія. Тобто прізвище або ім'я, будучи паспортно зафіксованим, є одним із зовнішніх атрибутів носія для найменувачів, які намагаються встановити зв'язок з особливостями характеру, зовнішності носія та його іменем. У результаті цього відіменний тип найменування характеризується значним конотативним потенціалом.

Більшість мовознавців вважають відіменний та відпрізвищевий словотвір прізвиस्क належним до неофіційної антропоніміки, проте М. Ушаков та Л. Сергєєва вважають, що не всі відіменні утворення необхідно кваліфікувати як прізвиська. Серед диференційних ознак науковці наводять: а) наявність виразного конотативно-оцінного компонента, який вирізняє відіменне прізвисько від варіантів імен та їхніх зменшено-пестливих форм [175, с. 147]; б) асоціацією офіційного імені з певними зовнішніми або внутрішніми особливостями носія, що створює додаткову мотивованість [209, с. 161]. Отже, відіменний словотвір прізвиस्क характеризується не тільки лінгвістичною, а й зовнішньою мотивованістю, що асоціативно корелює із семантикою або формою прізвища.

Найбільшим є клас відпрізвищевих неофіційних антропонімів, який представлений низкою формальних та семантичних (асоціативно-метафоричних) модифікацій офіційного прізвища, серед яких можна виокремити такі підгрупи:

1. Фонетично модифіковані. Становлять незначний відсоток і представлені дериватами, які при заміні або випущенні фонеми офіційного прізвища трансформуються крізь призму народно-етимологічного уявлення про асоційовані в кореневій морфемі предмет або явище: *Бетмен* (Битман), *Босейраб* (Бесараб), *Буш* (Буше), *Зайчик* (Зайчук), *Зема* (Земка), *Карандаш* (Кардаш), *Колдун* (Гладун), *Куря* (Курбло), *Левий* (Лівий), *Пахан* (Повх), *Петух* (Пецун), *Рожок* (Рожко), *Шкляр* (Скляр). Для таких одиниць характерний мінімальний (або відсутній) зв'язок між прізвищем і денотативною ознакою носія.

2. Асоційована трансформація прізвища за перекладним аналогом переважно з російської (або іншої) мови: *Веточка* (Гілков), *Вульф* (Вовк), *Метелик* (Мітільов), *Мотузьяник* (Віршовкіна), *Намул* (Грязнов), *Півень* (Петух), *Фіранка* (Тюліна), *Цвях* (Гвоздьова).

3. Асоційована трансформація прізвища за семантикою його кореня шляхом:

а) усічення: *Климба* (Климбовський), *Біл* (Білошкурський), *Бога* (Богацька), *Бояр* (Боярський), у тому числі з переходом в повнозначний апелятив: *Атаман* (Атаманенко), *Вакула* (Вакулівський), *Буля* (Бульовський), *Верба* (Вербицька), *Война* (Войналович), *Володя* (Володарська), *Ворона* (Воронова), *Виноград* (Виноградова); з виокремленням імені, що є у складі прізвища: *Абрам* (Абрамчук), *Галка* (Галкина), *Гера* (Геращук);

б) з допомогою продуктивних формантів: *Боженятко* (Божко), *Бурік* (Бурячок), *Вишенька* (Вишневська), *Вітюха* (Віктюк), *Гайка* (Гаєвик), *Гончик* (Гончарук), *Грициха* (Грицик), *Зайчик* (Заєць), *Кабаниха* (Кабанець), *Китабониha* (Китасюк), *Кравчиha* (Кравець), *Куцик* (Куций), *Лялька* (Лялюк), *Маліванчучка* (Маліванчук), *Петрусь* (Петренко), *Солонина* (Солоненко), *Фунтік* (Фетушинський), *Яремчик* (Ярема);

в) з допомогою непродуктивних формантів (уніфіксів): *Бубель* (Бублик), *Гаврал* (Гаврилюк), *Зелмон* (Зелінський), *Маланець* (Маланкович), *Марцепан* (Марценюк), *Міхель* (Михайлов);

г) суплетивна: *Гусь* (Лебідь), *Кетчуп* (Помідора), *Кірпіч* (Муляр), *Криси* (Щур), *Цап* (Роговий);

г) заміни іменником, що асоціюється з коренем без афіксальної трансформації: *Білий* (Білозерцев), *Біляш* (Білашнецький), *Веретина* (Веретинська), *Голова* (Головотюк), *Доцент* (Доценко), *Кошик* (Кошевець), *Мартіні* (Мартинюк), *Марципан* (Марценюк), *Поляна* (Полянська).

Проблема віднесеності власних імен людини, їх трансформацій та зменшено-пестливих варіантів не є розв'язаною остаточно. Якщо належність до прізвища трансформованих імен, які не вкладаються в усталені моделі, не викликає сумнівів, то використання в ролі неофіційного антропоніма повного паспортного (але не належного номінованій особі) імені та його зменшено-пестливих варіантів є суперечливою.

Головним критерієм зарахування антропоніма та його варіантів до прізвиська є з'ясування його ідентифікувального, диференціувального та конотативного потенціалу. Так, І. Сухомлин вважає, що будь-яке ім'я та його форма може бути прізвищем й об'єднує їх у три групи: 1) повні власні імена; 2) демінутивні власні імена; 3) аугментативні форми власних імен [197, с. 53 – 55].

Важливою характеристикою власного імені, що вживається у функції прізвиська, є наявність його додаткової формальної ознаки, яка стає диференційною при визначенні особи. Найпростіший спосіб творення такої назви – поява мінімальної диференціальної ознаки на рівні фонемі або наголосу.

Якщо останній тип для Вінниччини мало характерний, то фонетично модифікований має місце: *Ааня*, *Ваха*, *Веня*, *Мітяй*, *Печа*, *Пітя*, *Сеня*. Процес надання такого типу прізвищ пов'язаний з особливостями

характеру або вдачі, з атиповим звучанням імені, що додає певної конотації. Так, видозміна нормативних фонем на шиплячі, дрижачі, тверді приголосні асоціюється з твердим характером, великим зростом: *Ваха* (Вася), *Печа* (Петя), тоді як поява м'яких, заміни голосних пов'язані з такими особливостями носія, як слабкий характер, манірність, дитячість або ж малий зріст, зайва худина: *Веня*, *Люка*, *Пітя*, *Сеня*.

Окремі фонетичні варіації пов'язані з особливостями мовлення або ситуаціями з життя носія: *Ааня* (коли її малою запитували, як звати, вона розтягувала при вимові перший склад).

Поширеним способом надання прізвиська є закріплення за особою зменшено-пестливого варіанта імені як ідентифікаційної номінації. Здебільшого цей процес пов'язаний із тим, що в межах одного населеного пункту проживає кілька осіб з однаковими іменами, що викликає плутанину. Словотвірні форми імен виникають і функціонують у такому випадку як особливі ідентифікувальні гнізда. Так, помічено паралельне прізвишкове функціонування таких гнізд у межах одного населеного пункту: *Галька* – *Галіна* – *Галюня* – *Гала* – *Галка* – для носіїв жіночої статі з паспортним іменем *Галина*; *Кола* – *Кохля* – *Коколя* – *Куля* – *Кольо* – для носіїв чоловічої статі з паспортним іменем *Микола*.

Для молодіжних колективів, а також для жаргону специфічних субкультурних колективів (блатні, панки, рокери) характерна словотвірна модифікація, що додає конотацію згрубілості, псевдозначимості («крутості») й унікальності носія, що досягається такими способами, як усічення з додаванням нетипового для власних імен закінчення *-о*: *Каро*, *Леро* (Валерія), *Марго* (Маргарита); модифікація аугментативними суфіксами, в тому числі й уніфіксами: *Аліняра* (Ольга), *Жендос* (Женя), *Олегоог* (Олег), *Крилат* (Кирило).

Специфічним способом набуття офіційним антропонімом функції прізвиська є вікова, рідше – соціальна невідповідність. Так, зменшено-пестливі варіанти імен *Ваня*, *Миша*, *Верочка*, *Светуля* є прізвишками,

оскільки дисонують з реальним віковим або соціальним статусом носія: *Міша* – чоловік похилого віку, за яким закріпилася зменшено-пестлива форма його імені (вживається навіть молодими без узагальненої назви *дядько, дідусь*), *Верочка* – вживається щодо жінки середніх років через веселу й товариську вдачу якої форма імені закріпилася як прізвисько. Цікаве позалінгвальне зауваження: у молодості ці назви сприймалися як варіанти імені, а в зрілому віці, дисонуючи зі статусом носія, набули прізвиськової функції.

Креативний потенціал народу демонструють відіменні прізвиська, в яких внутрішня форма зазнала домислу за історичними або культурними алюзіями й трансформувалася в ім'я літературного героя, відомої людини тощо: *Віталька* (мається на увазі герой відомої розважальної програми Гаріка Мірчі), *Ленін* (Льоня, який мав лисину), *Маковей* (Матвій), *Чиполіно* (Поля).

Прізвиськових характеристик набувають імена особи-носія або не належні йому, якщо вони мають екзотичне або не звичне для даного регіону звучання, є рідковживаними: *Настас, Стах, Казік, Нюша*.

Серед варіантів імен, які використовуються у функції прізвиська, можна виокремити продуктивні й непродуктивні словотвірні гнізда. Так, високопродуктивними серед чоловічих є імена *Тарас, Олександр, Микола*. Вони утворюють форми-прізвиська відповідно *Тарік – Таха – Тархун – Труха – Тарах; Шурік – Саньок; Микола – Кольо – Кохля – Коколя – Кола*.

У функції прізвиськ закріплюються нетипові, переважно демінутивні варіанти імен, які контрастують із загальноприйнятими на досліджуваній території: *Антонько* (Антон), *Бодя* (Богдан), *Гоша* (Ігор), *Муся* (Марія), *Руля* (Руслан), *Сніжка* (Сніжана), *Юрик* (Юрій), *Ярусик* (Ярослав).

У цій групі необхідно зазначити абсолютну перевагу чоловічих імен, а також комбіновану пресупозицію називання, до якої виявляються утягненими додаткові мотиви: малий зріст, весела вдача, товариськість: *Ксеня* (Оксана); маркування конотації нетиповими формантами: *Андрончик* (Андрій), *Манця* (Марія), *Петручок* (Петро), *Януська* (Яна);

діалектні та міжмовні (російсько-українські) контамінації: *Веня, Леночка, Любаша, Серьожка, Тарасік, Шурік*.

Спорадичним є прикладкові доповнення, які, поєднуючись з офіційним іменем, функціонують, як складені прізвиська: *Вадик-Друг, Дядя Юра, Оля-Продавиця, Толя-Сіржант*.

Проблемним залишається віднесення до прізвищ спорадичних випадків, коли ім'я по батькові уживається з ідентифікувально-конотативною метою. Оскільки ізольоване вживання імені по батькові у професійних колективах уже функціонує як конотований варіант офіційного антропоніма, то межу між ним і прізвищем провести дуже важко.

Так, назви на зразок *Карнівна, Петрович, Тарасович, Филімонівна* перебувають якраз на такій межі, тоді як екзотичні імена по батькові (*Парамонівна*), контаміновані й діалектні (*Мусейович, Сянькович*) наближаються до прізвищ, оскільки мають формальну пресупозицію для такого розрізнення. Деривати присвійного типу творення, які функціонують здебільшого в поєднанні з паспортним іменем носія (*Голька Кузьмова, Галина Прокопова*) за своєю ідентифікувальною здатністю наближаються до неофіційних антропонімів (відсутня конотація, виразна ідентифікувальна функція, повторюваність у межах родини, відсутність позамовної мотивованості).

На межі між онімною й апелятивною лексикою перебувають власні жіночі й чоловічі імена, які представляють стереотипні уявлення про простакуватість, невігластво або глибинне народне походження носія й переносяться на інших як характеристичні, але загальні за своєю природою номінації: *Дунька, Маруся, Микола, Микита*.

Серед прізвищ іменного творення виокремлюються одиниці, що вказують на родичівські зв'язки людини, зокрема:

1) патроніми – прізвиська за назвою батька: *Бася, Баша, Белоснежка, Бомбова, Бубарка, Бульбонові, Ве-Ве, Доцік, Дубова, Коштуров, Махновецька, Парасівна, Романов, Ромаха, Столярка, Ходичка;*

2) матроніми – прізвиська за назвою матері: *Баньочка, Бухгалтерша, Дудничка, Доця, Ледача, Ляпалка, Хазяйка;*

3) пропатроніми – прізвиська за назвою діда: *Браці, Гнатюк, Грін, Дончик, Дячок, Зайчиха, Карніян, Карольо, Костюм, Макар, Мойсєєва, Мусік, Підстрілько, Сидор, Ткачиха, Хаврончик, Юхремиха;*

4) проматроніми – прізвиська за назвою баби: *Фефа.*

5) андроніми – прізвиська за назвою чоловіка: *Воєндама, Демидиха, Директриса, Кулюниха, Павлючка, Пришелєц, Степаха, Федичка, Фекова.*

Осібнo стоять прізвиська, що мають відтопонімне походження: *Бендерка, Берчики, Білоруський Батько, Вінницька, Западєнка, Київлянка, Красєнька, Кримська, Одєса, Полтавка, Райська, Східна, Чорнобєлька.*

Специфіка творення відпрізвищєвих неофіційних антропонімів полягає в комбінуванні морфологічних (афіксальних) засобів з асоціативно-метафоричними та народноєтимологічними контамінаціями:

а) усічення офіційного прізвища з додаванням фонетично вираженої або нульової флексії: *Атаман* (Атаманєнко), *Баран* (Барановська), *Біл* (Білошкурський), *Бога* (Богацька), *Бояр* (Боярський), *Буля* (Бульовський), *Вакула* (Вакулівський), *Виноград* (Виноградова), *Война* (Войналович), *Ворона* (Воронова), *Галка* (Галкіна), *Гєра* (Гєращук), *Гончар* (Гончарокова), *Гусь* (Гусюк), *Дзюба* (Дзюбенко), *Дрєба* (Дрєбецький), *Климба* (Клибєвський), *Поляна* (Полянська). У рамках цього механізму спостєрігаються народноєтимологічні асоціації, за яких усічена частина разом із флексією утворює новий онім зі значєнням істоти або предмета: *Володєя* (Володарська), *Ворона* (Воронова);

б) асоціативний суплетивізм. Цей механізм утворення неофіційного оніма полягає у генералізації прихованої або поверхневої семантики вихідної основи й називання її синонімічною або близькозначною лексемою. Основна особливість – номінація відбувається обов'язково із залучєнням

іншого кореня (суплетивно): *Веточка* (Гілков), *Гусь* (Лебідь), *Кетчуп* (Помідора), *Кіпріч* (Муляр), *Котик* (Куций), *Крися* (Щур), *Цап* (Роговий);

в) непродуктивна або унікальна афіксація (уніфікси). Психологічна настанова такої трансформації вихідного імені – надання непродуктивним афіксом конотації незвичності, особливості, соціальної унікальності («крутості»): *Бубель* (Бублик), *Гаврал* (Гаврилук), *Зелемон* (Зелінський), *Маланець* (Маланкович), *Марцепан* (Марценюк), *Міхель* (Михайлов);

г) повна трансформація прізвища із використанням фонем-компонентів. Цей тип творення близький до народної етимології і є її своєрідним формально-фонетичним виявом: *Біляш* (Білашнецький), *Бурік* (Бурячок), *Вишенька* (Вишневська), *Вітюха* (Віктюк), *Гайка* (Гаєвик), *Гончик* (Гончарук), *Грициха* (Грицик), *Зайчик* (Заєць), *Китабониха* (Китасюк), *Кравчиха* (Кравець), *Куцик* (Куций), *Маліванчучка* (Маліванчук), *Мартіні* (Мартинюк), *Петрусь* (Петренко), *Солонина* (Солоненко), *Фунтік* (Фетушинський), *Яремчик* (Ярема);

г) однофонемна відмінність. Є одним із різновидів народної етимології, оскільки фонемна варіативність у називанні особи пов'язана з більш зрозумілим й етимологічно прозорішим значенням ненормативного варіанту: *Доцент* (Доценко), *Зайчик* (Зайчук), *Карандаш* (Кардаш);

д) безафіксний спосіб або інші види усічення. Вилучення службових морфем відбувається до межі, за якої корінь або корінь із суфіксом виражає повнозначне слово-іменник: *Абрам* (Абрамчук), *Атаман* (Атаманенко), *Буля* (Бульовський), *Гера* (Герашук), *Климба* (Климбовський), *Петро* (Петровський), *Самара* (Самарський), *Ткач* (Ткачук);

е) афіксація офіційного прізвища або усічення з афіксацією (перерозподіл): *Боженятко* (Божко), *Бурік* (Бурячок), *Вишенька* (Вишневська), *Вітюха* (Віктюк), *Гончик* (Гончарук), *Грициха* (Грицик),

Зайчик (Заєць), *Кабаниха* (Кабанець), *Китабониha* (Китасюк), *Кравчиха* (Кравець), *Куцик* (Куций), *Лялька* (Лялюк), *Маланец* (Маланкович), *Маліванчучка* (Маліванчук), *Петрусь* (Петренко), *Фунтік* (Фетушинський), *Яремчик* (Ярема).

Крім прізвиस्क, мотивованих паспортним прізвищем та іменем людини, поширені:

1) прізвиська, мотивовані прізвищами (іменами) відомих людей: *Бен Ладен, Боярський, Гітлер, Гурченко, Джексон, Джон Гальяно, Крейзі Фрог, Маруся Чурай, Мері Попінс, Санчо-Панчос, Скубі-Ду, Тайсон, Фіона, Шрек, Шумахер*. В основі такої трансонімізації лежить певна ознака, переважно зовнішня;

2) прізвиська, мотивовані іншими онімами (назви машин, торгових марок тощо): *Бонд, Караван* (весь час ходить з пляшкою води «Караван»), *Снікерс, Мілка* тощо.

Отже, відіменні прізвиська мають внутрішню мотиваційну класифікацію, причому найпредставленішими є підгрупа відпрізвищевих неофіційних антропонімів з низкою формальних та семантичних модифікацій: фонетично модифікованих, асоціативно трансформованих за перекладним аналогом, асоціативно трансформованих семантикою кореня. Важлива умова набуття офіційним антропонімом функції прізвиська – вікова або соціальна невідповідність.

Здебільшого, як прізвиська функціонують нетипові афіксовані варіанти імен, що вказують на родичівські зв'язки людини (патроніми, матроніми, пропатроніми, проматроніми, андроніми тощо). Творення відпрізвищевих неофіційних антропонімів пов'язане з комбінуванням морфологічних (афіксальних) засобів та асоціативно-метафоричних і народноетимологічних контамінацій.

2.4. Конотативність індивідуальних прізвиськ

Конотація, будучи елементом словесного значення, містить, за словами лінгвістів, три компоненти: оцінний, емоційний та стилістичний. На думку Л. Медведєвої, її функція пов'язана «емотивною, естетичною, апелятивною функцією впливу не тільки на свідомість і розум читача, а й на його відчуття» [105, с. 118]. У слов'янському мовознавстві по-різному обсяг і зміст поняття конотації репрезентували Н. Шмельов, В. Марченко, А. Кожин, М. Кочерган, А. Філіпов.

Проблема конотації полягає у тому, що, з одного боку, при наданні оцінки або емоційності в структурі значення може переважати логічний (оцінка) або емоційний (експресія) компонент, з іншого, – в різних концепціях науковці пропонують під конотацією розуміти гетерогенні явища. Так, А. Філіпов у рамках лексичної конотації розглядає неденотативне та неграматичне значення, що включає тільки дві ірраціональні складові: «Нам бачиться, що не варто включати до визначення конотації інші ознаки, крім емоційності й стильового забарвлення; тобто не варто розуміти конотацію в плані визнання за нею інших ознак – оцінності, експресивності зокрема» [213, с. 61]. За визначенням, поданим в «Энциклопедическом словаре лингвистических терминов» під конотацією розуміється додаткове узуальне або okazionale значення, яке включає оцінність, експресію й стилістику [239, с. 236].

Нейтральне забарвлення (відсутність конотації) має невелика кількість прізвиськ – 92 (2,9 %): *Баба-ворожка, Басіст, Боксер, Борець, Боцман, Косариха, Мельник, Мисливець, Музикант, Плотнік, Поет, Рибак, Тамада, Тесак, Торгаши, Тракторист, Футболіст.*

Сюди належать насамперед ті назви, які: а) не мають характеристичного або метафоричного компоненту; б) у семантичній структурі мають ядрову сему «людина». До останнього типу належать

передусім назви професії носія, яка онімізувалася. Якщо ж професія набула прізвищевому характеру унаслідок характеристики або ж є родовим прізвиськом, тобто не пов'язана з денотатом як об'єктивний компонент значення, вона має конотацію. Порівняємо: *Толя Тракторист* (все життя працював механізатором), *Сторож* (працює сторожем у школі), *Ветврач* (єдиний ветлікар в селі) – ці одиниці відповідають реальним денотативним характеристикам особи, не мають образного або екзотичного компоненту, тому не є конотативно забарвленими. Натомість, якщо назва професії: а) не відповідає реальній зайнятості, а є метафоричною або метонімічною (*Комбайнер* – носив білу фуражку, *Боцман* – носив одяг моряка), б) відповідає реальній зайнятості, але модифікувалася внаслідок просторічної, діалектної або двомовно контамінованої назви (*Дохтор* – зневажливе ставлення до лікаря, *Піп* – зневажливе ставлення до ієрея); в) назва професії метафорично співвідносна з внутрішньою ознакою носія (*Філософ* – розумний, *Студент* – завжди шукає щось нове, любить читати, *Професор* – все знає); назва відповідає реальній зайнятості, але називає її метонімічно, за знаряддям, продуктом праці тощо (*Паркет* – стелить підлогу, *Лампочка* – електрик, *Балон* – заправляв балони газом); відповідає реальній або колишній зайнятості носія, але є екзотичною, незвичною або малозрозумілою: *Акробат* (умів робити сальто і часто показував), *Алхімік* (робив усякі розчини і суміші), *Завколонка* (працював на колгоспній заправці), *Кадет* (колись навчався у військовому училищі і часто про це згадує), *Глобус* (вчитель географії, часто демонструє знання столиць світу), *Риба* (заядлий рибалка). Ця підгрупа доповнюється іншими, менш численними, з ядерною семою «людина»: а) назви родичівства або сімейного становища, що стали прізвиськами: *Баба*, *Братова*, *Вдова*, *Воєндама* (дружина військового), *Родич*, *Свекруха*, *Свояк*, *Тесть*, *Теуца*.

Така закономірність стосується: а) тільки афіксально не модифікованих назв, оскільки поява суфіксів, зазвичай, вносить конотацію

зневажливості або згрубілості, порівняємо: *Магазінєрша, Капітониха* (дружина Капітона), *Майорчики* (нащадки майора) тощо; б) власні не паспортні неекзотичні імена людей (або власні назви взагалі), які набули статусу прізвиськ: *Альберт, Амбрам, Бонд, Валя, Ваню, Вахтанг, Веня, Гена, Гіві, Марго, Махамед, Мустафа*; в) якщо ж вихідний онім екзотичний – конотація присутня: *Аладін, Вокер, Джейсон, Махмуд*; г) назви особи за походженням, національністю, якщо відповідають об'єктивній реальності: *Американка, Армян, Білорус, Жидак, Індус, Італієць, Кацап, Китаєць, Кореєць, Кулзбек, Ляхівочка, Мадяра, Маскалева, Молдаван, Молдаванка, Москвич, Німець, Новоруська, Румун, Циганка, Японець*, якщо ж назва модифікована за метонімією (*Азія, Білорусія, Ваня*) або не є денотативною (*Циган*, бо чорнявий, *Японець*, бо вузькі очі), конотація іронії й оцінки присутня. Прізвиськові характеристики, що не мають семи *людина* як ядрової теж можуть не мати конотативних відтінків. Сюди належать характеристики за зовнішніми або внутрішніми ознаками, що в народній аксіології різко не дисонують з еталонним уявленням про людину, не викликають різких оцінок та осуду: *Галька, Голова* (розумний), *Горбатий, Крива, Яша Безрукий*.

Осібю стоять групові та родичівські прізвиська, етимологія або зв'язок із дійсністю яких утратився й вони відтворюються за традицією: *Груша, Господиня, Перці, Сухарі, Мареничі, Чайний, Вавела, Боцман, Капуста, Карат, Басіст, Комарик* тощо.

Необхідно відділяти в рамках конотації експресивне значення від оцінного, оскільки оцінка ґрунтується не стільки на суспільній вагомості реалій, скільки на ставленні реципієнта до цих реалій (референтів), а не до їхнього класу (денотатів). Подібної думки дотримується й А. Філіпов: «Оцінний відтінок – це прагматична вага будь-якого поняття, невіддільна від нього і, очевидно, не є окремою значимістю» [213, с. 61]. Для розв'язання цього протиріччя доцільним бачиться розглянути співвідношення

функціональних компонентів можливого конотативного змісту й виокремити серед них найоптимальніший.

На думку З. Сікорської, «конотація прізвиськ досягається різними засобами: внутрішньою формою слова, метафоричністю, семантико-стилістичними особливостями словотворчих частин, експресивністю звукової оболонки антропоніма» [176, с. 74]. Це спостерігається й у досліджуваному матеріалі, де наявна діалектична взаємодія двох семантичних начал – первинної (кореневої) й похідної (дериваційної). Це виявляється, з одного боку, в тому, що в повнозначному слові закладена позитивна чи негативна оцінка явищ дійсності, з іншого, – вона модифікується словотвірно.

В. Русанівський зазначає: «Абсолютна більшість слів із внутрішньою формою має те чи інше емоційне забарвлення, причому воно може посилюватися або спадати за рахунок утворення від цього слова дериваційних рядів із слів, що мають різний ступінь емоційної оцінки» [169, с. 53] (пор. слова *мирний, сонце, творити і війна, брудно, волочити*). Отже, оцінка й характеристика – різні поняття, причому оцінність певною мірою підпорядковує собі образність та експресивність у плані вираження, оскільки вони є засобами вираження оцінки.

Найсимптоматичнішими тут є прізвиська, що дають загальну оцінку, пов'язану з внутрішніми або зовнішніми характеристиками. Н. Шульська зазначає, що близько 5 % неофіційних антропонімів Західного Полісся є «Прізвиськами за загальним зовнішнім виглядом носія», які не акцентуються на окремих особливостях, а виражають оцінну характеристику зовнішнього вигляду особи в цілому. Науковець зазначає, що ці прізвиська водночас «дуже конкретні, адже здійснюють не лише точну ідентифікацію, але мають виразну характеристику. Загальний зовнішній вигляд у прізвиськах відтворює природну характеристику людини. Рідше таке враження може

створюватися від другорядних чинників: одягу, який носить людина, її охайного чи неохайного вигляду, запаху тощо» [235, с. 59].

Низка оцінно-експресивної конотації у царині прізвиськ ареалу Вінницької області маркується словотвірно (афіксально): *Андрончик, Антонько, Бомбова, Бульбонова, Віталька, Жендос, Любаша, Любчас, Малюсік, Мамантьона, Матрасиха, Миколась, Миколка, Мовчунна, Светуля, Тарасік, Тарик, Юрибас, Юрик, Ярусик*. Взаємозв'язок конотації і зовнішньої оболонки слова виявляється у виразній оцінній семантиці прізвиськ, які являють собою русифіковані, просторічні або інтерферовані («суржик») лексеми, що дисонує з еталоном. Цей дисонанс переноситься й на особу, що піддається оцінці: *Алень, Артіст, Веточка, Вульф (Вовк), Закльопка, Карандаш, Левий, Невмін'яємий, Орльонок, Пушка, Седой, Сержант, Снежка, Спічка, Умний, Хароша, Хорьок*.

Конотація образності, яка підпорядкована й соціальній оцінці, виражається в прізвиськах, твірні основи яких уже мають відтінок кумедного, негативно оцінюваного або недискретного. Так, прізвиська, які походять від недискретних іменників-назв страв, сипучих або рідких речовин, мають зневажливу конотацію, природа якої ґрунтується на дисонансі між предметністю людини, окремістю її особистості й невизначеністю речовинної субстанції: *Банан, Кабачок, Канторка, Ключ, Кружка, Кутя, Люлька, Паспорт, Паштет, Петрушка, Печінка, Пионо, Риба, Рубероїд, Тазік, Томат, Фара, Чарочка*. Не потребують афіксального конотативного підсилення метафорично або метонімічно перенесені у галузь прізвиськ назви з лексем, що мають семантику неприємності, неприродності, непристойності, дефектності: *Бабуїн, Вавка, Грижа, Дишля, Каракань, Ляха, Очкарик, Пиндос, Прищ, Пукась, Тхоряка, Чимерла, Чунакабра, Чухач*.

Жіночі прізвиська, переважно андроніми та патроніми, утворені суфіксально, мають конотативний компонент, уведений суфіксами присвійності *-их-, -иц-, -яч-*, рідше *-єв-, -ич-*: *Бараниха, Баранишка*, оскільки

такий тип найменування виявляє певну неповагу до особистості й має елемент згрубілості: *Берчики, Бовтуниха, Бульбонові, Вальбащиха, Голієва, Горішнячка, Горничиха, Дзіневич, Дракониха, Дудничка, Кабаниха*. На теренах Вінниччини існує тенденція до андронімізації жіночих прізвищ, які набувають статусу прізвиськ завдяки суфіксам присвійності, доданим до твірної основи чоловічого прізвища: *Стасенчиха, Дудничка, Дзюбиха* (*Стасенко, Дудник, Дзюбенко* відповідно), що пояснюється вирівнюванням антропоніма до біологічного жіночого роду.

Позитивно конотовані прізвиська представлені дериватами зі зменшено-пестливими суфіксами **-очк-**: *Жидівочка, Ляхівочка, Толочко*; **-ун-**: *Груня, Куня, Манюня, Шіпуня*; **-еч-+-к-**: *Кмисечка, Очечки, Сонечко*; **-ик-**: *Ковтунчик, Кузнєчик, Кульчик, Куркулик, Комарик, Корінчик*, російськими, що з'явилися внаслідок мовної інтерференції («суржик»): *Лисонька, Мамантьона, Масік*. Аналогічно: *Козійко, Краснуха, Крихітко, Леночка, Лисьонок, Лисичка*.

Для Вінниччини малохарактерні українські згрубілі афікси в структурі прізвиськ. Серед таких можна виокремити **-л-** + флексія **-о-**: *Бурмило, Доганяйло, Мазило, Шурпило*; **-ур-**: *Арматур, Бовдур, Дідурка, Ляпур, Мантур*; **-яр-**: *Мінтяра, Мадяра, Столярка*. Згрубілу конотацію з додатковими субкультурними (молодіжні субкультури «круті», репери тощо) уводять суфіксоїди й уніфікси.

Прізвиська, конотація яких пов'язана з негативним або позитивним асоціативним значенням кореневої морфемі виразно поділяються на а) деривати з позитивною конотацією (можуть мати відтінок іронії): *Ангелок, Афродіта, Балерина, Бембі, Богіня, Вомен, Кармен, Котуся, Кріпаша, Кукла, Лебідь, Леопольд, Маладець, Міледі, Модель, Нарцис, Нюся, Одуванчик, Принц, Прося, Професор, Сабріна, Сінька, Сонечко, Тигр, Ципа*; деривати з негативною конотацією: *Бактерія, Балабуха, Банячок, Баран, Баранишка, Блоха, Блохін, Бовдур, Бовт, Бровно, Бузина, Гога,*

Дерев'яний, Довбак, Дубина, Дуст, Дятел, Жаба, Задавак, Кисилиця, Кірпіч, Коза, Корито, Курка, Ліпак, Лопух, Лушпай, Миша, Мікроба, Муха, Наливайко, Олень, Пшик, Пенюк, Рібізік, Свинтус, Свиня, Сеча, Телега, Тормоз, Тхоряка, Чимерла, Чухач. Виразну конотацію іронії або доброзичливої насмішки мають складені прізвища з елементами римуння або парономастичної гри слів: *Ігрушка-Мушка, Мото-Мото, Пуга-Тайга, Светчик-Розведчик, Фан-Фан Тюльпан.* Природа цієї конотації полягає не тільки у формальному підсиленні співзвучністю назв, а й у тому, що один із компонентів характеризує об'єкт більш узагальнено, тоді як інший ніби конкретизує. Цей процес пов'язаний зі «специфічним способом творення оказіональної аналітичної збірної номінації... близькозначних парономастичних слів, що є виявом наївно-побутового узагальнення назв функціонально споріднених предметів» [34, с. 137]. В українській мові існує конотативне протиставлення урочистість – розмовність: «Хоча на рівні образу-символу на зразок *гуси-лебеді, трава-мурава, хліб-сіль* аналізовані моделі, зорієнтовані на піднесено урочисті стилістичні реєстри, все-таки подібні випадки оказіональних аналітичних збірних імен за залуззю уживання виключно розмовні: *Ото як турнули мене з кондукторів, заходився я торгувати. Голки-шпильки, пундики-мундики, табачок-сірничок – ат, чортзна-що!* (Б. Грінченко)» [34, с. 138].

Серед неофіційних антропонімів оцінка, що ґрунтується на зовнішньому вигляді особи, індуктивно узагальнює окрему деталь до її характеристики.

Н. Шулська зауважує, що подібні неофіційні антропоніми репрезентовані опозицією «гарний(а) – негарний(а)» [235, с. 60 – 61]. За вказаною дихотомією можуть бути розподілені більшість прізвиськ Вінницької області. Так, з 97 % конотативно маркованих прізвиськ 68% мають той або інший негативний конотативний компонент із гіперсеомою «негарний», що виражається в аугментативності афіксів, асоційованості з коренем, що має негативний, згрубілий, дошкульний або іронічний відтінок.

Необхідно зауважити, що в проєкції на номінацію людини більшість характеристик, творених за механізмом метонімії або метафори, має відтінок комічного, оскільки сам факт перенесення назви предмета, тварини, дії тощо на соціальну істоту виявляє елемент неповаги або насмішкватості. Так, на перший погляд цілком нейтральні або меліоративні прізвиська на зразок *Борода, Верблюд, Вертальот, Вітровка, Волосинка, Гарбуз, Глобус, Горобець, Децибел, Дума, Жираф, Засць, Зозуля, Індус, Календар, Комин, Кубік, Лис, Лімон, Макушка, Мізер, Одеколон, Оцет, Печериця, Сливка, Фокус, Цяця* тощо мають додаткову сему предметності, надмірної деталізації зовнішності, що неодмінно трансформується в конотативну.

Отже, йдеться про діалектичне протиріччя – тонку взаємодію позитивної й негативної (демінутивної – пейоративної) конотацій. «На перший погляд, засвідчені прізвиська ніби виражають позитивну характеристику, хоч природа прізвиськової номінації вказує на протилежне: такі назви функціонують винятково з виразним негативним маркуванням [235, с. 61].

Можна узагальнити, що конотація в галузі прізвиськ містить як логічний (оцінка), так й емоційний (експресія) компоненти. Більшість прізвиськ є виразно конотованими, тоді як нейтральними виступають тільки 92 одиниці (2,9 %), куди входять деривати, в яких відсутній характеристичний або метафоричний компонент або наявна ядрова сема «людина». Конотативний потенціал прізвиськ пов'язаний з двома морфологічними факторами – наявністю кореневої або афіксальної додаткової семантики. Словотвірна конотація присутня насамперед в андронімах та патронімах, утворених суфіксами присвійності **-их-, -иц-, -яч-, -єв-, -ич-**. Типові суфікси, що уводять позитивну конотацію – **-очк-, -ун-, -еч-+-к-, -ик-**; аугментація є малопоширеною й реалізується дериватами із суфіксами **-ур-, -л-, -яр-**. Виразну позитивно-іронічну конотацію мають

складені прізвиська, що містять риму або парономастичну гру слів, творені за механізмом метонімії або метафори.

2.5 Формально-семантичні трансформації у галузі неофіційної антропонімії Вінниччини

Оскільки до набору твірних основ, які слугують виникненню прізвиськ, виявляються утягненими якнайширші шари лексики (спеціальна, термінологічна, запозичена тощо), то народний геній застосовує низку формально-семантичних трансформацій із метою переосмислення, пояснення, спрощення незвичних назв. Найпоширенішими явищами, що супроводжують цей процес, є деетимологізація, народна етимологія, формальна трансформація твірної основи.

2.5.1. Народна етимологія в неофіційній антропонімії. Народна етимологія – явище переважно усного діалектного мовлення. Носії просторіччя й говірок пристосовують малознайомі або нові слова до більш зрозумілих чи вже відомих. О. Потапенко зазначає, що лексеми, які піддаються народній етимології, потрапляють переважно з освіченого середовища й представляють іноніми або старокнижну лексику. Реалізується це явище в мовленні дітей та малоосвічених людей [163, с. 193].

Термін «народна етимологія» уведений Е. Ферстеманом у XIX ст. у контексті теорії аналогії. Науковець уживав синонімічні поняття «морфологічна асиміляція», «народний словотвір», семасіологічна асиміляція», «лексична асиміляція», «аналогія» [249].

Основою народної етимології є формальна мотивація. Сама по собі вона передбачає перевагу форми над змістом із залученням низки інших функцій мовлення (експресивної, номінативної тощо). Заміна окремих

фонем або морфем за аналогією до більш відомих або паронімічних лексем часто призводить до зміни кореня й уведення лексеми до нового спільнокореневого гнізда: *Кистет* (*Кастет* – за аналогією до *кисть*). Часто явища народної етимології захоплюють денотат або обсяг значення лексеми або кореня, що встановлюється з допомогою логічного, рідше – асоціативного ланцюга, наприклад *кастет* – різновид холодної зброї, що одягається на кисть, звідси – *кистет*, *Ковітько* – від *ковінька* – тонка, довга палиця, а оскільки паспортне ім'я носія *Віктор*, відбувається контамінація – *Ковітько*. Аналогічно *Бахан*, *Борок*, *Битман*, *Бовт*, *Борман*, *Галатин*, *Гулітавр*, *Дулілін*, *Душмак*, *Кабун*, *Класета*, *Пунець*, *Таранжа*, *Шнобер*, *Яковелко*.

Власне народна етимологія лексеми полягає в трансформації кореня, що вносить лексему в новий словотвірний ланцюг (спільнокореневе гніздо): *Вітер* (від *Вертер*), *Конорейка* (від *Канарейка* за аналогією до *Кінь*), *Босейраб* (від *Бесараб*, що етимологізується як «босий раб»). У цій групі виокремлюється народна етимологія трансонімізованих власних назв. Так, відонімні прізвиська репрезентують таку аналогію: *Вахтан* – від Вахтанг за аналогією до «вахта», *Квазімода* – від *Квазімодо* за аналогією до *квазі-* (префіксоїд) і *мода*, *Махумба* – від *Макумба* (африканське ім'я) за аналогією до *махати*, *Пончіта* – від *Кончіта* (латиноамериканське ім'я) за аналогією до *пончик*, *Гулітавр* – від *Гайтавер* (герой фільму «Поліцейська академія») за аналогією до гуля (діалектне – *гуля*), *Ликодим* – від *Никодим* за аналогією до *лико*, *Балабок* (від *Балабол* за аналогією до *Колобок*) тощо. В окремих випадках народна назва репрезентує хибну дефініцію твірного слова, наприклад, прізвисько *Шаляпін* носій отримав не за гарний голос (прізвище відомого співака), а завдяки тому, що часто носив капелюха (рос. *шляпа*).

Низка народноетимологізованих відонімних і відапелятивних прізвиськ зазнають морфемного спрощення або варіативної заміни фонем, більш звичних для українського мовного узусу, наприклад: *Дзьоскін* –

очевидно, від *Зюськінд* (відомий письменник), *Монеко* – від Монако, *Радзівон*, *Радійон* – від *Радіон*, де незвично для української мови збігаються голосні, *Реньжер* – від *рейнджер* з нетиповими для української мови звукосполученнями ей та африкатою дж, *Бароба* – від прізвища *Бареба* з більш звичним коренем *-роб-*.

Некоренева народна етимологізація знаходить вияв у заміні морфем (переважно кінцевих) на більш звичні: *Грішмак* – від прізвища *Грішман*, *Душмак* – від прізвища *Душман* (був у Афганістані).

Спорадично народна етимологія зазнає подальшого розвитку в межах одного антропоніма, наприклад, *Балагула* – від прізвища *Балагнюк*, очевидно, вирівнялося за аналогією до *балаган* (гамір, скупчення людей), потім – гіперонімічно підсилювалося додатковим коренем *-гул-* (шум, звук). *Гальондра* – від *Альона* (рос. варіант *Олена*) зазнало конотації з допомогою афіксоїда *-др-(-а)*, що викликало аналогію до лексем *Касандра*, *кальондра* тощо, *Базирина* – від прізвища *Базирюк*, очевидно, первинно утворився андронім *Базириха*, а потім, за аналогією до *балерина* утворився неофіційний антропонім *Базирина* шляхом заміни нетиповим для онімів суфіксом *-ин-*.

Спорадично (менше десяти випадків) відбувається трансформація закінчень шляхом заміни на фонетично виражене більш звичне або нульове, що надає прізвищу іншого значення або асоціації: *Басіст* – від прізвища *Басістий*, *Панай* – від попереднього прізвища *Панайя* (екзотичний фрукт), *Кабун* – від попереднього прізвища *Кабул* (був у Афганістані) за аналогією до лексем з нульовим закінченням *кабан*, *кавун* тощо.

До формальних трансформацій, що викликають семантичні й асоціативні зміни в прізвищу, належать специфічні усічення, елімінації морфем або неструктурних частин слова.

Так, унаслідок випущення серединного компонента прізвища, імені або попереднього прізвища утворилися: *Базяна* (від *обезьяна*, рос. *мавпа*), *Амян*

(від армянин, діалектного варіанту *армян*), *Амик* (від швидкої або нечіткої вимови *Абрамчик*). Поширеною є трансформація офіційного імені з подальшою трансформацією: *Бодя*, *Бозя*, *Биня*, *Бока* як варіанти паспортного імені *Богдан*, що набуло зазначеної трансформації, конотації й ідентифікувальної здатності.

Найпоширенішими є кінцеве усічення офіційного або неофіційного антропоніма: *Алба* (від *альбінос* або *албанець*), *Бояр* (від прізвища *Боярський*), *Боц* (від попереднього варіанту прізвиська *Боцман*), *Балаба* (від прізвища *Балабанов*). Збіг кількох факторів виникнення прізвиська вказують, з одного боку, на його багатомотивованість, з іншого, – на неможливість укласти народну мотивацію в окрему класифікацію, наприклад прізвисько *Амик* утворене за повторюваності ситуацій, коли в компанії всі зібралися, а хтось запитував «*А Микола де?*», згодом як прізвисько закріпилося *Амикола*, потім відбулося усічення до *Амик*.

Отже, в основі явища народної етимології лежить формальна мотивація, що полягає на матеріалі прізвиस्क подільського ареалу в заміні окремих фонем або морфем на більш відомі, уведення паронімічних лексем, що призводить до зміни кореня похідного слова та його уведення до нового спільнокореневого гнізда. Все це спричиняє хибну дефініцію твірного слова.

Серед досліджуваних прізвиस्क спостерігаються такі народно-етимологічні трансформації: а) морфемне спрощення / варіативність фонем, які звичні для української мови; б) заміна морфем (переважно кінцевих); в) трансформація закінчень шляхом їхньої заміни на більш звичне або нульове; г) усічення, елімінації морфем або неструктурних частин слова, серед яких найчастотніше – кінцеве усічення паспортного або неофіційного антропоніма.

2.5.2. Деетимологізація прізвиस्क вінницького ареалу. Окрему проблему формально-семантичних перетворень оказіонального характеру становлять умовно вмотивовані прізвиська (268 одиниць), наприклад

Бландо, Бумя, Гефер, Гилис, Годь, Дюдик, Епя, Йося, Ічіла, Калатя, Книтя, Колфуля, Кфіль, Ляпур, Мантур, Матевко, Парсень, Періхін, Рібізик, Суліша, Фезу, Цман, Цюдик, Цьоня, Чимерла, Шекль тощо. При наявності анкетних даних, що прояснюють етимологію таких одиниць, проблема може бути розв'язана шляхом вивчення й систематизації історій називання, в іншому разі маємо справу з різними типами етимологічного затемнення.

Найбільша проблема – псевдолексемні комплекси, у структурі яких неможливо вичленувати корінь або звуконаслідувальний компонент, які втрапилися внаслідок контамінаційних або елімінаційних процесів. Оскільки внутрішня форма багатьох слів є прихованою (за О. Потапенком – «затемненою») [163, с.31], унаслідок чого втрачається етимологічний зв'язок та відношення кореневої спорідненості. У такому разі йдеться про процес деетимологізації, що є об'єднувальною категорією для флукуаційних словотвірних та семантичних процесів.

Як зазначає Є. Отін, деетимологізація буває повною й неповною за ступенем завершеності й має у своїй причиновості такі фактори: семантичне розходження спільнокореневих слів; втрата складових морфем; фонетичні і, «як наслідок, морфемні зміни, що порушують зв'язок однокореневих слів (чесати – коса, сипати – віспа або призьба)» [129, с. 65]. На думку лінгвіста, «це відбувається при розвитку омонімії на основі розпаду полісемії, переносних значень слів, через значну умовність, непереконливість логічної мотивованості низки назв, у процесі творення алегоформи (скорочених і стягнених форм слів, що виникають у розмовній мові при швидкому темпі), гаплогії (спрощення морфемного чи звукового складу слова внаслідок втрати або злиття одного з двох сусідніх однакових або подібних складів, окремих звуків під дією дисиміляції, чергування звуків тощо. Деетимологізація супроводжується спрощенням морфемної структури слова» [129, с.65].

Проекція цих факторів із застосуванням елементів семантичного й етимологічного аналізу на зібраний матеріал дала змогу виокремити такі причини деетимологізації у царині прізвиськ Вінниччини:

1. **Втрата службової морфем** (усічення суфікса або суфіксоїда), звичної для семантичної ідентифікації лексеми: *Абрик, Амик, Ахайс, Бодя, Бонд, Буш, Вея, Гефер, Джого, Епя, Зьома, Ічіла, Каро, Кезя, Коця, Леро, Марго, Мيني, Ніга, Ньюша, Ося, Пель, Сьозя, Таха, Цман, Цуд, Чосіп*.

2. **Послугування малопродуктивними суфіксами та уніфіксами, що утруднює ідентифікацію кореня:** *Гарула* (від *гарувати* + уніфікс *-ул-*), *Грисок* (від *грис* – продукт млинарства + суфікс *-ок-*), *Груня* (від *Григорій*, фрагмент кореня *-гр-* + уніфікс *-ун-*), *Шмаляк, Юзером, Бароба, Каркуша*.

3. **Використання маловідомої апеллятивної або онімної лексики**, що створює ефект «штучності» назви: оніми – *Зіко* (прізвисьце футболіста), *Гіта, Зіта* (героїні індійського серіалу), апеллятиви – *Кметь* (від давньоукр. мудрий селянин), *Кока* (екзотична культура, з якої добувають наркотичні речовини), *Куйка* (діал. «зозуля»), *Кульчик* (діал. серезка) тощо.

4. **Заміна однієї з кореневих фонем на іншу**, що утруднює розпізнавання кореня особливо в коротких одно- або двоскладових словах: *Гася* (насправді *Вася*), *Зіть* (від *Зять*), *Олегого* (*Олег*), *Руля* (*Руслан*), *Тофілька* (*Теофілія*).

5. **Використання в ролі кореня звуконаслідувального або вигукowego слова:** *Балаба, Бібіка, Бука, Буль-Буль, Бульбить, Гикал, Джиха, Жужа, Мемекало, Чірік*.

6. **Кількаступенева трансформація:** *Зьончик* – від *земляк (Зьома* (зменшено-пестливе) – *Зьомчик* (зменшено-пестливе) – *Зьончик* (оказіональне чергування м / н), *Дюдік* – від *Дьодя* (зменшено-пестливе розмовне від *дятел* – нерозумна людина, метафора походить від жесту постукування по скроні, що схоже на рухи дятла). Респондент у цьому

випадку пояснив етимологію прізвища так: «*На нього так казали, бо він Дьодя*», – і постукав себе по скроні вказівним пальцем.

7. **Мотивація звуковим символізмом**, що асоціює новоутворену лексему з певним етносом, характером: *Ачала, Баджос, Гарйон, Кулзбек, Чалапіда* – для носіїв східної або смаглявої зовнішності; *Ахайс, Гаван, Мамба* – для носіїв африканської зовнішності, з густим кучерявим волоссям тощо. Подібні одиниці є симуляторами імен відповідного етносу або раси.

8. **Афіксальне творення родичівського (переважно андроніми) прізвища від неофіційного антропоніма з утраченою мотивацією**: *Керличка, Кивиха, Капітепиха, Капуриска, Карабуська, Гадейчик*. Наприклад, *Кулюниха* – дружина чоловіка на прізвище *Кульо* (від *Микола* – зменшено-пестливе *Коля*), *Кивиха* – дружина чоловіка на прізвище *Кива* (завжди всім кивав).

9. **Контамінація прізвища з іменем, прізвища з іншим прізвищем**: *Архемель, Базирина (Базирюк + Балерина), Бовт (Болт + бовтати), Галатин, Гутель (гут (нім. добре)+ Бутель)* тощо.

Частина неофіційних антропонімів пов'язані з конкретними лексемами (паспортним онімом або метафоризованими назвами істот чи предметів), але внаслідок трансформацій набули зближення з іншими лексемами, а тому деетимологізувалися. Вивчення анкетних даних респондентів та офіційних імен носіїв дає змогу встановити реальну мотивацію у таких одиницях: *Анопка* (асоціація з *я кнопка*, насправді – від прізвища *Онопко*), *Болька* (асоціація з *булька*, насправді – від лексеми дитячого лексикону *боля* – картопля), *Дюдик* (асоціація з лексемою дитячого мовлення *дюдя* – холод, насправді – трансформація *Дятел – Дьодик – Дюдик* – нерозумна людина), *Каракань* (асоціація з *таракан* – рос. *тарган*, насправді від *каракатий* – людина з кривими ногами) тощо. Аналогічно: *Байдиха, Байчиха, Бальбон, Ванцин, Вєя, Вульс, Вуя, Гапон, Гапот, Гася, Гефер, Гилис, Гишник, Гіга, Гріня, Груша, Демчик, Донцак, Драбада, Дула, Еня, Зіть, Ічіла, Кавка,*

Калатя, Карольо, Кацорик, Кирізка, Кікі, Кіся, Кнук, Колфуля, Коцик, Кугеля, Кудочка, Кужний, Кука, Кулюниха.

Ці висновки підтверджують тезу Р. Осташа про те, що давня мотивованість неофіційних імен зазнає параномастичного або омонімічного зближення з новішими реаліями: «У таких прізвиськах можуть бути збережені дуже давні усічені та усічено-суфіксальні деривати, які формально можуть збігатися фонетично з якимось сучасним апелятивом або ж звучати для сучасних мовців незвично (вони їх уже не «відчитують», ні з чим не можуть пов'язати)» [128, с. 300].

Деетимологізація як загальна назва процесів утрати мотивації й реальної внутрішньої форми неофіційного антропоніма пов'язана з низкою часткових конкретних семантичних та формальних процесів у галузі переважно умовно невмотивованих прізвиськ, зокрема: а) втратою службової морфеми; б) послуговування малопродуктивними суфіксами та уніфіксами, що затемнює внутрішню форму слова; в) використання маловідомої апелятивної або онімної лексики, що створює ефект непрозорості внутрішньої форми; г) заміна однієї кореневої фонемі на іншу; г) використання звуконаслідувального або вигукового слова як кореня; д) утворення прізвиська від неофіційного антропоніма з уже втраченою мотивацією; е) кількаступенева трансформація прізвиська з послідовним використанням названих механізмів. Накладання кількох факторів спричиняє кількарівневу деетимологізацію. Близько 1,5 % прізвищ так і залишаються мотиваційно нез'ясованими.

2.6. Способи надання прізвиськ

Крім визначення мотивації, з'ясування семантичних та формальних трансформацій, конотативного нашарування, а також подальшого описання словотвірних моделей неофіційної антропонімії Вінниччини, важливим є

визначення основних принципів номінації, як-от: характеристика, безпосередня номінація, асоціація або метафоризація (одноланкова чи опосередкована), дитяче, вуличне, колективне прізвисько (за галуззю, в якій надавалося) тощо. З цією метою необхідно окремо проаналізувати зібраний масив прізвиськ на предмет характеру номінації.

У своїй дисертаційній праці О. Антонюк зазначає: «Для надання людині прізвиська «годяться» навіть окремі звуки, вигуки, звуконаслідувальні слова, цілі фрази: *Бз-Бз* – прізвисько мотивоване прізвищем *Мурашко*, *Ги-Ги* – чоловік завжди сміється, *Чорт Возьми* – людина часто повторює цю фразу, *Білий Клик* – чоловік з великими зубами, *Маня Каляска* – жінка завжди ходить селом з візком. Прізвиськом може стати слово, словосполучення і навіть речення: *Відбита Голова*, *Кабан*, «*Уж замуж не втерпюж*», *Хитра Галя*, *Японець*» [9, с. 42].

На думку П. Чучки, ономастиві необхідно враховувати часову й просторову специфіку неофіційної номінації [225, с. 180]. Отже, номінація у царині прізвиськ може відбуватися на якнайширшій лексичній і граматичній основі.

Серед проаналізованих способів номінації на матеріалі прізвиськ Вінницької області виокремлюється:

1. Безпосередня характеристика. Типовий засіб – прикметник (ізолювано або разом із офіційним онімом або апелятивом): *Білоруський Батько*, *Вася Скромний*, *Вічний Студент*, *Вова Синій*, *Галя Гарна*, *Галя Чепурна*, *Електричний Доктор*, *Жидівська Голова*, *Іван Дурний*, *Іра Трандичиха*, *Коля Неохота*, *Костя Бігом*, *Крива Баба*, *Куряча Мама*, *Мала Ганна*, *Мамин Синочок*, *Петро Великий*, *Петро Моторний*, *Степан Ледачий*, *Тіхій Сон*, *Фарбований Лис*.

2. Трансформація паспортного імені з додаванням демінутивних або аугментативних афіксів (суфіксів або уніфіксів): *Андрончик*, *Андрушка*, *Антонько*, *Віталька*, *Женьдос* (Женя), *Лесько*, *Миколась*, *Миколка*,

Петручок, Сєрьожка, Тарасік, Тарик, Юрибас, Юрик, Ярусик.

3. Безпосередня метафоризація: *Йож* – схожий на їжачка (зачіска, гострий ніс), *Зайць* (великі зуби), аналогічно: *Бабуїн, Белка, Верблюд, Ворона, Гулітавр, Жираф, Журавель, Качан, Кобила, Лев, Леший, Папуга, Пудель, Циркуль, Чапля, Черногуз, Штахета.*

4. Опосередкована метафоризація: *Морфей* – схожий на наркомана (метафора) – наркоман вживає морфій (метонімія), *Краснуха* – схожий на хворого на краснуху (метафора) – хворий на краснуху має червону шкіру (метонімія), аналогічно: *Банан, Барчанка, Бейжа, Кабачок, Кабул, Канторка, Ключ, Краснуха, Кутя, Паспорт, Сплід, Тазік, Тайванчик, Фара.*

При наданні прізвиськ носіям універсально діють два мотиваційні й номінаційні механізми: асоціація в широкому розумінні й співвіднесеність з офіційним ім'ям. Так, Н. Шулська вказує: «Асоціативні процеси, що виникають у свідомості мовців як реакція на зовнішній стимул, у нашому випадку цей стимул – ім'я людини» [235, с. 48], а Н. Федотова зазначає: «Утворені асоціативним шляхом (прізвиська), передають індивідуально-авторське образно-чуттєве мислення, бачення й розуміння дійсності» [212, с. 76].

Нечисленними, у порівнянні з індивідуальними прізвиськами, є групові – сімейно-родові й територіальні, серед останніх – переважно відойконімічні народно-побутові антропоніми, які сукупно називають жителів певного населеного пункту.

Уперше концептуально підійшов до дослідження групових імен В. Чичагов, виокремивши в рамках індивідуальних і групових прізвиськ професійні, вікові, територіальні, територіально-діалектні, соціально-групові прізвиська інших народів та побутові [223, с. 6-7].

Таких одиниць зафіксовано 56 (2 %). Загальна назва жителів села (відойконімічна): *Вуйки, Говечацькі, Забарські, Ляхи* (в селі живе багато

поляків), *Псяровецькі, Хуторяни*; мікрогрупи всередині населеного пункту: *Буци* (від *буцати* – жителі села часто б'ються), *Чорні, Лисаки* (живуть в урочищі Лиса Гора), *Глеки* (виросшують груші) тощо. Такі назви завжди даються жителям не свого, а іншого, переважно сусіднього населеного пункту. Науковці помітили, що «за тенденцією до неофіційного антропотворення в КНІ (колективно-територіальні неофіційні іменування) зреалізована опозиція «ми (жителі одного населеного пункту) – вони (жителі іншого населеного пункту)». КНІ переважно називають жителів сусіднього населеного пункту, бо так легше помітити якусь спільну ознаку. Хоча інколи географія КНІ може бути розширеною, що зумовлено винятковими обставинами. Саме ця МО (мотиваційна ознака) і стає визначальною при появі другої назви після офіційного ойконіма» [235, с. 134].

Для вуличних прізвиськ характерні найменування, що виникли внаслідок асоціативного зближення оніма й апелютива. Механізм реалізується шляхом використання існуючого в мові слова, причому асоціація спричинюється фонемним складом паспортного імені або прізвища [209, с. 160].

Дослідники наголошують на неконтрольованості галузі надання вуличних прізвиськ, а також те, що вони «утворені переважно від власних особових імен і прізвищ, рідше – від прізвиськ і патронімів» [235, с. 38]. Серед досліджуваних індивідуальних прізвиськ вуличними є 627 одиниць (19 % від загальної кількості). Більшість з них представлені відантропонімами назвами, що походять:

а) від паспортного імені носія: *Алекс, Бенья, Бодя, Валя, Вітек, Вітюха, Воха, Вуська, Галіна, Галка, Гальондра, Гоша, Гура, Євдоха, Жура, Іванунь, Казік, Кеша, Ковітько, Кузя, Люся, Миколка, Муся, Муха, Педос, Ромаха, Сава, Стася, Сявка, Тарасік, Федот, Юсько, Яник, Ярусик;*

б) від чужого імені, яке переноситься на носія за асоціацією з іншою особою, героєм, національністю або ситуативно: *Абдула, Альберт, Амбрам, Андрончик, Арнольд, Борік, Будулай, Вакула, Ваня, Вася, Вітас,*

Володя, Говерко, Гурченко, Іолай, Касян, Кевін, Клим, Колобок, Кузьма, Ленін, Мартин, Мейсон, Мирон, Остап, Пушкін, Семен, Сидор, Тьоркін, Чапаєв, Чапа, Штірліц, Шумахер;

в) від прізвища носія методом усічення, трансформації, усічення з афіксацією: *Антонько, Бабак, Багалай, Баран, Бера, Бояр, Вавела, Герула, Дубина, Кабан, Пахан, Поха, Проня;*

г) генесіонімні, переважно андронімні жіночі прізвиська: *Банячиха, Бомбова, Бончиха, Гарбузиха, Горішнячка, Зайчиха, Морозиха, Набавчиха, Павлючка, Турчиха, Фекова, Халатиха, Храмцова, Цапиха, Шагерица, Шилиха, Юхремича;* рідко – прізвиська чоловіка за жінкою (матір'ю): *Дикий* (від прізвиська матері *Дика*), *Звезда* (від прізвища дружини), *Наташон* (від імені *Наташа*), *Петручок* (від прізвиська матері *Петрусиня*).

Помірне кількісне представлення серед вуличних неофіційних антропонімів мають:

а) відапелятивні (за загальними назвами осіб): *Алкаш, Ангел, Апостол, Артистка, Барига, Батя, Жид, Знахар, Кацап, Майор, Молдованка, Мужчина, Німка, Тамада;*

б) відпредметні: *Баклажан, Балон, Галета, Кірпіч, Лом;*

в) відприкметникові характеристичні: *Бездомний, Скромний, Горбатий, Веселуха, Кошпатний, Лисий, Малиш, Манюня, Рижий, Трандачиха;*

г) відзоонімні: *Бик, Волк, Карась, Кіт, Комаха, Конь, Король, Кот, Крот, Лебідь, Лев, Лис.*

За структурою виокремлюється група складених вуличних прізвиськ, скомпонованих поєднанням іменника (переважно власне ім'я) та характеристичного прикметника: *Галя Гарна, Галя Чепурна, Іван Дурний, Іра Трандичиха, Мала Ганна* або прикладкового характеру: *Баба-Ворожка, Баба Лікера, Баба-Повитуха, Дядя Юра.*

Специфічним місцем надання й побутування прізвиськ є шкільне або в широкому розумінні – дитяче середовище. Особливо культурологічної й

конотативної ваги такі номени набувають у дорослому віці, продовжуючи вживатися для ідентифікації особи. При цьому що старшим стає носій, то більше генералізується конотація від меліоративної до жартівливої або іронічної. Причина цього не тільки дисонанс зменшено-пестливої назви й дорослості носія, а й зміна сфери побутування, унаслідок чого номінація стає глузливою. Так, прізвиська *Биня, Бюзюн, Келя, Кузя, Кундя, Моня, Моя Тата, Піцля, Прості-Ізвіні, Сусик, Тілега, Цюкор* стосовно носіїв старше 18 років або поважного віку фактично репрезентують неофіційні антропоніми вторинної сфери номінації. «Усі прізвиська, утворені від прізвищ, переважно вживаються в шкільних колективах і виконують контактну функцію [9, с. 100].

Серед шкільних прізвиськ можна виокремити часткові класифікації, пов'язані способом називання та механізмом перенесення й модифікації назви. Так, **відапелятивні** (відпредметні й відособові) переважно з позитивною конотацією: *Банан, Барні, Батон, Блоха, Бомчик, Буба, Бублик, Булочка, Бусінка, В'юнчик, Вареник, Дирка, Дротик, Кáпець, Кицька, Коник, Кубік, Локатори, Макарон, Мішка, Муха, Одуванчик, Оля-Бараболя, Очечки, Паця, Пижик, Піпетка, Поет, Пришелєц, Пудель, Репер, Ромашка, Смайлик, Тютя, Ферарі, Флопик*.

Помірне кількісне представлення мають такі підгрупи:

а) фонетично мотивовані, переважно з доброзичливою конотацією: *Базяна, Баря, Бася, Баша, Бібіка, Біменчик, Бобчик, Бока, Буля, Гавик, Гуня, Зюзя, Зьончик, Муця, Пуня, Сьоня, Тоцик, Ципа, Цьоня;*

б) відантропонімічні, модифіковані усіченням, суфіксацією та фонетичною модифікацією: *Бодя, Борік, Вануха, Гера, Гоша, Гріня, Дусік, Дьома, Дьодя, Жендос, Йося, Інюсик, Кеша, Кузя, Меля, Мусік, Сімон, Степашка, Тарасік, Тімошка, Трохим, Шева, Юрибас, Яша*. Мотивація відбувається не обов'язково іменем носія, наприклад, *Шева* – завжди носив футболку з іменем футболіста Шевченка, *Яша* – маленький на зріст, *Кеша* – нагадував папугу, героя відомого мультфільму тощо;

в) трансонімізовані, переважно з героїв мультфільмів, рідше – відомих співаків, акторів тощо: *Балу, Бембі, Буратіно, Вжик, Вінні Пух, Джексон, Дональд, Елвіс, Крейзі Фрог, Лунтік, Мальвіна, Нео, Ніндзя, Скубі-Ду, Чітік, Шрек;*

г) характеристичні: *Ботан, Вадик-друг, Вухатий, Добрячок, Коля Неохота, Лажса, Мамочкин, Манюня, Рижий, Хайоший, Чоткий Паца.*

Осібнo стоять дитячі внутрішньосімейні прізвиська, природу яких науковці докладно ще не дослідили. За словами Р. Остаха, внутрішньосімейні прізвища реалізуються в рамках деякого простору «близькості й безпеки», де носій почувається комфортно, тому й конотація таких одиниць виключно позитивна [125, с. 118]. Практично в усіх, зафіксованих на теренах Вінницької області дитячих внутрішньосімейних прізвиськах, крім меліоративної конотації, спостерігаються денотативні семи «маленький», «лагідний», «хороший»: *Бусінка, Горобчик, Зайчик, Квіточка, Киця, Кнопа, Кнопка, Комаха, Котенятко, Лебідочка, Левеня, Малиш, Малюк, Манюня, Мишка, Пташечка.*

О. Антонюк вказує на домінування позитивних характеристик та конотацій у дитячих прізвиськах: «З метою створення загальної позитивної характеристики дитини, вираження любові до неї найменувачі добирають слова, що є назвами об'єктів тваринного чи рослинного світу. Так, прізвиськами стають здебільшого назви маленьких за розміром тварин» [9, с. 117].

Отже, серед основних принципів номінації у галузі неофіційних антропонімів Вінниччини варто виокремити такі: а) безпосередню характеристику; б) трансформацію паспортного імені шляхом додавання демінутивних або аугментативних афіксів; в) безпосередню метафоризацію; г) опосередковану метафоризацію, що узагальнюється у два мотиваційні й номінаційні механізми: асоціацію й співвіднесеність з офіційним ім'ям носія. Крім групових називань, виокремлюються кількісно обмежені групові – сімейно-родові й територіальні, які об'єднують назви жителів усього села або

мікрогрупи всередині населеного пункту; вуличні, що походять: а) від паспортного імені носія; б) від чужого імені, яке переноситься на носія за асоціацією з іншою особою, героєм, національністю або ситуативно; в) від прізвища носія методом усічення, трансформації, усічення з афіксацією; г) генесіонімні, переважно андронімні жіночі прізвиська. Серед шкільних прізвиськ найпоширенішими є відапелятивні фонетично мотивовані номени з переважно доброзичливою конотацією; відантропонімні, модифіковані усіченням, суфіксацією та фонетичною модифікацією, трансонімізовані з імен героїв мультфільмів, відомих співаків, акторів тощо та характеристичні. Для дитячих внутрішньосімейних прізвиськ характерна суфіксальна демінутивізація: конотація таких одиниць виключно позитивна й генералізується денотативними семами «маленький», «лагідний», «хороший».

Висновки до II розділу

Усього на матеріалі ареалу Вінниччини було здійснено класифікацію близько 4000 прізвиськ за кількісними, формальними та семантичними теоретико-методологічними настановами, що дало змогу зробити такі висновки:

1. Найзагальнішими статистичними характеристиками є характер мотивованості (власне мотивовані й умовно мотивовані прізвиська), кількісні ознаки мотивованості (одно-, дво- й багатомотивовані прізвиська) та структурні характеристики прізвиськ (складні, прості й складені (багатокомпонентні) прізвиська). У кількісному складі неофіційних антропонімів Вінниччини домінують мотивовані індивідуальні та повторювані прізвиська, тоді як територіально-групові й сімейно-родові зустрічаються спорадично із частковою втратою етимології й респондентних тлумачень. Феномен повторюваних прізвиськ пов'язаний переважно з

мотивацією за зовнішністю носія й репрезентує типові трансонімічні або предметно-метафоричні перенесення. Індивідуальні прізвиська Вінницької області класифікаційно розгалужені й включають прості, складні й складені одиниці.

Серед досліджуваних одиниць домінують умотивовані прізвиська (76 %). Умовно невмотивовані складають 20 %, багатомотивовані – 4 %. В останніх комбінуються формальні (прізвище, ім'я носія) й очевидні (зовнішність, внутрішня риса) ознаки.

2. Найпоширенішими серед індивідуальних неофіційних антропонімів є мотивовані зовнішністю носія, зокрема: фізичними вадами, індивідуальними особливостями його частин тіла, зросту, тілобудови, кольором волосся, його наявністю на обличчі або тілі, специфікою одягу, прикрас, манери одягатися, рухатися, загальним зовнішнім виглядом носія, запахом, віком, схожістю носія з іншими особами. Такі номінації здійснюються за допомогою низки механізмів (від прямого називання й характеристики, метафоричного перенесення – до трансонімізації). Прізвиська з вказівкою на характер, вдачу та внутрішні властивості людини творяться внаслідок метонімічно-метафоричного перенесення та фонетичних асоціацій. Вони охоплюють групи ознак, протиставлених за настановою «погано» – «добре»: позитивними рисами – *допитливість, цікавість, доброта, весела вдача*; негативними – *неврівноваженість, жорстокість, злість, хитрість, занудність, мовчазність, надокучливість, жадібність, брехливість, злодійкуватість та розгубленість*.

Суміжно класифікованими є група прізвиськ, що вказують на рід діяльності людини: а) можуть виконувати тільки ідентифікаційну функцію; б) при метонімічному називанні особи за інструментом або об'єктом діяльності мають відтінок іронії. Мотиваційна група прізвиськ «Особливості мовлення носія» в основному складена з репрезентантів, які характеризують носія за частим уживанням окремих слів або фраз, нечіткою вимовою, темпом мовлення. Група неофіційних антропонімів, що вказують на випадки

в житті людини, є негомогенною й об'єднує гетероморфні пресупозиції, представлені індивідуальними історіями називання. Низка прізвиськ вказують на соціальний та національний статус носія (місце проживання людини, етнічну належність, матеріальне становище).

3. Значну частину неофіційного антропонімікону складають одиниці, що походять від імені або прізвища носія, тобто мають внутрішню мотиваційну класифікацію. Найпоширені – відпрізвищеві назви, при деривації яких відбуваються процеси: а) фонетичної модифікації; б) трансформації за перекладним аналогом (переважно з російської); в) асоціативної трансформації за семантикою кореня; г) нормативної афіксації (патроніми, матроніми, пропатроніми, проматроніми, андроніми тощо); г) нетипової афіксації; д) трансонімізації.

4. Можна узагальнити, що конотація в галузі прізвиськ містить як логічний (оцінка), так й емоційний (експресія) компоненти. Більшість прізвиськ є виразно конотованими, тоді як нейтральні – тільки 92 одиниці (2,9 %), куди входять деривати, де відсутній характеристичний чи метафоричний компонент або наявна ядрова сема «людина». Конотативний потенціал прізвиськ пов'язаний з двома морфологічними факторами – наявністю кореневої або афіксальної додаткової семантики. Словотвірна конотація присутня передусім в андронімах та патронімах, утворених суфіксами присвійності *-их-*, *-иц-*, *-яч-*, *-єв-*, *-ич-*. Типові суфікси, що уводять позитивну конотацію – *-очк-*, *-ун-*, *-еч-+-к-*, *-ик-*; аугментація є малопоширеною й реалізується дериватами із суфіксами *-ур-*, *-л-*, *-яр-*. Виразну позитивно-іронічну конотацію мають складені прізвиська, що містять риму або паронимастичну гру слів, а також утворені за механізмом метонімії або метафори.

5. Для царини неофіційних антропонімів Вінниччини властиві формально-семантичні трансформації, скеровані на переосмислення, пояснення, спрощення незвичних для народу назв. Ці явища об'єднані терміном «народна етимологія», що включає такі часткові вияви: а) заміну

окремих фонем або морфем на більш звичні; б) використання лексем, що патронімічні з офіційним іменем носія; в) морфемне спрощення або варіативність фонем; г) заміну морфем (переважно кінцевих); г) заміну закінчень на більш звичні для української мови або нульові; д) елімінацію морфем або частин слова, кінцеве усічення паспортного або неофіційного антропоніма.

6. Деетимологізація в галузі умовно мотивованих прізвиць Вінниччини переважно пов'язана з такими конкретними формально-семантичними процесами, як: а) втрата службової морфемі; б) використання малопродуктивних афіксів, які затемнюють внутрішню форму слова; в) послуговування маловідомою лексикою, що призводить до непрозорості внутрішньої форми; г) заміна однієї кореневої фонемі на іншу; г) використання звуконаслідувальної та вигукової лексики у функції кореня; д) використання антропоніма з уже втраченою мотивацією як твірної основи; е) застосування кількох уже названих механізмів у межах творення одного прізвиська.

7. Аналіз типів надання прізвиська дав змогу виокремити такі загальні способи номінації, як безпосередню характеристизацію, афіксальну трансформацію паспортного імені, безпосередню й опосередковану метафоризацію. В їхній основі лежать дві закономірності: асоціація й співвіднесеність деривата з офіційним ім'ям носія. За сферою надання прізвиська виокремлюють сімейно-родові й територіально-групові (назви жителів населеного пункту або їхні мікрогрупи); вуличні (переважно відіменні); шкільні (відапелятивні й відіменні). Специфікою дитячих внутрішньосімейних прізвиць є виключно позитивна конотація.

Отже, прізвиська Вінниччини виявляють широку палітру мотиваційних внутрішньо- та зовнішньомовних характеристик, фонетичні, лексико-семантичні (метафора, метонімія) й формальні трансформації; є

виразно конотованими одиницями й функціонують у різних соціальних галузях.

РОЗДІЛ III. ГРАМАТИЧНА Й СЛОВОТВІРНА СТРУКТУРА НЕОФІЦІЙНИХ АНТРОПОНІМІВ ВІННИЧЧИНИ

3.1. Загальні граматичні характеристики прізвицьк

Грамматична характеристика прізвицьк є обов'язковою передумовою до з'ясування їхньої словотвірної структури, оскільки дериваційні ознаки тісно переплітаються з частиномовною належністю мовних одиниць. Питання граматичної структури сучасних прізвицьк становлять для ономаєологів значний науковий інтерес, оскільки, виявляючи спільні ознаки як з апеллятивною лексикою, так і з власними назвами інших класів, ці найменування відрізняються від них граматичною будовою, зокрема частиномовною належністю, особливостями вираження категорій роду й числа, відмінковою формою [9, с. 132]. Ця тема широко висвітлена в працях українських та російських лінгвістів. Так, мовознавці В. Чабаненко, Г. Аркушин, М. Наливайко, Г. Сенік, О. Бекасова зосереджуються переважно на словотвірних характеристиках неофіційних антропонімів, а М. Ушаков, Н. Ключова Н. Шульська, В. Васильєва більше зосереджуються на їхніх частиномовних характеристиках.

Серед прізвицьк досліджуваного ареалу більшість (92 %) становлять відіменникові утворення, які охоплюють усі семантико-граматичні розряди від конкретних й абстрактних – до недискретних. Зустрічаються також репрезентанти практично всіх повнозначних частин мови, причому відприслівникові й віддієслівні одиниці є спорадичними.

Щодо частиномовної належності прізвицьк Вінниччини зроблено низку спостережень. Так, відіменникові прізвицька становлять більшість досліджуваного матеріалу (92 %): *Алхімік, Арнольд, Базилік, Бактерія, Басіст, Бендер, Бомж, Вакула, Вареник, Віник, Володя, Галіфе, Горобчик, Гудзик, Дерун, Дорожко, Жаба, Жук, Заєць, Йожик, Італієць, Кабул,*

Карасик, Кисіль, Лебідь, Личаки, Майор, Мамонт, Медічка, Носик, Окунь, Панама, Перець, Репер, Рожок, Селезень, Сивуха, Сновида, Тамада, Твікс, Урка, Хахол, Хуаніта, Чарочка, Черногуз, Шавка, Шуруп, Щур, Юріст, Японець.

Як зазначає О. Антонюк, усі прізвиська є іменниками, але серед них наявні субстантивовані й ад'єктивовані найменування, які включають різні лексико-семантичні розряди, що зберігають іменникову або прикметникову парадигму відмінювання відповідно [9, с. 132]. Науковець класифікує іменникові прізвиська за лексико-семантичними розрядами, що збігається і з класифікацією досліджуваного в цьому дискурсі матеріалу, зокрема домінують іменники: *Арбуз, Атаман, Бабак, Бобер, Бутель, Вараниця, Вождь, Гичка, Горіх, Дракон, Кабак, Кірпіч, Кот, Майор, Окунь, Пес, Рубероїд, Хмара*; друге за чисельністю місце посідають власні іменники (трансонімізовані назви): *Вахтан, Вахтанг, Вова, Гера, Говерко, Давид, Денис-Редис, Дядя Юра, Єва, Євдоха, Зіна, Іван Дурний, Іра Трандичиха, Ірка, Ксенька, Кузя, Лада, Матвій, Миколась*; абстрактні іменники за кількістю займають четверту позицію: *Бас, Бізнес, Війна, Джоуль, Каляда, Кримінал, Лажя, Маковей, Мізер, Оригінал, Собрانیє*. Недискретні іменники мають значне представлення (*Ковбаса, Макарон, Мартіні, Миш'як, Намул, Оцет, Паштет, Печінка, Плюмбум*), тоді як збірні й одиничні відсутні в досліджуваному ареалі.

Якщо звертатися до власне граматичних вимірів, то найбільшу кількість серед досліджуваних назв становлять іменники першої та другої відміни. На Вінниччині представлені іменники третьої, спорадично – четвертої відміни. Останній тип, за М. Ушаковим, виникає з метою корилювання статі й роду вихідного іменника з носієм прізвиська або ж експресивною транспозицією роду [208, с. 113].

Відприкметникові прізвиська становлять 6 % або 189 одиниць: *Без'язикий, Глухенька, Зелений, Картавий, Красива, Красенька, Красний,*

Криворукий, Кудрява, Кучерявий, Лобата, Малий, Манюня, Маскалева, Маценський, Мордатий, Неополітанська, Низькоросла, Патлатий, Рижа, Рижий, Руда, Руская, Руский, Седой, Старий, Узкоглаза, Хайоший, Храма, Храмий, Чубата, Щекаста, Ямкатий. До словотвірного процесу виявляються утягненими всі можливі розряди прикметників: а) якісні: *Бридкий, Глухий, Горбата, Куций, Кучерява, Похожий, Сліпий, Солодкий;* б) відносні: *Бездомний, Безрукий, Зубата, Крановий, Кримська, Лапчастий, Левий, Яровий;* в) присвійні (переважно відандронімні жіночі прізвиська): *Васильова, Голієва, Додькова, Іванова, Коштурова, Макарова, Мамочкин, Педишина, Храмцова.* При цьому спостерігаються транспозиційні переходи між розрядами, про що свідчить поява ступенів порівняння у відносних та присвійних прикметників або можливість такої появи (*Мамочкин, Дерев'яний, Вараний*), тобто у випадку означення рис характеру або зовнішності існує тенденція до оякіснення усіх типів прикметників. Про таку якість прикметників свідчать анкетні дані респондентів, що пояснюють прізвиська: 1. *Він по житті трохи вараний.* 2. *Просто Василь трохи дерев'яний – ні риба ні м'ясо.* Окремі прикметникові прізвиська виявляють затемнену мотиваційну та семантичну структури: *Зателена, Кужний, Періста, Сікова.*

Якісні прикметники становлять найбільшу групу й виражають переважно: а) зовнішні ознаки: *Бєлий, Вухатий, Гимбатий, Горбатий, Довгий, Жилістий, Крива, Кривий, Лобатий, Мала;* б) внутрішні характеристики: *Бєдний, Бистрий, Близький, Вараний, Варьона, Дерев'яний, Дикий, Кислий, Крепка, Надьожний, Невміняємий, Сіренький, Тихий, Хороша.* Частина ознак, заявлених у семантичній структурі прикметникових прізвиськ, не відповідають денотату або ж пов'язані з ними метафорично, метонімічно, опосередковано або ситуативно, наприклад: *Зелена* (мотивація не встановлена), *Мокрий* (коли ловить рибу, в одязі заходить у воду), *Молода* (антитеза, насправді – в роках), *Молочний* (колись працював на

пункті прийому молока), *Полярна* (мотивація не встановлена), *Рівний* (має гарну осанку), *Сліпа* (антитеза, насправді – зряча), *Східна* (була на роботі на Донбасі), *Торішня* (мотивація не встановлена), *Чайний* (любив пити пиво в «Чайній» – сільському буфеті).

Інші граматичні класи представлені спорадично, зокрема дієслова: *Ходи, Дайош*; прислівники: *Потихенько, Іван Догори, Зачем*, займенники *Свій, Мой, Такийго*; службові слова, зокрема частки, у тому числі й транспоновані: *На-на, Знай-давай*.

Представлені достатньою кількістю вигуки й звуконаслідувальні слова: *Баста, Буль-буль, Ве-Ве, Вуя, Ген, Ква, Кікі, Моми, Му-му, Прості-Ізвіні, Скрип, Тень*.

Семантична ізоляція форм числа – спорадичне явище: *Браці, Бубарі, Личаки, Локатори, Очечки, Ходики, Шахмати*. Більш поширеним воно є в родових та сімейних прізвиськах, де назва може вживатися й у формі однини: *Берчики, Бульбонові, Гальони, Горбатилі, Гуліки, Дончики, Дудки, Мареничі, Мيني*.

Оскільки прізвиська є особовими назвами, то помітна тенденція до маскулінізації жіночих назв та фемінізації чоловічих (переважають). Науковці з цього приводу зазначають: «Прізвиська, як назви особові, виявляють тенденцію й до вирівнювання граматичного роду зі статевою належністю референта» [9, с. 134]. Так, серед досліджуваного матеріалу наявні чоловічі прізвиська: *Бактерія, Балаба, Белка, Блоха, Борода, Веретино, Веточка, Галіфе, Глина, Гуска, Драбина, Капуста, Ковбаса, Комарик, Курка, Ламбада, Лисенок, Малина, Моська, Полоска, Річка, Синичка, Сьозя, Тюлька, Фара, Цурка, Чупакабра, Шпилька*; жіночі: *Бублик, Вогник, Диспетчер, Зайчик, Носик, Твікс*; прізвиська спільного роду: *Найда, Неглеба, Рибалка*.

Категорія відмінка у більшості випадків реалізується у царині як іменникових, так і прикметникових прізвиськ у повній парадигмі, причому

називний є початковою формою. Виняток становлять окремі займенникові форми, що лексикалізувалися в непрямих відмінках (*Таво, Якого* (завжди казав *Якого чорта*), вокативні форми *Олегого, Голько*).

Щодо категорії відмінка, то, на думку науковців, «переважна більшість прізвиськ має відмінкову парадигму. Прізвиська-субстантиви відмінюються як іменники відповідної відміни. За межами словозміни залишається незначна кількість найменувань: назви, що походять від незмінюваних частин мови чи звуконаслідувальних слів: *Енто, Цок-Цок*; найменування, що є запозиченими незмінюваними словами: *Зомбі, Кацо, Радіо, Самбреро*» [9, с. 135]. Указані зауваження повною мірою стосуються й прізвиськ Вінницької області, зокрема невідмінюваних іншомовних та звуконаслідувальних прізвиськ: *Балу, Барні, Баста, Баші, Гуру, Діві, Зорро, Каро, Леро, Марго, Мері, Мікі, Момі, Му-Му, Нео, Фезу, Шу-Шу*.

Отже, більшість прізвиськ становлять відіменникові утворення (92 %), що включають усі семантико-граматичні розряди, більшість з них належать до першої та другої відміни. Відприкметникові прізвиська становлять 6 % й виявляють усі розряди прикметників, причому спостерігаються транспозиційні переходи між розрядами. Найбільша група – якісні прикметники. Інші частини мови представлені спорадично (окрім вигуків та звуконаслідувальних слів). Серед прізвиськ виявлено явища маскулізації жіночих та фемінізації чоловічих назв. Категорія відмінка та числа переважно реалізується у галузі іменникових та прикметникових прізвиськ у повній парадигмі.

3.2. Словотвірна характеристика прізвиськ

Важливою ланкою лінгвістичного аналізу прізвиськ є визначення їхньої словотвірної структури, що, з одного боку, виявляє формально-семантичні перетворення, яких зазнали вихідні лексеми в процесі

оформлення неофіційних найменувань, з іншого, – виявляє спільну структуру з апелятивами.

Основним методологічним постулатом для з'ясування словотвірної структури прізвиськ Вінницької області є теза про те, що неофіційні антропоніми «утворені самим народом за законами національного словотворення, а їхні твірні основи – національна апелятивна лексика та власні назви інших класів» [166, с. 7]. В українському мовознавстві здійснено численні спроби описати словотвірну структуру неофіційних антропонімів на матеріалі окремих регіонів такими науковцями, як Д. Бучко, Г. Бучко, Г. Аркушин, І. Козубенко, М. Наливайко. О. Антонюк зауважує: «В українській ономотології склалася традиція розглядати прізвиська за двома способами словотворення: 1) лексико-семантичним і 2) морфологічним» [9, с. 136]. На нашу думку, необхідно додати третю групу словотвірних типів – формально-фонетичну модифікацію, оскільки значна частина неофіційних антропонімів (бл. 7 %) утворюється внаслідок додавання або віднімання фонетичних компонентів (протеза, діереза, епентеза), фонетичної варіативності, що має у своїй причині інтерференцію, народну етимологію, особливості дитячого мовлення тощо.

О. Антонюк, узагальнюючи, услід за В. Чабаненком, усі можливі способи творення прізвиськ, зазначає: «Зібраний ним матеріал дав підстави стверджувати, що прізвиська можуть утворюватися ще й такими способами: 1) шляхом зворотної (регресивної) номінації; 2) способом функціональної морфемно-семантичної транспозиції; 3) способом структурно-морфологічної транспозиції; 4) морфолого-синтаксичним способом; 5) лексико-синтаксичним; 6) способом структурного розщеплення оніма; 7) способом структурної компресії кількох онімів в одне ціле; 8) контамінаційним способом; 9) метатезним способом; 10) регресивно-фонетичним способом; 11) фонетико-асоціативним способом; 12) структурно-аналітичним» [162, с. 8-9; 9, с. 137].

Спроби розширити лексико-семантичну й морфологічну дихотомію за рахунок непродуктивних словотвірних засобів належать Г. Аркушину, який, досліджуючи прізвиська Північно-Західної України, в окрему групу виділяє зрощення, редеривацію, абрєвіацію, редуплікацію тощо [Аркушин 2009, с. 6-7]. Оскільки на матеріалі неофіційних антропонімів Вінниччини можна виокремити формально-фонетичну варіативність як продуктивну словотвірну категорію, а зазначені Г. Аркушином способи – як спорадичні, то ми ітимемо за трихотомічним принципом: лексико-семантичний словотвір, морфологічний словотвір та формально-фонетична модифікація.

Отже, словотвірна структура прізвиस्क триєдина й включає в себе лексико-семантичні перенесення, фонетичні модифікації й морфологічний словотвір.

3.2.1. Лексико-семантичний словотвір прізвиस्क. Сутність лексико-семантичного словотворення полягає в переосмисленні (зміні семеми) при збереженні зовнішньої форми, тобто в зміні лексичного значення слів. Як зазначає В. Горпинич, лексико-семантична деривація – це поява похідного слова, яке зберігає звукову оболонку твірного [56, с. 131].

Лексико-семантичний словотвір є домінуювальним при творенні прізвиस्क. Більшість науковців визнають обов'язкову присутність явища переосмислення назви навіть при творенні прізвиська морфологічним способом [170, с. 53; 235, с. 146]. Саме суцільне переосмислення лексики при використанні її з ідентифікувальною метою призводить до того, що межа між стверділою метафоричною формою та переосмисленим слововживанням не чітка. Якщо максимально узагальнити механізми лексико-семантичного творення неофіційних антропонімів, то можна виокремити два комплементарні процеси: трансонімізацію (використання вже готової власної назви у функції прізвиська) й транспозицію (перехід лексем інших семантико-граматичних категорій до власних назв зокрема).

3.2.1.1. Трансонімізація у галузі неофіційних антропонімів. В основі виокремлення трансонімізованих прізвиськ лежить теза І. Сухомлина про те, що неофіційні антропоніми диференціюються на клас прізвиськ антропонімного (відонімні) й неантропонімного (відапелятивні) походження [197, с. 39 – 40]. Аналіз фактичного матеріалу засвідчує наявність 478 прізвиськ, які походять від власних назв.

Перехід загальної назви у власну і навпаки називається транспозицією. Ю. Карпенко наголошує: «Усі загальні слова, утворені від власних, за будовою чітко діляться на дві групи: 1) ті, що не мають у своїй будові ніяких відмінностей порівняно з твірною власною назвою (вчений *Махаон* – метелик *махаон*, місто *Болонья* – плащ *болонья*), і ті, що своєю будовою, морфемним складом відрізняються від твірних власних назв (країна *Китай* – тканина *китайка*, місто *Болонья* – кімнатний песик *болонка*)» [78, с. 23]. Науковець окремо виділяє словотвірний тип, при якому похідне слово не зазнає дериваційних модифікацій, а тільки змінює семему (слово-мезонім).

Як зазначають науковці щодо явища транспозиції загальних назв до власних, «історія виникнення власної назви (власного іменника) – явище ймовірніше культурологічне, соціальне, аніж семантичне» [34, с. 90]. Так, В. Борецький, описуючи транспозиційні відношення у сфері семантико-граматичних категорій іменника, виокремлює три механізми транспозиції у сферу онімів, «що збігаються з тематичними групами, утвореними похідними одиницями», серед них – і релевантні предметів нашого дослідження: «а) прізвища та прізвиська людей метафоричного походження з відтінком характеристики (зовнішньої чи внутрішньої): *Голуб, Дишло, Зубр, Матня, Монгол, Мороз, Паровоз, Пожежа, Хмара, Шило, Шпонька*; б) літературні герої, загальні назви яких онімізуються через неназивання власних або піднесено-урочисте ставлення: *Дівчинка, Парубок, Бабуся, Дід,*

Голова, Писар, Комісар; в) регіональні або новоутворені відапелятивні антропоніми переважно з національною конотацією: *Весна, Калина, Лілія, Сила, Явір, Ялина, Яр* [34, с. 92 – 93]. Отже, трансонімізація у галузі антропонімів – частина загальнішого процесу, об'єднаного явищем транспозиції.

Трансонімізація – поширене явище у галузі неофіційних антропонімів Вінниччини. Н. Шульська у своєму дисертаційному дослідженні виокремлює такі механізми трансонімізації: а) використання власних особових імен; б) використання прізвищ (переважно в множині); в) використання імен, прізвищ відомих осіб, кіно-, мультгероїв; г) використання топонімів; д) використання зоонімів [236, с. 149 – 150].

Завдяки високій культурологічній та експресивній ємності власних назв вони стають основою творення прізвиськ без структурних змін. Найпоширеніші такі схеми:

1. Від назв політичних діячів, відомих людей: *Брежнєв, Бен Ладен, Гагарін, Гітлер, Дзержинський, Ленін, Янукович* тощо. В основі перенесення лежить, здебільшого, зовнішня схожість.

2. Від назв діячів культури, письменників, артистів: *Боярський, Вітас, Гоголь, Гурченко, Джексон, Елвіс, Мареничі, Пушкін*.

3. Від назв героїв мультфільмів, казок: *Балу, Барбос, Белоснежка, Бембі, Буратіно, Вінні Пух, Вжик, Гайка, Гном, Дональд, Дюймовочка, Каспер, Кащей, Крезі Фрог, Кузя, Лунтік, Мальвіна, Малиш, Масяня, Мікі, Моська, Ніндзя, Покімон, Степашка, Сімон, Скубі-Ду, Чахлик, Чіпик, Чебурашка, Фіона, Шрек*.

4. Від літературних героїв: *Вакула, Карлсон, Маруся Чурай, Мері Попінс, Санчо-Панчос, Фарбований Лис*.

5. Від кіногероїв: *Бендер, Борман, Будулай, Вокер, Весельчак, Гіта, Зорро, Марго, Нео, Несміяна, Сабріна, Товариш Шпак*.

6. Героїв телепередач: *Віталька, Якубович*.

7. Спортсменів: *Клічко, Тайсон, Шовковський, Шумахер*.

8. Від імен, що мають сему типізації: *Будулай* (циган), *Мойша* (єврей), *Микола* (простий, селянин) тощо і є своєрідними узагальнювальними назвами за національною чи соціальною настановою.

9. Спорадично – від маловідомих героїв, осіб, що публічно заявили про себе: *Джон Гальяно, Кучеряшка Сью*.

10. Спорадично – від неантропонімних власних назв: *Крейсер «Аврора», Майдан Бобрик*.

Цікавим і поширеним явищем у царині творення прізвиськ Вінниччини є специфічна трансонімізація з перенесенням на носія:

а) іншого, не паспортного імені, не пов'язаного з носієм чи його родичами;

б) ізоляція форми паспортного імені, демінутивна, згрубіла або інша форма якого стає прізвиськом. Імена, що використовуються як прізвиська і не мають співвіднесеності з лексико-семантичними групами онімів, які трансонімізуються, можуть бути поширеними, національно конотованими або екзотичними: *Абдула, Адамс, Андрончик, Анфіса, Арефтії, Ахайс, Бенедь, Беня, Борік, Валя, Вальдемар, Вахтан, Вахтанг, Вова, Гера, Говерко, Давид, Денис-Редис, Дядя Юра, Єва, Євдоха, Зіна, Іван Дурний, Іра Трандичиха, Ірка, Ксенька, Кузя, Лада, Матвій, Миколась, Миколка, Мирон, Мілка, Мітя, Муся, Настас, Наташон, Остап, Павлик, Петро Великий, Петро Моторний, Ромашка, Сава, Семен, Сєня, Сєрьожка, Тарас, Тарасик, Тарасік, Тарик, Тарік, Таха, Тимка, Тімошка, Тіна, Тоша, Трохим, Федот, Фєня, Філімон, Філя, Хаврончик, Шурик, Юзик, Юля-Буля, Юрик, Юсько, Яник, Януська, Ярусик, Яша*.

Глибинна мотивація подібних перенесень, згідно з проведеними дослідженнями, пов'язана з культурологічною конотативністю наданих носієві імен за наявною в нього асоціативною ознакою, наприклад *Адамс, Вальдемар, Давид*. Природа подібної конотативності прихована в ситуативних (каузальних) ознаках (*Вальдемар* назвав себе так для

солідності, *Адамс (Адам)* – отримав прізвисько, бо завжди хотів бути «крутим», носив одяг, який не відповідає моді, сезону тощо); у рисах зовнішності, які нагадують представників інших національностей або культурних реальностей: *Парамон, Тіна, Федот, Яник*. Існують випадки уживання зменшено-пестливих варіантів імені носія, які закріпилися за ним як прізвисько і зазвичай дисонують з віковим та соціальним статусом. Цей тип прізвиськ пов'язаний з наявними в носія рисами інфантильності, або крайніх виявів доброзичливого ставлення до нього через його товариськість, невимушеність тощо. Тобто меліоративна форма може фіксуватися в зв'язку з доброзичливим ставленням до носія, унаслідок чого офіційна форма видається невідповідною. Так, низка носіїв поважного віку в селах Вінниччини мають прізвиська: *Ваня, Вася, Гаврік, Гена, Деня, Дімка, Дусік, Іванунь, Інюсик, Ксеня, Леля, Лесько, Леночка, Любаша, Любочка, Нюся, Рома, Савка, Светуля*.

Значна частина прізвиськ, мотивованих власним іменем носія, що зафіксувалося в певній формі, пов'язана з потребою в ідентифікації: *Андрушка, Антонько, Бодя, Боря, Валька, Ваха, Вера*. Форма імені фіксується з потреб ідентифікації, про що свідчить паралельне функціонування прізвиськ інших носіїв, наприклад, в одному селі наявні прізвиська *Гала, Галіна, Галюня, Галка, Галета* та ін..

Серед молоді важливою екстралінгвальною пресупозицією отримання незвичного антропоніма, пов'язаного з літературним іменем, яке не належить носієві, є субкультурна ідентифікація самого носія: так, багато носіїв віком від 15 до 30 років отримують ім'я за конотативною настановою «круто, незвично, по-особливому», наприклад: *Алекс, Альберт, Амбрам, Арнольд, Арон, Афоня, Бето, Веня, Гальондра, Гога, Джон, Юлай, Кеша, Олєгого, Палагей, Панько, Парамон, Сабріна*. У цьому випадку носій сам присвоює собі подібний онім або ж поводить себе так, що його надає оточення.

Окремим підвидом трансонімізації є закріплення у функції прізвиська незвичної і, здебільшого, нелітературної форми паспортного імені носія, яке фонетично перекликається з офіційним і часто є його усіченим варіантом з глибокою фонетичною модифікацією: *Бонд* (Богдан), *Воха* (Володимир), *Гоша* (Ігор), *Дьома* (Дмитро), *Мітяй* (Дмитро), *Ромаха* (Роман) та ін..

Іноді ім'я набуває функції прізвиська у сполученні з характеристичним прикметником або іменником-прикладкою: *Синій Володя*, *Гарна Галя*, *Чепурна Галя*, *Ганна-панна*, *Матвійко-копійка*, *Светчик-розвідчик*, *Юра-тракторист*. Тут атрибут виконує кваліфікаційну й додаткову ідентифікувальну функцію.

Трансонімізація сама по собі не є механізмом перенесення. Вона тільки узагальнює факт повторного використання власного імені в іншій ідентифікаційній здатності. В основі ж самого механізму перенесення в 95 % лежить метафора переважно за зовнішньою схожістю або внутрішніми рисами (*Фарбований Лис* – хитрий, *Ахайс* – має східну зовнішність, *Джеймс Бонд* – намагається бути «крутим» тощо), у решті випадків маємо справу з метонімією (з частини на ціле). Додатковим фактором трансонімізованої номінації є дисонанс між вихідним і вторинним носієм, який зумовлює гумористичний, шаржевий або саркастичний ефект. Цей дисонанс буває двох типів:

1. Вихідний носій, як і назва, перебувають на високому оцінному й соціальному реєстрі – вторинний на низькому: Так, прізвище *Пушкін* носив чоловік, який мав кучеряву зачіску, любив випити в барі й «виступав» перед оточенням зі всякими небилицями, *Арнольд* – худий хлопець, який завжди говорив, що треба «підкачатися».

2. Вихідний носій, як і назва, перебувають на низькому оцінному й соціальному реєстрі – вторинний на помірному або високому. Так, прізвиська *Балу*, *Скубі-Ду*, *Шрек* походять від кумедних героїв мультфільмів, які не сприймаються серйозно соціумом тоді як їхні носії –

дорослі люди, що мають певний соціальний статус. Наприклад, прізвисько *Вінні Пух* мав офіцер у відставці, який мав зайву вагу й відповідну схожість з героєм мультфільму, а *Вжик* – бригадир тракторної бригади маленького зросту, який швидко їздив полями на мотоциклі тощо.

Отже, трансонімізація – різновид транспозиції, який охоплює випадки перенесення вже існуючого, але не пов'язаного безпосередньо з паспортним іменем носія антропоніма (рідко – іншого оніма) й у своїй глибинній мотивованості переважно є метафоричним, причому перенесення здійснюється за зовнішньою або внутрішньою схожістю з відомою особою або за символічною семантикою іншого (екзотичного, національно маркованого, типізованого) імені.

3.2.1.2. Метафоричні перенесення у галузі неофіційних антропонімів. Метафоричні перенесення становлять 35% словотвірної структури прізвиस्क досліджуваного ареалу і є важливим механізмом виникнення неофіційних антропонімів та вираження народного генію. Науковці констатують: «Унаслідок переосмислення загальні назви предметів, явищ природи і суспільного життя можуть набувати функції епітетів, прикладок, прізвиस्क людей, а згодом, утрачаючи своє атрибутивне значення, перетворюватися на власні імена, прізвища людей» [170, с. 53].

Проблема дослідження прізвиस्क за окремими словотвірними типами ускладнюється тим, що спостерігається комбінування словотвірних механізмів, за якого метафора або метонімія є супровідним або базовим явищем при реалізації інших дериваційних процесів. Перший рівень такого комбінування – поєднання фонетичних модифікацій як найпростішого типу творення прізвиська з метафорично-метонімічними перенесеннями. Як зазначає Н. Шульська, «деякі прізвиська відображають фонетико-лексичну модифікацію прізвища, що спричинила метафоричне означення носія на основі асоціацій» [235, с. 55]. На нашу думку, в цьому випадку необхідно

говорити про кілька мотиваційних підтипів: а) фонетична модифікація як причина подальшого метафоричного переосмислення; б) фонетична модифікація як супровідний (переважно характеристичний маркер) метафоричного перенесення: *Алень, Аліняра, Белка, Бровно, Вішня, Конорейка, Пчілка, Реньжер, Сельодка, Тілега, Фіртка, Штахета*.

Вищим типом взаємодії словотвірних типів є поєднання трансонімізації й метафоризації. Власне остання є невід'ємним компонентом трансонімізації: *Вокер, Пушкін, Сталін*.

На метафоричній природі переходу апелювативів до царини онімів, зокрема прізвиськ, наголошує В. Кравченко, вказуючи, що існують «метафоричні антропоніми», які наочно демонструють зв'язок власних і загальних назв на основі асоціацій (схожістю між об'єктами) [87, с. 108].

Г. Аркушин відзначав той факт, що «прізвиська якнайбільше підтверджують синхронічну сутність лексико-семантичного словотворення: значна частина таких неофіційних найменувань людей виникає «на очах», «живе» і «розростається», стаючи твірною основою для інших дериватів, а деяка кількість цих назв може зникнути; прізвиська творяться як від апелювативів, так і від онімів» [20, с. 600]. Майже кожне прізвисько демонструє лексико-семантичне творення, навіть ті, що вже мають афіксальне навантаження. З іншого боку, для з'ясування метафоричного підтипу лексико-семантичного творення прізвиськ видається слушною думка про те, що «високу продуктивність виявляють прізвиська, що виникли на основі схожості людини з представниками тваринного чи рослинного світу, за суміжністю ознаки найменованого та іншого об'єкта позамовної дійсності, на основі перенесення назви за семантичною моделлю «частина – ціле» [9, с. 188].

Як зауважують науковці, ознаки особи-носія мотивують уживання назв цих ознак у метафоричному й метонімічному перенесенні. Основа

значення таких назв знаходиться у тріаді ситуація – характер – зовнішність [184, с. 31].

Метафоризовані однозвучні прізвиська, на які натрапляємо в різних населених пунктах, можуть мати неоднакову метафоричну мотивованість. Так, прізвисько *Ангел* в одному випадку мав носій з позитивними рисами й чеснотами (гіпербола), в іншому – чоловік з неприємною зовнішністю й асоціальною поведінкою (оксиморон, антитеза), *Павук* – в одному випадку – спритна, хитра людина, в іншому – чоловік худой тілобудови з довгими кінцівками.

Метафори гіперболічного характеру об'єднують перенесення за зовнішністю, за родом діяльності (вмінням виконувати певну роботу, дію): *Ангел, Ангелок, Афродіта, Акробат, Апостол, Артіст, Атаман, Балерина, Банкір, Бог, Боженятко, Богіня, Буржуй, Вікіпедія, Гном, Граф, Диспетчер, Доцент, Душман, Звезда, Здохлий, Кадет, Клічко, Комарик, Комаха, Комбат, Король, Куркуль, Леший, Ліліпут*. Суміжними з цією групою є антитетичні метафори (за протилежною ознакою) й метонімізовані гіперболи (перенесення за суміжною ознакою (як правило – елемент зовнішності), вмінням виконувати певну роботу, дію тощо).

Стереотипізовані метафори, що уособлюють загальне уявлення про переважно негативні внутрішні та зовнішні риси й містять високий рівень узагальнення, можуть уживатися як апелювати для конотативно маркованого позначення осіб за відповідною ознакою: *Алень, Аліняра* (від *Олень* – незграбна малотямуща людина), *Баран* (нерозумний), *Батон* (товстий), *Бик* (вперта малотямуща людина), *Блоха* (дрібний), *Бровно* (від рос. *бревно* – вайлувата, безініціативна людина), *Вівця* (невіглас), *Вуж* (хитрий), *Гусь* (нікчемний), *Дилда* (високого зросту), *Дятел* (тупий), *Жеребець* (з акцентованими маскулініними рисами), *Кабан* (великий, товстий), *Клоун* (якого не сприймають серйозно), *Німець* (нічого не розуміє), *Пеньок* (нерозумний), *Шкура* (жадібний) та ін..

Найпоширенішими є метафоричні перенесення за зовнішньою схожістю (колір, розмір, форма) без додаткових функціональних сем: *Арбуз, Бабак, Бабуїн, Баклажан, Банан, Банячок, Барбос, Біляш, Блейк, Бобер, Борсук, Бугай, Булка, Бульба, Бульдог, Ворона, Гайка, Галета, Гарбуз, Глобус, Горобець, Гриб, Груша, Гусак, Дишля, Дротик, Дюбель, Емо, Еракез, Жаба, Жираф, Жук, Журавель, Зозуля, Йожик, Кабак, Кабачок, Кажан, Кайот, Какаду, Карандаш, Кетчуп, Кірпіч, Кіт*.

Оскільки найвищу ідентифікувальну здатність серед частин людського тіла має обличчя, то 85 % метафоричних перенесень за зовнішньою схожістю пов'язані саме з ним: колір обличчя – *Баклажан, Біляш, Блейк, Ворона, Зозуля, Кетчуп, Кірпіч*; фактура шкіри обличчя – *Булка, Бульдог, Галета, Гриб, Груша*; форма обличчя – *Арбуз, Банячок, Бульба, Гарбуз, Груша, Йожик, Кабак*.

Метафори, що характеризують внутрішні ознаки носія, виявилися досить непродуктивним явищем на теренах Вінниччини. Так, існують нечисленні віддалені асоціації, пов'язані із загальною оцінкою зовнішності або внутрішніх рис носія за морально-етичною настановою «поганий – добрий»: *Бабай, Бактерія, Бузина, Вампір, Війна, Гедзь, Дирка, Дичка*.

Метафора з перенесенням за кількома проміжними ланками об'єднує одиниці, пов'язані з символічним або поетапним переосмисленням предметів і явищ та екстраполовання їх на риси людського характеру. Так, прізвисько *Вареник* надається людині з млявим безініціативним характером (проміжні асоціації – *варений, ні риба ні м'ясо, без смаку*). Аналогічно – *Дума* (твір, що має довгий монотонний виклад, асоціативно – людина, що довго думає, за словами респондентів, «тягне резину»), *Кобила* (істота жіночого роду з грубими рисами й обмеженим інтелектом), *Корж* (людина з широким обличчям і млявими рисами характеру). Ця група поєднує безпосередні у сприйнятті риси зовнішності й пов'язані з ними переважно негативні внутрішні риси: *Криси* – людина, схильна доносити на когось, жалітися, бути

підлою; *Мутлик* – людина астеничної тілобудови, що поєднується зі слабким характером; *Тхоряка* – зла людина тощо.

Ситуативні метафори репрезентують прізвиська, що виникли внаслідок перенесень у ситуаціях, які не підлягають типізації: *Виноград, Гудзик, Дерун, Диба, Диван, Електрод, Жвачка, Жигуль, Заєць*.

Окрім класифікації за характером ознаки, що реалізується, наявні такі схеми за типами метафоричного перенесення:

1. Перенесення з назв тварин (за зовнішньою або внутрішньою асоціативною ознакою): *Білка, В'юнчик, Вовк, Карась, Кінь, Кнур, Коза, Коник, Конь, Кот, Кошак, Крися, Кріт, Кролик, Кроль, Крот, Лев, Лис, Лисенок, Медведь, Миша, Мікроба, Мутлик, Муха, Носоріг, Нутрія, Олень, Ослик, Паук, Пес, Песик, Порося, Пуголовок, Пчілка, Рак, Риба, Свинтус, Свиня, Слон, Соболь, Суслик, Тарантул, Теленок, Тхоряка, Тюлька, Удав, Хом'як, Цвіркун, Шавка, Щур*.

2. Перенесення з назв птахів (за зовнішньою або внутрішньою асоціативною ознакою): *Глухар, Качка, Качур, Когут, Конорейка, Кугут, Курка, Лебідь, Лелека, Папуга, Петух, Півень, Рябчик, Синичка, Сокол, Фазан, Чайка, Чапля, Чиж, Черногуз, Шпак*.

3. Перенесення з назв рослин або їх частин (за зовнішньою або внутрішньою асоціативною ознакою): *Бера, Вишенька, Віс, Вішня, Горіх, Дуб, Дубина, Капуста, Качан, Корінь, Лімон, Малина, Маслюк, Мухомор, Огірок, Перекотинополе, Перчик, Печериця, Помідор, Пионо, Сливка, Фрукт*.

4. Спорадично – перенесення з абстрактних назв за настановою дія – носій: *Вітер, Доля, Кілограм, Крик, Розрахунок*.

5. Перенесення з назв матеріалів та речовин (недискретних): *Глина, Ковбаса, Макарон, Мартіні, Миш'як, Намул, Оцет, Паштет, Печінка, Плюмбум, Руберойд, Сеча, Сивуха, Сир, Томат, Холодець, Чугун, Шашлик*. Вони пов'язані з асоціативним перенесенням денотативних сем вихідного іменника на антропонім: «Серед номінацій, які, транспонуючись, набули

пейоративної конотації, більшість становлять недискретні поняття. Саме недискретність супроводжується ДДС (додатковими денотативними семами) «невпорядкованість», «невизначеність», які трансформуються відповідно в конотативні «безлад», «хаос» [34, с. 82]. Відповідно усі прізвиська, утворені від речовинних іменників, що не асоціюються з окремими предметами (*Груша, Гриб*), володіють негативними відтінками, пов'язаними з дисоціативною ідентифікацією особи-носія.

Значний обсяг метафоричних транспозицій у галузі неофіційних антропонімів становлять назви предметів побуту, які об'єднують також частини предметів (деталі), порції (страв), побутові речовини: *Бутель, Вареник, Волосинка, Кастрюля, Кекс, Клапан, Клізма, Кнопка, Комин, Корж, Корито, Кошик, Крекер, Кружка, Крюк, Кулак, Кутя, Лом, Могила, Паровоз, Пенал, Піріжок, Півторашка*.

Подібна мотивація аргументується «близькістю» номінованих об'єктів до щоденного життя носіїв, які, ситуативно стикаючись з цими предметами, виявляють певну схильність, схожість, зв'язок з ними й отримують відповідне прізвисько. Наприклад, *Кнопка* – малого зросту, *Лялька* – любила гратися ляльками до підліткового віку, *Кутя* – просила «*Зваріть куті*», *Паровоз* – завжди просив старших піти на станцію, подивитися на *паровоз* тощо.

Існують метафори з внутрішньою мотивованістю. Це – перенесення, які мотивовані формою прізвиська й доповнюються асоціаціями із зовнішністю або внутрішніми рисами носія: *Белка, Бєлий* (Білан), *Камар* (Комарівський).

Значна частина прізвиськ (близько 120) виявляють метафоричне перенесення з назв дрібних предметів, деталей, компонентів одягу, екіпірування, туалету з генералізацією семи «малий, дрібний», що співвідноситься з денотативним планом «один, окремий, малий» у характеристиці носія. Ці метафоричні одиниці поділяються на: а) невеликі предмети, деталі: *Закльопка, Піпетка, Пір'їнка, Пістон, Пружина, Пуфік,*

Пушинка, Пушка, Різінка, Рогалик, Рубель, Спічка, Твікс, Фара, Фіртка, Флопик, Флюгер, Хвіст, Циркуль, Цукерок, Шайба, Шарик, Швабра, Шплінт, Штахета; б) предмети, тварини у зменшено-пестливій формі, що виражають метафоричне значення «малий»: *Гепардик, Кубік, Огоньок, Пончик, Сонечко, Сосулька, Тазік, Халабудка.*

Низку репрезентантів складають назви предметів, які метафорично віддалені від безпосереднього перенесення на ознаки носія, і є переважно метонімічними або метафоричними, що втратили прямий зв'язок (деетимологізація або умовна мотивованість): *Каляда, Каракум, Кітайка, Князь, Колобок, Коняка, Кордон, Космос, Костер, Костяк, Ксерокс, Мурка, Нарцис, Окунь, Пекло, Погріб, Поляна, Протяг, Пуд, Словарь, Снайпер, Статуя, Сухар, Тілега, Торба, Тубус, Фіалка, Фокус, Фура, Циклон, Шуляк, Юз.*

Трапляються метафоричні перенесення з назв істот (людей, міфонімів), пов'язані в основному із зовнішніми ознаками, рідше – внутрішніми (характер, інтелект, професія): *Електричний Доктор, Зелена, Козак, Колдун, Кощей, Кум, Малюк, Мамонт, Молдаван, Партизан, Пахан, Пончик, Прірва, Професор, Пуга-тайга, Стюардеса, Фея, Філософ, Циган, Шаман, Штунда, Японець.*

Отже, метафоричні перенесення – поширений і розгалужений у класифікаційному плані клас прізвиськових одиниць. Серед специфіки перенесення можна виокремити фонетичну модифікацію, яка є додатковою причиною перенесення. Також метафоризація є супровідним процесом при інших дериваційних типах, зокрема – афіксації, трансонімізації, також фонетичній модифікації.

Щодо семантичного узагальнення, то метафоричні перенесення у галузі прізвиськ охоплюють стереотипні одиниці, перенесення за зовнішніми та внутрішніми ознаками носія, перенесення з використанням кількох проміжних асоціативних ланок, а також ситуативні перенесення. Щодо конкретних лексико-семантичних схем метафоричного перенесення існують

такі схеми, як перенесення з назв тварин, птахів, рослин або їх частин, абстрактних назв, з назв матеріалів та речовин, назв предметів побуту та близького оточення людини, які включають також частини предметів (деталі), порції (страв), побутові речовини.

3.2.1.3. Метонімічні перенесення у галузі прізвиськ. Метонімічні й метафоричні перенесення засвідчують факт цілісного, але неструктурованого усвідомлення лексичних ресурсів стихійними носіями мови, які повністю скеровують семантичний потенціал одиниць на забезпечення функцій називання, ідентифікації, оцінки тощо. Науковці з цього приводу вказують на те, що існує суттєва відмінність між парадигматичними відношеннями у мові та лексико-семантичними полями, що використовуються у мовленні. Перше від другого відрізняється «...характером структурного зв'язку одиниць лексичної парадигми: у предметно-тематичній групі діють зв'язки-відношення названих лексемами / семемами / предметів, у лексико-семантичних полів – семасіологічні процеси у вигляді метонімії, функціонального переносу, найнаочніше – у випадку метафори. У даному разі можна вести мову про синкретизм як у плані парадигматики, так і синтагматики» [70, с. 17]. Отже, у галузі стихійного народного соціуму на перший план виходять функціональні аспекти, що утруднює класифікаційно-парадигматичний підхід.

М. Сасвич наголошує на посередності метонімічних номінацій, типовим виявом якого у царині прізвиськ є відношення денотата з об'єктом дії як виконавця та прізвиська (об'єкт транспонується у прізвисько) [255, с. 84].

Н. Шульська, поділяючи думку І. Фаріон, зазначає, що «метонімізація – код когнітивних процесів антропонімної номінації, під час якої форма словесної одиниці переноситься з одного референта на інший на основі асоціації суміжності. У результаті метонімізації в антропонімній

лексиці носії і їхні ознаки не відокремлені одне від одного у свідомості мовців» [235, с. 48; 211, с. 340].

Серед метонімічних перенесень, виявлених серед прізвиськ Вінниччини, наявні як кількісні (синекдоха), так і якісні (власне метонімія) процеси, у галузі яких можна виокремити такі часткові механізми:

1. Перенесення з інструмента дії (роботи) на особу-носія: *Балалайка, Балон, Бачок, Віник, Ключ, Коцюба, Млин, Паркет, Телега, Трамбон, Шуруп*. Наприклад, *Децибел* – хлопець, який дуже любив звукопідсилювачі, колонки, гучну музику. Можливі комбінації ознаки інструментальності з ситуативними епізодами, наприклад *Шуруп* – завжди, коли треба було щось дістати, відкрити, шукав по кишенях: «*В мене повинен бути якийсь шуруп*».

2. Перенесення з предмету зонішності, екіпірування на особу-носія. Містить назви професій, які вживаються як прізвиська, при наявності характерних атрибутів (*Льотчик, Майор, Матрос, Пілот, Поліцей, Реньжер, Репер, Секонд*), а також назви предметів, що присутні в зовнішності носія: *Балабуха, Бублик, Бусінка, Капець, Личаки, Панчоха, Сельодка, Снікерс, Урка*. Наприклад, *Сельодка* (від *оселедець*) – ходив з характерним чубом, *Снікерс* – завжди щось їв, цукерку або шоколадку.

У прізвиська переходять слова з особовим значенням (категорія *nomina personalia*) та з неособовим значенням (категорія *nomina impersonalia*), що пов'язано з особливостями вторинної номінації, яка ґрунтується на метафоричному й метонімічному переосмисленні, а також із власне ономастичними функціями антропонімів цього класу, що полягають не стільки в називанні, скільки в індивідуалізації й характеристиці об'єкта [9, с. 140]. Отже, на відміну від трансонімізованих назв, де центральною семою є сема особи, при метонімічних перенесеннях основною семою є атрибут (часто не головний), який сприяє реалізації ідентифікувальної функції.

В. Гак зауважує: «Переноси – різкі зміни семантичного відношення в результаті зближення двох різних понять. Зазвичай ці переноси метафоричного характеру, й переходи, малопомітні зміни семантичного

відношення, які відбуваються внаслідок того, що позначуване даним словом явище постає в різних аспектах» [50, с. 239]. В. Вовк доповнює тезу думкою про те, що «на практиці такий процес забезпечується єдністю психічно-асоціативних процесів у свідомості людини» [49, с. 15]. Щодо функціональної відмінності між метафорою й метонімією, то М. Нікітін зазначає: «Різноманітність метафоричних перенесень очевидна й, на відміну від метонімії, містить більше асоціативних пресупозицій. Для метафори міра подібності неістотна. Аналогія може бути поверховою й неглибокою. Якщо концепт-прообраз немає адекватного означення, можна скористатися готовою назвою його образу, навіть якщо схожість часткова й випадкова» [116, с. 98].

Метонімізація є універсальним механізмом творення прізвиськ, за реалізації якого одна з ознак носія розширюється й займає позицію антропоніма. Так, більша частина репрезентантів пов'язана безпосередньо з характеристичною (гіпертрофованою, особливою, такою, що кидається в очі): а) частиною тіла: *Борода, Волосинка, Вуха, Вушко, Грива, Гуля, Гемба, Жила, зуб, Локатори, Носик, Пика, Прищ, Ямка*; б) частиною одягу, туалету, індивідуального стилю: *Бейджик, Бомчик, Бусінка, Галіфе, Калитка, Капець, Костиль, Личаки, Монтана, Очечки, Панама, Секонд, Спідниця, Торба, Шаляпін* (від рос. шляпа).

Зустрічаються метонімічні перенесення, в яких наявна одна або кілька асоціативних сполучних ланок між суб'єктом та об'єктом перенесення, наприклад носій – особливість характеру, вдачі, звичок – інструмент, предмет, деталь, пов'язана з виявом цієї особливості: *Базилік, Бартер, Бізнес, Гичка, Дирка, Дуст, Карта, Келя, Краснуха, Каса, Копистка, Копійка, Коцюба, Стограм, Чарочка*.

Отже, метонімічні перенесення у сфері прізвиськ не виявляють значного семантичного розгалуження й базуються на переходах з інструмента дії (роботи), з предмету зовнішності, екіпірування на особу-носія. У більшості випадків вони є безпосередніми (пов'язані з очевидною

характеристикою частин тіла, одягу, туалету, індивідуального стилю, зайнятстю) або ж можуть бути наявними одна або кілька асоціативних сполучних ланок між суб'єктом та об'єктом перенесення (посередня ланка – вдача, характер, звичка).

3.2.1.4. Власне номінативний спосіб творення прізвиськ. В аналізованих джерелах теоретичного характеру відсутній опис власне номінативних механізмів творення неофіційного антропоніма, які на теренах ареалу Вінниччини мають значне поширення. Так, серед словотвірних способів лексико-семантичного плану виокремлюється асемантичний або власне номінування, унаслідок чого прізвиська надаються без переосмислення, а за прямою номінацією, яка містить характеристику чи називання соціального, професійного або іншого статусу носія й не містить компоненту оцінки, метафори чи метонімії.

Серед таких одиниць виокремлюємо:

1. Номінації за національною належністю або територією проживання: *Єврейчик, Жидівка, Кацап, Київлянка, Кримська, Італієць, Молдаван, Молдованка, Русская, Русский*. Як видно із прикладів, семантична модифікація стосується тільки афіксально, рідше коренево мотивованої конотації, яка не впливає на загальний тип творення прізвиська й не є обов'язковою в усіх репрезентантах.

2. Номінації за професією або родом діяльності, рідше – вмінням виконувати певну роботу, діяльність: *Барига, Батюшка, Боксер, Бухгалтер, Депутат, Діджей, Доктор, Завколонка, Знахар, Каратист, Музикант, Поет, Прокурор, Скрипач, Швець, Шинкарка, Штукатур*. Серед них – прізвиська різної морфологічної структури – прості й складені: *Баба-Повитуха, Баба-Ворожка, Катерина-Хазяйка, Юра-Тракторист*.

3. Прізвиська-характеристики мають виразний поділ на нейтральні, негативні (більшість) і позитивні (або меліоративовані). До останніх належать: *Скромний, Веселий, Галя Гарна, Веселуха, Живчик, Крепка, Петро*

Моторний; до негативних – *Барига, Бідова, Дурний, Злий*; до нейтральних – характеристики, які не викликають суспільного резонансу або оцінки й просто номінують носія за внутрішніми рисами: *Великий, Розумний, Силач*.

4. Прямі номінації за зовнішніми ознаками (з конотацією або без): *Бородатий, Лисий, Лобатий, Мала Ганна, Мордатий, Низькоросла, Носань, Патлатий, Рижий, Старий, Узкоглаза*.

5. За дефективними зовнішніми ознаками: *Безрука, Глухий, Горбата, Горбатий, Зубата, Картавий, Крива, Кривий, Хромий, Ямкатий*.

6. Прямі номінації за проявами вдачі, характеру, звичок:
а) позитивними (меншість): *Тихий, Умний, Хороша, Шустра, Шустрий*;
б) негативними: *Алкаш, Бабнік, Байдиha, Балагула, Бандитка, Бовдур, Гордула, Іра Трандичиха, Селючка*.

7. Трансонімізація з власних імен носіїв або інших імен без елемента метафори або характеристизації (з конотацією або без): *Ваня, Вася, Дядя Юра, Ірка, Кузьма, Миколка, Мирон, Міша, Парасівна, Светуля, Семен, Тарік, Таха, Тімошка, Шурік, Яша*.

8. Пряма номінація за родовою (статевою, соціальною, професійною належністю): *Бабушка, Бомж, Вдова, Врач, Дівка, Зек, Рибак, Старичок, Циган*.

Власне номінативний спосіб творення пов'язаний тільки з ідентифікувальною функцією прізвищ, мотивація якої лежить на поверхні денотативного плану й виконується за настановами «ім'я людини – професія – характерна особливість». Цей механізм максимально наближений до творення офіційних прізвищ, оскільки: а) виключає ситуативність творення; б) не містить різких оцінних чи експресивних сем; в) корелює із мотивацією класифікацією прізвищ (зв'язок з професією, особливостями людини, родовою, статевою, соціальною належністю).

Отже, окрім формально модифікованих (фонетична модифікація, афіксація) та перенесених значень (метафора, метонімія), до механізму

творення прізвиськ Вінниччини належить власне номінація, яка передбачає називання носія за виразною ідентифікувальною ознакою без залучення додаткових механізмів, що максимально зближує прізвисько з офіційним антропонімом (прізвищем), в якому семантика ідентифікувального потенціалу «стерлася» і є формалізованою.

3.2.2. Морфологічний словотвір у галузі неофіційних антропонімів Вінниччини. Серед морфологічних засобів словотвору у сфері неофіційних антропонімів Вінниччини представлені всі типи: префіксація, суфіксація, префіксально-суфіксальне, безафіксне творення, слово- та основоскладання, транспозиція частин мови тощо, але їхнє кількісне представлення різне.

Проблемним є факт реалізації словотвірного механізму до або після переходу лексеми в категорію антропонімів. Так, більшість із вказаних механізмів реалізуються ще на доантропонімному етапі творення лексеми і тільки суфіксація широко представлена під час виникнення власне прізвиська.

Науковці вказують на те, що, незважаючи на наявність суфіксів присвійності, так званих «жіночих» та «чоловічих афіксів», формантів, пов'язаних з парним та біологічним родом, що дозволяє утворювати деривати, марковані статтю, в українській мові відсутні спеціальні засоби творення прізвиськ [168, с. 45; 235, с. 164]. Їхню функцію виконують проантропонімні (патронімні, матронімні, андронімні) суфікси, що комбінуються зі справжніми власними іменами.

На теренах Вінниччини спостерігається занепад проандронімного словотвору, особливо серед носіїв середнього та молодшого покоління, що засвідчує розвиток власне семантичного творення сучасних прізвиськ, проте близько 16 % аналізованих одиниць утворені саме шляхом проантропонімної суфіксації.

3.2.2.1. Структура складених прізвиськ. Серед досліджуваних одиниць трапляються прізвиська, що мають аналітичну природу (складні, складені, редульковані). На думку науковців, аналітичні прізвиська, порівняно з одиничними, мають виразнішу експресію й багатшу семантику, хоча й не є продуктивними. Складені назви здатні передавати багатшу семантику, ніж прості найменування [14, с. 574]. Н. Шулська зазначає, що, «незважаючи на властиві прізвиську закони мовленнєвої економності, дуже часто неофіційний антропонім може бути оформлений словосполученням чи цілим реченням. Такі утворення більш розгорнуті й інформативно насичені, бо завжди мають по декілька індивідуальних характеристик (ім'я, вказівка на якусь рису, прив'язаність до якоїсь події, родинну належність тощо)» [235, с. 159 – 160].

Складені прізвиська з римованими компонентами можуть мати прикладкову, редульковану або асоціативну природу: *Ганна-Панна, Денис-Редис, Ігрушка-Мушка, Матвійко-Копійка, Мітя-Пітя, Мото-Мото, Оля-Бараболя, Светчик-Розведчик, Пуга-Тайга.*

Науковці наголошують на тому, що подібні римовані моделі є цілісними у виразальному плані й мають виразний стилістичний ефект: «Хоча на рівні образу-символу на зразок гуси-лебеді, трава-мурава, хліб-сіль аналізовані моделі зорієнтовані на піднесено урочисті стилістичні реєстри, все-таки подібні випадки оказіональних аналітичних збірних імен за сферою уживання виключно розмовні» [34, с. 138].

Складені прізвиська з певним ступенем ідіоматизації полягають у семантичному зрощенні власної назви з характеристикою: *Кучеряшка Сью, Пані Кудрявська, Петро Великий, Товариш Шпак.* Загалом складені прізвиська з компонентом-антропонімом або без, що являють собою підрядні словосполучення, поділяються на: а) конструкції з опорним апелятивом зі значенням особи: *Білоруський Батько, Вічний Студент, Вова Синій, Волошкове Поле, Електричний Доктор, Жидівська Голова, Куций Хвіст, Мала Ганна, Мамин Синочок, Четкий Паца;* б) конструкції з опорним

антропонімом: *Вася Скромний, Галя Гарна, Галя Чепурна, Іван Дурний, Коля Неохота, Петро Моторний, Степан Ледачий.*

Зустрічаються апозитивні прикладкові словосполучення (з означуванням антропонімом або апелятивом): *Баба-Повитуха, Баба-Ворожка, Вадик-Друг, Дівка-Веселуха, Доктор Мац, Дядя Юра, Іра Трандичиха, Катерина-Хазяйка, Кентій-Риба, Танька-Метровка, Юра-Тракторист.*

Випадки прилягання не узгоджуваних атрибутивних компонентів до основного імені або опорного апелятива спорадичні: *Костя Бігом, Ваня Давай*, аналогічно – неіменникові композиції: *Прості-Ізвіні, Так Нада.*

Серед складних назв, що виникли внаслідок осново- та словоскладання, найпродуктивнішою є модель «прикметник + іменник», причому прикметник означає носія за зовнішньою або внутрішньою ознакою: *Босейраб, Косоротов, Косорукий, Криворукий, Криворучко, Кривошапка, Новоруська.* Окремі одиниці є узуально закріпленими й перейшли в антропоніми від складних іменників: *Воєндама, Гробонощик, Губошльоп, Завколонка.*

3.2.2.2. Афіксація як спосіб творення прізвиськ Вінниччини.

Афіксальний словотвір прізвиськ, разом із лексико-семантичним, характеризує основну масу досліджуваних одиниць. Н. Шульська, підтверджуючи думку Н. Рувольової, зауважує, що «українська антропонімія не має спеціальних прізвиськових словотвірних засобів, вона використовує системні можливості української мови і пристовує їх до ономастичної системи, враховуючи при цьому її можливості і потреби» [235, с. 164; с. 167, с. 45]. Отже, необхідно виокремити найпродуктивніші афікси й відповідні словотвірні моделі, які разом із мотиваційними типами основ складатимуть основну дериваційну картину подільського неофіційного антропонімікону.

Науковці П. Чучка й М. Толстой зазначають, що для актуалізації відношень між особою-носієм прізвиська та його родичами застосовуються

словотвірні-мотиваційні схеми з включенням патронімічних та посесивних суфіксів [225, с. 216; 200]. Так, характерним для досліджуваних прізвищ є використання типових патронімічних та матронімічних суфіксів, в тому числі й у відапелятивній мотивації (не пов'язано з іменами родичів), зокрема **-ів-**: *Жидівка, Ляхівочка, Парасівна, Шмайлівка*. Для суфікса **-ов-**, що вживається як при творенні жіночих, так і чоловічих прізвищ характерна диференційна проантропонімна семантика у випадку творення жіночих імен, однак у чоловічих прізвищах цей формант переважно присвійно десемантизований: *Бомбова, Бульбонові, Васильова, Волошкове Поле, Додькова, Дубова, Іванова, Коровчиха, Коштурова, Крановий, Макарова, Макітровський, Махновецька, Меньова, Романов, Сікова, Фекова, Храмцовая, Чехов*.

Аналогічно – суфікс **-ин**: *Йдушкин, Кульчин, Логинка, Мамин Синочок, Мамочкин, Мартина, Педишина, Педошина, Петрусиня, Тимин, Чуприн, Шмаленина*. Приклади засвідчують, що незважаючи на те, що семантика присвійності залишається домінуютьною при творенні сучасних прізвищ Вінниччини, поруч з нею за подібними словотвірними моделями виникають непосесивні деривати, які творяться за аналогією до класичних українських прізвищ: *Каров, Косоротов, Яровий* та ін..

Для досліджуваних прізвищ характерним є посесивний словотвір особливо серед жіночих прізвищ. Суфікси присвійності **-ов**, **-єв**, **-ин** мають різну продуктивність. Продуктивним залишається суфікс **-их-**, що утворює проандронімі та пропатронімі прізвища жінок: *Байдиха, Байчиха, Банячиха, Бараниха, Бовтуниха, Бончиха, Вальбащиха, Галасиха, Гарбузиха, Гидзиха, Горничиха, Грициха, Демидиха, Джиха, Зайчиха, Іра Трандичиха, Кабаниха, Кабачиха, Камариха, Капітетиха, Качуриха, Кивиха, Китабониха, Кониха, Коровчиха, Косариха, Кравчиха, Краючиха, Кулюниха, Куциха, Макутиха, Матрасиха, Минчиха, Морозиха, Набавчиха, Паниха, Папарушиха, Пахолчиха, Переметиха, Пиридониха, Плавчиха, Повариха, Пручиха, Рупчиха, Сигуниха, Тарганиха, Ткачиха, Трандачиха, Тумбиха,*

Турчиха, Тутиха, Фаниха, Халатиха, Цаниха, Цатиха, Чапіриха, Шагериha, Шекериha, Шилиха, Шишиha, Шуриha, Юхрeмиha.

У цій групі значна частина одиниць представляють деривати, що вже походять від прізвищ (чоловіка, батька, діда), частина є псевдоантропонімами, оскільки походять від асоційованих предметів, вигуківих сполучень або є умовно мотивованими: *Трандичиха* (від *трендіти* – багато говорити), *Набавчиха* (казала в магазині завжди *набав ше*).

Суфікс **-к-(а)** займає домінуючу в кількісному плані позицію, об'єднуючи якнайширший діапазон мотивувальних ознак: за національністю, за внутрішніми характеристиками, за зовнішністю носія, за родичівством з іншими людьми: *Американка, Америкка, Андрушка, Анопка, Артистка, Баба-ворожка, Бандитка, Баньочка, Баранишка, Барбариска, Барчанка, Безрука, Бендерка, Бібіка, Боболька, Болька, Бондарка, Бурячка, Бусінка, Винничка, Гиндичка, Глухоманка, Господинька, Гуцулка, Дециметровка, Дідурка, Дудничка, Жарунка, Жидівка, Западенка, Канторка, Капуриска, Київлянка, Кмисечка, Козачка, Коничка, Конторка, Курокінка, Кушарка, Лисачка, Ляхівочка, М'ясківська, Маліванчучка, Махновецька, Мельничка, Медічка, Молдаванка, Неополітанська, Німка, Новоруська, Орличка, Павлючка, Пані Кудрявська, Печенючка, Плотишка, Розлівська, Селючка, Сєричка, Сороконійка, Тілятнічка, Третьячка, Фафалючка, Федичка, Ходичка, Циганка, Чорнобелька, Шевелючка.*

Оскільки суфікс **-к-** в своїй основі є предметним, то деривати, що містять його у своїй структурі, набувають зневажливого конотативного забарвлення. Ще В. Сімович вказував на зневажливо-глузливі реєстри, що уводяться суфіксом **-к-** та фемінативний характер таких дериватів [177, с. 5]. Ця конотація може підсилюватися ізоморфом **-яч-**, що виник внаслідок чергування **к / ч** від андронічного **-як-**: *Банячиха, Бурячка, Горішнячка, Третьячка*. Науковці також вказують на те, що суфікс **-к-** характерний для чоловічого роду і є при антропонімічній деривації патронічним [39, с. 29; 211, с. 82; 225, с. 322]. Матеріал, зібраний на Вінниччині, засвідчує якраз

домінування суфікса **-к-** в прізвиськах жіночого роду.

Поширеним є використання суфікса **-к(-а)** при творенні жіночих прізвиськ відапелятивних характеристик та формально мотивованих (специфіка мовлення, вигуки, асемантичні утворення) атрибутів: *Балабайка, Бубарка, Дриставка, Кирізка, Рижачка*.

У сфері деривації прізвиськ Вінниччини поширена зменшено-пестлива афіксація офіційного імені, яка супроводжується конотацією добродушності, невимушеності, суб'єктивного ставлення й здебільшого пов'язана з невідповідністю віку, соціального статусу носія та семантично ізольованої зменшено-пестливої форми: *Антонько, Андрушка, Андрончик, Барсік, Вадик-Друг, Глухенька, Жорік, Ірка, Казік, Кеша, Костя Бігом, Ксеня, Леночка, Любаша, Любочка, Люся, Льодик, Маланя, Малиш, Манюня, Маринка, Масік, Матвійко-Копійка, Микитка, Миколась, Миколка, Мітя-Пітя, Мішка, Мусік, Оля-Бараболя, Орльонок, Осіпунчик, Панько, Петрусь, Петручок, Петрушка, Рижуля, Рижулька, Ромашко, Ромчик, Ротик, Савка, Светуля, Светчик-Розведчик, Сержожка, Снежка, Степаха, Степашка, Степашка, Танюша, Тарасик, Тарасік, Тарик, Тимка, Тімошка, Тофілька, Тоша, Філя, Хаврончик, Шарік, Ширік, Шіпуня, Шурик, Юзик, Юрик, Юсько, Яник, Яремчик, Януська, Яша*.

Для досліджуваного ареалу у сфері демінутивного словотвору прізвиськ характерне домінування відапелятивних одиниць, утворених суфіксами зменшеності й пестливості **-ок-, -ик-, -очк-, -иш-, -к-**: *Ангелок, Бабчик, Баньочка, Баранишка, Бабчик, Бананчик, Банячок, Баньочка, Баранишка, Барбариска, Берик, Боболька, Боженятко, Вишенька, Гайочка, Гепардик, Господинька, Добрячок, Душка, Єврэйчик, Йожик, Кабанчик, Качанчик, Комарик, Корінчик, Кубік, Кукурузка, Ляхівочка, Малінка, Мамантьона, Мандаринка, Пілотя, Попік, Соломинка, Тазік, Токарішко, Флопик, Хмаринка, Хрящик, Хусточко, Цибулька*. Близко 20 одиниць уводять демінутивну семантику суплетивно або шляхом усічення чи іншої елімінації структурних компонентів: *Батя, Міша, Мутя, Нюся, Нюша, Пітя, Сява*,

Сьозя, Тарік. Низка прізвиськ залишаються етимологічно затемненими і є своєрідними симулякрами зменшено-пестливих імен: *Біменчик, Кіся, Корік, Паньо, Поха, Ревко, Рібізік, Тоцик, Чіна*.

Природа виникнення прізвиськ шляхом лексикалізації зменшено-пестливих форм лежить, з одного боку, в конотативній площині, з іншого – у ситуативній. Наприклад, носій похилого віку з прізвиськом *Яша*, коли був малий і приходив до компанії казав: «*Яша прийшов*»; носій дорослого віку Владислав, коли у дитинстві з кимось сперечався й хотів помиритися, казав: «*Ну, що, Вадик – друг?*» Відповідно прикладково-демінутивне прізвисько *Вадик-друг* закріпилося як постійне. Л. Кравченко вважає, що природа таких прізвиськ ситуативно-конотативна, має початок виникнення в емоційно забарвленій ситуації й закріплюється як постійне [88, с. 165]. С. Смольников, у свою чергу, акцентує на суб'єктивній оцінній природі таких назв, що супроводжується порушенням мовної норми [184, с. 32].

Аугментативний словотвір малопоширений серед прізвиськ ареалу Вінниччини, оскільки не сприяє добродушній обстановці спілкування, а обслуговує називання «поза очі». На думку Р. Осташа, аугментативний, насмішкуватий або зневажливий відтінок найчастіше трапляється серед вуличних найменувань, що походять від народних варіантів імен, можуть одні бути нейтральними прізвиськами, а інші – мати ситуативний відтінок насмішки, зневаги і т. ін. [125, с. 117].

Серед подибуваних одиниць аугментативної афіксальної семантики мають місце суфікси **-яр(-а)** (*Аліняра, Свиняра*); **-ул- (-ел-)(-о)** (*Бурмило, Мемекало, Опудало, Стругело, Ціріпало*); спільного роду **-л(-а)** (*Нюхля, Чимерла*); згрубілості **-ул- (-ел-)**; **(-а)** (*Вавела, Гордула, Махтула*); **-ак** (*Довбак, Грішмак, Душмак*); серед жіночих прізвиськ – **-ав- + -к(-а)** (*Дриставка, Сясявка*). Найчастіше згрубіла конотація досягається комбінуванням нейтральних суфіксів з коренями, що містять таку конотацію (образливі, дратівливі назви) або без комбінації: *Видра, Война, Галасиха, Гальондра, Гітлер, Глухман, Глухоманка, Дриставка, Жеребець, Здохлий,*

Курдуп, Леший, Мікроба, Мордатий, Сандальон, Селючка, Тарганиха, Чортейна, Чупакабра, Шамшара, Шнобер.

Серед досліджуваних одиниць виокремлюємо також словотвір:

1. За ознакою парного роду: *Бандитка, Бендерка, Барчанка, Канарей, Маринчик.*

2. Уніфіксальний: *Абарум, Андрончик, Балабуха, Вальдусь, Вануха, Ванцин, Гамаша, Глухоманка, Драбада, Жендос, Закидон, Капуш, Кріпаша, Кульша, Кутас, Лушпай, Макушка, Мацігона, Миколась, Муравель, Наташон, Радійон, Свинтус, Собашке, Стругело, Шномс, Юрибас.*

3. Суфіксально-префіксальний: *Бездомний, Без'язикий, Розлівська, Піджигатель, Підстрілько, Подгориця, Посальський.*

4. Дієрезу (випущення фонем): *Амян, Арбуз (гарбуз), Базяна («обіз'яна»), Бенедь, Бодь, Браці, Гавик, Каро, Кнопа, Крава, Ліпут, Мико, Моть, Пиридониха, Тарко.*

5. Заміну суфікса іншим: *Америчка, Бабчик, Донцак, Душмак, Жидак, Пушак, Сусиль, Яковелко.*

6. Випущення закінчення: *Арматур, Бенедь, Бодь, Папай, Пень, Ром.*

Отже, афіксація становить у сфері прізвиськ Вінниччини один з найпродуктивніших словотвірних типів поряд із лексико-семантичним словотвором, причому переважає суфіксація й усічення (інші типи – 9%). Частина продуктивних формантів мають тісний зв'язок з лексичною мотивованістю, зокрема за родичівством (патронімні й матронімні суфікси *-ів-, -ов-, -ин-,* проандронімний *-их-* виступають у кореляції з присвійною афіксальною семантикою).

Специфічним для ареалу є псевдоантропонімне використання вказаних суфіксів при відапелятивних основах. Кількісно домінувальним є первинно предметний суфікс *-к-(а)*. Окрім цього, поширений демінутивний (зменшено-пестливий) (форманти *-ок-, -ик-, -очк-, -иш-, -к-*) і посесивний (форманти – *ов-(а), -єв-(а), -ин-(а)* словотвір, тоді як аугментація малопоширена й

представлена суфіксами *-яр-(-а)*, *-ул- (-ел-)(-о)*, *-л-(-а)*, *-ул- (-ел-) (-а)*, *-ак*, *-ав-* + *-к- (-а)*. Помірно представленими є явища суфіксально-префіксального, уніфіксного словотворення, афіксації за ознакою парного роду, випадки заміни одного суфікса іншим та випущення закінчення.

3.2.3. Фонетична модифікація як спосіб творення прізвиськ. Серед досліджуваних прізвиськ значну частину (234 одиниці) становлять репрезентанти, які транспонувалися у сферу онімів завдяки глибинній фонетичній модифікації, що не відповідає лінгвістичним закономірностям (чергування, усічення, інтерференція тощо), а являє собою ненормативну появу / вилучення / перестановку фонем (діереза, метатеза, протеза) чи навіть модифікацію кореня.

У найсимптоматичнішому вигляді – це фонетичні симулякри лексем, організовані за принципом лексеми, але такі, що не мають ані власної семантики, ані етимологічної співвіднесеності з твірними онімами: *Ааня*, *Абан*, *Абарум*, *Алекс*, *Ахайс*, *Бодя*, *Вавела*, *Ваха*, *Гефер*, *Гулітавр*, *Дакір*, *Джоган*, *Дзюбрик*, *Доджер*, *Зьончик*, *Конорейка*, *Корік*, *Кутя*, *Махумба*, *Мизуль*, *Нюньчик*, *Нюхля*, *Парсень*, *Петза*, *Пончіта*, *Реньжер*, *Хомляк*, *Хоня*, *Цимбол*, *Цюкор*, *Цьоня*, *Чапа*, *Чіпа*, *Чірік*, *Шелеп*, *Шимка*, *Шіпуня*, *Шкет*, *Шнапка*, *Юля-Буля*. Такі одиниці характеризуються високою експресивною насаженістю та фонетично мотивованою конотативністю, є трансформантами звуконаслідувальних, ситуативних або ж конкретно мовленнєвих уживань.

Зазначимо, що усічення як спосіб творення прізвиськ вважаємо не морфологічним, а фонетичним явищем, оскільки його межа часто проходить не на стику морфем, а в довільному місці (*Амик*, *Абрик* (Абрикос), *Мико*) й супроводжується фонетичними змінами у корені.

Так, Л. Кракалія наголошує: «Усічення імен, із одного боку, виявляє нову фонетичну модифікацію імені, породжену різними звуковими змінами,

результат якого – не просто нові варіанти імен, а й з новим емоційним відтінком» [89, с. 55].

Зі свого боку, Н. Шульська, досліджуючи вуличні назви осіб і зазначаючи їхню неконтрольованість, вказує на нові, сучасні словотвірні типи у цій сфері: «При творенні неофіційних іменувань асоціації найчастіше проходять на фонетичному рівні. *Валет* < Валерій, *Жоржина* < Жорик < Георгій (4), *Каша* < Катя (83), *Люлька* < Юлія (50), *Пава* < Павліна (106), *Петух*, *Песик* < Петро (4, 47), *Русло* < Руслан (97), *Слівка* < Славик (158), *Фредка* < Федір (128)» [235, с. 48].

Асемантичні утворення з фонетичною мотивованістю або без такої виникають переважно в дитячому мовленні, вуличних прізвиськах ситуативного характеру, пов'язаних зі специфічною поведінкою, незрозумілістю мовлення носія, його інфантильністю тощо.

Позамовна настанова таких утворень – незрозумілість, невиразність, дитячість, що оформлюється в асемантичних дериватах: *Балаба*, *Бальбон*, *Буль*, *Буль-Буль*, *Вея*, *Вуя*, *Джинжик*, *Капуш*, *Ква*, *Китя*, *Куря*, *Пунь*, *Пусік*, *Рара*, *Сясявка*, *Шухля*, включають: а) назви, якими помилково з особливостями дитячого мовлення називали себе носії в малому віці: *Шаша* (Саша), *Ося* (Ольга), *Печа* (Петя); б) назви, що імітують дитяче мовлення, картавість, поєднання шиплячих, губних звуків у відкритих складах: *Моми*, *Мумя*, *Пева*, *Чуча*, *Шамшара*, *Шу-Шу*; в) двоскладові утворення, що симулюють зменшено-пестливі варіанти неіснуючих імен: *Джиха*, *Диндик*, *Жужа*, *Жужик*, *Кавка Кіся*, *Кося*, *Куйка*, *Кука*, *Куня*. Серед таких одиниць виразно мотивованими виступають деривати з використанням звуконаслідувань, дитячої лексики як кореня: *Балаба*, *Балагула*, *Бальбон*.

Досить поширеним (близько 40 одиниць) явищем є контамінація, яка межує з явищем народної етимології й виявляється у поєднанні в межах однієї лексеми двох назв за формулою: а) офіційний антропонім + апелятив: *Базирина* (*Базирюк* і *балерина*), *Класета* (*Клава* і *касета*), *Ковітько* (*ковінька* і *Вітька*), *Чосіп* (від *чого* або *чос* (пуста балачка) і *Йосип*), *Яковелко*

(*Яковенко і велик* – велосипед); б) апелятив + апелятив: *Балобок* (*балабуха* і *колобок*), *Гамаша* (*гамати* і *мамаша*), *Муравель* (*мураха* і *журавель*).

Народна етимологія є лінгвальною пресупозицією до формальних модифікацій у сфері неофіційних антропонімів Вінниччини (див. підпункт 2.5.1. *Народна етимологія в неофіційній антропонімії*). Подібно до контамінації («змішування» мовних одиниць), народна етимологія полягає у «накладанні» менш відомої назви, що освоюється, на більш зрозумілу: *Бароба* (від прізвища *Бареба* і дієслова *робити*), *Кушарка* (рос. *кушать* й *акушерка*), *Мутя* (*мутити* і *Мітя*), аналогічно: *Битман*, *Бовт*, *Борман*, *Галатин*, *Гулітавр*, *Кабун*, *Класета*, *Ковітько*, *Пунець*, *Таранжа*, *Шнобер*, *Яковелко*. Може відбуватися й на рівні службових морфем: *Дулілін* (від *Дулібін*), *Душмак* (від *душман*).

Ненормативна заміна початкового приголосного: *Баря* (Варя), *Бася* (Вася), *Баша* (Паша), *Бахан* (Пахан), *Бжик* (Вжик), *Борок* (Ворок), *Бурік* (Юрік) пов'язана, очевидно, з: а) намаганням надати офіційному імені особливої ідентифікувальної ваги; б) картавістю вимови носія або того, хто надає прізвисько.

Важливим фактором затемнення етимології й фонетичної структури прізвиськ є гіперичне послуговування різними словотвірними засобами в межах однієї короткої (2 – 3 склади) антропонімічної номінації.

Так, прізвиська (*Беня* (Богдан), *Бодь* (Богдан), *Гуня* (Євген), *Паньо* (Петро), *Пень* (Петро), *Пиля* (Пилявець), *Руля* (Руслан), *Чінік* (Чіп) є результатами одночасної дії механізмів усічення, демінутивного словотвору й зменшено-пестливої форми імені, ускладнених часто ще й власне фонетичною мотивацією або українсько-російською інтерференцією, наприклад *Сера* – *Сергій* – *Сергей* (інтерференція) – *Сера* (усічення); *Вусь* – *Василь* – *Вася* (зменшено-пестлива форма) – *Вась* (усічення) – *Вусь* (фонетична модифікація) тощо.

Аналогічні механізми відбуваються й зі звуконаслідувальними формами, що лежать в основі прізвиськ, чи формами дитячої вимови імен:

Амян, Бера, Буба, Бука, Буля, Бумя, Бунь, Гура, Дула, Дюдік, Еня, Каць, Керя, Киба, Ляпа, Мітя-Пітя, Моня, Мума, Мусік, Ося, Паця, Пенко, Поха, Пузік, Пуня, Рума, Сьозя, Сьоня, Цона, Цюдик.

Окремі з них є не що інше, як картава вимова апелятивів: *Гапот* (капот), *Гикал* (ікав, дієсл.), *Зарязка* (зарядка), *Кабун* (кавун), *Пунець* (тунець), *Усід* (сусід), *Цюкол* (цукор), *Чесь* (честь), *Шнупок* (шнурок).

Частина неофіційних антропонімів, утворених за принципом формально-фонетичної трансформації, являють собою залишки та трансформовані фрагменти лексем, що зазнали ненормативного усічення: *Абрик, Амик, Дроба, Зема, Зюзя, Кнук, Крава, Натра, Ніга, Патра, Паца, Піг, Сець, Тень, Хрно, Шіка.*

Частина – симулякри лексем (неіснуючі звукові комплекси, оформлені як лексеми): *Бландо, Бубарі, Бушляк, Дінашік, Ічіла, Касай, Корик, Начик, Пантьо, Папай, Парapon, Пумпа, Сусиль, Тюля, Фефа, Чомба.*

Окрім цього, фонетична трансформація як спосіб творення прізвиськ виявляється при:

1. Додаванні протетичних звуків і складів: *Ааня, Амик, Басяня, Коколя, Парсень.*
2. Усіченні прізвиська, імені: *Абан, Абрик, Алба, Каро, Крава, Пиля.*
3. Заміні кореневого приголосного: *Баря, Бася, Бахан, Бога, Бока, Ваха, Воха, Вуя, Гаврал, Гамаша, Гася, Говерко, Голієва, Джіль, Діві, Еня, Зеля, Киризка, Класета, Книтя, Куря, Кфіль, Леро, Нарік, Олєгого, Ося, Пева, Пень, Петза, Печа, Піна, Поха, Ригизуля, Таха, Усід, Фезу, Хрно, Цуд, Цук, Чесь, Шамшара, Шишиха.*

Причини заміни кореневого приголосного в низці прізвиськ, що належать до фонетично модифікованих дериватів, лежать переважно в

гіпотетичній площині. Частина з них можна мотивувати особливостями мовлення носія, який називав себе таким дериватом або надуживав ним у повсякденному мовленні.

Ці причини можна пояснити: а) надуживанням лексемами, що стали прізвиськом: *Браці Мона*; б) називанням себе модифікованим іменем через картавість, дитячу вимову: *Ніга (Ніна), Рара (Лара)*; в) дією феномену народної етимології, скерованого на спрощення фонемної структури та її вирівнювання з відомими лексемами: *Дулілін (Дулібін), Сінігоїха (Синагогиха), Соїд (Саїд)*; г) використанням дитячих лексем, які не мають узуально закріпленого значення: *Поха, Піна, Цук*.

Додавання іноземних закінчень надає назві незвичного звучання з ефектом штучної «солідності», є засобом самоствердження й часто надається самими носіями: *Абарум, Адамс, Архемель, Ахайс, Бландо, Вітас, Вульс, Гальондра, Гилис, Жендос, Зелемон, Комоба, Маруниц, Міхаль, Міхель, Настас, Папай, Пацільон, Радзівон, Сандальон, Свинтус, Сімон, Шномс, Юзером*.

Для жителів містечок та міст Вінниччини характерна українсько-російська інтерференція («суржик»), що виражається у сфері прізвиськ у використанні: а) фонетичних особливостей; б) російських коренів; в) російських суфіксів або комбінації цих ознак. Інтерференційно зумовлена фонетична модифікація полягає у вживанні пропріальної або транспонованої з апелятивної лексики за закономірностями російської (рідко – англійської) вимови, що спричиняє специфічно розмовну конотацію з відтінком невимушеності, розмовності, буденності й інших забарвлень зниженого, але доброзичливого реєстру: *Анопка, Гробонощик, Єлка, Йдушкин, Йолкін, Ігрушка-мушка, Кайот, Калючка, Каляда, Камариха, Конь, Кот, Крот, Кружка, Крюк, Левий, Малюсік, Манюня, Мітя-Пітя, Міша, Надьожний, Огоньок, Пришелец, Руская, Светуля, Светчик-Розведчик, Старичок, Степашка, Танька-Метровка, Токарішко, Трамбон, Філімон*,

Фунтік, Хорек, Храмцова, Четкий паца, Чірік, Шляп-Нога, Шпріц, Шурік, Юріст.

При фонетичному підході серед подібних одиниць можна виокремити групи, модифіковані за правилами російської орфоєпії, зокрема:

1. Гіперичне «акання»: *Алень, Калян, Пакімон.*

2. Заміна **и** на **і**: *Бабнік, Барсік, Богія, Бусінка, Вазілін, Вікіпедія, Галіна, Грузін, Карбовіч, Керінська, Кевін, Кріпаша, Кубік, Лімон, Літучкін, Лунатік, Лунтік, Мандарін, Медічка, Мужчіна, Невміняємий, Невідімка, Періхін, Періста, Плотнік, Пуфік, Смурфік, Спічка, Тазік, Тіхан, Фокуснік.*

3. Пом'якшення перед звуком **е**, замість твердого: *Белка, Деня, Леночка, Леший, Маланец, Мойсеева, Нагрєб, Пінатєт, Пієтка, Пропєлер, Сєдой, Сєня, Сєрьожка, Щєкаста.*

4. Заміна кореня на російський: *Вірьовкіна, Волк, Врач, Доктор, Орльонок, Полоска, Прості-Ізвіні, Рижулька, Рижий, Різінка, Рубль, Сельодка, Собраніє, Тєлега, Узкоглаза, Хромій, Чугун, Шляпа.*

Експресивна наснаженість прізвиськ, що з'явилися внаслідок інтерференційної модифікації («суржику») полягає в контрасті між нормативною й ненормативною вимовою, що створює ефект комічності й невігластва. Тут маємо справу з конотацією певних культурних реєстрів.

У мовознавстві є практика групування конотативних значень у три групи: експресивно-оцінні, контекстні, історично-культурні. Найвідоміший погляд Р. Барта, згідно з яким, як зазначає В. Говердовський, конотація є сумою «структурованих елементів певного світорозуміння чи ідеології», тобто це – зміст образів, з яких вичленовується культурний смисл, який щоразу наростає, оскільки конотація охоплює означуване, означення і процес, який продукує вторинні смисли [55, с. 85].

Значну частину фонетично мотивованих прізвиськ становлять одиниці іншомовного походження, які зазнали адаптації й глибинної трансформації на українському живому народнорозмовному ґрунті: *Абан, Абарум, Алекс, Ахайс, Гефер, Дакір, Джоган, Махумба, Чана, Чіпа*.

З цього приводу Н. Шулська зазначає: «Уходження інтерферентних явищ у мову, а відповідно й антропонімну систему відбувається майже одночасно. Серед прізвиськ із основами іншомовного походження засвідчено давні відіменні утворення та інновації. У прізвиськових одиницях простежено фонетичні інтерферентні процеси» [235, с. 51 – 52].

Отже, прізвиська, утворені за принципом фонетичної модифікації та трансформації різної природи, включають одиниці в діапазоні від немотивованої появи / вилучення окремих фонем – до утворення асемантичних симулякрів, організованих за принципом лексеми (поділ на склади, наявність наголосу, граматичного оформлення). Сфера виникнення таких одиниць – переважно дитяче мовлення та вулиця (називання за дитячим мовленням, самоназивання, глузливе перекручування, надання короткої назви, що симулює зменшено-пестливий варіант неіснуючого імені).

Серед власне лінгвальних механізмів можна виокремити контамінацію, явище народної етимології («додавання» назв), ненормативну заміну початкового приголосного, гіперичне послуговування кількома словотвірними засобами в межах однієї короткої лексеми, що затемнює її етимологію, послуговування звуконаслідувальними формами як твірними основами, українсько-російську інтерференцію («суржик»), що ускладнює семантику, а також використання глибинно трансформованих іншомовних лексем у поєднанні з одним із зазначених механізмів.

Висновки до III розділу

Аналіз прізвицьк Вінниччини за загальними граматичними параметрами засвідчує репрезентативність усіх повнозначних частин мови. Серед прізвицьк досліджуваного ареалу більшість (92 %) становлять відіменникові утворення, які охоплюють усі семантико-граматичні розряди від конкретних й абстрактних – до недискретних. Прикметникові утворення займають другу кількісну позицію й також репрезентовані всіма розрядами, причому між ними спостерігаються транспозиційні переходи. Достатньо представленими є також вигуки й звуконаслідувальні слова, тоді як інші граматичні класи зустрічаються спорадично.

Серед загальних способів словотворення виокремлюються лексико-семантичний, морфологічний та формально-фонетична модифікація. Провідним є лексико-семантичний словотвір, який об'єднує два комплементарні процеси – трансонімізацію й транспозицію. Трансонімізація реалізує механізми на основі метафори, за якими антропонімічні або інші власні назви переходять до прізвицьк, зокрема назви політичних діячів, діячів культури, письменників, артистів, героїв мультфільмів, казок, літературних героїв, кіногероїв, героїв телепередач, спортсменів, а також від імен, що мають сему типізації, рідко – неантропонімічні власні назви, відбувається семантичне ізолювання зменшено-пестливих, усічених або інших форм паспортного або непаспортного імені. Окремим способом творення прізвицьк можна вважати власне називання (без конотації й перенесення).

Третину усіх прізвицьк становлять метафоричні перенесення. Вони охоплюють одиниці від гіперболічного або стереотипного перенесення (безпосереднього або з кількома проміжними ланками – до ситуативних метафор). За лексико-семантичними групами включають перенесення з назв тварин, птахів, рослин або їх частин, з абстрактних назв, назв матеріалів та речовин, назв дрібних предметів, деталей, компонентів одягу, екіпірування,

туалету, назв істот. За мотиваційною сферою – номінації за національною належністю, територією проживання, професією, родом діяльності за зовнішніми ознаками, проявами вдачі, характеру, звичок, в тому числі й дефективними.

Метонімія тематично й структурно обмежена й включає перенесення з інструменту дії (роботи), предмету зонішності, екіпірування на особу-носія. Більша частина репрезентантів пов'язана безпосередньо з характеристичною (особливою, такою, що кидається в очі).

Серед морфологічних способів словотворення у сфері прізвиськ найбільш широко представлена суфіксація з типовим для прізвиськ використанням патронімних та матронімних суфіксів з додатковою присвійною семантикою або десемантизованою присвійністю формантів *-ів-, -ов-, -ин-, их-*. Найпоширенішим є суфікс предметності *-к-(а)*, поширеною є зменшено-пестлива афіксація (*-ок-, -ик-, -очк-, -иш-, -к-*), спорадичним – аугментативний словотвір (суфікси *-яр-(-а), -ул- (-ел-)(-о), -л-(-а), -ул- (-ел-) (-а), -ав- + -к- (-а)*). Малопродуктивною є афіксація за ознакою парного роду, уніфіксальна, суфіксально-префіксальна, а також випадки дієрези, заміни одного суфікса іншим, випущення закінчення.

Значна частина прізвиськ утворена шляхом глибинної фонетичної модифікації, що виникає переважно в дитячому мовленні, вуличних прізвиськах ситуативного характеру. Сюди входять: а) фонетичні симулякри, організовані за принципом лексем; б) контаміновані одиниці; в) прізвиська з ненормативною заміною початкового приголосного; г) прізвиська, в яких реалізовані кілька словотвірних засобів, що затемнюють етимологію; г) залишки лексем, що зазнали ненормативного усічення; д) одиниці, що зазнали додавання протетичних звуків і складів; е) прізвиська зі зміненим кореневим приголосним; є) з додаванням іноземних закінчень; ж) одиниці, що зазнали міжмовної інтерференції. Усі фонетично марковані прізвиська,

що виникли внаслідок фонетичної модифікації, мають високу експресивну насаженість.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження згідно з поставленими завданнями зроблено такі висновки:

1. Неофіційні антропоніми є структурно, мотиваційно, семантично й експресивно багатим пластом живого народного мовлення, який зазнавав писемної фіксації в літописах, художній літературі, а з середини XIX ст. привернув увагу дослідників в рамках народо- та мовознавства. Якщо власне лінгвістичний підхід до явищ неофіційної антропонімії припадає на межу XIX – XX ст., то з середини XX ст. проводиться масова робота з фіксації, інвентаризації й опису ономастичного матеріалу, робляться важливі теоретичні напрацювання науковцями П. Чучкою, М. Худашем, Р. Осташем, В. Чабаненком, що поклало початок до сучасного багатоаспектного вивчення регіональної ономастики.

2. Основний масив неофіційної антропонімії Вінниччини становлять прізвиська – відапелятивні та відантропонімічні назви, які не відповідають моделям офіційних антропонімів і виконують ідентифікувальну, характеристичну й конотативну функції. Проблематика дослідження прізвиськ триаспектна (визначення дефініції, обсягу й класифікації прізвиськ). Неофіційні антропоніми – це прізвиська (надані оточенням або самонабуті антропоніми з метою ідентифікації й характеристики), прізвиськові утворення, атипові та діалектні варіанти імен, що мають відтінок характеристики й конотації. Відмінність прізвиськ від псевдонімів полягає у тому, що псевдоніми: а) є самоназвами; б) виконують функцію латенції; в) можуть функціонувати у писемному мовленні й в офіційних сферах, натомість прізвиська функціонують як характеристичні й ідентифікувальні, можуть стосуватися груп людей (сімейно-родові, територіальні) й функціонують виключно в усному мовленні.

3. Способи номінації при наданні прізвиська зумовлюються сукупністю факторів, що є екстра- та інтралінгвальними пресупозиціями називання. До перших належать особливості офіційного імені та його варіанти, до других – зовнішні та внутрішні риси носія, вікові та соціальні особливості, специфіка ситуації, в якій відбувся акт набуття прізвиська. Проаналізований матеріал дозволяє виділити власне індивідуальні прізвиська, шкільні назви, вуличні назви, внутрішньосімейні назви, серед яких найпоширеніші відантропонімічні (відпрізвищеві й відіменні).

4. Класифікація неофіційних антропонімів багатоаспектна й включає мотиваційні, семантичні й структурні параметри. Найрозгалуженішими є мотиваційні класифікації (за фізичними (зовнішніми) якостями, психічними рисами, родом діяльності, особливостями мовлення, вчинками, етнічними й територіальними ознаками, місцем у громаді тощо). Семантичні класифікації пов'язані з мотиваційними й включають лексико-семантичні розряди лексики, від якої походять прізвиська та напрями метафорично-метонімічних перенесень. Група структурних класифікацій виокремила у результаті групування прізвиस्क: а) за кількістю компонентів; б) за співвідношенням словотвірних засобів.

5. Методика дослідження неофіційних антропонімів Вінниччини була реалізована послідовним застосуванням таких етапів: а) розробка й практичне експедиційне використання питальника з фіксацією фактичного матеріалу; б) лінгвістичні методи (семантичний, мотиваційний (ономасіологічний) та словотвірний). Найважливіше при цьому було здійснення мотиваційного аналізу, який реалізовувався, з одного боку, встановленням дериваційних та асоціативно-метафоричних відношень, з іншого, – доповнювався анкетними даними. Власне словотвірний аналіз проводився шляхом встановлення: а) способів перенесення при реалізації лексико-семантичних способів; б) визначення мотивувальних основ і

дериваційних формантів при морфологічних способах творення з подальшим визначенням словотвірного типу.

6. Статистичні характеристики прізвиस्क Вінниччини засвідчують, що в різних співвідношеннях у регіоні представлені індивідуальні, родичівські, групові та повторювані прізвиська. Домінувальними є мотивовані індивідуальні й повторювані. Спорадичними є сімейно-родові прізвиська, які занепадають у регіоні як продуктивний тип. Поширеними є повторювані прізвиська з екстралінгвальною мотивацією за зовнішністю, оскільки в окремих населених пунктах діють однакові стереотипи.

7. Загальні мотиваційні узагальнення засвідчують, що масив аналізованих прізвиस्क поділяється на вмотивовані (76 %), внутрішня форма яких прозора або вказується респондентами на етапі збору матеріалу; умовно невмотивовані (20 %), потребують семантичного й етимологічного аналізу або ж є етимологічно непрозорими; багатомотивовані (4 %), в яких поєднуються кілька мотиваційних ознак (здебільшого формальна (офіційне ім'я носія) й реальна (зовнішність, внутрішні риси тощо).

Серед прізвиस्क досліджуваного регіону виокремлюються такі мотиваційні типи: а) прізвиська, мотивовані зовнішністю носія (фізичними вадами, індивідуальними особливостями частин тіла, зросту, специфікою тілобудови, кольором волосся, його наявністю на обличчі або тілі, загальним зовнішнім виглядом носія, специфікою одягу, манери одягатися, прикрашати себе, манерами руху носія, запахом, віком, схожістю носія з іншими особами тощо); б) прізвиська, мотивовані внутрішніми (психічними) рисами людини (позитивними – допитливість, цікавість, доброта, весела вдача; негативними – жорстокий або злий характер, неврівноваженість, хитрість, занудність, надокучливість, мовчазність, жадібність, злодійкуватість, брехливість та розгубленість), домінувальною є мотивація за позитивними рисами; в) прізвиська, мотивовані звичками, вподобаннями й родом діяльності

людини; г) прізвиська, мотивовані особливостями мовлення носія (за частим уживанням окремих слів або фраз, за неправильною вимовою власного імені або окремих слів, нечіткою вимовою або темпом мовлення носія); г) прізвиська, мотивовані національною та соціальною належністю, пов'язані з реальним статусом, індивідуальними історіями називання або асоціацією зовнішності з відповідним статусом. Окремим мотиваційним типом є відіменний тип найменування, де домінує відпрізвищеве називання. Такі одиниці зазнають формальних та семантичних модифікацій, які видозмінюють офіційне ім'я й супроводжуються, як правило, віковою або соціальною невідповідністю прізвища і статусу носія.

8. Серед прізвиस्क Вінниччини поширене явище конотації, що містить як логічний (оцінка), так й емоційний (експресія) компоненти. Більшість прізвиस्क є конотативно маркованими (нейтральними виступають 92 одиниці (2,9 %)). Експресивний потенціал прізвиस्क визначається наявністю кореневої або афіксальної додаткової семантики. Практично всі одиниці, які зазнали метафорично-метонімічного або трансонімічного перенесення містять конотацію, крім цього, словотвірною конотацією характеризуються андроніми та патроніми, утворені суфіксами присвійності **-их-**, **-иц-**, **-яч-**, **-єв-**, **-ич-**. Найпоширеніші позитивно конотовані суфікси – **-очк-**, **-ун-**, **-еч-** + **-к-**, **-ик-**; аугментативні забарвлення малопоширені й реалізується суфіксами **-ур-**, **-л-**, **-яр-**. Специфічну позитивно-іронічну конотацію містять складені деривати з компонентами рими або паронимастичної гри слів.

9. Формально-фонетичні трансформації у сфері прізвиस्क Вінниччини пов'язані найбільше з явищами народної етимології та десемантизації. Так, народна етимологія полягає в заміні окремих фонем або морфем у межах прізвиська на більш відомі, в уведенні паронімічних лексем, що змінює корінь похідного й спричиняє його хибну дефініцію. Народна етимологія серед прізвиस्क Вінниччини реалізується такими частковими механізмами, як: а) морфемне спрощення; б) заміна морфем (переважно кінцевих);

в) трансформація закінчення шляхом заміни на більш звичне; г) усічення або елімінація морфем та їх частин.

10. У сфері умовно невмотивованих прізвищ поширене явище деетимологізації як процесу втрати мотивації й реальної внутрішньої форми слова. Воно об'єднує такі формальні процеси, що призводять до етимологічної непрозорості оніма: а) втрату службової морфем; б) використання малопродуктивних суфіксів та уніфіксів; в) використання як твірної основи маловідомих лексем; г) заміну однієї кореневої фонем на іншу; г) використання як кореня звуконаслідувального або вигукowego слова; д) утворення прізвища від іншого неофіційного антропоніма з уже втраченою мотивацією; е) поєднання кількох вищевказаних механізмів.

11. Загальнограматичні спостереження за неофіційною антропонімікою Вінниччини засвідчують, що 92 % одиниць становлять відіменникові утворення усіх семантико-граматичних розрядів. Відприкметникові утворення становлять 6%, решта – репрезентанти всіх повнозначних частин мови, а також часток, вигуків та звуконаслідувальних слів.

12. Словотвірну структуру досліджуваних прізвищ утворюють одиниці, що виникли внаслідок власне номінації, трансонімізації, лексико-семантичного та морфологічного словотворення. Власне номінативний спосіб творення прізвищ – це пряме називання носія за виразною ідентифікувальною ознакою без компоненту образності, завдяки чому новоутворений онім зближується з офіційним, оскільки виконує тільки ідентифікувальну функцію.

Трансонімізація у сфері онімів – різновид транспозиції, не пов'язаний з паспортним іменем носія антропоніма, і є у своїй основі метафоричним перенесенням за зовнішньою або внутрішньою схожістю з відомою або типізованою особою.

Метафоричні перенесення у сфері неофіційних антропонімів – поширений і розгалужений у класифікаційному плані тип творення, який виступає як самостійним, так і супровідним процесом при трансонімізації, фонетичній модифікації тощо.

Метафоричні перенесення у сфері прізвиськ охоплюють діапазон від стереотипних випадків, модельованих зовнішніми та внутрішніми ознаками носія, до ситуативних перенесень та перенесень з використанням кількох проміжних асоціативних ланок. Метафори у сфері прізвиськ включають переважно перенесення з назв тварин, птахів, рослин або їх частин, абстрактних назв, назв матеріалів та речовин, предметів побуту та близького оточення людини та їх частин (деталі, порції (страв), побутові речовини тощо).

Метонімічні перенесення у сфері прізвиськ не виявляють значного семантичного розгалуження й включають перенесення на особу-носія: а) з інструменту дії (роботи); б) з предмету зовнішності, екіпірування. Вони можуть бути безпосередніми (прямий зв'язок) або опосередкованими асоціативними ланками (вдача, характер, звичка).

Морфологічний словотвір у сфері неофіційних антропонімів Вінниччини включає афіксацію (найпродуктивніша), осново- і словоскладання. Серед останніх типів найпродуктивнішою є модель «прикметник + іменник» (прикметник вказує на ознаку носія).

93% афіксального словотвору репрезентовані суфіксацією й усіченням. Продуктивні форманти пов'язані, як правило, з родичівською мотивованістю (патронімні й матронімні суфікси *-ів-*, *-ов-*, *-ин-*, проандронімний *-их-*), частково – з їхнім псевдоантропонімним використанням. Найпоширенішими є первинно предметний суфікс *-к-(а)*; демінутивні (*-ок-*, *-ик-*, *-очк-*, *-иш-*, *-к-*), посесивні (*-ов-(а)*, *-єв-(а)*, *-ин-(а)*). Малопродуктивною є аугментація (суфікси *-яр-(а)*, *-ул- (-ел-)(-о)*, *-л-(а)*, *-ул- (-ел-) (-а)*, *-ак-*, *-ав- + -к- (-а)*).

Явища суфіксально-префіксального творення, афіксації за ознакою парного роду, уніфіксного словотворення, заміни одного суфікса іншим й елімінації закінчень є помірно представленими й мають по кілька десятків репрезентантів.

У дослідженні обґрунтовано, що фонетична модифікація є окремим способом творення прізвиськ. Вона є узагальненою категорією й об'єднує словотвірні типи від немотивованої появи або вилучення фонем до утворення асемантичних псевдолексем, що мають складоподіл, наголос, граматичне оформлення. До цієї загальної категорії входять контамінація, явище народної етимології («додавання» назв), послуговування звуконаслідувальними формами як твірними основами, ненормативна заміна початкового приголосного, гіперичне послуговування кількома словотвірними засобами, що затемнює етимологію лексеми, українсько-російська інтерференція («суржик»), глибинна трансформація іншомовних лексем або ж комбінування кількох з вищеперерахованих механізмів.

Отже, палітра неофіційних антропонімів Вінниччини засвідчує реалізацію усього діапазону мотиваційних та словотвірних ознак, характерних для інших регіонів України. Специфічними є відмирання проандронімних та пропатронімних назв, автохтонних сімейно-родових та територіальних прізвиськ, розвиток неофіційних імен в молодіжних мікросередовищах, де актуальними стають формально-фонетичні перетворення, уніфіксація, мотивація лексемами, що не мають зв'язку з іменем або ознаками носія.

Список використаної літератури

1. Аксенов С. С. Проблема семантической организации русских прозвищ (на материале советской художественной прозы 60–80-х годов) : автореф. дис. канд. филол. наук / С. С. Аксенов. – Одесса, 1988. – 16 с.
2. Аксенов С. С. Прозвища в произведениях В. Н. Астафьева / С. С. Аксенов // Актуальные вопросы русской ономастики / [отв. ред. Ю. А. Карпенко]. – Киев : [б. и.], 1988. – С. 168 – 173.
3. Александрова О. И. Неофициальные личные имена в частной переписке в дневниковых записях конца 19 – нач. 20 века / О.И. Александрова // Ономастика Поволжья. 3. – Уфа : [б. и.], 1973. – С. 56 –58.
4. Антонюк О. В. Відображення назв природних явищ у прізвиськах Донеччини / О. В. Антонюк // Восточноукр. лингвист. сб. : сб. науч. тр. – Донецк : Донеччина, 2004. – Вып. 9. – С. 6 – 12.
5. Антонюк О. В. Граматичні особливості прізвиськ (на матеріалі антропонімії Донеччини) / О. В. Антонюк // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. / Донец. нац. ун-т / наук. ред. А. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – Вип. 19. – С. 250 – 254.
6. Антонюк О. В. Лексико-семантична група прізвиськ, що вказують на звички, уподобання, вчинки людини (на матеріалі антропонімії Донеччини) / О. В. Антонюк // Актуальні питання антропоніміки / Відп. ред. І. В. Єфименко. – К., 2005. – С.25 – 30.
7. Антонюк О. В. Мотиви прізвиськової номінації с. Калиново Костянтинівського р-ну Донецької обл. / О. В. Антонюк // Питання сучасної ономастики. – Дніпропетровськ, 1997. – С. 5 – 11
8. Антонюк О. В. Про два підходи до вивчення семантики прізвиська / О. В. Антонюк // Філологічні трактати. – 2010. – Т. 2. – № 2. – С. 6 – 11.

9. Антонюк О.В. Сучасні прізвиська Донеччини (семантика і структура): дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / О. В. Антонюк – Донецьк, 2011. – 296 с.
10. Антошин А. Н. Прозвища жителей с. Монакова / А. Н. Антошин // Ономастика Поволжья 2.– Горький, 1971. – С 98 – 100.
11. Аркушин Г. Л. Діалектизми як твірні основи західнополіських прізвиськ / Г. Л. Аркушин // *Ukrainistika v slovanskom kontexte na začiatku nového tisícročia : jzykovedný zborník vedeckých štúdií venovaný životnému jubileu doc. PhDr. Zuzany Hanudel'ovej, CSc. – Prešov, 2009. – S. 62 – 69.*
12. Аркушин Г. Л. До питання про виникнення прізвиськ / Г. Л. Аркушин // Велика Волинь: минуле і сучасне : тези регіон. наук. конф. (14–16 листопада 1991 р.). – Рівне : [б. в.], 1991. – С. 85 – 87.
13. Аркушин Г. Л. Західнополіські прізвиська, утворені лексико-семантичним способом / Г. Л. Аркушин // *Acta Onomastika. – Ročník XLI-XLII. – Praha, 2001. – С. 7–17.*
14. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору : моногр. / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 764 с.
15. Аркушин Г. Л. Прізвиська вчителів: мотивація, словотвір, виховний аспект / Г. Л. Аркушин // *Урок української. – 1999. – № 2–3. – С. 28–33.*
16. Аркушин Г. Л. Прізвиська-композиції в говірках Західного Полісся / Г. Л. Аркушин // *Słowiańskie composita antroponimiczne. – Rozprawy Slawistyczne. 16. – Lublin, 2000. – С. 39 – 44.*
17. Аркушин Г. Л. Прізвища і прізвиська у складі мікротопонімів / Г. Л. Аркушин // *Шоста Всеукр. наук. конф. з іст. краєзнав. – Луцьк : [б. в.], 1993. – С. 443 – 444.*
18. Аркушин Г. Л. Прізвиська-композиції в говірках Західного Полісся / Г. Л. Аркушин // *Słowiańskie composita antroponimiczne. – Rozprawy Slawistyczne. 16. – Lublin, 2000. – S. 39 – 44.*

19. Аркушин Г. Л. Силенські прізвиська / Г. Л. Аркушин // *Przezwiseka i przydomki w językach słowiańskich. – Część I. – Rozprawy Slawistyczne. 14. – Lublin : Wydawnictwo UMCS, 1998. – S. 39 – 43.*
20. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2-х т. / Григорій Львович Аркушин. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 784 с.
21. Аркушин Г. Л. Словник прізвиськ Північно-Західної України : у 3 т. / [упорядкув. вступ. ст. і ред. Г. Л. Аркушина]. – Луцьк : «Вежа» : ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. – Т. 1. – 2009. – 412 с.
22. Архипов Г. А. Прозвища жителей деревни Средние Юри / Г. А. Архипов // *Ономастика Поволжья. – Уфа : [б. и.], 1973. – С. 159–161.*
23. Бабій І. Прізвищеві назви на *-ськ(ий)* у волинян 14-15 ст. / І. Бабій / *Вісник Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Сер. «Філологічна». – Львів : В-цтво Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2004. – Вип. 34. – Ч. II. – С. 209 – 213.*
24. Балкански Т. Българските прякори и прозвища / Т. Балкански // *Przezwiseka i przydomki w językach słowiańskich. – Część 1. – Rozprawy Slawistyczne. 14. – Lublin, 1998. – S. 45 – 50.*
25. Бахвалова Т. В. Особенности употребления прозвищ в народных говорах / Т. В. Бахвалова // *Проблеми регіональної ономастики : тези доп. і повід. наук. семінару. – К. : [б. в.], 1994. – С. 5–6.*
26. Бевзенко С. П. З історії української ономастики (На матеріалах Харківського перепису 1660 р.) / С. П. Бевзенко // *Доповіді та повідомлення Ужгород. Ун-ту. Сер. «Філологічна». – Ужгород : В-цтво Ужгород. ун-ту, 1961. – Вип. 7. – С. 65 – 69.*
27. Белей Л. О. Вариантность антропонимов на разных уровнях украинского языка : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : 10.02.01/ Л. О. Белей. – Ужгород, 1986. – 23 с.

28. Белова А. Д. Прізвиська: соціо-культурний і соціо-прагматичний аспекти / А. Д. Белова, О. В. Ніколенко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : [б. в.], 2000. – С. 54 – 58.
29. Бірыла М. В. Беларуска антрапанімія: Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы / М. В. Бірыла – Мінск : Навука і тэхніка, 1960. – 328 с.
30. Бленер Н. М. Відпрізвищеві прізвиська – асоціати Луганщини / Н. М. Бленер // Наук. записки Терноп. держ. пед. ун-ту. (Сер. : Мовознавство). – Т. : ТДПУ, 2003. – Вип. І. – Ч. II. – С. 18 – 21.
31. Близнюк Б. Б. Моделі іменування особи на Гуцульщині в писемних пам'ятках XV–XVI ст. / Б. Б. Близнюк // Наук. зап. Сер. «Мовознавство» / Тернопіль. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2003. – Вип. І – С. 10 – 13.
32. Близнюк Б. Б. Сучасні гуцульські прізвища в історичному розвитку : дис. ... канд. філол. наук / Б. Б. Близнюк. – Л., 1997. – 280 с.
33. Богдан С. К. Варіанти власних імен у прибузьких говірках / С. К. Богдан // Проблеми регіональної ономастики : тези доп. і повід. наук. семінару. – К. : [б. в.], 1994. – С. 9 – 10.
34. Борецький В. В. Транспозиційні відношення у сфері семантико-граматичних категорій іменника : дис. ... канд. філол. наук зі спец. 10.02.01 – українська мова / Віталій Васильович Борецький. – Вінниця, 2008. – 198 с.
35. Боронина О. В. К вопросу об отфамильных прозвищах / О. В. Боронина // Вопр. ономастики. (Собственные имена в системе языка). – Свердловск : [б. и.], 1980. – С. 111 – 121.
36. Брайченко С. А. Антропонімічні уподобання мешканців Одеської області України: лінгвістичний аналіз : автореф. дис. ... канд. філол. наук. / С. А. Брайченко – Одеса. : ОДУ, 1999. – 18 с.
37. Брайченко С. Проблеми динаміки антропонімічних уподобань українців Одещини (жіночі найменування) / С. Брайченко // Наук. зап. Сер.

«Мовознавство» / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. К. Винниченка. – Кіровоград, 2001. – С. 8 – 10.

38. Брус М. П. Прізвиська жінок у галицько-буковинських говорах / М. П. Брус // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. XXIX–XXXI. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. – С. 245 – 251.

39. Бучко Г. Є. Народно-побутова антропонімія Бойківщини / Г. Є. Бучко, Д. Г. Бучко // *Linguistica slavica* : [ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Железняк / відп. ред. В. П. Шульгач]. – К., 2002. – С. 3 – 16.

40. Вакрухов В. М. Развитие эмоциональных значений и полиэмоциональность фразеологических единиц // Научный доклад высшей школы. Филологические науки – 1991 – № 6, с. 74 – 82.

41. Вальтер Х. Русские прозвища как объект лексикографии / Х. Вальтер, В. М. Мокиенко. // *Вопр. ономастики*. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2005. – № 2. – С. 53 – 69.

42. Ванюшечкин В. Т. Семантическая и словообразовательная структура диалектных прозвищ / В. Т. Ванюшечкин // *Ономастика Поволжья*. 2. – Горький : [б. и.], 1971. – С.85 – 89.

43. Вербич С. О. Деякі прізвиська і прізвиська українців з погляду походження / С. О. Вербич // *Актуальні питання антропоніміки* / [відп. ред. І. В. Єфименко]. – К. : Видав. дім “Академперіодика” НАН України, 2005. – С. 56 – 61.

44. Вербовецька О. С. Відпрізвищеві прізвиська жителів Тернопільщини / О. С. Вербовецька // *Studia Slavistica*. Вип. 9 (Ономастика. Антропонімія) : зб. наук. ст. ; / [упоряд. і відпов. ред. С. Пахомова] – Ужгород : Вид-во Олекси Гаркуші, 2009. – С. 109 – 117.

45. Вербовецька О. Неофіційні іменування жителів сучасного села (на матеріалі антропонімії сіл Великий та Малий Говилів Тербовлянського району Тернопільської області) / О. Вербовецька // *Наук. зап. Сер.*

«Мовознавство» / Тернопіль. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2003. – Вип. I. – С. 28 – 33.

46. Вербо́вце́цька О. С. Сімейно-родові іменування, мотивовані особовими іменами (на матеріалі антропонімії Тернопільщини) / О. С. Вербо́вце́цька // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. XXIX–XXXI. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. – С. 303 –307.

47. Визгалов П. И. Синонимия и вариантность прозвищ / П. И. Визгалов // Ономастика Поволжья. – Уфа : [б. и.], 1973. – С. 167–170.

48. Выборновая Е. Современные школьные прозвища / Е. Выборновая // *Przezwiseka i przydomki w językach słowiańskich. Część 1.* / Pod redakcją Stefana Warchola. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1999. – С. 283 – 295.

49. Вовк В. Н. Языковая метафора в художественной речи: / Природа вторичной номинации / В, Н. Вовк. – К.: Наукова думка, 1986. – 140 с.

50. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 768 с.

51. Галич В. М. Прізвиськова народна творчість Луганщини / В. М. Галич // Луганщина літературна. – Луганськ : [б. в.], 2003. – С. 102 –112.

52. Гвоздева О. Л. Фонетичні варіанти чоловічих календарних імен у великоруській діловій писемності 14-16 ст. / О. Л. Гвоздева, К. А. Охомуш // Мовознавство. – 1989. – № 3. – С. 60 – 64.

53. Глущик С. В. Українська антропонімія у Генеральному описі Лівобережної України 1765 – 1769 рр. : словотвірна і морфологічна структура (на матеріалі Київської сотні Київського полку) : дис. ... канд. філол. наук / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова / Глущик Сергій Васильович. – К. :, 2003. – 246 с.

54. Говердовский В.И. Диалектика коннотации и денотации: взаимодействие эмоционального и рационального в лексике / В. И. Говердовский // Вопросы языкознания – 1985 – №2 – С.71 – 79.
55. Говердовский В. И. История понятия коннотации / В. И. Говердовский // Филологические науки – 1979 – №2, С 83 – 86.
56. Голомидова М. В. Русская антропонимическая система на рубеже веков / М. В. Голомидова // Вопросы ономастики. – Екатеринбург, 2005. – № 2. – С. 11-22.
57. Грищенко П. П. Прозвища села Лучанки Овручского района Житомирской области / П. П. Грищенко, С. Ф. Клименко // Вопросы ономастики : Труды Самаркандского гос. ун-та им. А. Навои. – Самарканд, 1974. – Вып. 264 (II). – С. 23 – 33.
58. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. / Л. Л. Гумецька – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.
59. Гурская Ю. А. Прозвище в белорусской поэзии начала XX века / Ю. А. Гурская // *Przezwiśka i przydomki w języcznych słowiańskich*. – Część I. – *Rozprawy Slawistyczne*. 14. – Lublin, 1998. – S. 141–148.
60. Данилина Е. Ф. Антропонимия одного говора (имена) / Е. Ф. Данилина // Русская ономастика : республ. сб. – Рязань : [б. и.], 1977. – С. 69 – 79.
61. Данилина Е. Ф. Прозвища в современном русском языке / Е. Ф. Данилина // Восточ.-славян. ономастика : м-лы и исслед. – М. : Наука, 1978. – С. 281 – 301.
62. Дворянкін В. Оцінне й неоцінне в говірковій номінації (на матеріалі говірки с. Олексіївка Великоновосілківського району Донецької області) / В. Дворянкін // Діалектологічні студії. 2 : Мова і культура. – Л. : Ін-т українозн. ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – С. 130 – 138.
63. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.) / Олексій Іванович Дей. – Київ : Наукова думка, 1969. – 559 с.

64. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVII ст. / М. О. Демчук. – К. : Наук. думка, 1988. – 169 [2] с.
65. Денисюк В. В. Антропонімія українських історіографічних пам'яток другої половини XVII–XVIII ст.: дис. ... канд. філол. наук / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини / Денисюк Василь Вікторович – Умань, 2003. – 320 с.
66. Дуйчак М. Прізвиська та їх мотивація / М. Дуйчак // Пробл. сучас. ареології. – К. : Наук. думка, 1994. – С. 256 – 259.
67. Думбрэвяну А. Н. Молдавская диалектная антропонимия (Личные имена: лексико-грамматические особенности, словообразовательная структура, динамика) / Отв. ред. А. И. Еремия. / А. Н. Думбрэвяну – Кишинев : Штиинца, 1982. – 160 с.
68. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. – К. : Наук. думка, 1982–2003. – Т. 1 – 4.
69. Журавлев А. Ф. Областные прозвища / А. Ф. Журавлев // Русс. речь. – 1984. – № 5. – С. 124 – 129.
70. Зеленько А. С. Лексико-граматичний синкретизм у мовній системі / А. С. Зеленько, О. Ю. Білозерова // Синкретизм и омонимия в грамматической системе славянских языков: Тезисы докладов Межрегион. науч.-теорет. конф. / Измаильский пед. ин-т: Измаил, 1994. – С. 16 – 17.
71. Зинин С. И. Введение в русскую антропонимию. / С. И. Зинин. – Ташкент : Изд-во Ташкент. ун-та, 1972. – 274 с.
72. Зубко А. Українська ономастика : здобутки та проблеми / А. Зубко // Спеціальні історичні дисципліни : питання теорії та методики : [зб. наук. праць / Ін-т історії України НАН України ; гол. ред. В. А. Смолій]. – К., 2007. – С. 262-281.
73. Зубрицький М. Імена, назви і прозвища у селян с. Мшанця Старосамбірського повіта / М. Зубрицький // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. – Львів, 1907. – Т. 79. – С. 142-154.

74. Исаева Т. А. Морфемные типы и география неофициальных фамилий в Горьковской области / Т. А. Исаева // Ономастика Поволжья. 3. – Уфа : [б. и.], 1973. – С. 154 – 158.
75. Карташева И. Ю. Прозвища как явление русского устного народного творчества : автореф. дис. ... канд. филол. наук / И. Ю. Карташева. – Челябинськ, 1985. – 22 с.
76. Касим Е. Ю. Именник украинского населения Одесчины со второй половины XIX – по 80-е гг. XX в. : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)» / Е. Ю. Касим. – Ужгород, 1986. – 19 с.
77. Керста Р. І. Особові назви, утворені від загальних назв, на означення професії, роду заняття (на матеріалі пам'яток української мови XVI ст.) / Р. І. Керста // Питання історії української мови. – К. : Наук. думка, 1970. – С. 141 – 158.
78. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування / Р. Й. Керста. – К. : Наук. думка, 1984. – 152 с.
79. Ключева Н. П. Структура и орфография прозвищ / Н. П. Ключева // Русский язык в школе. – 1979. – № 4. – С. 92–97.
80. Ковалик І. І. Система відмінювання українських народних прізвиськ / І. І. Ковалик // XIV Республ. діалектол. нарада : тези доп. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 58 – 60.
81. Ковалик І. І. Типологія системи словотвору прізвиськ жителів села Млини Жежівської області ПНР І. / І. Ковалик // ПУОК. – К. : [б. в.], 1967. – Вип. 4. – С. 15 – 30.
82. Козубенко И. И. Антропонимия Среднего Полесья (соотношение неофициальных и официальных именованний) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Козубенко Ирина. – К., 1988. – 26 с.

83. Корнилович М. Народна родова ономастика на Волині наприкінці XVIII і в I-й пол. XIX в. / М. Корнилович // Етнографічний вісник. – К. : [б.в.], 1930. – Вип. 9.– С. 127 – 131.
84. Космакова Т. Д. Лінгвістичний аналіз антропонімів Правобережного Побужжя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Мови народів СРСР (українська мова)» / Т. Д. Космакова. – Ужгород, 1980. – 23 с.
85. Кочерган М. П. Зіставна лексична семантика: проблеми і методи досліджень. / М. П. Кочерган // Мовознавство – 1996 – № 2/3, с. 3 – 12
86. Кравченко Л. О. Антропонімія Лубенщини : дис. ... канд. філол. наук / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка / Людмила Олександрівна Кравченко. – К., 2002. – 347 арк. – Бібліогр.: арк. 165 – 183.
87. Кравченко В. А. Антропонимия приазовских греков : [монографія] / В. А. Кравченко. – Мариуполь, 2004. – 232 с.
88. Кравченко Л. О. Сучасні прізвиська Полтавщини / Л. О. Кравченко // *Studia Slavistica*. – Вип. 9 : Ономастика. Антропоніміка [Текст] : зб. наук. ст.; / [упоряд. і відп. ред. С. Пахомова, Я. Джоґаник]. – Ужгород : Вид-во Олександра Гаркуші, 2009. – С. 150 – 158.
89. Кракалія Л. В. Антропонимия Советской Буковины : автореф. дисс. ... канд. філол. наук / Л. В. Кракалія. – Черновцы, 1974. – 22 с.
90. Кракалія Л. В. До питання класифікації буковинських антропонімних варіантів / Л. В. Кракалія // Мовознавство. – 1974. – № 2. – С. 53 – 58.
91. Крижанівська О. І. Про один із різновидів найменування жінок у говірках південно-східного наріччя / О. І. Крижанівська // Наук. зап. Сер. «Мовознавство» / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. К. Винниченка. – Кіровоград, 2001. – С. 125 – 126.
92. Крижановская С. Г. Баба-яга или Фантомас (о прозвищах) / С. Г. Крижановская // Этническая ономастика : [сб. ст. / отв. ред. Р. Ш. Джарылгасинова, В. А. Никонов]. – М., 1984. – С. 100 – 102.

93. Крип'якевич І. Львівська Русь у першій половині XVI в. : дослідження і матеріали / І. Крип'якевич. – Львів, 1994. – 396 с.
94. Кричун Л. П. Функції антропонімів у сучасному українському сатиричному романі : дис. ... канд. філол. наук / Л. П. Кричун. – Кіровоград, 1998. – 257 с.
95. Левицький В. В. Конотативне та фонетичне значення слова / В. В. Левицький, Л. А. Комарницька // Мовознавство – 1981 – №3 С. 21-24.
96. Лесюк М. П. Неофіційні найменування осіб на Гуцульщині / М. П. Лесюк, Г. Д. Ліщинська // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ : [б. в.], 2002–2003. – № 4–5. – С. 252 – 264.
97. Лесюк М. П. Прізвиська жителів гуцульських сіл / М. П. Лесюк // *Przezwiseka i przydomki w językach słowiańskich. – Część I. – Rozprawy Slawistyczne. 14. – Lublin, 1998. – S. 227 – 240.*
98. Лесюк М. П. Система власних особових назв мешканців села Ковалівка Коломийського району Івано-Франківської області / М. Лесюк / Діалектологічні студії. 5 : (Фонетика, морфологія, словотвір) / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Л. : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 2005. – С. 175 – 188.
99. Ліщинська Г. Д. Діалектна основа в прізвиськах прикарпатців / Г. Д. Ліщинська // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. XXIX–XXXI. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. – С. 466–469.
100. Ліщинська Г. Д. Прізвиська, що вказують на місце проживання людини (на матеріалі антропонімії Івано-Франківщини) / Г. Д. Ліщинська // Лінгвістика : зб. наук. пр. – Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – № 3 (21). – Ч. 1. – С. 173–181.
101. Ліщинська Г. Д. Сучасні прізвиська на Покутті / Г. Ліщинська // Слов'янське мовознавство : зб. наук. пр. – Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2001. – Вип. 4. – С. 320–323.

102. Лучик В. В. Стан і перспективи української ономастики в загальнослов'янському контексті / В. В. Лучик // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 354 – 355. Словянська філологія. – С. 45 – 49.
103. Манченко Е. С. Лингвокультурные и структурно-функциональные характеристики английских прозвищ : автореф. дис. на соискание учён. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Е. С. Манченко. – Воронеж, 2008. – 15 с.
104. Масенко Л. Т. Українські імена і прізвища / Л. Т. Масенко. – К. : Знання, 1990. – 48 с.
105. Медведева О. Ю. Динаміка особових імен мешканців українського Придунав'я (на матеріалі Кілійського та Болградського районів Одеської області) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. Ю. Медведева. – Одеса, 2001. – 19 с.
106. Мезенка Г. Прозвищы жыхароў Віцебшчыны: учора і сёння / Г. Мезенка // Acta albaruthenica : навуковий зборнік. – Мінськ : ВТАА “Права і эканоміка”, 2005. – № 5. – С. 238 –243.
107. Мещерякова Т. Б. О системных отношениях в сфере школьных прозвищ / Т. Б. Мещерякова // Структурная и математическая лингвистика. – Киев : [б. и.], 1974. – Вып. 11. – С. 54 – 78.
108. Микитин-Дружинець М. Л. Мотиваційна база сімейно-родових та колективно-територіальних прізвиськ Стрийщини / М. Л. Микитин-Дружинець // Записки з ономастики : зб. наук. пр. – О. : Астропринт, 2010. – Вип. 13. – С. 84 – 30.
109. Мирославская А. Н. О древнерусских именах, прозвищах и прозваниях / А. Н. Мирославская // Перспективы развития славянской ономастики / [отв. ред. А. В. Суперанская, Н. В. Подольская]. – М. : Наука, 1980. – С. 202 – 213.

110. Михальчук О. І. Особливості формування сучасних українських прізвиськ / О.І. Михальчук // Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. пр. Слов'янська філологія. – Чернівці : Рута 2007. – Вип. 356–359. – С. 325 – 328.
111. Михальчук О. І. Сучасні українські прізвиська : відонімні деривати / О. І. Михальчук // *Studia Slavica* : Ономастика. Антропоніміка : зб. наук. ст.; / [упоряд. і відп. ред. С. Пахомова, Я. Джоганик]. – Ужгород : Вид-во Олександра Гаркуші, 2009. – Вип. 9. – С. 163 – 168.
112. Міхіна А. Ф. Сімейно-родові прізвиська (на матеріалі болгарських сіл Запорізької області) / А. Ф. Міхіна // В пространстве филологии / Донец. ун-т. Филол. ф-т. – Донецк : Юго-Восток Лтд, 2002. – С. 270 – 279.
113. Наливайко М. Я. До питання про прізвиська за фізичними ознаками носія / М. Я. Наливайко // Студії з ономастики та етимології 2004 / НАН України, Ін-т укр. мови; редкол. : В. П. Шульгач (відп. ред.) [та ін.] (“Бібліотека укр. ономастики”). – К. : [б. в.]. – С. 123 – 125.
114. Наливайко М. Я. Західнополіські прізвиська, співвідносні з прізвиськами жителів Львівщини / М. Я. Наливайко // Волинь філологічна : текст і контекст. Західнополіські говірки в просторі та часі : зб. наук. пр. – Вип. 9. / упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 285 – 290.
115. Наливайко М. Я. Неофіційна антропонімія Львівщини : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / М. Я. Наливайко – Тернопіль, 2011. – 201 с.
116. Наливайко М. Я. Неофіційні найменування жінок на Верхній Наддністрянщині / М. Я. Наливайко // Українська мова. – 2005. – № 2. – С. 103 – 106.
117. Никулина З. П. Индивидуальные прозвища школьников / З. Никулина // Вопр. лексики и грамматики. – Кемерово : [б. и.], 1974. – С. 145 – 149.

118. Никулина З. П. К вопросу о классификации индивидуальных прозвищ / З. Никулина // Вопр. лексики и грамматики русс. языка. – Кемерово : [б. и.], 1974. – Вып. 1. – С. 143 – 157.
119. Никулина З. П. О некоторых факторах, влияющих на выбор прозвища / З. П. Никулина // Вопр. ономастики (Собственные имена в системе языка). – Свердловск : [б. и.], 1980. – С. 116 – 121.
120. Никулина З. П. О социальной оценке прозвищ / З. П. Никулина // Русская ономастика : республ. сб. – Рязань : [б. и.], 1977. – С. 87 – 91.
121. Никулина З. П. О структуре и формировании семантики прозвища / З. П. Никулина // Семантическая структура слова : сб. науч. трудов. – Кемерово : [б. и.], 1984. – С. 88 – 96.
122. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія (Проект) / В. В. Німчук // Повідомлення української ономастичної комісії. – Вип. I. – К. : Наук. думка, 1966. – С. 24 – 43.
123. Олійник Т. С. Прізвисько як джерело національних традицій / Т. С. Олійник // Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 37. – С. 134–137.
124. Ономастика Полісся / Інститут української мови НАН України, [відп. ред. І. М. Желєзняк]. – К. : [б. в.], 1999. – 234 с.
125. Осташ Р. І. Із життя сучасних українських прізвиськ / Р. І. Осташ // Українська пропріальна лексика : м-ли наук. семінару (13–14 вересня 2000 р.). – К. : Кий, 2000. – С. 115 – 121.
126. Осташ Р. И. Украинская антропонимия первой половины XVII века. Мужские личные имена (на материале Реестра Запорожского Войска 1649 г.): автореф. дис. ... на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.01 / Р. И Осташ. Ужгород. ун-т. – Ужгород, 1987. – 16 с.
127. Осташ Н. Холмські вуличні прізвиська: минуле і сучасне // Діалектологічні студії. 8 : Говори південно-західного наріччя / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2009. – С. 159 – 173.

128. Осташ Р. І. Словник прізвищ жителів межиріччя Стиру та Горині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня. – 2008. – 164 с. / Р. І. Осташ, Н.М. Шульська // Студії з ономастики та етимології 2009; ред. кол. : В. П. Шульгач (відп. ред.) [та ін.] / НАН України, Ін-т укр. мови. – К. : Довіра, 2009. – 318 с.
129. Отин Е. С. Из словаря коннотативных онимов и отконнотонимных апеллятивов / Е. С. Отин // Ономастика та етимологія : [зб. наук. праць / редкол. : О. П. Карпенко (відп.ред.) та ін.]. – К., 1997. – С. 171 – 186.
130. Охримович В. Знадобы до пізнання народних звичаїв і поглядів правних. Про сільські прозвища /В. Охримович // Житє і слово. – Львів, 1895. – Т. III. – С. 302 – 307.
131. Павелко С. П. Неофіційні жіночі найменування в антропоніміконі Гуцульщини / С. П. Павелко // Записки з ономастики : зб. наук. пр. / [відп. ред. Ю. О. Карпенко]. – О. : Астропінт, 2002. – Вип. 6. – С. 50 – 62.
132. Павликівська Н. М. Питання української псевдонімії ХХ століття / Н. М. Павликівська. – Вінниця, Видавництво «Глобус-прес», 2009. – 388 с.
133. Павликівська Н. М. Словник псевдонімів ОУН-УПА / Н. М. Павликівська. – Вінниця : О. Власюк, 2007. – 440с.
134. Павликівська Н. М. Псевдоніми й інші різновиди антропонімів / Н. М. Павликівська // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського національного університету, 2009. – вип. 15, Том 3. – С.101 – 105.
135. Павликівська Н. М. До питання відантропонімної номінації у псевдонімії / Н. М. Павликівська // Лінгвістичні студії: зб.наук.праць. – Д.:ДонНУ, 2006. – Вип. 14. – С.243 – 246.
136. Павликівська Н. М. Способи і засоби номінації в псевдонімії / Н. М. Павликівська // Лінгвістичні студії: зб.наук.праць / Відп. ред. Г. Мартинова. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – С.36 – 41.

137. Павликівська Н. М. Псевдоніми як вид антропонімів / Н. М. Павликівська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. – К., 2007. – Вип.3. – С.234 – 240.
138. Павлюк В. А. Історія становлення українських прізвиськ / В. А. Павлюк // Лінгвістичні читання: збірник наукових статей. – Вип. 6. – Вінниця, ФОП Рогальська І.О., 2013. – С.114 – 121.
139. Павлюк В. А. Мотиви номінації дитячих та шкільних прізвиськ / В. А.Павлюк // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. праць. – Вип. 6 / Гол. ред. М. Є. Скиба, відп. за випуск М. М. Торчинський. – Хмельницький : ХмЦНП, 2013. – Частина перша. – С.193 – 200.
140. Павлюк В. А. Метафоричні перенесення у сфері неофіційних антропонімів Вінниччини / В. А.Павлюк // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. Наук. праць. – Вип. 7 / Гол. ред. М. Є. Скиба, відп. за випуск М. М. Торчинський. – Хмельницький : ХмЦНП, 2014. – С. 131 – 135.
141. Павлюк В. А. Лінгвістичний статус прізвиська та його місце в антропонімії / В. А. Павлюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / Гол ред. Н.Л.Іваницька. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2014. – Вип. 19. – С.157 – 162.
142. Павлюк В. А. Статистично-мотиваційні характеристики прізвиськ Вінницької області / В. А. Павлюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць / Гол ред. Н.Л.Іваницька. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2015. – Вип. 21. – С. 39–46.
143. Павлюк В. А. Формально-семантичні трансформації у сфері неофіційної антропонімії Вінниччини / В. А.Павлюк // Мовознавчий вісник:

- збірник наукових праць / Відп ред. Г.І. Мартинова. – Черкаси, 2015. – Вип. 20. – С.33 – 38
144. Павлюк В. А. Прізвиська – наймінливіший клас антропонімів / В. А. Павлюк // Культурні аспекти освіти. – Варшава, 2013. – С. 265 – 270.
145. Павлюк В. А. Афіксація як засіб творення прізвиськ мешканців Вінницької області / В. А. Павлюк // Записки з ономастики: збірник наукових праць. – Одеса : «Астропринт», 2015. – Вип. 18. – С.575 – 582.
146. Pavliuk V. General grammar features of the nicknames (based on Vinnychchyna) // Humanities and Social Sciences in Europe: Achievement and Perspectives. Proceeding of the 9th International symposium. "East West" Association for Advanced Studies and Higher Education. – Vienna. – 2016. – P. 228 – 231.
147. Павлюк В. А. Конотація індивідуальних прізвиськ (на матеріалі Вінниччини) / В. А. Павлюк // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Лінгвістичне портретування сучасного соціуму» (м. Вінниця, 26-27 листопада 2015 р.). – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2015. – С. 159 – 168.
148. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини / С. Є. Панцьо. – Т. : Книжк.-журн. вид-во «Тернопіль», 1995. – 132 с.
149. Панчук Г. Д. Антропонімія Опілля : дис. ... канд. філол. наук / Галина Дмитрівна Панчук / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Т. : ТДПУ ім. В. Гнатюка, 1999. – 284 с.
150. Париляк Л. І. Лексико-семантична та словотвірна структури прізвиськ жителів села Чернів Рогатинського району / Л. І. Париляк // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. XXIX–XXXI. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011 – С. 268–272.
151. Пахомова С. М. Доля українських патронімів на -ич / С. М. Пахомова // Актуальні питання антропоніміки: зб. матеріалів наук. читань пам'яті Юліана Костянтиновича Редька / Відп. ред. І. В. Єфименко. – К. : НАНУ, 2005. – С. 186–191.

152. Пашкевич А. А. Прозвища и клички в системе номинативных средств английского языка : автореф. на соискание учён. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / А. А. Пашкевич. – СПб, 2006. – 22 с.
153. Пашківський А. Вуличні прізвиська на Білоцерківщині / А. Пашківський // Бюлетень етнографічної комісії ВУАН. – № 12. – К. : [б. в.], 1930. – С. 43–56.
154. Піпаш Ю. О. Матеріали до словника гуцульських говірок / Ю. О. Піпаш, Б. К. Галас. – Ужгород : Вид-во Ужгород. нац. ун-ту, 2005. – 266 с.
155. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1978. – 199 с.
156. Познанська В. Д. Лексика на позначення фізичних і психічних рис людини як основа для творення українських прізвиськ / Віра Познанська // Лінгвістичні студії. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – Вип. 10. – С. 161–168.
157. Познанська В. Д. Назви професій як джерело творення прізвиськ південно-східної України / В. Д. Познанська // Лінгвістичні студії. / Донецьк. держ ун-т. – Донецьк, 1996. – Вип. 2. – С. 232–239.
158. Познанська В. Д. Найменування заміжніх жінок на Донеччині / В. Д. Познанська // Филология в пространстве культуры : [сб. ст. / редкол. : В. М. Калинин (отв. ред.) и др.]. – Донецк, 2007. – С. 269-273.
159. Поповський А. М. Дешифрація про українські прізвиська / А. М. Поповський // Науково-методичний журнал. – Харків, 2009. – №14. – С. 2–3.
160. Поротников П. Т. Групповые и индивидуальные прозвища в говорах Талицкого района Свердловской области / П. Т. Поротников // Антропонимика. – М. : Наука, 1970. – С. 150 – 154.

161. Поротников П. Т. О способах образования отфамильных прозвищных именованний / П. Т. Поротников // Русская ономастика и ее взаимодействие с апеллятивной лексикой. – Свердловск : [б. и.], 1976. – Вып. 11–13. – С. 70–74.
162. Прізвиська Нижньої Наддніпряни : в 2 кн. / [уклад. В. А. Чабаненко]. – Запоріжжя : [Б. в.], 2005. – Кн. 1. – 260 с.
163. Потапенко О. І. Етимологія української мови. Навчальний посібник для студентів вузів / О. І. Потапенко. – К.: Міленіум, 2003. – 204 с.
164. Редько Ю. К. Назва професії як основа виникнення частини українських родових прізвищ / Ю. К. Редько // Дослідження і матеріали з української мови. – К. : АН УРСР, 1959. – Т. 1. – С. 131 – 135.
165. Редько Ю. К. Основні словотворчі типи сучасних українських прізвищ у порівнянні з іншими слов'янськими / Ю. К. Редько // Філологічний збірник. – К., 1958. – С. 112 – 129.
166. Редько Ю. К. Передмова / Ю. К. Редько // Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ : у 2-х т. – Л. : НТШ, 2007. – С. 6 – 9.
167. Робустова В. В. Антропонимическое прозвище в когнитивно-функциональном аспекте (на материале англоязычных художественных произведений XX–XXI вв.) : автореф. дис. ...канд. фил. наук / В. В. Робустова. – М., 2009. – 25 с.
168. Рульова Н. І. Антропонімія Західного Поділля кінця XVIII–XX ст. : дис. ... канд. філол. наук / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича / Рульова Наталія Іванівна. – Чернівці, 2004. – 352 с.
169. Русанівський В. М. Структура лексичної та граматичної семантики / АН УРСР, Ін-т української мови ім. О. О. Потебні. / В. М. Русанівський. – К.: Наукова думка, 1988. – 240 с.
170. Самійленко С. П. Нариси з історичної морфології української мови / С. П. Самійленко. – К. : Рад. шк., 1964. – Ч. 1. – 234 с.

171. Свашенко А. О. Антропонімія старої Лохвиччини / А. О. Свашенко // Українська історична та діалектна лексика / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ, 2003. – Вип. 4. – С. 309 – 317.
172. Селимски Л. Прякори, прозвища – хронологія, функції, соціальний статус / Л. Селимски // Słowiańska onomastyka : Encyklopedia / [pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej przy współudziale Jerzego Dumy]. – Warszawa ; Kraków : Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2002. – S. 513 – 516.
173. Селищев А. М. Происхождение русских фамилий, личных имен и прозвищ / А. М. Селищев // Избранные труды. – М., 1968. – С. 97– 128.
174. Сенік Г. В. Прізвиська Наддністрянщини [Електронний ресурс] / Г. В. Сенік. Режим доступу : // http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/zzo/2005_8/Senik.pdf
175. Сергеева Л. А. Об аксиологической природе прозвищ / Л. А. Сергеева // Номинация в ономастике : [сб. науч. тр. / Урал. гос. ун-т ; отв. ред. М. Э. Рут]. – Свердловск, 1991. – С. 147-151.
176. Сікорська З. С. Прізвиська в східнослов'янських говірках / З. С. Сікорська, К. Д. Глуховцева // Ономастика східних слов'ян : тези доп. і пов. наук. семінару. – К. : Ін-т української мови НАН України, 1996. – С. 74 – 75.
177. Сімович В. І. Українські йменники чоловічого роду на -о в історичному розвитку й освітленні / В. І. Сімович // Наук. зб. Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова. – Прага, 1929. – С. 11–65.
178. Скорук І. Д. Динаміка антропонімікону м. Луцька в ХХ ст. : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України. / І. Д. Скорук – Київ, 1999. – 16 с.
179. Скрипник Л. Г. Власні імена людей : словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К. : Наук. думка, 1996. – 335 с.

180. Словарь української мови. Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко : в чотирьох т. / НАН України. Ін-т української мови. – К. : Наук. думка, 1996 – 1997. – Т. 1. – 1996. – 496 с. ; Т. 2. – 1996. – 558 с. ; Т. 3. – 1997. – 516 с. ; Т. 4. – 1997. – 616 с.
181. Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель : у 2-х т. / [упоряд. Г. Л. Аркушина]. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – Т. 1. – 407 с.
182. Словник прізвищ північно-західної України : У 3-х т. / Упорядник Г. Л. Аркушин. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009.
183. Словник української мови [уклад. І. К. Білодід та ін.]. – К. : Наук. думка, 1970-1980. – Т. 1–11.
184. Смольников С. Н. Актуальная и потенциальная русская антропонимия / С. Н. Смольников // Вопросы ономастики / Урал. гос. ун-т. – Екатеринбург, 2005. – № 2. – С. 23 – 35.
185. Степович А. Заметка о происхождении и склонении малорусских фамилий / А. Степович // Филологические записки. – Воронеж, 1882. – С. 93–105.
186. Сумцов Н. Ф. Малорусскія фамильня прозванія / Н. Ф. Сумцов // Киевская старина. – К., 1885. – Т. 11. – № 1–3. – С. 214–228.
187. Сумцов Н. Ф. Уличныя клички / Н. Ф. Сумцов // Киевская старина. – К., 1889. – Т. 24. – № 1–3. – С. 403 – 17.
188. Суперанская А. В. Имя и эпоха (к постановке проблемы) / А. В. Суперанская // Историчная ономастика. – М. : Наука, 1977. – С. 7–26. Суперанская А. В. Искусственность русских фамилий / А. В. Суперанская // Дослідження з ономастики : зб. наук. пр. – К. : Пульсари, 2008. – С. 100–109.

189. Суперанская А. В. Личные имена в официальном и неофициальном употреблении / А. В. Суперанская // Антропонимика. – М. : Наука, 1970. – С. 180 – 188.
190. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.
191. Суперанская А. В. Отчества, прозвища / А. В. Суперанская // Słowiańska onomastyka : Encyklopedia / [Pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślukowej przy współdziale Jerzego Dumy]. – Warszawa; Kraków : Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2002. – S. 492–496.
192. Суперанская А. В. Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская, В. Э. Сталтмане и др. / Отв. ред. А. П. Непокупный. – М. : Наука, 1986. – 254 с.
193. Суперанская А. В. Ударение в собственных именах в современном русском языке / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1966. – 206 с.
194. Сухомлин І. Д. Питання антропоніміки в українській мові : навч. посібник / І. Д. Сухомлин. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетров. ун-ту, 1975. – 109 с.
195. Сухомлин І. Д. Типологическая характеристика лексико-семантической системы женских прозвищ в живой народной речи Приднепровья / І. Д. Сухомлин // Совещание по Общесловянскому лингвистическому атласу (Гомель, 9–12 сентября 1975) : тез. докл. – М. : [б. и.], 1975. – С. 65 – 70.
196. Сухомлин І. Д. Питання антропоніміки в українській мові : навчальний посібник / Іван Сухомлин. – Д. : [б. в.], 1975. – 241 с.
197. Сухомлин І. Д. Українські прізвиська людей як власні родові назви / І. Д. Сухомлин // Говори і ономастика Наддніпрянщини / Вид-во Дніпропетр. держ. ун-ту. – Дніпропетровськ, 1970. – С. 30 – 58.

198. Сцяцко П. Мянускі на Беларусі ў гісторыі і сёння / П. Сцяцко, С. Богуш // *Przezwiseka i przydomki w językach słowiańskich*. – Część II. – *Rozprawy Slawistyczne*. 15. – Lublin, 1999. – S. 95 – 104.
199. Теория и методика ономастических исследований / [А. В. Суперанская, В. Э. Сталтмане, Н. В. Подольская, А. Х. Султанов]. – М. : Наука. – 256 с.
200. Тимінський М. В. До проблеми мотиваційної класифікації сучасних індивідуальних прізвиськ / М. В. Тимінський // *Мовознавство*. – 1987. – № 3. – С. 64 – 68.
201. Толстой Н. И. Еще раз о “семантике” имени / Н. И. Толстой // *Актуальные проблемы лексикологии : материалы Всесоюзной научной конференции, г. Минск, 17-20 июля 1970 г. : тез. докл. и сообщений / Белорус. гос. ун-т ; [редкол. : А. Е. Супрун (отв. ред.) и др.]*. – Минск, 1970. – С. 200 – 201.
202. Торчинський М. М. Українська ономастика: історія, сьогодення, перспективи / М. М. Торчинський // *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць*. – Випуск шостий / головний редактор М. Є. Скиба; відповідальний за випуск М. М. Торчинський. – Хмельницький: ХМЦНП, 2013. – Частина перша. – С. 217 – 238.
203. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Монографія / Михайло Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с.
204. Турута И. И. Собственные имена в художественной речи А. М. Горького : (Прозвища и фамилии) : автореф. дис. на соискание учён. степ. канд. филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / И. И. Турута. – К., 1985. – 24 с.
205. Тягунова В. И. Категория уменьшительности и ласкательности в диалектной антропонимии / В. И. Турута // *Ономастика Поволжья*. 2. – Горький, 1971. – С. 71 – 85.
206. Українська мова: Енциклопедія [авт.-уклад. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін.]. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. – 752 с.

207. Усціновіч Ф. Імёны-мянушкі і родавыя найменні / Ф. Усціновіч // Przewiska i przydomki w językach słowiańskich. – Część II. – Rozprawy Slawistyczne. 15. – Lublin, 1999. – S. 233–238.
208. Ушаков Н. Н. О грамматических особенностях прозвищных имен / [Н. Ушаков, В. Васильева и др.] // Ономастика и грамматика. – М. : Наука, 1981. – С. 98 – 122.
209. Ушаков Н. Н. Прозвищные и личные неофициальные имена (к вопросу о границах прозвища) / Н. Н. Ушаков // Имя нарицательное и собственное. – М. : Наука, 1978. – С. 146 – 173.
210. Фаріон І. Д. Антропонімійна система Верхньої Наддністрянщини кінця XVIII – початку XIX ст. (прізвищеві назви): дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. «Українська мова» / Державний ун-т «Львівська політехніка» / Ірина Дмитрівна Фаріон. – Львів, 1996. – 237 с.
211. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XX ст. (з етимологічним словником). / І. Д. Фаріон. – Л. : Літопис, 2001. – 370 с.
212. Федотова Н. М. Сучасні прізвиська Луганщини : когнітивна прагматика творення тексту оніма : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Н. М. Федотова / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2008. – 20 с.
213. Филиппов А.В. К проблеме лексической коннотации / А. В. Филиппов // Вопросы языкознания – 1978 – №1 – С.57 – 73.
214. Флоровская В. А. Специфика современных прозвищ в разных социальных группах / В. А. Флоровская // Ономастика Кавказа. – Орджоникидзе, 1980. – С. 53 – 55.
215. Флоровская В. А. Прозвища в русских говорах Кубани / В. А. Флоровская // Этнография имен. – М. : [б. и.], 1971. – С. 96 – 122.

216. Франко І. Я. Причинки до української ономастики / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1982. – С. 391-426. – (Зібрання творів у 50-ти т. / І. Франко; т. 36).
217. Хрустик Н.М. Прізвиська як вид усної народної творчості / Н. М. Хрустик // Мова та стиль українського фольклору : зб. наук. пр.– К. : [б. в.], 1996.– С. 80 – 84.
218. Худаш М. Л. До питання класифікації українських прізвищевих назв XIV–XVIII ст. / М. Л. Худаш // З історії української лексикології. – К. : Наук. думка, 1980. – С. 96 – 160.
219. Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К. : Наук. думка, 1977. – 236 с.
220. Чабаненко В. А. Прізвиська в системі експресивних засобів народнорозмовної мови (на матеріалі говірок Запорізької та Дніпропетровської областей) / В. А. Чабаненко // Повідомлення української ономастичної комісії. – К., 1976. – Вип. 14. – С. 16 – 19.
221. Чайкина Ю. О традиционных прозвищах в Белозерье / Ю. Чайкина // Филологические науки. – М. : [б. и.], 1969. – № 3. – С. 45 – 56.
222. Черняхівська Є. М. Про одну з особливостей української антропонімії (колективні прізвиська) / Є. М. Черняхівська // Вісник Львів. ун-ту ім. І. Франка. Серія філологічна. – Львів : Львів. ун-т ім. І. Франка, 1975. – Вип. 9. – С. 62–65.
223. Чичагов В. К. Из истории русских имён, отчеств и фамилий / В. К. Чичагов. – М. : Учпедгиз, 1959. – 128 с.
224. Чорненький Я. Я. Асоціація і творення прізвиськ в сучасній українській мові / Я. Я. Чорненький // Slawistyka 2. Uniwersetet Opolski : zeszyty naukowe. – Opole, 1997. – С. 101–107.
225. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : [монографія] / П. П. Чучка. – К. : ТОВ “Папірус”, 2008. – 671 с.

226. Чучка П. П. Антропонимия Закарпатья : автореф. дисс. ... на соискание ученой степени доктора филол. наук : 10.661 «Языки народов СССР (украинский язык)» / П. П. Чучка. – К., 1970. – 42 с.
227. Чучка П. П. Антропонимия Закарпаття: дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : 10.661 «Мови народів СРСР (українська мова)» / Павло Павлович Чучка. – Ужгород, 1969. – 987 с.
228. Чучка П. П. Місце давньослов'янських особових імен з негаціями не-, недо- та без- в українському ономастиконі / П. П. Чучка // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Філологія. – Вип. ХХІХ–ХХХІ. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. – С. 12–16.
229. Чучка П. П. Патроніми та їх місце в лексичній системі мови / П. П. Чучка / Мовознавство. – 1984. – № 6. – С. 49–56.
230. Чучка П. П. Словотвір українських андронімів / П. П. Чучка // Питання словотвору. – К., 1979. – С. 152–161.
231. Шевцова В. А. Антропонимия Среднеднепровского Левобережья Украины (на материале среднеднепровских левобережных памятников второй половины XVII – первой половины XVIII вв.) : автореф. дис. ... на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)» / В. А. Шевцова. – К., 1978. – 25 с.
232. Шеремета С. В. Антропонимия північної Тернопільщини : дис... канд. філол. наук / Світлана Василівна Шеремета / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка /. – Тернопіль, 2002. – 272 с.
233. Шкіринець Г. Г. Літературна антропоніміка в поемах І. Франка / Г. Г. Шкіринець // Система і структура східнослов'янських мов : зб. наук. пр. – К. : [б. в.], 1998. – С. 37–41.
234. Шубаева Б. К. Казахские прозвища / Б. К. Шубаева // Ономастика Поволжья 2. – Горький, 1971. – С. 100–103.

235. Шульська Н. М. Неофіційна антропонімія Західного Полісся : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Н. М. Шульська – Луцьк, 2011. – 339 с.
236. Шульська Н. Словник прізвицьк жителів межиріччя Стиру та Горині. / Н. Шульська – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2008. – 164 с.
237. Шумская И. А. Семейные прозвища в говорах Брестчины / И. А. Шумская // Региональные особенности восточнославянских языков, литератур, фольклора и методы их изучения : тез. доклад. и сообщ. III Республик. конф. – Гомель : [б. и.], 1985. – Ч. 1. – С. 225 – 227.
238. Русановский В. М. Структура лексической и грамматической семантики – . К.: наукова думка, 1988 , – 236 с.
239. Языкознание. Большой энциклопедический словарь. / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд. – М.: Большая Российская Энциклопедия, 2000. – 688 с.
240. Ястребов В. Малорусские прозвища Херсонской губернии : этнографический очерк / В. Ястребов. – Одесса, 1893. – 17 с.
241. Яцура А. П. Прозвища в среде школьников / А. П. Яцура // Русский язык и литература. – 1998. – № 1. – С. 27 – 30.
242. Biolik M. Przewiska i przydomki ludności wiejskiej (na przykładzie wsi Andrzejki w woj. Łomżyńskim) / M. Biolik // Onomastika XXVIII. – 1983. – S. 165 – 181.
243. Blanár V. Vlasné meno vo svelte teoretickej onomastiky / V. Blanár. – Martin : Matika Slovenska. – 2009.
244. Bubak J. Nazwiska ludności dawnego starostwa Nowotarskiego, Cz.1-2 / J. Bubak // Prace onomastyczne, 14-15. – Wrocław etc., 1970-1971. – 185 s.
245. Bystroń J. S. Nazwy i przewiska grup plemiennych i lokalnych / J. S. Bystroń // Bystroń J. S. Megalomania narodowa. – Warszawa, 1915. – S. 63–108.

246. Cieślíkowa A. Przewiska zbiorowe i przydomki / A. Cieślíkowa // Polski nazwy własne : Encyklopedia / [pod red. Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślíkowej przy współudziale Jerzego Dumy]. – Warszawa ; Kraków, 1998. – S. 177 – 180.
247. Czyżewski F. Przewiska jako kategoria *in statu nascendi* / F. Czyżewski S. Gala // Przewiska i przydomki w językach słowiańskich. – Część I. – Rozprawy Sławistyczne. 14. – Lublin, 1998. – S. 81 – 89.
248. Długosz K. Współczesne kontaminacje przezwiskowe / K. Długosz // Słowiańskie compositia antroponimiczne. – 2000. – S. 112–120.
249. Förstemann E. Ueber deutsche volksetymologie. Zeitschrift für vergl. sprachforschung herausg. von Dr. Adalbert Kuhn. Erster Band. Berlin. 1852. – St. 58 – 87.
250. Giedź T. Przewiska o charakterze metaforycznym i metonimicznym mieszkańców wsi Brzeźno w woj. chełmskim // Przewiska i przydomki w językach słowiańskich. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1998. – S. 121 – 126.
251. Knappová M. Přídomy, přezdívký / M. Knappová // Słowiańska onomastyka : Encyklopedia / [Pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślíkowej przy współudziale Jerzego Dumy]. – Warszawa ; Kraków : Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2002. – S. 482 – 483.
252. Kosyl Cz. Przewiska ludowe określające wzrost i tuszę (próba analizy semantycznej) // Przewiska i przydomki w językach słowiańskich. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1998. – S. 189 – 209.
253. Myszka A. Przewiska młodzieżonowe – nowe struktury, nowe bazy semantyczne / A. Myszka // Nowe nazwy własne – nowe tendencje badawcze / [pod red. A. Cieślíkowej, B. Czopek-Kopciuch i K. Skowronek]. – Kraków : Wydawnictwo RANDIT, 2007. – S. 267 – 279.
254. Oronowicz E. Przewiska w gwarach dawnego powiatu jarosławskiego (analiza semantyczna, wpływy wschodniosłowiańskie i południowosłowiańskie) /

- E. Oronowicz // Przewiska i przydomki w językach słowiańskich. – Część II. – Rozprawy Sławistyczne. 15. – Lublin, 1999. – S. 11 – 25.
255. Sajewicz M. Przewiska mieszkańców kilku wsi z białorusko-ukraińskiego pogranicza językowego na Białostocczyźnie / M. Sajewicz // Przewiska i przydomki w językach słowiańskich. – Część II. – Rozprawy Sławistyczne. 15. – Lublin, 1999. – S. 59 – 86.
256. Śnieżyński M. Przewiska nauczycieli / M. Śnieżyński. – Kraków : Impuls, 2003. – 248 s.
257. Strutyński J. Przewiska mieszkańców Skały w województwie miejskim krakowskim / J. Strutyński // Przewiska i przydomki w językach słowiańskich. – Część II. – Rozprawy Sławistyczne. 15. – Lublin, 1999. – S. 141–149
258. Vašková L. Přezdivky v hokejových oddílech z pohledu komunikačního a slovo tvorného / L. Vašková // Acta onomastica. – Ročník LI, 2. – Praha : Ústav pro jazyk český AV ČR, 2010. – S. 591–596.
259. Wolnicz-Pawłowska E. Osiemnastowieczne imiennictwo ukraińskie w dawnym województwie Ruskim / E. Wolnicz-Pawłowska // Prace sławistyczne 7. – Wrocław etc.: Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1978. – 139 s.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Список обстежених районів Вінницької області

- 1) Барський район
- 2) Бершадський район
- 3) Вінниця
- 4) Вінницький район
- 5) Гайсинський район
- 6) Жмеринський район
- 7) Іллінецький район
- 8) Калинівський район
- 9) Козятинський район
- 10) Крижопільський район
- 11) Липовецький район
- 12) Літинський район
- 13) Могилів-Подільський район
- 14) Мурованопуриловецький район
- 15) Немирівський район
- 16) Оратівський район
- 17) Піщанський район
- 18) Погребищенський район
- 19) Теплицький район
- 20) Тиврівський район
- 21) Томашпільський район
- 22) Тростянецький район
- 23) Тульчинський район
- 24) Хмільницький район
- 25) Чернівецький район
- 26) Чечельницький район
- 27) Шаргородський район
- 28) Ямпільський район

Додаток 2

Реєстр прізвиськ Вінницької області

А

А́аня, 6, 15	А́нгел, 27
Аба́н, 27	Ангело́к, 15
Абару́м, 15	Андрончик, 1,6
Абдула́, 27	Андру́шка, 4
Абра́м Петро́вич, 14	Андру́шко, 24
А́брик, 27	Анеля́да, 27
Авока́до, 3	Ано́пка, 3
А́дамс, 7	Анто́нію, 9
Акроба́т, 3	Анто́нько, 10
Алади́н, 3	Антуа́н, 15
А́лба, 20	Анфі́са, 15
А́лекс, 27	Апо́стол, 22, 24
Але́нь, 9	А́ра, 4
Аліня́ра, 3	Арбу́з, 3
Алка́ш, 20	Аре́фтій, 28
Алхі́мік, 4	Арма́ні, 14
Альбе́рт, 4	Армату́р, 2
Альо́на Ві́ницька, 14	Армя́н, 21, 27
Амаре́то, 3	Арно́льд, 12
Амбра́м, 8	Аро́н, 27
Америка́нець, 15	Арти́стка, 20
Америка́нка, 4	Арти́ст, 9
Аме́ричка, 11	Архе́мель, 27
Амі́к, 3	А́рчі, 3, 22
Амі́го, 3	Атама́н, 3, 10, 15
Амо́н, 3	Афо́ня, 13, 15
Амо́нс	Афро́діта, 22
Амя́н, 3	Аха́йс, 4

Б

Ба́ба Ліке́ра, 20	Ба́ба-повиту́ха, 9
Ба́ба Хи́ма, 14	Бабая́н, 3
Ба́ба-Воро́жка, 1, 6	Ба́бнік, 3
Бабай́, 15	Бабу́їн, 18
Бабаќ, 18, 19	Бабу́шка – Колго́спниця, 14

Бабушка, 3
Бабця, 14
Бабчик, 15
Багалай, 27
Базилік, 4
Базиріна, 28
Базяна, 27
Байдиха, 4
Байчиха, 27
Баклажан, 1, 6
Бакс-Банні, 4
Бактерія, 24
Балаба, 15
Балабайка, 27
Балабок, 21
Балабол, 24
Балабон, 3
Балабуха, 4
Балагула, 10
Балалайка, 4
Балеріна, 3
Балон, 4
Балтик, 27
Балу, 9
Бальбон, 3
Бальон, 14
Банан, 3, 9, 19
Бананові Ножки, 26
Бананчик, 27
Банда, 4
Бандера, 3
Бандітка, 16
Банкір, 9
Баняк, 15
Банячиха, 1, 6
Банячок, 12, 15
Баньката, 3, 6
Баньочка, 9
Барабан, 7
Бараболя, 3
Баран, 3, 4, 9, 14, 15, 21, 26, 27
Баранець, 26
Бараніха, 27 (2)
Баранішка, 20
Барбаріска, 18
Барбос, 13, 15
Баріга, 27
Барні, 3
Бароба, 4
Барон, 4, 24
Барсік, 3, 8, 27
Бартер, 4
Барчанка, 18
Баря, 15
Бас, 3 (2), 13
Басіст, 20
Басістий, 24
Басок, 4
Баста, 27
Бася, 9
Батарея, 12
Батон, 1, 3, 6, 14, 22
Батюшка, 15
Батя, 5, 9
Батько, 25
Бахан, 10
Бачок, 15, 16 (2)
Баша, 10
Баші, 15
Без'язікий, 18
Безвєрхий, 24
Бездомний, 19
Бездюх, 25
Безіга, 13
Безпояско, 24
Безрука, 20
Безрукий, 13
Безручко, 24
Бейджик, 11
Бейжа, 4, 27
Бейла, 4
Белоус, 3
Бембі, 4
Бєн Ладєн, 27, 28
Бєндєр, 4, 9
Бєндєрка, 20

Бенедь, 27
 Бэня, 9
 Бэра, 9
 Берэ, 9
 Бэрик, 21
 Беркó, 4
 Бэрчики, 20
 Бэта, 15
 Бэтмен, 3
 Бэто, 12
 Бэдний, 27
 Бэлий, 3, 11, 16(2), 20
 Бэлка, 3(4), 9
 Белоснежка, 20
 Бэс, 10
 Бжйк, 18
 Бйздик, 25
 Бйк, 27
 Бйня, 3, 20
 Бйстрий, 4, 10, 14
 Бйстрик, 9
 Бйбйка, 3
 Бйгуно, 3
 Бйджо, 10
 Бйзнес, 10
 Бйл, 3
 Бйла, 16(2)
 Бйлий, 3, 4, 24
 Бйлка, 4(2), 9
 Бйлокйнь, 24
 Бйлоруський Бйцько, 20
 Бйлоус, 4
 Бйлочка, 4(2)
 Бйлоштан, 24
 Бйляш, 3, 9
 Бймэнчик, 28
 Бйндьó, 24
 Бйрнат, 24
 Бйс, 15
 Бйландó, 3
 Бйлейк, 27
 Бйлизькйй, 20
 Бйлонда, 26
 Блохá, 4, 26, 27
 Блохйн, 15
 Бóб, 3
 Бобэр, 3, 4(2), 5, 7, 13, 21, 27(2)
 Бóбйк, 18
 Бобóлька, 28
 Бобосйха, 25
 Бóбчик, 4
 Бóвдур, 20
 Бóвт, 4
 Бовтýн, 27
 Бовтунйха, 27
 Бóг, 3
 Бóга, 3
 Богдáшко, 24
 Богйня, 3
 Бóдик, 26
 Бóдя, 3, 27
 Бóдь, 11
 Боженятко, 3
 Бóженько, 1, 6
 Божóк, 15, 16, 20
 Бóзя, 25
 Бóйко, 27
 Бóка, 3
 Боксэр, 14, 16
 Бóлька, 8
 Бóмб, 4
 Бомбалюк, 15
 Бомбей, 15
 Бóмбель, 11
 Бóмбель, 4
 Бóмбова, 20
 Бóмж, 4, 27
 Бóмчик, 4
 Бóн, 4
 Бóна, 26
 Бóнд, 3
 Бондáрка, 12
 Бончик, 27
 Бордюк, 27
 Бордюр, 4
 Борець, 19

Боріс, 16
Борік, 9
Борман, 4, 12, 15, 27, 28
Борода́, 15, 26
Борода́й, 15
Борода́тий, 10, 20
Борок, 16
Борсу́к, 3
Бо́ря, 27
Бо́са, 24
Босейра́б, 3
Бота́н, 4, 26
Бохо́н, 25
Бо́ц, 15
Бо́цик, 9
Бо́цман, 4, 8, 27
Боцо́к, 9
Бо́цюн, 3
Боя́р, 3
Боя́рський, 11
Бра́т, 1, 6
Бра́ці, 9
Бре́жнев, 4
Бри́дкий, 9
Бри́лик, 3, 7
Бри́нзя, 28
Бри́цкий, 21
Бровно́, 11
Бро́йлер, 12
Бро́лер, 4
Бу́ба, 3, 15
Буба́рі, 5
Буба́рка, 7
Бу́биль, 24
Бу́блик, 3, 4, 21, 24, 25(3)
Бу́блік, 3
Бу́га, 4, 15
Буга́й, 9
Буго́р, 27
Бу́дник, 4
Будула́й, 1, 3, 12, 27
Бузина́, 12
Бу́йний, 27
Бу́ка, 11
Бука́хи, 14
Бу́лка, 1 (2), 3, 15
Бу́лочка, 22
Бу́ля, 3(2), 18
Бу́ль, 15
Бу́льба, 2
Бульби́ть, 13
Бульбо́нові, 20
Бу́ль-бу́ль, 4
Бульдо́г, 5
Бульйо́н, 24
Бу́лька, 24
Булькун, 4
Бу́мчик, 20
Бу́мя, 9
Бу́нь, 27
Бурати́но, 4
Бурде́й, 24
Буржу́й, 14, 20
Бу́рий, 3
Бу́рік, 27
Бурку́н, 1(2)
Бурми́ло, 4, 25
Буря́к, 24 (2)
Буря́чка, 27
Бурьо́нна, 8
Бу́сінка, 27
Бу́тель, 15
Бухга́лтер, 3
Бухга́лтерша, 21
Бу́цик, 4
Бу́чиха, 26
Бу́ш, 3
Бушля́к, 15
Буя́н, 16
Бюзи́он, 9

В

- В'ю́нчик, 9
В'я́лий, 3
Ваве́ла, 15
Ва́дик-дру́г, 4
Вазі́лін, 28
Ва́йт, 3
Ва́ка, 25
Ваку́ла, 1(2), 15
Ва́ля, 3
Вальбащи́ха, 27
Вальдема́р, 13
Вальду́сь, 19
Ва́лька-Вста́нька, 3
Вампі́р, 27
Ва́но, 3(2), 9
Вану́ха, 13
Ванці́н, 27
Ва́раний, 12
Варані́ця, 27
Варга́тий, 1, 6
Варе́ник, 4, 9, 22, 27(2)
Варе́ння, 4
Варьо́нна, 8
Васильо́ва, 5
Ва́ся, 3(2), 9
Ва́ся Скро́мний, 25
Ватру́шка, 20
Ва́ха, 2
Вахта́н, 21
Вахта́нг, 4
Вдова́, 15
Ве-Ве́, 10
Ведмі́дь, 1, 6
Вели́ка Ла́па, 4
Ве́нтіль, 4
Ве́ня, 4
Верблю́д, 3
Верге́ль, 26
Веретино́, 3
Верещáчка, 26
Веро́на, 3
Верта́льот, 3
Весели́й, 18
Ве́таль, 3
Ве́я, 3
Ве́таль, 26
Ве́тер, 3
Ве́точка, 3
Вжи́к, 9
Вибача́йте, 24
Ви́дра, 9
Ви́нничка, 10
Виногра́д, 3
Високово́льтна, 4
Ви́шенька, 3
Ви́віточка, 3
Ви́вс, 24
Ви́вця, 27
Ви́йна, 27
Ви́йт, 24
Вікіпе́дія, 3
Ви́ник, 3(2), 27
Ви́нник, 25
Ви́нницька, 18
Ви́нні Пу́х, 20, 27
Ви́нтік, 3
Ви́ршовка, 25
Ви́ршовкіна, 25
Ви́ста, 21
Ви́талька, 4
Ви́тас, 27
Ви́тек, 15
Ви́тер, 3, 9
Ви́чний Студе́нт, 20
Ви́шня, 10
Во́ва Си́ній, 3
Во́вк, 4, 15, 24 (2)
Во́вчик, 3, 26
Во́гник, 10
Водгу́т, 4

Воєнда́ма, 20
Воє́нний, 4
Во́ждь, 3
Во́зик, 3, 26
Во́зний, 24
Во́йко, 3
Война́, 3
Во́кер, 4
Во́лк, 3
Воло́дя, 3
Волосі́нка, 4
Воло́шка, 24
Волошкóве По́ле, 4
Во́мен, 4
Вопше́, 26
Ворку́н, 14
Во́рон, 4

Воро́на, 3(2), 12, 20
Восхо́д, 2
Во́ха, 21
Вра́ч, 15
Вторáк, 4
Ву́ж, 19
Ву́з, 11
Ву́злик, 25
Ву́лик, 22
Ву́льс, 27
Ву́льф, 3
Ву́ська, 1(2)
Ву́ха, 6
Вуха́тий, 10
Ву́шко, 3, 27
Ву́я, 18

Г

Гавáн, 2
Гавáнич, 23
Га́вик, 3
Гавра́л, 3
Га́врік, 3
Гадéйчик, 2
Га́з – Ква́с, 24
Газди́ня, 3
Га́здиха, 24
Гайда́й, 24
Гайдама́к, 24
Гайдама́ка, 24
Га́йка, 3(4)
Гайови́й, 24
Га́йочка, 27
Гайта́вр, 4
Га́ла, 4
Галага́н, 9
Гала́йко, 1(2), 4
Гала́к, 25
Галасі́ха, 4
Галати́н, 19

Гале́та, 4
Гали́нка, 4
Гали́на, 27
Галифе́, 9
Га́лка, 3, 10
Гало́ша, 4
Галу́шка, 4
Га́ля, 3
Га́ля Га́рна, 8
Га́ля Чепурна́, 10
Гальо́ндра, 1(2)
Гальони́, 6
Гамачо́к, 25
Гамáша, 3
Га́нна-па́нна, 3, 11
Ганне́нчин, 24
Га́нс, 5
Гапо́н, 11
Гапо́т, 18
Гара́чий, 25
Гарба́р, 1, 6
Га́рбуз, 1(2), 3, 4(2), 9, 27

Гарбузі́ха, 18	Глу́хман, 10
Гарйо́н, 15	Глухомáнка 16
Гарма́та, 9	Глушко́,12
Гармоні́ст, 4	Глу́щ, 3, 26
Гару́ла, 27	Глюко́за, 6
Га́ся, 1, 6	Гнилю́х, 4
Га́ца, 24	Гніди́й, 24
Гва́лт, 24	Гно́м, 3, 27
Ге́дрік, 9	Гове́рко, 18
Ге́ля, 4	Говору́н, 3, 20
Ге́ль, 10	Го́га, 1, 4(3)
Ге́мба,25	Го́голь, 3
Ге́н, 27	Го́дь, 27
Ге́на, 21, 27	Голі́єва, 3
Гепáрдик, 3	Голі́ся, 3
Ге́ра, 3(2), 12, 26, 27	Го́лка, 24
Герáсім,25	Голова́, 3(2), 9, 15
Геру́ла, 4	Голова́йтий,14
Гефе́р, 2	Голова́стік, 10
Гидзі́ха, 3	Голо́дний, 10
Гика́л, 4	Го́луб, 4
Гі́кало, 24	Голубе́ць, 4, 15
Гі́лис, 15	Голуб`я́ка, 26
Гі́ля, 4	Гонджа́, 4
Гимба́тий, 4	Гонтáр, 24
Гинди́чка, 19	Гонча́р, 3, 24
Гі́нь, 24	Го́нчик, 15
Гі́рга,25	Го́нщик, 24
Гі́ря, 21	Горба́та,8
Гі́стик,26	Горба́тий, 3, 6, 12
Гі́циль, 27	Горбати́лі, 4
Гі́чка, 15	Горбу́н, 9
Гі́шник, 3	Го́рда, 6
Гі́га, 3, 16(2)	Горду́ла, 1(2)
Гіта́ра, 3, 26	Го́ре, 24
Гі́тлер, 8, 11	Гори́х, 23
Гі́фко́, 24	Гори́шнячка, 1, 6
Глеки, 4	Горла́й,14
Гли́на, 18	Горни́чиха, 27
Гло́бус, 3, 4, 18,27, 28	Горобе́ць, 3, 9, 10, 12, 16(2), 19, 25(2)
Глуха́р,15	Гороб́чик, 4, 20, 26
Глухе́нька, 20	Горо́х, 27
Глухі́й, 3	

Горóшок, 14
Гóрчик, 10
Господі́ня, 20
Господі́нька, 1, 6
Госько́, 25
Гóша, 4, 15
Гра́йко, 24
Гра́ф, 3
Гре́бля, 3
Гре́к, 21
Гре́ка, 3, 25
Гри́б, 3(2), 27
Гри́ва, 21
Гри́жа, 3
Гри́м, 15
Гри́ня, 15, 27
Грисо́к, 20
Гри́х, 24
Грици́ха, 27
Гри́ць, 8
Гришко́, 24
Гри́н, 13
Гри́ня, 3, 9
Гри́хово́д, 24
Гри́ша, 3
Гри́шма́к, 4
Гробонóщик, 20
Гро́м, 27
Гро́м – Ба́ба, 24
Гро́м – Ді́вка, 24
Громáда, 20
Громі́ло, 3

Га́ва Бизду́к, 27
Га́ва, 16, 20
Ге́дзь, 11
Ге́мба, 20

Гро́нда, 24
Гру́бий, 14
Грузі́н, 3, 27
Грузові́к, 24
Гру́ня, 3
Гру́сь, 24
Гру́ша, 3, 9
Грязна, 8
Губа́, 3, 8, 21
Губерна́тор, 10
Губошльо́п, 9
Гуверна́нтка, 4
Гу́кіт, 24
Гу́лий, 24
Гулі́ки, 7
Гуліта́вр, 19
Гу́ля, 1, 3, 11, 13, 20
Гу́мка, 4
Гумуніта́рка, 26
Гу́нді́р, 25
Гу́ня, 13
Гу́ра, 21
Гургу́ля, 24
Гу́ру, 27
Гу́рченко, 20
Гуса́к, 1, 6, 15
Гу́ска, 21, 22
Гу́слі, 24
Гу́сь, 3(2), 4, 9(2), 10, 13
Гу́тель, 18
Гуцу́л, 4
Гуцу́лка, 18

Г

Го́га, 1
Гу́дзик, 1, 6, 12
Гу́ля, 1

Д

- Давід, 3
 Давідович, 24
 Дакір, 3
 Да́ма, 3
 Дармогра́йка, 4
 Дворе́цький, 3
 Дейне́ка, 24
 Демиді́ха, 4
 Де́мон, 25
 Демчик, 16(2)
 Дени́с-редіс, 15
 Депута́т, 10
 Дерев'я́ний, 21
 Дереві́й, 24
 Дередéй,
 Дериземля́, 24
 Деру́н, 4
 Децибе́л, 9
 Дециме́тр, 24
 Дециметро́вка, 1, 6
 Де́ня, 10
 Дже́к, 9
 Дже́ксон, 27
 Джелáн, 8
 Дженджиха, 25
 Джигора́й, 25
 Джинжик, 1(2)
 Джи́ха, 16(2)
 Джи́ль, 27
 Джога́н, 3
 Джо́лі, 2
 Джо́н, 4(2)
 Джо́н Галья́но, 5
 Джо́нер, 22
 Джо́уль, 1, 6
 Джу́с, 3, 26
 Дзвóнська, 26
 Дзи́га, 4
 Дзи́невич, 27
 Дзобéлко, 15
 Дзю́ба, 3 (2)
- Дзю́брик, 21
 Дзьоба́к, 25
 Дзьо́скін, 15
 Ді́ба, 13
 Дивáн, 3
 Ді́кий, 3, 4, 18
 Дику́н, 14
 Ді́лда, 3
 Ді́мка, 7
 Ді́ндик, 3
 Ді́ня, 4
 Дире́ктор туалету, 14
 Директри́са, 10
 Ді́рка, 19
 Дирку́н, 24
 Диру́н, 4
 Диспе́тчер, 20
 Ді́чка, 27
 Ді́шля, 4, 27
 Ді́ві, 9
 Ді́вка-веселу́ха, 4
 Ді́гтяр, 24
 Ді́д, 4
 Ді́д Морóз, 5
 Ді́джей, 7
 Ді́ду́рка, 3
 Ді́ктафо́н, 24
 Ді́мка, 3
 Ді́мчик, 3, 26
 Ді́наші́к, 3
 Добру́н, 14
 Добрячо́к, 3
 Довба́к, 13
 До́вгань, 14
 До́вгий, 2
 Довгоно́сик, 19
 Довгопо́л, 24
 Довготелéса, 20
 Доганя́йло, 15
 Догма́т, 24
 До́джер, 3

До́дькова, 16(2)
До́ктор Мац, 1, 6
До́ктор, 9
До́лішній, 24
До́ля, 15, 22
До́нальд, 10
До́нцáк, 27
До́нчик, 18
До́нчики, 10
До́ро́жко, 27
До́рош, 4
До́хтор, 11
Доце́нт, 3, 11
До́цік, 9
До́ця, 16 (2)
Драбада́, 15
Драби́на, 18
Драби́на, 3
Драко́н, 23
Драко́ниха, 4
Дри́ставка, 1(2)
Дро́ба, 3
Дро́тик, 4, 18
Дружба́н, 26
Дружо́к, 3
Ду́б, 18
Дуби́на, 15
Дубке́нь, 25
Дубова́, 2

Дубогри́зенко, 24
Ду́вік, 3, 26
Ду́дик, 24
Ду́дка, 4
Дудки́, 9
Ду́дник, 24, 27
Ду́дничка, 13
Ду́ла, 1(2)
Дулілі́н, 15
Ду́ля, 4
Ду́ма, 1, 6
Ду́сік, 15(2)
Ду́ст, 8
Ду́шка, 15, 24
Душма́к, 12
Душма́н, 15, 27
Душу́ня, 24
Дю́бель, 3
Дю́дік, 4
Дюймо́вочка, 3, 22, 26
Дядя Ю́ра, 5
Дядько, 4
Дя́к, 3, 23, 24
Дя́тел, 14, 15, 18, 27
Дячо́к, 20
Дячу́к, 24
Дьо́дя, 27
Дьо́ма, 1(2)

Е

Е́лвис, 3
Елві́с, 3
Елекتری́чний До́ктор, 20
Електро́д, 15, 27

Е́мо, 4
Е́пя, 3
Ераке́з, 9
Етаса́ме, 26

Є

Є́ва, 3, 15

Євдо́ха, 3

Єврѣй, 3
Єврѣйка, 4
Єврѣйчик, 18

Євтіюха, 24
Їлка, 3

Ж

Жаба, 2, 11, 18, 21, 22
Жабонька, 24
Жарунка, 4
Жвавий, 4
Жвачка, 22
Жендос, 3
Жеребєць, 9
Жерєбчик, 24
Живчик, 3, 26
Жигуль, 3
Жид, 21
Жидак, 4
Жидівка, 1, 6, 28
Жидівська Голова, 9
Жиєдик, 25
Жизель, 5
Жила, 12
Жилістий, 3

Жираф, 3, 5, 18
Жирафа, 3
Жирок, 27
Жмурик, 15
Жовтень, 14
Жолудь, 9
Жора, 9
Жорик, 11
Жорка, 24
Жужа, 3
Жужик, 15
Жук, 3(2), 5, 13, 14, 25
Жура, 3
Журавель, 18
Журналістка, 4
Жучара, 24(2)
Жучка, 14

З

Завгав, 3
Заверуха, 1(2)
Завірюха, 13
Завколонка, 15, 17
Завмаг, 24
Задавак, 9
Задіра, 4
Задирак, 4
Заєць, 3, 4, 8, 20, 21, 27
Зайка, 12
Зайчик, 3, 4, 15, 22, 27
Зайчиха, 4, 16
Заїка, 3, 4, 11, 14

Закидон, 1, 6
Заклунний, 24
Закльопка, 9
Замурзаний, 4
Западенка, 19
Заплюйсвічка, 24
Запоріжець, 24
Заруба, 3
Зарязка, 3
Зателена, 1(2)
Звезда, 3, 4, 14
Здохлий, 21
Здрасті-Пожалуйста, 14

Зék, 18
Зелéна, 1(2), 8
Зелéний, 3
Зéлень, 5
Зéма, 3
Зелемóн, 1(2)
Зéля, 9
Зíко, 9
Зíмбабе, 3
Зíна, 9
Зíня, 25(2)
Зíрка, 24
Зíта, 16(2)
Зíть, 10
Злю́чка, 3,26

Змíй, 23
Зна́хар, 3
Зозу́ля, 1, 6, 9, 12
Зозуль, 24
Зола́, 9
Зóлушка, 4
Зóрро,22
Зóська, 24
Зу́б, 3, 9, 15, 27
Зубáта, 20
Зу́бка,26
Зю́зя, 3, 4
Зьóма, 4, 6
Зьóнчик, 21

Й

Йду́шкин, 3
Йо́жик, 22
Йойличка, 4
Йóлка,24

Йóлкін, 15
Йомайó, 24
Йóся, 3

І

Іва́н,26
Іван-па́н, 3
Іва́н Дурний, 23
Іванéць, 24
Іва́нова,22
Івану́нь, 9
Іванько́, 4
Іва́нко,24
Іва́шка, 4
Ігру́шка-Мушка, 22
Ізя, 4

Інду́с, 27
Інтелігéнт, 4
Ініóсик, 13
Іола́й, 27
Іра Трандичíха,2
Іса́к, 23
Істе́рика, 27
Істерсі́та,14
Італéць, 15
Ічі́ла, 3

К

- Кабáк, 15, 22, 25(2), 27(2), 28
Кабáн, 1, 3, 4(3), 5, 6,9,13, 14, 18,
20, 25(2)
Кабанíха, 2
Кабáнчик, 19
Кабáсик, 27
Кабачíха, 25(2)
Кабачóк, 20, 26
Кáбель, 3, 15
Кабúн, 9, 20
Кáвка, 1(2)
Кавúн, 4
Кадéт, 10
Кáдуб, 4
Кажáн, 27
Кáзiк, 10
Кайóт, 12
Какадú, 18
Калáтя, 10
Калáш, 12
Календáр, 8
Калéнь, 4, 24
Калíна, 3, 9, 11
Калíна-малíна, 4
Калíник, 1, 6
Калiтка, 24
Калорiфер, 23
Калióчка, 10
Калядá, 19
Камáз, 4, 26
Камáр, 27
Камарíха, 21
Кáменщик, 14
Кампóт, 4
Канáва, 26
Канарéй, 4
Кантáрик, 26
Кантóрка, 16
Кáпець, 2
Капiтáн, 24
Капiтáниха, 25
Каплúн, 4
Капури́ска, 3
Капу́ста, 9, 13, 25
Капу́ш, 1(2)
Карабу́ська, 3
Карака́нь, 1, 6
Караку́м, 9
Карамéль, 19
Карандáш, 3, 4, 9
Кара́сик, 15
Кара́сь, 3, 4(2), 9(2), 11, 12, 15, 27(5)
Кара́т, 9
Кара́тист, 23
Карбо́вич, 10
Кардо́н, 9
Карку́ша, 4
Ка́рлик, 3
Карма́н, 23
Карме́н, 28
Карни́ян, 15
Ка́ро, 3
Ка́ров, 27
Каро́льо, 10
Ка́рпик, 24
Ка́рта, 15
Картáвий, 11
Картя́р, 4
Ка́са, 3
Каса́й, 3
Каса́нь, 24
Касва́, 26
Ка́спер, 7
Ка́спер, 9
Кастрю́ля, 21
Кася́н, 11
Катери́на-хазя́йка, 24
Катро́ль, 27
Катру́ся, 25
Каца́п, 1(2), 4, 15, 22
Каца́пка, 4(2), 20

Кацо́рик, 28
Ка́ць, 18, 28
Кача́н, 18, 27
Кача́нчик, 20
Ка́чка, 8, 13, 21
Качко́ніс, 18
Качо́к, 3
Ка́чур, 23, 24
Качури́ха, 1(2)
Кашке́т, 4
Каще́й, 4
Ква́, 3
Ква́-Ква́, 3
Квадра́тний, 4
Квази́мода, 3
Ке́він, 4
Ке́д, 4
Ке́дик, 27(2)
Ке́зя, 3
Ке́кс, 27
Ке́ля, 20
Кенгуру́, 27
Ке́нтій-Риба, 4
Ке́па, 4
Ке́рінська, 20
Ке́рличка, 1, 6
Ке́ря, 3
Ке́тчуп, 9
Ке́ша, 4(2)
Ке́він, 9
Ки́ба, 3
Киви́ха, 15
Київля́нка, 21
Ки́мка, 15
Ки́р'ян, 24
Ки́ра, 25
Ки́рик, 3
Кири́ло, 7
Кири́зка, 27
Ки́рнік, 26
Кисили́ха, 4
Кисили́ця, 13
Кисі́ль, 3
Ки́слий, 3
Кисли́ця, 25
Кисля́к, 27
Кисте́т, 3
Китабо́ниха, 27
Кита́ець, 1, 4, 6
Ки́тя, 13
Ки́ця, 1(2), 27
Ки́цька, 3, 19, 25
Ки́щ, 15
Ки́борг, 24
Кізу́ля, 24
Ки́ка, 25
Ки́кі, 4
Кілогра́м, 3
Ки́ля, 26
Ки́лька, 24
Ки́нчик, 15
Ки́нь, 4, 12, 15
Ки́рпіч, 1(2), 4, 15, 25
Ки́стка, 26, 27
Ки́ся, 9, 27
Ки́т, 2, 3, 9, 27(4)
Ки́тайка, 3
Ки́шка, 4
Кла́пан, 12
Клапову́хий, 4
Класе́та, 28
Кле́й, 14
Кле́нь, 27
Кле́мус, 25
Клі́м, 27
Клі́ма, 3
Клі́мба, 1(2)
Клі́зма, 15
Клі́чко, 4, 14
Клі́щик, 25
Кло́па, 4
Кло́ун, 10, 14
Клу́ня, 24
Клю́ква, 24
Клю́ч, 15
Клю́чик, 24

Кля́тий, 4
Кме́ть, 5, 15
Кми́сечка, 3
Кни́жка, 3
Кни́тя, 4
Кно́па, 9
Кно́пка, 3
Кну́к, 4
Кну́р, 8, 18, 24
Кня́зь, 3, 27
Кобе́ль, 24
Кобза́р, 24
Коби́ла, 13, 28
Кобра, 25
Кова́ль, 3 (4), 18, 23
Ковбаса́, 8, 20, 24
Кови́тько, 15
Ковту́нчик, 12
Когу́т, 3, 20, 26, 27
Коза́, 4, 5, 15, 18, 25
Коза́к, 3, 4, 24
Козано́стра, 4
Коза́чка, 3 (2)
Козачо́к, 4
Козир, 3, 26
Кози́рний, 9
Кози́йко, 11
Козолу́пиха, 25
Козори́з, 24
Ко́ка, 13, 15, 27
Ко́клюш, 24
Кокос, 4
Ко́кс, 25
Колбаси́юк, 3
Колду́н, 3 (3)
Ко́лесо, 24
Колобо́к, 1, 3(2), 4(2), 6, 7, 9(2), 12, 14, 27
Коло́да, 3(2)
Коло́мбо, 22
Коло́нка, 15
Ко́лос, 22
Колу́н, 25
Колфу́ля, 28
Колю́чка, 3
Ко́ля Неохо́та, 11
Ко́лько, 3
Ко́льщик, 4
Кома́р, 4, 7
Комари́к, 20
Комари́к, 4
Кома́ха, 3, 4
Ко́мба, 25
Комба́т, 28
Ко́мин, 3
Комиса́р, 24
Комиса́ренко, 24
Комо́ба, 25
Комо́ра, 15
Ко́мпас, 24
Компре́, 3
Комсомо́лець, 4
Комуни́стка, 14
Ко́ндя, 25(2)
Ко́ник, 15(2), 27
Кони́ха, 27
Ко́ничка, 28
Конкрéтний, 27
Конова́л, 24
Коноре́йка, 15
Ко́нтік, 24
Контóрка, 16
Коня́ка, 3, 27
Ко́нь, 3
Копи́стка, 15
Копи́йка, 1(2), 27
Копче́ний, 10
Кордо́н, 27
Коре́ць, 1, 6
Ко́рень, 3
Ко́рж, 27
Ко́ржик, 3
Ко́рик, 11
Кори́то, 13, 24
Ко́рік, 15
Кори́нчик, 4

Корінь, 3(2)
Коровай, 24
Корівчиха, 1, 6
Король, 3(3), 24, 27(3)
Короткий, 3, 26
Корчик, 26
Коса, 7
Косариха, 4
Косій, 11, 22
Космос, 3, 8, 14
Косоротов, 20
Косорукій, 8
Костёр, 15
Костіль, 3(2), 4, 26
Костомаха, 3
Костюм, 9
Костя Бігом, 13
Костяк, 9
Кося, 9
Кот, 3(2)
Котик, 1, 4, 6
Котуся, 3
Котя, 3
Коцик, 21
Коцюба, 4, 10
Коця, 1(2)
Кошак, 12
Кошик, 3, 4
Кошкодав, 24
Кошовий, 24
Кошпатний, 16
Коштуро́ва, 20
Кощей, 1, 6
Крава, 3(2), 4
Кравчиха, 13
Крамариха, 4
Крановий, 15
Крапівка, 24
Красіва, 8
Краска, 3
Красненька, 15
Красний, 12
Красну́ха, 15, 22

Краючиха, 3
Крейзі Фрог, 27
Крейсер «Аврора», 5
Крекер, 3
Крепка, 19
Крива, 3(2), 16
Кривий, 20, 24
Криворукій, 5, 24
Криворучко, 4
Кривохи́жа, 24
Кривоша́пка, 3
Крик, 3
Криккрилівець, 14
Кримінал, 5
Кримська, 20, 25
Кріса, 3, 9, 23
Кріхітко, 27
Кріша, 24
Кріпаша, 16 (2)
Кріт, 10, 15, 24
Крокоділ, 14(2), 25
Кролик, 18
Кріль, 3(2)
Крот, 3, 4, 14, 28
Кру́жка, 4
Кру́к, 27
Кру́ль, 4
Кру́чок, 15
Крюк, 3
Ксєня, 4
Ксєнька, 27
Ксєрокс, 3
Ксьондз, 14
Ку́б, 4
Ку́ба, 9
Ку́бік, 8
Кугеля, 4
Кугу́т, 13
Кудла, 3
Кудла́й, 4
Кудочка, 27
Кудрява, 9
Кужний, 27

Кузнéчик, 3, 24
Кúзя, 3(9), 4(3), 9, 21, 25(2), 27
Кúзь, 9
Кузьма́, 15
Кúйка, 4
Кúка, 3, 27
Кúкла, 15
Кукуру́зка, 3
Кула́к, 23, 24
Кулзбéк, 4
Кúлиця, 13
Куліш, 24
Кулюні́ха, 13
Куля́ска, 27
Кульгúк, 4
Кúлька, 14
Кúльчик, 9
Кúльчин, 3
Кульша́, 9
Кúм, 9, 27
Кума́, 3
Кумéць, 24 (2)
Куні́ха, 25
Кúнцяло, 25
Кúня, 27
Кúпер, 3
Курага́, 3
Кúрача Ма́ма, 20
Курдúп, 3
Курі́й, 13
Кúрка, 1, 2, 3, 6, 13, 19, 20, 22

Курку́лик, 18
Курку́ль, 4, 14
Курні́к, 26
Кúрничка, 24
Куро́кінка, 16(2)
Кúрочка, 27
Кúрочкі́н, 27
Курча́, 18
Кúря, 3
Куря́тник, 24(2)
Кúт, 3
Кúтас, 27
Кутя́, 20
Кúхар, 3, 9, 24
Кúций Хві́ст, 3
Кúций, 14, 20
Кúцик, 12
Куці́ха, 4
Кúцман, 3
Куцо́ска, 24
Куцю́рка, 4
Кúча, 27
Кучеря́ва, 4, 5, 9
Кучеря́вий, 1, 4(2), 6
Кучеря́шка Сью, 3
Куша́рка, 20
Кúщ, 3, 15
Кфі́ль, 3
Кья́ра, 12

Л

Ла́да, 4
Ла́дан, 27
Ла́жа, 4
Ламба́да, 10
Ла́мпочка, 4
Лапа́на, 28
Ла́почка, 20
Ла́пчастий, 9
Ласі́йка, 15

Лау́к, 3
Ле́бідь, 4, 19, 27
Лéв, 3, 6, 11, 27(3)
Лева́да, 4
Лéвенець, 24
Ледáча, 2
Лéді Івасі́, 14
Лелéка, 2, 15, 24
Лéля, 4

Лéнін, 4, 14, 15
Леопóльд, 15
Лéро, 3
Леськó, 15
Лéвий, 3, 27
Лéльо, 25
Лéночка, 10
Лéпса, 21
Лéший, 4(2), 22
Лизúн, 4
Ликодíм, 27
Лíмар, 24
Лимáрка, 4
Лíс, 8(2), 15
Лисáчка, 3
Лíсий, 3, 4, 9, 14, 15, 22, 26, 27
Лисíця, 4
Лисíчка, 4, 9, 20
Лисюк, 15
Лисьóнок, 3
Лíхо, 24
Личакí, 11
Лízун, 14
Ліліпúт, 9
Лімо́н, 3
Ліпа́к, 28
Ліпут, 4
Лíс, 19
Ліса́, 3, 11
Лісник, 14
Лісовíй, 24
Лісовóз, 4
Літу́чкін, 10
Лóб, 24
Лобáта, 10
Лобáтий, 19

Лободá, 24
Логíнка, 13
Локáтори, 9
Лóм, 1, 10, 11
Лопúх, 11
Луговíй, 24
Лука́, 3
Лу́кан, 24
Лу́кас, 3
Лунáтíк, 2
Лúнтíк, 3, 9
Лушпáй, 27
Лушпáк, 23
Любáша, 3
Любочка, 10
Любчас, 3
Лю́лька, 3, 4, 15, 24
Люсíнда, 19
Люстéр, 3
Лю́ся, 4, 19, 27
Ля́ля, 14
Ля́лька, 1(2), 4
Ля́па, 9
Ля́палка, 12
Ляпúр, 28
Ля́х, 24
Ля́ха, 15
Ляхíвочка, 20
Ляшкó, 4
Ляшóк, 24
Лящ, 15
Льóдик, 22
Льóлік, 4
Льóпа, 4
Льóтчик, 15
Льóха, 4

М

М`яйло́, 14
М`яснік, 14
М`яскíвська, 20

Магдіóк, 3
Маго́ні, 28
Мадóнна, 26

Мадяра, 9
Мазіло, 1, 6
Мазій, 24
Майдан Бóбрик, 18
Майóр, 20, 25, 28
Мáйстер, 4
Макáр, 3, 24
Макáрова, 8
Макарóн, 1(2), 4, 9, 12, 27
Макітрóвський, 13
Макла́й, 27
Макламáра, 4
Маковéй, 3, 27
Максím, 18
Маку́тиха, 15
Маку́х, 25
Маку́шка, 27
Малá, 3
Малá Гáнна, 8
Маланéц, 1(2)
Малáнка, 27
Маланчúк, 24
Малáня, 9
Малій, 3(2), 4(2), 9
Мáлик, 4
Малíна, 3, 15
Малíш, 3, 10
Маліванчúчка, 27
Малíнка, 27
Малюк, 4, 27
Малюсiк, 27
Малю́тка Пó, 3
Малярéнко, 24
Малярчúк, 24
Мальвíна, 3
Мáма-мáма, 3
Мамантьóна, 9
Мáма-Чóлі, 20
Мáмин Синóчок, 8
Мáмка, 4
Мáмон, 4, 10
Мáмонт, 3
Мáмочкин, 13
Мандарíнка, 22
Мандарín, 9
Мáнтур, 10
Мáнця, 4
Маню́ній, 25
Маню́ня, 3, 9, 10
Мáня, 3, 4
Маргó, 3(2), 8
Маргóша, 26
Марéничi, 20
Марíнчик, 21
Мáрика, 8
Марíша, 3, 12
Мáрочка, 4
Мáрочко, 24
Мáрс, 19
Мартín – Тiн, 4
Мартíна, 27
Мартíні, 3
Мару́нц, 3
Мару́ся Чура́й, 5
Мару́ський Зи́ська, 24
Марцепáн, 3
Марципáн, 1(2)
Мáсiк, 9
Маскалéва, 3
Маслюк, 27
Масля́нка, 27
Мастáк, 27
Мася́ня, 3(2), 4, 26
Матвiй, 18
Матвiйко-Копiйка, 13
Матéвко, 9
Матемáтик, 26
Маткóвський, 3, 26
Матнiя, 4
Матрáсиха, 4
Матрóс, 3, 10
Матрью́шка, 7
Матюк, 13
Махамéд, 3
Махлабáй, 12
Махновéцька, 20

Махту́ла, 21
Маху́мба, 19
Маце́нький, 27
Мациго́на, 28
Мацня́, 27
Мацу́н, 27
Мацьо́нький, 25
Маши́на, 15
Ма́я, 7
Мая́мі, 20
Медве́дь, 3
Ме́йдиха, 25
Ме́йсон, 3, 27
Ме́ка, 10
Ме́ля, 3, 24
Ме́льничка, 3
Меме́кало, 18
Ме́ник, 27
Меньо́ва, 13
Ме́рі По́пінс, 27
Ме́рі, 3, 27
Мерседес, 24
Мерсі́, 3
Ме́тр, 2
Ме́дичка, 10
Ме́лка, 8
Ме́ля, 3
Ме́халь, 3
Мзда́, 24
Мига́й, 14
Мизу́ль, 27
Микита́з, 24
Микито́с, 25
Микитьо́, 25
Микла́, 14
Мі́клич, 24
Мико́, 25
Микола́сь, 1, 6
Мико́лка–Голка, 4
Мі́лий, 3
Мі́ндик, 4
Мі́ни, 3
Минчи́ха, 4
Миня́ль, 24
Мі́ра, 27
Миро́н, 21, 27(2)
Мі́сечко, 24
Мислі́вець, 15
Мі́та, 8
Михно́, 24
Миш’я́к, 5
Мі́ша, 3(2)
Мі́шка, 3, 4
Міві́на, 9
Мі́зер, 3
Мі́ка, 6, 13
Мі́кі, 3
Мікро́ба, 27
Міле́ді, 5
Міліо́н, 5
Міліоне́р, 10
Мілка́, 5
Мі́м, 14
Мі́няйло, 14
Мі́нька, 1(3), 6
Мі́сь, 26
Мі́тла, 25
Мі́тя, 3
Мі́тяй, 3
Мі́тя–Пі́тя, 16
Мі́тькіна, 28
Міха́ль, 18
Міхе́ль, 1
Мі́ша, 3
Міше́ль, 3
Мі́шка, 27
Млі́н, 3, 14, 27
Мовчу́нна, 3
Могі́ла, 18
Моде́ль, 3, 8, 20
Мо́й, 1, 6
Мо́йсе́ва, 13
Мо́йша, 20
Мо́кел, 4
Мо́крий, 25(2)
Молда́ван, 24

Молдовáн, 4(2), 5, 24
Молдовáнка, 4, 27
Молéкула, 14
Молодá, 10
Молóчний, 12
Молóчник, 15
Мóми, 27
Мóна, 2, 4
Монáхом, 3
Монáшка, 4
Монéко, 8
Монтáна, 9
Мóня, 4, 21
Мопéд, 9
Моргáло, 3, 26
Мордáтий, 4
Мóрж, 15, 24
Морóз, 10, 24
Морозíха, 4
Морóзко, 26
Моряк, 13, 27
Москáль, 24
Москвá, 4
Москвíч, 24
Москвíчка, 4
Мóська, 1, 2, 6
Мóто-Мóто, 27
Мотóрний, 4
Мотрénко, 24
Мотúзка, 24
Мотузóк, 25(2)

Мóтя, 24,
Мóть, 27
Мочáлка, 27
Мошóнок, 4
Моя Тáта, 10
Моя Тáя, 4
Мúдрик, 2
Мужíк, 19
Мужчíна, 9
Музикáнт, 15
Музíки, 14
Мукосíєнко, 24
Мулáт, 4
Мúма, 20
Му-Мú, 14, 27
Мúмя, 3
Мúня, 3
Муравéль, 27
Мúрза, 4
Мúрка, 3
Мúрчик, 20
Мúсiк, 4, 15
Мустафá, 3
Мúся, 10
Мúта, 10
Мúтлик, 4
Мúтя, 23
Мúха, 3, 9, 10, 11
Мухомóр, 3
Мúшка, 4

Н

Набавчíха, 1, 6
Нагрéб, 10
Надéжда, 10
Надбóжний, 9
Нáзiк, 3, 11
Нáйда, 27
Наливáйко, 3
Нáмул, 9

Нарíжний, 24
Нáрiк, 3(2)
Нарцiс, 4
Настáс, 20
Настасяк, 24
Настénко, 24
Нáстя-Щастя, 24
Наташóк, 26

Наташóн, 9
Нáтра, 22
Нáх, 14
Нáчик, 21
Неаполітáнське, 25
Неві́нчаний, 24
Невміня́ємий, 5
Неглі́ба, 20
Незна́йко, 14
Незручнá Катя, 14
Нео, 23
Неополітáнська, 25
Несмія́на, 20
Неста́, 21
Нетре́ба, 24
Неха́й, 24
Неві́дімка, 9
Ніжник, 24
Низькорóсла, 8
Ні́га, 3
Ніколя́, 12

Німець, 4(2), 27
Німі́й, 27
Ні́мка, 21
Ні́ндзя, 19
Ні́с, 1, 6
Ні́чка, 3
Новору́ська, 4
Нога́, 5
Носáнь, 1, 6
Носáта, 3
Нóсик, 27
Носорі́г, 15
Носорі́гша, 4
Нóтка, 3
Ну́трія, 21
Ню́миха, 4
Ню́нь, 4
Ню́нько, 25
Ню́ньчик, 1(2)
Ню́хля, 9
Ню́ша, 3

О

Овся́нка, 26
Огіро́к, 22
Огло́бля, 3
Огоньо́к, 22
Оде́са-Ма́ма, 14
Оде́сса, 20
Одинча́к, 4
Одуванчик, 3
Ойстра́х, 24
О́кунь, 4, 9, 27
Оку́рок, 3
Олегóго, 4
Оле́нь, 1, 3, 4, 6
Оліга́рх, 4
Олія́, 24

О́ля-Барабо́ля, 23
Органі́стий, 24
Оригіна́л, 3
О́рличка, 27
Орльо́нок, 16(2)
Оселéдець, 3(2)
Осіпу́нчик, 27
О́слик, 28
Оста́п, 3
О́ся, 3
Осьо́, 24
О́цет, 22
Оче́чки, 3
Очка́рик, 3, 9, 12

П

- П'янічка, 4
Павлу́ха, 24
Павлючо́к, 13
Пагася́н, 9
Пакімо́н, 3
Палаге́й, 4
Па́н, 24
Пана́ма, 1(2)
Пани́ха, 27
Па́ні Кудря́вська, 1, 6
Па́ні, 24
Пантьо́, 25(2)
Панчо́ха, 4
Панько́, 9
Паньо́, 27
Папа́й, 3
Папару́шиха, 2
Папіро́са, 24
Папу́га, 12
Па́ра, 24
Парамо́н, 3
Парапо́н, 16(2)
Пара́сиха, 27
Пара́шка, 14
Парке́т, 16(2)
Парово́з, 1(2)
Парсе́нь, 27
Партиза́н, 4
Парто́с, 10
Па́січник, 10
Па́спорт, 21
Паспорту́, 3
Пасту́х, 3, 5, 10, 24
Пате́льня, 25
Патла́тий, 1(2)
Па́тра, 21
Патьо́, 25
Пау́к, 3
Паха́н, 3, 27
Паха́на, 3(3)
Пахо́лчиха, 10
Па́ца, 24, 27
Паце́ня, 12
Паці́льон, 3
Па́ця, 9
Пашо́к, 3, 7
Паште́т, 28
Паште́т, 14, 28
Пашу́тко, 24
Па́яльник, 15, 27
ПВА, 3
Пе́ва, 4
Педаго́г, 27
Педи́шина, 16
Педо́с, 3
Педоши́на, 16
Пе́кло, 4
Пельме́нь, 12
Пельми́ч, 3
Пена́л, 27
Пеньк, 13
Пепко́, 15
Пе́пь, 3
Переко́типóle, 4
Переку́п, 4
Переме́тиха, 15
Переплю́ваний, 25
Пе́рець, 15, 27
Пері́хін, 16(2)
Пе́рчик, 1, 6
Пе́с, 11, 27
Пе́сик, 1, 6, 21
Пе́тза, 3
Пе́тко, 25
Петра́к, 24
Петро́ Вели́кий, 22
Петро́ Мото́рний, 27
Петру́сіня, 24
Петручо́к, 20
Петру́шка, 3

Пету́х, 3
Пе́тя, 3
Пе́цик, 27
Пе́ча, 20
Печеню́чка, 3
Печери́ця, 12
Печи́нка, 9
Пе́риста, 10
Пи́жик, 3
Пи́ка, 10
Пи́ля, 9
Пи́ндик, 1, 6
Пиридо́ниха, 27
Пирі́г, 24
Пиріжо́к, 4
Писаре́нко, 24
Пия́ка, 4
Пи́вень, 4, 19
Півтора́шка, 3
Пи́г, 3
Підга́йний, 24
Підго́рний, 24
Піджига́тель, 27
Підлу́жний, 24
Підстрі́лько, 10
Піло́т, 9
Піло́тя, 20
Пи́на, 15
Піна́тєт, 9
Пінгві́н, 3
Пи́ндик, 24
Піндіо́к, 3
Пи́нькало, 1(2)
Пи́п, 15
Пи́па, 21
Піпе́тка, 2
Пи́пка, 3
Пір'і́нка, 4
Пісто́н, 4
Пи́тер, 26
Пітухі́, 14
Пи́тя, 1
Пи́тя, 1
Пи́цїля, 9
Плавчи́ха, 3
Плато́н, 15
Плачи́нда, 24
Пло́тичка, 4
Пло́тнік, 9
Плю́мбум, 5
Плю́шкін, 4
Повари́ха, 9
Погоше́чок, 1
Погоше́чок, 6
По́гріб, 22
Подго́риця, 3
Подоля́ночка, 3
Подоро́жник, 3
По́ет, 15
Пози́ний, 25
По́зік, 9
Покемо́н, 10
По́кер, 4
Поку́диха, 4
Поліца́й, 1, 6
Полко́вник, 4
Поло́ска, 8
Полта́вка, 3
По́ляк, 4, 20, 25(2)
Поля́на, 1(2)
Поля́рна, 3
По́лька, 3
Помара́нчевий, 20
Помежі́то, 1, 6
Помідо́р, 7, 9
По́нчик, 3, 10, 15, 18, 26
Пончі́та, 27
Попандо́пало, 4
Попе́нко, 24
По́пик, 24
По́пик, 9
Поро́ся, 27
Поросьо́нок, 24
Поса́льський, 3
Потихе́нько, 4
По́ха, 21

Похóжий, 27
По́ц, 4
Поши́тий, 24
Пошта́рка, 4, 14
Прагма́т, 14
Прі́нц, 3
Прі́ся, 1. 6
Прися́жний, 24
Прица́к, 24
Причіпо́к, 24
Прише́лец, 20
Прі́щ, 1, 6, 9
Прі́рва, 22
Прі́ська, 24
Про́кс, 3, 15
Прокура́р, 3, 4
Пронóза, 4
Прóня, 27
Пропе́лер, 22
Прості́-ізви́ні, 10
Прóсто, 14
Прóся, 9
Прóтяг, 27
Профе́сор, 3
Про́хор, 26
Про́ць, 26
Пружі́на, 4
Пручі́ха, 1, 6
Пся́чий, 20
Пта́шка, 20
Пти́ця, 3

Пу́га-Тайга́, 3
Пу́головок, 18
Пу́д, 1(2)
Пу́дель, 3(2), 15, 24
Пуза́тий, 4
Пу́зік, 7
Пукіса́н, 27
Пу́ля, 3, 13
Пу́мба, 3
Пу́мпа, 3
Пуне́ць, 27
Пу́ня, 27(2)
Пу́нь, 4
Пупе́ць, 1, 6
Пу́пс, 4
Пу́псик, 4
Пу́ра, 4
Пу́сік, 19
Пустові́йт, 24
Пу́фік, 3 (2)
Пу́х, 8, 14
Пуша́к, 19
Пуши́нка, 27
Пу́шка, 7
Пушка́рьова, 26
Пу́шкин, 3(2)
Пушо́к, 21
Пчі́лка, 27
Пчі́чка, 27
Пши́к, 3
Пшоно́, 3

Р

Раде́уш, 10
Радзіво́н, 10
Радійо́н, 27
Ради́ола, 24
Разво́ра, 3
Ра́йська, 3
Ра́к, 27
Ра́ма, 24
Ра́мік, 26

Ра́ра, 15
Ратату́й, 3
Рахі́м, 4
Ре́ва, 4
Реве́ра, 21
Ревко́, 21
Ре́дька, 4, 24
Режисе́р, 4
Ре́ньжер, 15

Рéпер, 4
Рерáсь, 24
Рéша, 18
Рíба, 22
Рибáк, 3
Рибáлка, 15
Ригизу́ля, 12
Ригóнь, 4
Рíжа, 3(2), 4, 9, 19, 26
Рижáчка, 23
Рíжий, 1, 3, 4(2), 6, 9, 15(3), 23,
27(2)
Рíжик, 3, 9, 10
Рижу́ля, 7
Рижу́лька, 27
Рижу́н, 8
Рíмар, 24
Рібі́зік, 3
Рíвний, 15
Рíг, 15
Рідкока́шка, 24
Різі́нка, 22
Різнíк, 24
Рíта, 22
Рíчка, 4, 15
Робінзóн Кру́зо, 3
Рогáлик, 3
Рогáлики, 25
Рогáтко, 27
Родич, 4
Рожóк, 3
Роздільня́нська, 14
Розлі́вська, 11

Розраху́нок, 1, 6
Рóли, 24
Ромáха, 3
Ромáшка, 3, 4, 25, 26, 27
Ромáшко, 27
Ромéн, 4
Ромéо, 14
Рóмік, 3
Рóмчик–Пóнчик, 25
Рóпало, 20
Рóтик, 3
Рубéль, 1(2)
Руберóїд, 9
Рубль, 22
Рудá, 9, 15
Рудзя, 3
Рудій, 14
Рудик, 12
Ружка, 3(2)
Рúки-Крю́ки, 24
Рúля, 4, 9
Рúль, 4
Рúма, 16(2)
Руму́н, 27
Рупці́ха, 15
Рúський, 4, 16(2)
Рúська, 20
Рю́мса, 4
Рю́рик, 22
Ряба, 4
Рябчик, 3
Рябчик, 3, 9

С

Сабрі́на, 4
Савóк, 3
Са́д, 3
Са́кура, 24
Самальóт, 26
Самвéй, 15

Самура́й, 4
Сандальóн, 27
Сандóра, 27
Сáнчо-Пáнчос, 20
Сарбóна, 4
Сашóк, 3, 18

Сва́рщик, 10
Свету́ля, 10
Све́тчик-Розве́дчик, 22
Сві́нтус, 7
Свиню́ка, 6
Свиня́, 3, 4
Се́конд, 15
Се́конд – хе́нд, 24
Секре́та́р, 10
Се́лезень, 20
Селю́чка, 27
Сельо́дка, 3
Семено́к, 24
Се́ня, 15
Сеньйо́р, 4
Сеньйо́рита, 4
Серпу́х, 4
Се́ць, 13
Се́ча, 3
Се́дой, 26
Се́ня, 10, 12
Се́ричка, 13
Серьо́жка, 4
Сиву́ха, 27
Сигу́ниха, 27
Сі́дир, 15
Сі́дор, 3(2), 26
Сині́чка, 24, 25, 28
Сино́к, 7
Сі́р, 3, 4, 9, 11
Сирі́жко, 3
Сі́рник, 27
Сиро́к, 5
Сі́точка, 25
Сі́дло, 3, 12
Сі́дор, 3
Сі́ка, 27
Сі́кова, 13
Сі́льське ра́діо, 14
Сі́мка, 11, 15
Сімо́н, 3, 4, 25 (2)
Сініго́їха, 27
Сі́нька, 3

Сі́р, 19
Сіре́нький, 23
Сірошта́нка, 24
Січові́к, 24
Скля́р, 24
Скри́п, 3
Скрипа́ч, 20
Скри́пка, 3
Скри́н, 4
Ску́бі-Ду, 27
Скупá, 3, 7
Слабкі́й, 4
Слі́вка, 4(2)
Слима́к, 19, 27
Сліпа́, 12
Сліпі́й, 4
Слова́рь, 15
Сло́н, 1, 4(2), 6, 15
Сльо́та, 20
Смаглі́й, 24
Сма́йлик, 21
Сма́лець, 3
Смере́ка, 9, 25
Сметáна, 14, 25
Смі́к, 27
Смішна́, 3
Сму́рфік, 9
Сна́йпер 13, 18, 22, 27
Сне́жка, 3
Снігу́р, 3
Снігу́рка, 14
Снігурочка, 4
Сні́керс, 11, 12
Снові́да, 1(2)
Соба́к, 24
Соба́ка, 14
Собашке́, 9
Собо́ль, 9, 27
Собра́ніє, 20
Сова́, 4, 25
Со́вка, 24
Со́їд, 15
Со́кіл, 26

Сóкол, 3, 9
Солóдкий, 27
Соломíнка, 15, 27
Солонíна, 1(2)
Сóмик, 26
Сóнечко, 15, 25
Сонцéма, 27
Сóпли-Вóпли, 24
Сопу́ля, 4
Сорóка, 4, 24, 25
Сороконíйка, 27
Сóса, 27
Сосу́лька, 2
Сóфа, 3, 26
Соя́нка, 3
Спíвак, 24
Спíдніця, 4
Спíчка, 5, 8, 27
Спíчкассо, 14
Сплóд, 3
Спля́ча Красу́ня, 26
Сра́вік, 4
Сра́йка, 27
Ста́вінова, 4
Ста́вка, 7
Ста́дник, 24
Старíй, 3
Старичóк, 6
Стáся, 27
Стаття́, 9
Стáтуя, 8
Стáх, 10
Ста́ць, 24
Стéльмах, 9
Степа́н Ледáчий, 10
Степа́ха, 9
Степа́шка, 3, 28

Стéпка, 3
Стéця, 9
Стецько́, 3, 11
Степа́шка, 3
Стíвен, 2
Стíну́рко, 27
Стогні́й, 14
Стогра́м, 16(2)
Столя́рка, 1, 6
Стрибо́к, 9
Стринді́в, 3
Стругéло, 28
Студéнт, 4, 18(2), 23
Студі́л, 9
Сту́ся, 3
Стюардéса, 15
Суддя́, 3, 26
Сулі́ша, 3
Сунду́к, 14
Су́п, 4
Су́рж, 23
Су́сель, 27
Су́сик, 20
Су́силь, 27
Су́слік, 3
Суха́р, 3(2)
Сухостóй, 4
Схíдна, 23
Ся́ва, 3(2), 9, 20
Ся́вка, 1(2)
Ся́явка, 19
Сьóзя, 1(2), 15
Сьóня, 27
Сьóрб, 24
Сьóрий, 24

Т

Таблётка, 25
Тадéїха, 27

Та́зік, 18, 27
Тайва́нчик, 23

Тайсон, 22
Таксіст, 7
Тамада, 1, 6
Танець, 15
Танкіст, 4, 18
Танюша, 10
Танька-Метрówka, 1, 6
Таранжа, 5
Тарантул, 3
Таранька, 3, 26
Тарас, 10
Тарасик, 27
Тарасік, 3
Тарганіха, 27
Тарзан, 4, 10, 27
Тарик, 3
Тарік, 9
Тарко, 10
Тартар, 3
Татар, 9
Татка, 3, 13
Таха, 3
Твікс, 21
Телепень, 4
Тельонок, 3
Тень, 3
Тера, 3
Тереза, 3, 26
Термінатор, 14
Тесак, 3
Телега, 9
Тіць-дріць, 3
Тимін, 8
Тімка, 3
Тітар, 24
Тіхий, 13

Тічка, 7
Тишко, 24
Тілега, 10, 21
Тілятнічка, 10
Тімон, 3
Тімошка, 27
Тіна, 27

Тірун, 24
Тітар, 9
Тітка Ася, 14
Тітка Рітка, 14
Тіхан, 9
Тіхий Сón, 10
Ткач, 24
Ткачіха, 20
Товариш Шпак, 5
Токарішко, 27
Том, 3
Томат, 3, 4
Томурка, 24
Торба, 3(2)
Торгаш, 3
Торішня, 25(2)
Тормоз, 15
Торохтій, 24
Тосік, 3, 7
Тофілька, 10
Тоцик, 1(2)
Точиніс, 9
Тоша, 27
Трактор, 4
Трамбон, 16(2)
Трандачіха, 1(2)
Трахтор, 25
Третяк, 4
Третячка, 10
Триндичіха, 4
Трохім, 19
Троя, 3
Тубус, 9

Тузик, 9, 22, 27
Тумбіха, 1, 6
Турчіха, 27
Тутіха, 27
Тушка, 24
Тхоряка, 9
Тюля, 3, 19
Тюлька, 4, 10, 15
Тюльпан, 25
Тютя, 10

Ті́охтя, 4
Ті́ощиха, 27
Тьо́ркін, 27

Тьо́ща, 24
Тьоща́ра, 4

У

Уда́в, 9
У́дик, 3
Узкогла́за, 20
Улі́тенко, 24

У́рка, 13
У́рсул, 9
Усі́-Пүсі, 3
Усі́д, 1, 6

Ф

Фа́за, 15
Фазáн, 3(2)
Фа́кел, 25
Фане́ра, 25
Фани́ха, 4
Фантазьо́р, 25
Фан-Фа́н Тюльпа́н, 5
Фа́ра, 15
Фарбо́ваний Ліс, 10
Фарі́н, 3
Фафалю́чка, 5
Фе́дичка, 1, 6
Федо́рино Го́ре, 3
Федо́т, 15
Фезу, 27
Фе́кова, 20
Фе́нікс, 3
Фе́ня, 15
Фера́рі, 21, 22
Фера́рій, 27
Фе́фа, 9
Фе́я, 27
Фіа́лка, 9
Фідлю́к, 24

Фізру́к, 14
Фікса́та, 20
Філімо́н, 3, 12
Філо́соф, 23
Фі́лька-і-Лі́лька, 24
Фіо́на, 22
Фі́ртка, 25(2)
Фі́тик, 4
Фле́нт, 27
Фло́пік, 3
Флю́гер, 9
Фо́ка, 27
Фо́кус, 1(2)
Фо́куснік, 28
Фо́ра, 27
Фра́ср, 20
Францу́з, 9
Францу́зький Кі́нь, 14
Фру́кт, 27
Фу́нтік, 27(2)
Фу́ра, 27
Фуркалі́хо, 26
Фу́тболі́ст, 15
Фу́тля́р, 14

Х

- Хавро́нчик, 3
Хазя́йка, 4
Хайо́ший, 1, 6
Ха́ла, 12
Халабу́дка, 27
Халапи́ха, 15
Халу́па, 17
Халю́ник, 25
Ха́мка, 3
Харо́ша, 3
Ха́та, 4
Хахо́л, 3
Хви́ст, 15
Хижак, 9, 25
Хим'я́к, 24
Химо́за, 14
Хи́тра, 4
Хи́мік, 11
Хма́ра, 3, 12
Хмарі́нка, 22
Хо́дики, 5,
Хо́дичка, 9
Холоде́ць, 1(2)
Холостя́к, 20
Хом'я́к, 3(2)
- Хо́ма, 27
Хомля́к, 1, 6
Хомня́к, 25
Хо́ня, 21
Хорьо́к, 3
Хохо́л, 3(2)
Храма́, 13
Храмій, 23
Храмцо́вая, 3
Хребет, 3
Хре́н, 4
Хрипу́н, 4
Хроба́к, 27
Хромій, 20, 24
Хрпо́, 21
Хру́стик, 14
Хру́щ, 11, 15, 18
Хру́щик, 3
Хрю́ша, 14
Хря́к, 14
Хря́щик, 1(2)
Хуані́та, 27
Худя́к, 24
Ху́сточка, 3
Ху́сточко, 15

Ц

- Цани́ха, 27
Ца́п, 2, 4, 9
Цапи́ха, 3
Ца́р, 24
Цвірку́н, 4
Цвях, 24, 27
Це́брик, 14
Це́во, 3
Цегли́на,
Цибу́лька, 18
Ци́ган, 3, 15, 24, 25, 27
- Цигане́нків, 25
Циганка, 4, 10, 14
Циганчу́к, 24(2)
Циганьо́нок, 24
Цикло́н, 15
Ци́мбал, 24, 26
Цимбали́ст, 24
Ци́мбол, 15
Цинтне́р, 3
Ци́па, 3, 4
Ци́куль, 3(2), 6

Ціть, 3
Ціц, 24
Ціпа, 4(2)
Ціріпало, 1, 6
Цман, 1
Цой, 9
Цопа, 16(2)
Цуд, 1(2)
Цук, 15

Цукéрок, 15, 27
Цўня, 24
Цўрка, 3
Цюдик, 4
Цюкор, 10
Цюпа, 26
Цюпáк, 25
Цьóня, 27

Ч

Чабáн, 24, 27
Чáйка, 3, 4(2)
Чáйний, 12
Чáк, 19
Чалдáн, 15
Чáпа, 1, 14
Чапáєв, 27
Чапáєць, 16(2)
Чапáй, 14, 27
Чапірі́ха, 27
Чáпля, 3(2), 4, 15
Чáрочка, 4
Чáхлик, 3
Чебура́шка, 8, 26
Чемодáн, 27
Чémрик, 24
Чéрвік, 5
Червóна, 3, 26
Червóний, 27
Черédник, 24
Чéреп, 3, 9
Черепáх, 3
Черéшня, 26(2)
Чéрі, 27
Черні́ця, 3, 26

Чéрниш, 21
Чéсь, 15
Четверта́к, 4
Чéх, 24

Чéхов, 22
Чешкó, 24
Чійж, 3, 14
Чійжик, 3, 26
Чика́го, 4
Чимерла́, 8
Чіп, 3
Чиполі́но, 3
Чишóн, 25
Чікі́ст, 14
Чіп, 5
Чіпа, 15
Чіпі́к, 4
Чірі́к, 13, 27
ЧМТ, 14
Чóмба, 1
Чомчúк, 4
Чóп, 27
Чóпа, 27
Чóрна, 4
Чорнénький, 14

Чóрний, 8, 9, 16, 27
Чóрний Вóрон, 26
Чорні́ло, 1(2)
Чорно́белька, 15
Чорно́билець, 20
Чорногúз, 18
Чортéйна, 16(2)
Чóртів Син, 24

Чос, 4
Чосіп, 3
Чоткий Па́ца, 1
Чуб, 11
Чуба́та, 9
Чуба́тий, 24
Чубчик, 22, 26
Чугу́н, 3
Чуда́к, 4

Чума́, 14
Чума́к, 8, 27
Чу́п, 3
Чупака́бра, 22
Чу́пік, 4, 23
Чупрі́н, 9
Чупрі́на, 12
Чуха́ч, 7
Чу́ча, 22

Ш

Шабат, 4
Шабату́рка, 3
Шаблизу́ба, 3, 26
Ша́вка, 13
Шагері́ха, 27
Ша́йба, 19, 27
Шалапу́та, 4
Шаля́пін, 20
Шаман, 4, 9, 27
Шамшара́, 16(2)
Шано́вний, 25
Ша́па, 3, 9
Ша́пка, 4
Ша́рик, 3(3)
Ша́рік, 9
Ша́хів, 24
Ша́хмати, 3
Шахра́й, 14
Шахра́їха, 27
Шахта́р, 15
Ша́ша, 3
Шашлі́к, 3
Шва́бра, 9, 26
Швагу́н, 25
Шва́йцер, 4
Шва́рчик, 4
Шва́я, 4
Ше́ва, 3(3), 3, 26, 27
Шевелю́чка, 10
Шекері́ха, 20

Ше́кль, 9
Ше́леп, 15
Ше́лест, 24
Шендеро́вич, 9
Шепту́ха, 4
Шеренга, 3
Ше́ршун, 25
Шеф, 1(2), 13
Шилі́ха, 15
Ші́ло, 3, 24
Ші́ма, 3
Ші́мка, 4
Шинка́рка, 9
Ші́ра, 3
Ші́рік, 3
Ші́ховець, 3
Шиши́ха, 10
Ші́я, 1, 6
Ші́ка, 27
Шіпу́ня, 9
Шірі́нька, 27
Шкварка, 4
Шквару́к, 28
Шке́т, 3
Шкло́бій, 24
Шкля́р, 1(2)
Школя́р, 24
Шку́ра, 9, 25
Шлапа́к, 16(2)
Шлю́пка, 4

Шляпа, 5
Шляп-Нога, 27
Шльоп, 9
Шмайлівка, 3
Шмаленіна, 28
Шмаляк, 3
Шматко́, 4
Шмо́ня, 14
Шна́пка, 20
Шна́пс, 24
Шно́бер, 28
Шно́мс, 4
Шнупо́к, 15
Шнурге́ла, 27
Шокалю́чка, 10
Шокола́дка, 8
Шоло́м, 27
Шопого́лік, 4
Шпа́к, 4, 25(2)
Шпі́лька, 9, 27
Шпирчі́ха, 14

Шплі́нт, 3
Шпрі́ц, 4
Шре́к, 9, 12, 27
Шта́н, 27
Штафе́та, 4
Штахе́та, 3
Шті́рліц, 25(2)
Штукату́р, 4, 27
Шту́нда, 4(2), 20, 25, 27
Шту́рман, 18
Шу́ба, 26
Шу́ляк, 27, 28
Шума́хер, 9, 27
Шу́рік, 3(3), 4
Шурпи́ло, 16(2)
Шуру́п, 4
Шу́стра, 20
Шу́стрий, 3, 15
Шу́хля, 27
Шу́шик, 26
Шушу́, 15

Щ

Щебету́ха, 4
Ще́дрик, 19
Ще́почка, 24
Щека́ста, 3
Щіпа́лка, 14

Що́ки, 3
Щумру́т, 3
Щу́р, 4, 7, 18, 19, 22, 27
Щу́рик, 12
Щури́ха, 27

Ю

Ю́з, 27
Юзеро́м, 3
Ю́зик, 12
Ю́ля-буля, 22
Юнкер, 9
Ю́ра-Тракторі́ст, 10
Юриба́с, 3

Ю́рик, 3
Ю́рік, 9
Юрі́ст, 9
Юрча́к, 24
Юсько́, 25
Юхре́миха, 13

Я

Я́ва, 9
Я́вір, 24
Язи́ка́та, 4
Якби́, 14
Яковéлко, 3
Я́корь, 27
Якубо́вич, 24
Ялі́сся, 3
Я́ма, 3
Я́мка, 3
Ямка́тий, 20
Я́н, 3

Я́ник, 3, 18, 25(2)
Я́нка, 3, 26
Я́нко, 26
Януко́вич, 4
Яну́ська, 10
Япо́нець, 1, 6
Япо́нчик, 14
Яре́мчик, 27
Ярови́й, 27(2)
Яру́сик, 1(2)
Я́цек, 25(2)
Я́ша, 9, 15

Додаток 3

Анкета

1. Прізвисько.
2. Прізвище, ім'я, по батькові носія прізвиська.
3. Місце проживання (місто, село, район).
4. Національність.
5. Вік.
6. Професія, місце роботи.
7. Прізвище, ім'я, по батькові матері.
8. Прізвище, ім'я, по батькові батька.
9. Уподобання, звички.
10. Особливості носія (характер, вдача, зріст, тілобудова, колір волосся, специфіка одягу, манери одягатися, рухатися, мовленнєві вади, схожість з іншими особами тощо).
11. Особливі відмітки.